బ్రహ్మాండపురాణము.

893
―――
8588

వేదాంతగ్రంథాలు

సర్వ స్త్వస్తు.

శ్రీమత్త్రిపురసుందరీసమేత

శ్రీచంద్రమౌళీశ్వరాయనమః.

శ్రీవేదవ్యాసమహర్షిప్రణీతాష్టాదశపురాణాంతర్గత,

బ్రహ్మాండపురాణస్థ

వర్ణవైభవఖండస్థమ్

మాక్తికాభ్యుదయోనామ

శ్రీముక్తీశ్వరోపాఖ్యానమ్.

శ్రీ. మద్భాష్యం

బృందావనపురవాసి శ్రీమాన్ వేదోపనామక రంగాచా

ర్యేణ, గోదావరీతీరస్థ సిద్ధాంతపురవాసి బ్రహ్మశ్రీ

పురాణోపనామక సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిణాచ,

లేఖకప్రమాదజనితదోషరహితం,

సమ్యక్పరిశోధితం.

సౌమ్యనామ సంవత్సర, ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౨ శుక్రవాసరే

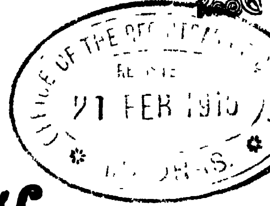
అమలాపుర్యాం:

శ్రీశర్వాణీముద్రాలయే పేరి వేంకటేశ్వర శర్మణా ముద్రితంసత్.

౧౯౦౯.

ఓమ్

1

శ్రీరస్తు

కళ్యాణం భూయాత్

బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవఖండే

శ్రీముక్తీశ్వరోపాఖ్యానమ్

శ్లో॥ మహితే నైమిశారణ్యే మహర్షిగణసేవితే। పుణ్యాశ్రమపదే రమ్యే పుష్పవృక్షాభిభూషితే। పురా పురాణవక్తారం సూతం సర్వార్థవేదినం। మునయః పరిపప్రచ్ఛుర్నైమిశాశ్శౌనకాదయః। శ్రుతాస్సూత భవద్వాక్యా

చ్ఛుభార్థాబహవఃకథాః। సృష్టిక్రమశ్చలోకానాంమహత్త్వంపరమేశితుః।
ఇతివృత్తంచదేవానామసురాణాంవిచేష్టితం। పుణ్యతీర్థాశ్రమాదీనాంమా
హాత్మ్యంసర్వతోముఖం। బ్రాహ్మణానాంప్రభావశ్చక్షత్రియాణాంసువి
క్రమః। వంశక్రమాస్సువృత్తాంతాస్సూర్యాచంద్రమసోస్తథా। చరిత్రా
ణిపవిత్రాణితాపసానాంమహాత్మనాం। నదీనాంచనగానాంచపవిత్రమితి
వృత్తకం। విదితంమునిశార్దూలపవిత్రంచవిచిత్రకం। భవదీయాద్దయాసా
రాద్వివిధంపూర్వవృత్తకం। శంకరస్యచవిష్ణోశ్చపుణ్యానానావిధాఃకథాః।
శివప్రభావప్రస్తావేయత్త్వయోక్తం మహామునే। ముక్తర్షిరాసీచ్ఛుద్ధా
త్మాశివభక్తాగ్రణీరితి। తస్యశ్రవణమాత్రేణసంజాతంనఃకుతూహలం।
కోసౌముక్తర్షిరిత్యేషకేనాసౌజనితఃపురా। కీదృశంతస్యచరితంగుణాస్తస్య
చకీదృశాః। కేనవాకారణేనాసౌశంభోః ప్రియతరోభవత్। కిమద్భుతం
కృతంతేనవంశస్తస్యచకీదృశః। తత్సర్వంబ్రూహివిస్తార్యశృణ్వతాంరోమ
హర్షణే॥

—: సూతఉవాచ :—

పురావృత్తమిదంపూర్వంత్రిరావృత్తంమయాశ్రుతం। శ్రీమన్నారా
యణాంశస్యవ్యాసస్యసదనుగ్రహాత్। బ్రహ్మణానారదాయోక్తంముక్తర్షే
శ్చరితంమహత్। వ్యాసేనవివృతంతచ్చపార్థాయవనవాసినే। శివభక్త
ప్రసంగేనవ్యాసోనారాయణాంశజః। అబోధయన్మునిశ్రేష్ఠోమహ్యంశుశ్రూ
షవేస్ఫుటం। యుధిష్ఠిరఃపురారాజాద్యూతేవైరివినిర్జితః। విహాయపృథివీం
సర్వాంభ్రాతృపత్నీసమన్వితః। చకారపిపనేవాసంవ్యాళాకీర్ణేసుమర్గ
మే। వర్తయన్ఫలమూలేనశయానఃస్థండిలేఖిలే। రూషితఃపాంసుజాలేస
శివారావైఃప్రబోధితః। ఏవంనినాయసుబహూన్వర్షాన్హర్షవివర్జితాన్।
తస్యభార్యాసుమః ఖార్తాక్లేశేనమహతాయుతా। కదాచిద్రుపదీకాంతా
వ్యాజహారపతింమిథః। నశక్యతేపరంనాథసోఢుందుఃఖమిదంమహత్। ని
కారజమరాతీనాంకృంతన్మర్మాణినిత్యశః। యోవయంచంద్రశాలాసుమ

హర్మ్యేష్వాసనేషు చ। సుఖితాస్సుమహాభావసుకుమారపరిచ్ఛదాః। తేవ
యం దైవదుర్యోగాద్గహనే దృషదాచితే। జీవితం ధారయామైవం పాంసు
వాతపరాహతాః। క్షణం యుగాయతే నాథ కష్టేన మహతామునా। న చ
సారం ప్రపద్యామి సుఖస్యాస్య నరర్షభ। తదిదం సుఖమత్యుగ్రం జనితం త్వ
ముపేక్షయా। పునః ప్రతాపమాసాద్య మన్యుహం ప్రణుద ప్రభో। ద్యూతేన
యద్వినష్టం తే ప్రాజ్యమైశ్వర్యముత్తమం। తదార్జయ ప్రతాపేన వీరైర్భ్రా
తృభిరన్వితః। ఇతి తస్యా వచః శ్రుత్వా భీమో భీమపరాక్రమః। ధర్మజస్యాను
జేష్వగ్ర్యైః ప్రాహ సంరంభజృంభితః। ఉపపన్నమిదం వాక్యముక్తం ద్రుపదక
న్యయా। నిష్కారణమిహాస్మాకం ప్రవాసనముపస్థితం। నిర్నిమిత్తమిదం క
ష్టం కిమర్థం త్వముపేక్షసే। అద్యమాం గమయ క్షిప్రం క్షిపామి పరిపంథినః।
ఆనేష్యామి చ తే భూయో రాజ్యశ్రియమనుత్తమాం। మాయయాన్యాయతేన క్షత
వైర్గృహీతే విభవే పరే। కిం పౌరుషమిదం రాజన్ కష్టేన గహనే స్థితిః। త్వం
మూలమసి రాజేంద్ర దుఃఖస్య పరుషస్య నః। సత్యవాక్యాపదేశేన కృంతసీవ
బలాదసూన్। ఏవం నిగృహ్యమాణశ్చ పత్న్యా చ సహజన్మనా। శశాక శమి
తుం దుఃఖం న కథంచిద్యుధిష్ఠిరః। సంధాం సమనుసంధాయ సత్యవాక్యైస్థిరా
శయః। సంరబ్ధమనుజన్మానం శాంతీకర్తుమనా నృపః। ఉదాజహార ధర్మజ్ఞో
గిరో ధర్మార్థగోచరాః। వత్స భీమ ప్రజానామి కష్టం వస్సముపస్థితం। ప్రతిక
ర్తుం న కాలోఽయం తస్మాత్ సోఢవ్యమంజసా। యస్మిన్ కాలే యస్య జంతో
ర్యాదృశీ భవితవ్యతా। తాదృశీ హేతుసామగ్రీ దైవాత్సముపతిష్ఠతే। కిం క
రోమ్యనుజేదానీం ప్రతిజ్ఞా తాదృశీ కృతా। న స్యాన్మానధనస్యేహ యుక్తస్సం
ధావ్యతిక్రమః। ముంచేత్సునీతిమార్గం రాజ్యం ముంచేత్పుత్రకలత్రకం। అపి
ప్రాణాన్ విముంచేచ్చ న విముంచేత్ప్రతిశ్రుతం। నిందంతి హ్యేవ నీతిజ్ఞా వ్యతి
క్రాంతే తు సంగరే। అపి చోదాహరిష్యంతి నీతిజ్ఞం ధృతరాష్ట్రజం। తస్మా
త్తితిక్షా కర్తవ్యా శేషాన్ నీత్వైవ వత్సరాన్। సంగరే క్రమశః క్లుప్తే దోషోఽస్మా
సు నశిష్యతే। అవిమృశ్య కృతం కార్యం విషాదాయ భవిష్యతి। తస్మాద్విమృ

శ్యకర్తవ్యముచితంకర్మధీమతా। త్వత్తోనాస్తిపరమంవస్తుత్వత్తోనాస్తిపరమోగు
ణః। త్వత్తోనాస్తిప్రాణప్రదాన్ప్రాణానాంత్వత్తోనాస్తిఃపరమౌషధం। త్వాంతింసాంప్ర
తమాలంబ్యవర్తయిత్వాప్రతిశ్రుతం। క్రమేణైవాధిరోక్ష్యామఃపదంన్యా
య్యంస్థిరాయతి। ఇతిబోధయతస్తస్యధర్మరాజస్యధీమతః। ఆవిరాసీన్మహా
యోగీసాక్షాద్ద్వైపాయనోమునిః। శుచివేషధరోధీరస్తేజసాగ్నిసమద్యు
తిః। సంచీవరయమాణశ్చజటామండలముద్వహన్। దిశ్వన్నసంస్తుతాన్
జన్తూనపిహావనవీక్షితైః। సించన్నివశమంశ్రీమాన్స్ఫాటికైశ్శుభ్రగశ్మిభిః।
సమాగతంమునింరాజాదూరాదన్వీక్ష్యధర్మవిత్। అభ్యుద్గమ్యాథరాద్ధీర
స్సాష్టాంగంప్రణిపత్యచ। ధర్మదారోపనితేనపాదౌప్రక్షాళ్యవారిణా। శిర
సాపరిజగ్రాహసదారస్సానుజోనృపః।ఉపవిష్టోథమౌనీంద్రఃపప్రచ్ఛతమనా
మయం। రాజావినిశ్వసన్శశ్వత్క్లేశంతస్మైన్యవేదయత్। కింనుతేఖ
లుయోగీంద్రకష్టంమమనివేదయె। నతదస్తిభువిబ్రహ్మన్యన్నతేజ్ఞానగో
చరం। అపారస్యాస్యదుఃఖస్యాకృతస్యపరిపంథిభిః। కశ్చిదున్మోచనోపాయో
భవతైవోపదిశ్యతాం। బ్రహ్మంస్త్వంసర్వలోకానాంవిఖ్యాతఃపరమోగు
రుః। రక్షణీయాభవాద్భృత్యైరస్మాదృశాదుఃఖభాగినః। ఇతిసంప్రార్థితస్తేన
ధర్మరాజేనధీమతా। ఉవాచపరమోదారోవ్యాసోనారాయణాంశజః।
విదితంనృపశార్దూలయత్తదాపతితంవిధేః। అస్మాకంవీతరాగాణామపికష్టం
తనోతియత్। తితిక్షస్వమహారాజదైవాద్యస్సముపస్థితం। క్షేమకాలేన
మాయాతేకష్టమేతత్సుఖాయతే। భవంతంపరిపీడ్యైవంనికృత్యాశత్రవ
స్తవ। గుణాన్ప్రకాశయన్త్యేవసత్యసంధస్యతేఽనఘ। కంచిత్కాలంప్రతీ
క్షస్వయావచ్ఛ్రేయసంభవేత్। చక్రనేమిక్రమేణైవపివర్తంతేదశానృ
ణాం। ఏతస్మిన్నంతరేరాజన్జయోపాయంవిరోధినాం। అన్విష్యసాధ
యస్వాశుశుభోదర్కంభవిష్యతి। ఉదాసీనస్యతేరాజన్మాయాపీధృత
రాష్ట్రజః। నిర్వర్తితప్రతిజ్ఞస్యాప్యవనింనప్రయచ్ఛతి। జిత్వైవశత్రూన్
యుద్ధేత్వముదయంప్రాప్స్యసిధ్రువం। సంధాతుంనానుమంస్యంతేసుమ

ష్టాధృతరాష్ట్రజాః। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనవధోపాయంవిరోధినాం। సా
ధయస్వమహాబాహోపాండవానస్థోపిప్రయత్నతః॥ యుధిష్ఠిరఉవాచ॥ కేనో
పాయేనవాబ్రహ్మన్కర్తవ్యంశత్రుమారణం। దశామాతస్థివద్భిస్తుదీనామ
స్త్రాభిరంజసా॥ రిపవస్సైన్యసంపన్నాస్సబలాస్సుప్రతిష్ఠితాః। కోశాధికా
మదావిష్టాస్సుహృద్బంధుస్త్రీసమ్మితాః। భీష్మోగ్రీష్మార్కసంకాశోబ్రహ్మర్షి
పరిశిక్షితః। మహాస్త్రవిన్మహేష్వాసోమృత్యోరపిభయంకరః। కర్ణోప్యర్ణో
ధిగంభీరశ్శూరశ్శస్త్రాస్త్రనిష్ఠురః। విక్రమీచమహాబాహోదారోపిహంతుం
శక్యతేకథం। అన్యేచబహవోవీరాస్సయోధనహితేరతాః। తాదృశాన్స
మరేహత్వాకథంసిద్ధిమవాప్నుమః। త్వమేవవదనిశ్చిత్య భగవన్పరమం
హితం। యేనసంఖ్యేరిపూన్హత్వాసుఖంప్రాప్నుయామిసువ్రత॥

—*శ్రీవ్యాసఉవాచ*—

యుధిష్ఠిరమహారాజశ్శృణుమేహితకృద్వచః। బ్రవీమిత్వద్గుణప్రీత్యార
హస్యమిదముత్తమం। అద్యగత్వార్జునశ్శైలమింద్రకీలమరిందమః। అస్త్రం
పాశుపతంలబ్ధుంతపస్యేదీశ్వరంప్రతి। ప్రసన్నేనత్రినేత్రేణశంకరేణపినాకి
నా। లబ్ధ్వాపాశుపతంశస్త్రంప్రదత్తంపరమేష్ఠినా। శీఘ్రమేవ్యతిధర్మా
త్మన్ తతశ్శత్రూన్విజేష్యసే। యత్రపాశుపతంహ్యస్త్రంతత్రశ్రీర్విజ
యోధ్రువం। తస్యప్రభావంప్రస్తోతుంనాలంబ్రహ్మాచతుర్ముఖః। లప్స్యతేత
న్మహాభాగతపస్తుష్టాన్మహేశ్వరాత్। పురాబదరికారణ్యేనరవేషధరోర్జు
నః। సహనారాయణేనాసౌచచారసుమహత్తపః। తస్మాదలంతపస్తప్తుమ
యంభీమానుజోబలీ। ప్రేషయైనంమహారాజశైలమైంద్రంసుఖాసురం।
లబ్ధ్వేదంపరమంశస్త్రం శంకరాజ్జగదీశ్వరాత్ । రాజన్నిర్మ్యాక్తికః
పూర్వంజానుమంతంజఘానహ। తదర్థంరుద్రగాయత్రీ ముపదేక్ష్యామి
సాంప్రతం। శీఘ్రకాలేనగంతవ్యంజయసిద్ధిర్భవిష్యతి। ఇతివ్యాసవచశ్శ్రు
త్వాపార్థః పరపురంజయః। ధౌతపాణిపదోభ్యేత్యతస్యసన్నిధధితదా।
తస్మైతాంరుద్రగాయత్రీంవ్యాసోనారాయణాంశజః। ఉపాదిశన్మ

హాయోగీప్రణతాయసుధీమతే। ఉపస్పృశ్యపృథాపుత్రోమునేరభిముఖః స్థితః। యథోక్తంమునిశార్దూలాజ్జగ్రాహాతమనుముత్తమం। గృహీత్వైవంతతో విద్యామనుజ్ఞాముపగమ్యసః। జగామాగ్రజనిర్దేశాదింద్రకీలాద్రిమర్జునః। గత్వాద్రిమింద్రకీలాఖ్యంనానాకాననశోభితం। వ్యాసోపదిష్టమార్గేణ ప్రయతస్సంయతేంద్రియః। తపసాసాధ్వసేనైవశ్లాఘ్యేనమునికోటిభిః। ప్రీణయిత్వామహాదేవమస్త్రంపాశుపతంతతః। లబ్ధ్వాతస్యప్రభావేనజఘాన నిఖిలానరిపూన్। యస్మిన్కాలేమహాయోగీవ్యాసోద్వైపాయనోమునిః। ఊచేపాశుపతాస్త్రస్యప్రభావంసాత్వదగ్రణీః। తస్మిన్కాలేధర్మరాజః ప్రణిపత్యమహామునిం। ఉవాచకౌతుకావిష్టోవాక్యంవాక్యవిశారదః॥

* యుధిష్ఠిరఉవాచ *

యత్త్వంద్వైపాయనబ్రహ్మన్ప్రస్తావాదభ్యభాషథాః। యోగాత్పాశుపతాస్త్రస్యముక్తిర్మునిసత్తమః। జానుమంతంజఘానేతితన్మేజాతంకుతూహలం। భగవంస్తన్మమాచక్ష్వకోసౌముక్తినామకః। జానుమాన్కీదృశోబ్రహ్మన్కింకర్మకృతవాంశ్చసః॥ ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామిపూర్వవృత్తం సవిస్తరం। మమముఖోపసృష్టస్యచింతాసంతప్తచేతసః। భవద్వాక్యసుధావర్షైఃశాంతయేపరికల్ప్యతాం। భవత్సందర్శనంబ్రహ్మన్పుణ్యేనసముపేయివత్। వృష్టిస్తప్తామివభువంచిత్తమాప్యాయయత్వరం। ఇదంహిభూతపూర్వంమేపుణ్యంసూచయతిప్రభో। దుర్లభంహినృణాంలోకేభవాదృక్సాధుదర్శనం। యదాసజ్జనసంసర్గఃపురుషస్యఘటిష్యతే। తదాఖిలుఫలిష్యన్తిప్రాగ్జన్మసుకృతానివై। ధన్యస్సఏవలోకేస్మిన్యస్యసంఘటతేనిశం। సమాగమశ్చసాధూనాంసత్కథాశ్రవణంతథా। నయజ్ఞైర్నవ్రతైర్దానైర్నచతీర్థనిషేవణైః। ప్రాప్యతేహితథాస్వర్గోయథాసజ్జనసంగతైః। స్వామిన్నిపాతుమిచ్ఛామిత్వదీయవచనామృతం। శ్రోత్రానందప్రదందివ్యంరసోల్బణతరంమునే॥

* శ్రీవ్యాసఉవాచ *

యుధిష్ఠిరమహారాజయుక్తః ప్రశ్నోఽయమంజసా। అస్తిపుణ్యాకథారమ్యాముక్తగ్రైర్భావితాత్మనః। శ్రోతవ్యేష్వఖిలార్థేషుకే వాత్యృప్యంతికహిఽదిత్। పుణ్యేయంప్రస్తుతా తేద్యాకథేయంలోకపావనీ। పరమార్థప్రదాన్యాణాంధర్మకామార్థదాయినీ। ముక్తర్షిర్నామరాజేంద్రమునీంద్రైరభివందితః। శంకరస్యభుజోత్పన్నస్సాక్షాద్విష్ణురివాపరః। రాక్షసానాంసుదృప్తానాంవినేతామష్టచేతసాం। జానుమండలనామానంరాక్షసేంద్రంజఘానసః। పురాభూద్రాక్షసశ్రేష్ఠోజానుమండలనామకః। సతప్త్వావిధిముద్దిశ్యమశ్చరంపరమంతపః। వరాన్ పాపసమస్తాన్పాఽప్రసన్నాత్పరమేష్ఠినః। తేనాసౌవరగర్వేణతతాపభువనత్రయం। తద్బాహుపీడితాస్సర్వేగీర్వాణాస్సమహర్షయః। శరణంప్రయయుర్దేవంశంకరంలోకశంకరం। తదాససర్జభగవాన్ త్రిలోకజ్ఞోమహేశ్వరః। రాక్షసస్యవినాశాయముక్తర్షింపరమాద్భుతం। సలబ్ధ్వాస్త్రంపాశుపతంశంకరాత్పరమేశ్వరాత్। జఘానతరసాదైత్యంరాజర్షిర్జానుమండలం। సముక్తేశఇతిఖ్యాతశ్శివభక్తశిఖామణిః। రాజర్షిరమలప్రజ్ఞస్త్రిషులోకేషువిశ్రుతః। తస్యస్మరణమాత్రేణ జయసిద్ధిర్భవేన్నృణాం। తథైతత్కథితంరాజన్ పూర్వవృత్తంతవేచ్ఛతః॥

* యుధిష్ఠిరఉవాచ *

చిత్రమేతత్పురావృత్తం వేదవ్యాసరసోత్తరం। విస్తీర్యకథయబ్రహ్మన్ శ్రోతుంకౌతూహలంహిమే। తవప్రసాదాద్బ్రహ్మర్షేశ్శృత్వాపుణ్యాకథామిమాం। వినోదయామ్యహంచేతోవీతతాపంకథంచన॥

* శ్రీవ్యాసఉవాచ *

పురావృత్తమిదంరాజన్ నారదాయానుపృచ్ఛతే। పద్మజేనపురాప్రోక్తంవర్ణభేదప్రసంగతః। తదహంకథయిష్యామిసావధానమనాశ్శృణు। యస్యశ్రవణమాత్రేణహస్తేతేరిజయోధ్రువం। సర్వదేవర్షిసంస్తుత్యస్తపస్వీవే

దవిద్వరః। బ్రహ్మర్షిర్నారదోజాతుచరిత్వాభువనత్రయం। పదిత్వాలోక
వృత్తాంతాన్దృష్ట్వానిఖిలనీవృతః। సంసేవ్యపుణ్యక్షేత్రాణివిగాహ్యసుమ
హానదీః। మునీనాందీర్ఘతపసాంప్రవిశ్యవివిధాశ్రమాన్। లోకపాలాంశ్చ
సంగమ్యవివిధాన్పృథివీపతీన్। ఉపదిశ్యహితంతేభ్యఃపవిత్రీకృత్యసర్వశః।
కైలాసంహిమవంతంచమందరంగంధమాదనం। మహేంద్రంమలయంస
హ్యంవింధ్యాద్రింహేమకూటకం। శ్రీశైలంపారియాత్రంచయేచాన్యేవర్ష
పర్వతాః। సర్వాంస్తానధిరుహ్యాథతత్రయేమునిసత్తమాః। తైఃకౌతుకేన
సంగమ్యకృత్వాపుణ్యాఃకథాశ్శుభాః। పితరంలోకస్రష్టారంద్రష్టుకామో
మహామునిః। జగామసత్యలోకంతత్సిద్ధసంఘనిషేవితం। తేజోమయై
స్సమాకీర్ణం దివ్యరూపైశ్చ రాచరైః। కోటిసూర్యప్రతీకాశైర్విమా
నైః పరిశోభితం। దివ్యోద్యానసహస్రైశ్చ దివ్యశాకుంతనిస్వనైః। సి
ద్ధానాంభవనైస్స్వర్ణరత్నచిత్రైః సముజ్జ్వలం। సుధాపూరితకాసార
నదీనదశతావృతం। ఉత్తుంగచంద్రశాలాగ్రసామగాన మనోహరం।
సహస్రాంశుసహస్రాభైరత్నైరుల్లోకసుందరైః। రాత్రిందివసమాచారం
వ్యవహారపరాఙ్ముఖం। అకామకేళివ్యసనైరపిసంతోషమేదురైః। స్త్రీపుం
సైర్బహుభిర్జుష్టంసువేషైస్సాధుభాషిభిః। దురాసదమధర్మిష్ఠైరతపోవ్రత
కర్శితైః। అకృతాచార్యశుశ్రూషైరనాదృతబుధాదరైః। అకృతబ్రహ్మస
మ్మానైరనాభాషితసూనృతైః। అవేదశాస్త్రవిశ్వాసైరనర్థిజనబంధుభిః।
అనన్నదాననిరతైరకృతాతిథితర్పణైః। అనారాధితగోవిందైరనర్చితమహే
శ్వరైః। కృచ్ఛ్రేణలభ్యంమహితైఃసమాహితసుధీంద్రియైః। యజ్ఞదానతపః
పూజాస్వాధ్యాయవ్రతనిష్ఠితైః। కృతబ్రాహ్మణసమ్మానైస్సాధుపూజాప
రాయణైః। సత్యవాక్యప్రచారస్థైస్సర్వభూతదయాళుభిః। అహింసాకర్మ
నిరతైరక్రోధైర్లోభవర్జితైః। అసత్సుకృతమాత్సర్యైర్ధర్మిష్ఠైఃపుణ్యకృత్తమైః।
పతాదృశంసమాసాద్యసత్యలోకంమహామునిః। దృష్ట్వాలోకాద్భుతంధా

మనిర్నిమేషేణచక్షుషా। పరమామోదభరితాన్మనస్సైవమచింతయత్। అ
హోదివ్యమిదంస్థానం సర్వతోనిత్యభాస్వరం। నాసాదయంతియత్నై
తత్రైహిదైవేనవంచితాః। ఆసాద్యైతత్పరంధామ మహేంద్రాద్యైస్సు
దుర్లభం। నతేస్వారాజ్యసామ్రాజ్యమాద్రియంతే హిజాతుచిత్। సం
తప్యబహుభిర్వర్షైః పురాబ్రహ్మర్షయః పరం। కృచ్ఛ్రేణ సముపాజ
గ్ముస్థాన మేతన్మహోజ్జ్వలం। ఇతి సంచింత్యమనసాహర్షేణోత్క
ర్షమీయుషా। వీణాంప్రవాదయన్నా నిర్హరినామాని కీర్తయన్। పద్మా
సనసభాస్థానమాస సాదరశ్నైశ్శనైః। ద్వాఃస్థైర్ని వేదయిత్వైవస్వ
స్యాగమనమంజసా। పిత్రాపితా మహేనాథ సమనుజ్ఞాతసన్నిధిః। గ
త్వాదదర్శబ్రహ్మాణంభారతీపరిషేవితం। మహోన్నతవిశాలాగ్ర్యంపం
కజాసనమధ్యగం। స్ఫటికాచలకూటాగ్రశోణాంభోధరభాసురం। పార్శ్వ
యోస్సురనారీభిస్సుకుమారాంగయష్టిభిః। చామరాగ్రకరాభిశ్చసాదరం
పరివారితం।సర్వతోపరార్ధినఃపుంసఃపరితఃపరమేష్ఠినః।ద్వాభ్యాంద్వాభ్యాం
చనేత్రాభ్యాంవీక్షమాణస్సమంతతః। ప్రజాపతీన్ప్రపృచ్ఛంతంతత్తత్సృష్టి
క్రమంముహుః। శృణ్వంతంతద్విశేషాంశ్చతైరేవవినివేదితాన్। భావిసృ
ష్టిప్రకారంచవిధాస్యంతంవిధానతః। వాలఖిల్యాదికమునీనభివాదనతత్ప
రాన్। అనుగృహ్ణంతమనఘైఃపావనైరవలోకనైః। పద్మసౌరభ్యలోభేన
భ్రమరాన్పరిపాతుకాన్। నివారయన్తం వేదోక్తిపరిపూతైర్ముఖానిలైః।
అబ్జాసనస్థమతివిస్మయనీయమూర్తిమానందపూర్ణహృదయం మహితం
సురాణాం। స్రష్టారమస్యనిఖిలస్యచతుర్ముఖంతమృషిర్ముదేనహృదయేనద
దర్శమానిః। అథవిశ్వస్యస్రష్టారందృష్ట్వాదేవర్షిపుంగవః। సాష్టాంగపాత
మానమ్యతస్థౌప్రాంజలిరగ్రతః। పితామహశ్చతుష్టాత్మాదృష్ట్వాతంపుత్ర
మాగతం। వత్సాగచ్ఛేత్యభిదధత్స్వాంకేతంసన్యవేశయత్। అథాసౌనిర్ని
మేషాభిర్దృష్ట్వాదృష్టిభిరష్టభిః। ఆనందబాష్పపీయూషపరీవాహపరిప్లుతః

పుత్రమానందయన్మందస్మితసంభాషితాననః। మధురాంప్రీతిసుస్నిగ్ధాం
విరించోగిరమబ్రవీత్। అపినారదభద్రంతేసుఖేనాటసిసర్వతః। అపిసమ్మా
నయంతిత్వాంత్రైలోక్యస్థానవాసినః। అపిబ్రహ్మర్షయస్సర్వేసర్వేరాజర్ష
యస్తథా। సభాజయంతిత్వాంవీక్ష్యభక్త్యావిష్టేనచేతసా। తవోపదేశంశృ
ణ్వంతిసర్వేవాలోకపాలకాః। వర్ణాశ్రమసమాచారస్సువ్యక్తవతిభూతలే।
కింకింత్వయాత్రత్రైలోక్యేవిచిత్రంపర్యదృశ్యత। చిరాద్దృష్టోసిహేపుత్రక్వ
త్వంసంచరసేనఘ। ప్రీతోస్మిత్వద్విలోకేనభక్త్యాచవినయేనచ। తన్మమా
చక్ష్వహేపుత్రతావకంక్షేమవృత్తకం। ఇత్యుక్తోద్రుహిణేనాథనారదోవా
క్యమబ్రవీత్। బ్రహ్మన్మయాద్యసందృష్టంత్రైలోక్యంసచరాచరం। బ
హూనిధర్మారణ్యానిపుణ్యాశ్చవివిధాపగాః। కులాచలాశ్చయేకేచిత్ దివ్యా
న్యాయతనానిచ। లోకస్థానాంచయద్వృత్తంచాతుర్వర్ణ్యాశ్రమోచితం।
స్వాభావికంచశాస్త్రీయంకర్మతత్తన్నరైఃకృతం। చరిత్రంలోకపాలా
నాంబ్రాహ్మణానాంచవర్తనం। అన్యేషాంచమనుష్యాణాంప్రవృత్తిర్వివి
ధాతథా। సురాణాందానవానాంచయక్షకిన్నరరక్షసాం। గుహ్యకానాం
చసిద్ధానాంగంధర్వాణాంకథాక్రమః। సాధ్యానామురగాణాంచచరిత్రం
సర్వతోముఖం। సర్వంసమీక్షితంబ్రహ్మన్తవసృష్టిగతంహియత్। విచి
త్రంఖలుమేదేవవిశ్వంసృష్టంత్వయాప్రభో। తవాద్భుతప్రభావోహిదృష్టా
జగదశేషతః। సమాహితేనమనసామమామేయఃప్రతీయతే। కస్త్వాంవినాజ
గద్ధాతఃకార్యకారణహేతుభిః। శక్నుయాదభినిర్మాతుంవిశ్వమేతచ్చరా
చరం। అశేషవేదవిదితంతవవాచామగోచరం। అనియత్తాపదంబ్రహ్మన్
మహిమానమవైతికః। యన్మాంత్వదంగసంభూతంత్వత్ప్రసాదైకభాజనం।
సమ్మానయన్తిమునయఃకిమద్భుతమిదంప్రభో। చరీకర్త్యాదితోవిశ్వంబరీ
భర్తివిశేషతః। సంజరీహర్తిదిష్టాంతేధాతస్త్వత్సర్వతోభవాన్। ఏకస్త్వం
వహసేబ్రహ్మన్బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికాం। సృష్టిస్థిత్యంతకరణీంసంజ్ఞాంకార్యని
బంధనాం। అప్సుత్వయావినిహితంబీజంయత్తుహిరణ్మయం। తన్నిదానంత్రిజ

గతామచ్ఛావచభిదాజుషాం। ఆత్మాత్వయాసంవిభక్తస్త్రీపుంసాత్మక
గతతాం॥ పితరౌసర్వలోకానాం ప్రసూతింభజతామభూత్। విమేఘో
న్మేషభేదేనవిశ్వస్రష్టుస్తవప్రభో। సంవిభక్తావిహబ్రహ్మన్ భూతానాంప్రళ
యోదయౌ। త్వంకర్తానాస్తితేకర్తాత్వమీశోనేశ్వరస్తవ। త్వమాదిరసి
నాదిస్తేత్వమంతోఽసినినింతకః॥ యైస్తునిర్దిశ్యతేధర్మోయేషాంనాద్యంతభాగి
తా॥కర్మబ్రహ్మప్రకాశానాంవచసాంత్వంహికారణం। త్వమేవప్రకృతిస్సూ
క్ష్మావ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ। బ్రహ్మాండానియతశ్చైస్యుర్మృణ్మయానియథా
మృదః॥ధ్యాయన్తిత్వాంపరాత్మానంనిర్ముక్తంప్రకృతేఃపరం। వేదాంతగోచ
రంబ్రహ్మనిర్గుణంబ్రహ్మవిద్వరాః। అంతర్బహిశ్చభూతానాంవ్యాప్యత్వంస
ర్వతస్థితః॥కింతేనవిదితంబ్రహ్మన్బ్రహ్మాండేవర్తతేహియత్। తాదృక్ప్రభా
వంత్వాంప్రాప్యపితరంసర్వకారణం। సర్వలోకేషుపూజ్యత్వం ప్రాప్స్యామీ
ధాసంసయః। శృణ్వంతిమామకంతావముపదేశంమహర్షయః। యచ్ఛ్రద్ధ
తినానస్తద్బ్రహ్మన్ననుభావస్సతావకః। భవత్ప్రసాదలబ్ధేనజ్ఞానేనాఖిలమీ
క్ష్యతే। హస్తామలకవద్బ్రహ్మంస్తథాపిప్రష్టుముత్సహే। చిత్తాంధకారనా
శాయజ్ఞానస్యపరివృద్ధయే। విశ్వాసాయచతత్వస్యమోహస్యోవశమాయ
చ। తాతనిశ్చితమర్థంమేకృపయావక్తుమర్హసి। పుత్రప్రేమాణమాస్థా
యదైవతంచగురుర్భవాన్। నారదస్యవచశ్శ్రుత్వాబ్రహ్మాలోకపితామహః॥
చతుర్భిరాననాంభోజైస్స్మయమానోవచోబ్రవీత్॥

* బ్రహ్మోవాచ *

కింతేశుశ్రూషితంవత్సయత్రతేకౌతుకంమహత్। వదప్రీతాస్మిభద్రం
తేసర్వమర్థంబ్రవీమితే॥

* నారదఉవాచ *

హేబ్రహ్మన్ శ్రోతుమిచ్ఛామికారణంజగతాంయతః। యస్మాదుత్ప
ద్యతేలోకోయస్మాద్వైదికాక్రియాః। యస్మాద్దేవాస్సగంధర్వరక్షోయ
క్షోరగాదయః। మనుష్యపశుపక్ష్యాద్యాః క్రియాభేదముపాగతాః

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియావైశ్యాశ్శూద్రాశ్చావరజాతయః । యస్మాదుత్పాది
తాబ్రహ్మన్నుచ్చావచభిదాంగతాః । బ్రాహ్మణాదిషువర్ణేషుక్రియాభేదః
కథంభవేత్ । కైర్ధర్మైర్బ్రాహ్మణోయుక్తః । కైర్గుణైః క్షత్రియోమతః
కైర్వైశ్యః కీర్తిమాప్నోతి కేనశూద్రః ప్రశస్యతే । కేవాప్యవరజాతీనాంకు
లధర్మాః ప్రకీర్తితాః । స్వర్గః కీర్తికరశ్చైవకోధర్మః కథితోనృణాం । ఏత
ద్భేదమహంజ్ఞాతుమిచ్ఛామి కమలాసన । విశ్వనిర్మాణ కర్తారంత్వాంవి
నాకశ్చతుర్ముఖ । వక్తుమీశోస్తిలోకేస్మిన్నర్థమేతన్మహామతే । సంశయ
చ్ఛేదివచనం దయయాదాతుమర్హసి । రాశిస్త్వం సర్వవిద్యానాం
వారణామివవారిధిః । బ్రహ్మోవాచ ॥ శృణునారదవక్ష్యామి కారణం
జగతాంయతః । త్వయిపుత్రేహివాత్సల్యాతత్వేనహితమిచ్ఛతి । ఆసీది
దమవిజ్ఞేయంతమోభూతమతీంద్రియం । అవ్యక్తమప్రతర్క్యం చప్రశూ
న్యమివసర్వశః । తత్రస్వయంభూర్భగవానవ్యక్తః ప్రకృతేః పరః । వ్యంజ
యన్నిదమంవ్యక్తంప్రచకాశేపరాత్పరః । అతీంద్రియజ్ఞానగమ్యః పురా
ణపురుషోత్తమః । అచింత్యమహిమాదేవస్సం ఏకస్స్వయముద్బభౌ । సోకా
మయతసర్వాత్మాస్రష్టుంనానావిధాప్రజాః । సంచింత్యాపససర్గాదౌస్వం
బీజంతాస్వధాత్క్షిపత్ । తస్మాదండంసమభవద్ధిరణ్మయమతిప్రభం । తత్రా
హంజజ్ఞివాన్ పుత్ర లోకకర్తా పితామహః । పురుషస్సోప్యయస్థాయీశ్రు
తోనారాయణోవ్యయః । నారాఆపః ప్రకథితాయస్వతాఅయనంసదా ।
తేననారద విశ్వాత్మా నారాయణఇతీరితః । నాభిపద్మాదహంజాతోనను
నారాయణస్యతు । గాయంత్యతస్తుతం వత్సయోబ్రహ్మణమితిశ్రుతిః । ప్రథ
మంతస్య సంకల్పాద్యదండమభవన్మనే । తద్ద్వ్యభజిదవ్యక్తో ద్విధాపరమ
పూరుషః । శకలద్వయతో జజ్ఞేద్యౌశ్చభూశ్చమహామునే । అహం
తద్వీర్యసంభూతశ్చరా చరమిహాసృజం । దేవాదివిజగంధర్వసిద్ధచారణకి
న్నరాః । నరాభువ్యభవన్వత్సదైతేయాదానవాదయః । అంతరిక్షచ
రాః కేచిత్కేచిజ్జలచరాస్తథా । క్రిమయః కీటకాశ్చైవవివిధంభేదమాశ్రి

తాః । ప్రాక్కర్మవశతో న్యూణాం తారతమ్యముపాగతాః । ప్రాక్సృ
ష్టేరపిపుత్రైతే ప్రకృత్యాంసమవస్థితాః । మాయయా సహ జీవాశ్చసిక్థక
స్వర్ణరేణువత్ । ప్రకృతిః పుత్రమహతీర జస్సత్వతమోమయం । మాయా
మయీమహాశక్తిరీశ్వరాధిష్ఠితాపరం । సైవవ్యక్తీభవంతీ దంకరోతిసచ
రాచరం । తజ్జాస్తుజంతవోలోకే కర్మవశ్యాభవంతివా । సత్వంతేజోమ
యంప్రాహు ర్నిర్మలం భూరిసద్గుణం । రజస్తుకించిన్మలినం లోభదంభా
దికారణం । తమోమలిన మత్యంతశ్శోకవ్యామోహకారణం । సత్వంశు
ద్ధంచమిశ్రంచ ద్వేధాప్రాజ్ఞైరుదాహృతం । తద్భేదవశతోవిశ్వం తారత
మ్య ముపేయివత్ । శుద్ధసత్వమయాస్తాత బ్రహ్మనిష్ఠాస్సనాతనాః । అ
స్పృష్టకర్మసంబంధా రమంతే పరమేపదే । మిశ్రసత్వవశానాంహి జం
తూనాం జన్మసంతతిః । ఉచ్చావచైః కర్మభేదై ర్వైషమ్యం సంప్రపద్యతే
అనాదిః కర్మసంబంధో దేహినాం సముదాహృతః । ప్రాక్కల్మవశతోలో
కా వైషమ్యంసముపాగతాః । యస్యయస్యహియత్కర్మ యాదృగ్యాదృ
క్పురాభవేత్ । తస్యతస్య ఫలంపుత్ర తాదృక్తాదృగ్భవేత్వనః । సత్వంరజ
స్తమశ్చైవ గుణాఃప్రకృతిసంభవాః । తేచకర్మానురుధ్యంతే గహనాకర్మ
ణోగతిః । సత్వాధిక్యవశాదూర్ధ్వం భ్రాజంతే స్వర్గిణోదివి । యక్షగంధ
ర్వముఖ్యాశ్చ రాజసాః పరికీర్తితాః । తామసేన గుణేనాధః ప్రత్యపద్యం
తిమానవాః । నిత్యానందేషులోకేషు నిత్యంతిష్ఠంతిసాత్వికాః । అంధతా
మిస్రకేష్వేవ నిపతంతి చతామసాః । స్థితింనీచోచ్చకాంగంతుం కేవలం
కర్మకారణం । గతింజఘన్యాంసంయాంతి కుప్రాయచరణాజనాః । ఉత్త
మాంగతిమృచ్ఛంతి జంతవః పుణ్యకృత్తమాః । ధర్మజాగతయోన్యాణా
ముత్తమాధమమధ్యమాః । జన్మస్థానాని జంతూనాంకర్మభేదానుగానివై
ఇంద్రాగ్నీమన్ముఖాజ్జాతౌ చక్షుషస్సూర్యఉత్థితః । చంద్రమామనసోజా
తః ప్రాణాద్వాయురజాయత । అంతరిక్షంచనాభ్యామె శీర్షోద్ద్యౌస్స
మపద్యత । సర్వస్థానేషుభిద్యంతే సత్వాదిగుణభేదతః । గుణక్రియావిభే

దేన లోకేస్మిన్ కేచ జంతవః । తద్వద్భేద ముపాలభ్య వర్తంతే తారతమ్య
తః । తేన స్యాద్బ్రాహ్మణాదీనాం గుణభేదాత్త్రయాభిదా । స్థానభేదశ్చ
సంప్రోక్తో మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః । ముఖాద్బ్రాహ్మణో జాతో బాహుభ్యాం
క్షత్రియస్తథా । ఊరుభ్యాం వైశ్య జాతిస్తు పద్భ్యాంశూద్రో వ్యజాయత ।
బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చాపిపుత్రక । స్వాభావికానికర్మాణి
నానాభేదాని సువ్రత । తత్రసత్త్వోత్తరోవిప్రః క్షత్రియోరజసాధికః ।
వైశ్యస్తుతమసాయుక్తో నిస్సత్త్వ శ్శూద్రఏవచ ॥

వర్ణస్వభావః.

శాంతిర్దాంతిస్తపశ్శౌచం స్వాధ్యాయః క్షాంతిరార్జవం। జ్ఞానం
వైరాగ్యమాస్తిక్యం బ్రాహ్మణస్య స్వభావజం । శౌర్యంధృతిర్బలంతేజో
దక్షతా తీక్ష్ణభావతా । సంగరాదపరావృత్తిః క్షత్రియస్య స్వభావజం ।
వాణిజ్య గృహ్ణుతాచైవ ధనధాన్యోప సంగ్రహః। సత్యేనానృతవాది
త్వం వైశ్యస్యైతత్ స్వభావజం । ప్రాణయాత్రాభయంమాంద్యం పరిచ
ర్యాత్మికాక్రియా । విస్మృతిఃక్షిప్రకారిత్వం శూద్రస్యైతత్ స్వభావజం । అ
థవైదిక కర్మాణి బ్రహ్మక్షత్ర విశాంక్రమాత్ । అధ్యాపనంచాధ్యయనం
యాజనం యజనంతథా । ప్రతిగ్రహః ప్రదానంచ బ్రాహ్మణస్య విధీయతే॥
ప్రజానాంపాలనందాన మిజ్యాధ్యయనమేవచ । అగృధ్నుతాచధర్మోయం
క్షత్రియస్య విధీయతే। కృషిర్గోరక్షణందాన మిజ్యాధ్యయనమేవచ । వా
ణిజ్యంచ కుసీదంచ వైశ్యధర్మః ప్రకీర్తితః । తత్రత్రయాణాం వర్ణానాం క
ర్మవేదేన చోదితం । శూద్రాణా మవరాణాంచ పురాణైః కర్మచోద్యతే।
బ్రహ్మక్షత్ర విశామేవ కర్మమంత్ర పురస్సరం । స్త్రీశూద్రావరజాతీనా
మమంత్ర కలిధర్మతః । శూద్రస్య ద్విజశుశ్రూషా పరమో ధర్మఉచ్యతే।
దయాసత్యం తథాశౌచం ధర్మోయం సార్వవర్ణికః । సత్త్వోత్తరత్వాచ్ఛు
ద్ధత్వా ద్బ్రహ్మణో ముఖసంభవాత్ । సర్వేషా మేవవర్ణానాం బ్రాహ్మ
ణో గురురుచ్యతే । నాభేరూర్ధ్వంహిపురుషః పవిత్రఃపరికీర్తితః । తస్మా

స్ముఖం మేధ్యతమం తస్మాద్బ్రాహ్మణ ఉత్థితః । తస్మాత్సర్గస్య మేపుత్ర సర్వ
స్య బ్రాహ్మణః ప్రభుః । యావంత్యో దేవతాః పుత్ర తాస్సర్వా వేదవిత్తమే ।
బ్రాహ్మణేషు తిష్ఠంతి బ్రాహ్మణం ప్రణమేత్తతః । అశ్లీలం బ్రాహ్మణే కశ్చిన్న
కదాచన కీర్తయేత్ । సర్వాన్ దేవాం స్తర్పయంతి బ్రాహ్మణాః ప్రీణ
యంతి మే । సర్వేషామేవ వర్ణానాం ధర్మో బ్రాహ్మణపూజనం । బ్రహ్మ
పాదాంబు జరజ స్సర్వ సంపత్కరం విదుః । వివదాంచ నిరాకర్త్రి సర్వ
తీర్థాంబు శుద్ధిదం । ఇదం సర్వేషు వేదేషు ప్రసిద్ధం పుత్ర సర్వశః । సర్వే
భ్యో జడజంతుభ్య శ్శ్రేష్ఠాశ్చేతనజంతవః । చేతనానాంచ సర్వేషాం మ
నుష్యా శ్శ్రేష్ఠతమా మతాః । మనుష్యేషుచ సర్వేషు బ్రాహ్మణాః శస్యతే బు
ధైః । బ్రాహ్మణానాంచ సర్వేషాం బుద్ధిమాన్ సంప్రశస్యతే । బుద్ధిమ
త్సు సదాచారా స్తేషాంచ బ్రహ్మవేదినః । జన్మమాత్రేణ సంపూజ్యస్స
ర్వేషాం బ్రాహ్మణస్స్వయం । నవిద్యా కారణం తత్ర నతపో నవ్రతానిచ । స
హిసర్వోత్తమః పుత్ర జన్మనైవ విశిష్యతే । సంసారాస్తు పరం పుత్ర స్థిత
స్యోద్దీపకా భృశం । జపస్తపశ్చ స్వాధ్యాయ శ్శాంతిర్దాంతి శ్శుచివ్రతం । హు
తమిష్టం తథాకృష్టి బ్రాహ్మణాచార ఉచ్యతే । శస్త్రాస్త్ర ధారణం ని
త్యం గజాశ్వాద్యధిరోహణం । లౌకికార్థ విచారశ్చ తథేజ్యాధీత రేవచ ।
విద్వద్బ్రాహ్మణ సత్కార శ్చర్యానిర్ణయ ఏవచ । క్షత్రియస్య పరోధ
ర్మః ప్రజానాం పరిపాలనం । వైశ్యః ప్రశస్య తే పుత్ర పరం బ్రాహ్మణపూ
జనాత్ । కృషిగోరక్ష వాణిజ్యం తస్యధర్మాః ప్రకీర్తితాః । తద్బ్రహ్మక్ష
త్రియవిశాం ద్విజాత్యా వైదికాః క్రియాః । విభక్తదేశ కాలాశ్చ తథా
మంత్ర పురస్సరాః । స్త్రీశూద్రాణాం క్రియాస్తూష్ణీం తేషాం విష్ణు క
థాగతిః । ఏతత్క్రమేణ లోకానాం క్రియాభేదో హి జాయతే । తచ్ఛ్రు
త్వా నారదః ప్రాహ కృతాంజలి పుటో మునిః ॥

నారదఉవాచ

పితామహ మహాప్రాజ్ఞ నిస్తారాద్వక్తు మర్హసి । చతుర్ణామపి వర్ణా

నాం కథంనానా విధాభిదా । బహూనితాత దృశ్యంతే కులాని పృథి వీతలే । జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తత్తేషా ముత్పత్తిక్రమమద్భుతం । తత్తద్భేదక్రియాభేదం జ్ఞాతుమిచ్ఛా మ్యహంప్రభో ॥

బ్రహ్మోవాచ

వక్ష్యామి నారదైత్వాంతు భేదాన్సంక్షేప తఃశృణు । కాలేబహుతిథేయాతే కామచార పరాయణాః । ఉత్సృజ్యశాస్త్ర నియమాం శ్చైరుసచ్ఛ్రం ఖలానరాః । స్త్రియశ్చ పురుషాశ్చైవ పరస్త్రాభి రతాస్స్వయం । బభూవు రతిమాత్రంచ వర్ణసంకర హేతవః । చతుర్ష్వపిచ వర్ణేషు భేదోస్తాద శతాంగతః । స్త్రీణాంచ పురుషాణాంచ వ్యభిచారాస్తు కారణాత్ । సాంకర్యా దానులోమ్యేన ప్రాతిలో మ్యేనభూరిశః । వర్ణాస్సాంకరికాఃపుత్ర బాహుళ్య ప్రతిపేదిరే । పాదజాదర్య జాయాంతు జాతఃకరణ సంజ్ఞికః । బ్రాహ్మణ్యా మర్యసంజాత స్త్వంబష్ఠ ఇతినామతః । బాహుజాదర్య జాయాంచ జాతోమా గధనామకః । ఊరుజాద్బాహుజాయాంచ మాహిష్య ఇతినామతః । పాదజాగూరు జాయాంచ జాతెఃక్షత్తే తివిశ్రుతః । బ్రాహ్మణ్యాం బాహుజాచ్చైవ సంజాత సూతనామకః । బ్రాహ్మణ్యా మూరుజాజ్జాతో జాతోవై దేహకస్తథా । కరణ్యాం మాహిషాజ్జాతో రథకారాఖ్య యాశ్రితః । బ్రాహ్మణ్యాం శూద్రసంభూత శ్చండాల ఇతివిశ్రుతః । ఏవంసాంకర్య వశతః కాలేన మహతాసుత । బ్రహ్మణాదిషు వర్ణేషు భేదోస్తా దశతాంగతః । అష్టాదశ సువర్ణేషు కులమే కోత్తరంశతం । జాతంతేషాం క్రియాభేదస్తత్తదా చారసంభవః । దేశకాల ప్రభేదేన తత్తత్సాంకర్య భేదతః । ఆచారభేదో లోకానాం సమయజ్ఞైః ప్రసాదితః । ధర్మజ్ఞానాంచ సమయః ప్రమాణంశ్రుతి వన్మతం । యథా కాల ప్రభేదేన బ్రహ్మక్షత్ర విశాంవిధిః । బ్రాహ్మణస్యాష్ట మేసగ్గే క్షత్రస్యైకా దశేతథా । వైశ్యస్యా నంతరంశాస్త్రై రుపనీతి ర్విధీయతే

వసంతో గ్రీష్మకశ్చైవ శరదిత్యృతవః క్రమాత్ । తస్మాదాచార భేదేన లోకోయం సంవ్యవస్థితః । యస్యయస్య కులంయద్య త్తత్రతత్ర చర్యాః క్రియాః । వృద్ధక్రమాగతాః కుర్వన్నపతిష్యతి మానవః । పూర్వాచారం పరిత్యజ్య పరధర్మం కరోతియః । సపతిష్యతి దుష్టాత్మా కులధర్మ ప్రణాశకః । అహింసాసత్యమక్రోధస్సర్వభూతహితేచ్ఛతా । సర్వేషాంచ మనుష్యాణాంధర్మోహిపరమోమతః । సంగ్రహేణమయాప్రోక్తంపుత్రతే వర్ణవైభవం । శ్రోతుమిచ్ఛసియచ్చాన్యత్తద్వదసర్వంబ్రవీమితే । ఇత్యుక్త్వా చాత్మభూర్బ్రహ్మతూష్ణీమాసీత్ప్రసన్నధీః । పునరుత్థాయమానీంద్రోనారదస్సురసత్తమః । పితామహంమహాప్రాజ్ఞందండవత్ ప్రణిపత్యసః । ఉవాచప్రశ్రితోవాచంప్రసాదంజనయన్పితుః ॥

* నారదఉవాచ *

శ్రుతంశ్రోతవ్యమధునాతవతాతప్రసాదతః । చాతుర్వర్ణక్రియాభేదో యథావదనువర్ణితః । భేదస్సంకరజాతీనాంసంగ్రహేణప్రబోధితః । మయా పృథివ్యాంసందృష్టాశ్చిత్రకృత్యాపిచక్షణాః । మౌక్తికాఇతిఖ్యాతాఆర్యక్షత్రియవిశ్రుతాః । సువర్చస్సురూపాశ్చశౌర్యధైర్యసమన్వితాః । స్వధర్మనిరతాస్సర్వే సర్వేబ్రాహ్మణదైవతాః । తేషాంసుచరితంతాత చేతఃప్రీణయతీవమే । పితామహమహాప్రాజ్ఞ విస్తరాద్వక్తుమర్హసి । ఇదానీం శ్రోతుమిచ్ఛామిమౌక్తికానాంకులోద్భవం । చాతుర్వర్ణ్యేపివానోచేత్కుధమస్త్వాదశస్వథ । బ్రాహ్మణ్యేక్షత్రియకులే వైశ్యసంతానకేపివా । శూద్రేష్వవరజాతౌవా కస్త్రాంతర్భావఇష్యతే । తద్భేదంశ్రోతుమిచ్ఛామిత్వక్తుమర్హసిమేప్రభో । ఏవంబ్రువంతంమానీంద్రంనారదంలోకవిశ్రుతం । ప్రీణయన్మధురంవాక్యమువాచచతురాననః ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారదవక్ష్యామిమౌక్తికానాంకులోద్భవం । యత్సర్వకారణం బ్రహ్మనిర్గుణంప్రకృతేఃపరం । ఆదిమధ్యాంతహీనం[illegible]

థాః। తద్బ్రహ్మమాయయాస్పృష్టంసృష్టిస్థిత్యంతహేతునా। బ్రహ్మవిష్ణు శివాభిఖ్యమూర్తిత్రితయతాంగతం। పురుషస్యపరస్యాదౌబ్రహ్మవిష్ణుశివా త్మనః। చాతుర్వర్ణ్యంసముద్భూతంముఖబాహూరుపాదతః। తస్యైవమూ ర్తిభేదస్యశంకరస్య మహేశితుః। బాహుమూలాత్సముద్భూతమార్యక్ష త్రకులంసుత। తత్రసర్వేసుచరితాస్సర్వే తేజోబలాన్వితాః। సర్వేగురుజ నప్రీతాస్సర్వే బ్రాహ్మణదైవతాః। మహాదేవభుజోత్పన్నంసత్యముక్తిక నామకం। వేదోక్తమార్గసంయుక్తమార్యక్షత్రియసంజ్ఞికం। ఇతిబ్రువంతు లోకేశంబ్రహ్మాణంనారదోబ్రవీత్॥

* నారదఉవాచ *

హేబ్రహ్మన్ శ్రోతుమిచ్ఛామిముక్తికానాంకులోద్భవం। కిమర్థమగ్ర భుజతోజాతంతత్కులనామకం। కేధర్మాఃకథితాస్తేషాంకథంసంసార యిష్యతే। బ్రహ్మకల్పేనవాబ్రహ్మన్ క్షత్రకల్పేనవాథవా। సంసారా స్తాతశారీరాస్తేషాంవృత్తిస్తుకీదృశీ। కూటస్థఃకఃపికులస్యాస్యప్రభావస్తస్యకీ దృశః। శ్రద్దధానాయశిష్యాయతవపుత్రాయధీమతే। మహ్యంవక్తవ్యమఖి లమితితేనస్థితంతదా। తంద్దృష్ట్వాసాదరంబ్రహ్మనారదంవాక్యమబ్రవీత్। విలాసయన్ బోధముద్రాంసంశయచ్ఛేదకారిణీం॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారదవక్ష్యామితత్కులోద్భవకారణం। తత్కూటస్థస్యముక్తశై శ్చరిత్రంరోమహర్షణం। శ్రవణానందజనకంవీరశృంగారరంజితం। పుణ్యం ధర్మార్థసంయుక్తంనిరవద్యకథాంచితం। ఆర్యక్షత్రసమాచారం వేదోక్తం సర్వమాశ్రితం। ముక్తికానాంచయేధర్మామునిప్రోక్తాస్సనాతనాః। స ర్వం తేకథయిష్యామిసావధానమనాశ్శృణు। పురాప్రళయకాలేతుతమో భూతేచరాచరే। ఈశ్వరస్స్వస్యసంకల్పాదపఏవససర్జహ। తత్రనారా యణశ్శేషమాసమేయాత్మాబభూవహ। తస్యనాభిసరోజాతేఇచ్ఛయా [illegible] పవిగన్వరే। జజ్ఞేతదీయకింజల్కవర్ణోహంచతురాననః। జనిత్వైవాహ

మేకాకీవీక్ష్యశూన్యాదిశోదశ। చింతాసంతాపితస్వాంతః ఖేదంపరమవా
ప్నువం। కింమయాఖలుకర్తవ్యంకోవాజనయితామమ। కిమర్థమసృజన్మాంస
క్వనుగచ్ఛామిసంప్రతి। కంవాద్యశరణంయామికః ఖేదంమేఽపనోదయేత్ ॥
ఇతిచింతయతస్సద్యోవ్యోమవాగశరీరిణీ। ఆశ్వాసయన్తీమేచేతోబభూవశ్ర
వణాతిథిః। హేవత్సపుత్రమాభైషీరహమస్మిపితాతవ। తపఃకురుమహాప్రా
జ్ఞప్రణవేనసమాహితః శ్రుత్వావాచంముతాంసద్యఃప్రీతఃప్రణవముచ్చరన్।
దివ్యవర్షసహస్రాణితేపేఽహంసుసమాహితః। తతఃప్రసన్నతాంగత్వాహ
యగ్రీవాత్మకోహరిః। ఉపాదిశదమేయాత్మావేదాన్ సాంగానశేషతః।
తతోఽహంవేదశబ్దేభ్యోయథాపూర్వమకల్పయం। చరాచరాత్మకంవిశ్వం
విచిత్రైర్విధిభిర్యుతం। జంతవస్తుమయాసృష్టాఃక్షుత్పిపాసాప్రపీడితాః।
జక్షామేత్యబ్రువన్కేచిద్రక్షామేత్యపరేఽబ్రువన్। యక్షాశ్చరాక్షసాశ్చై
వతేనజాతాస్స్వయంపువః। తేమహాంభోధిమధ్యస్థాఃక్షోభయన్తిచరా
చరం। సృష్టంమయాతతఃపశ్చాత్త్రైలోక్యంవిపులంమహత్। సూర్యాచ
న్ద్రమసావగ్నిరింద్రస్సర్వేదివౌకసః। దేవర్షయఃకింపురుషాఃకిన్నరాగరుడో
రగాః। విద్యాధరాస్సురాశ్చైవయేచసిద్ధామహౌజసః। కామధేనుఃకల్ప
తరుః హయఉచ్చైశ్శ్రవాస్తథా। ఐరావతశ్చనాగేంద్రోరమ్యంతత్స్వర్గ
మండలం। మధ్యమంమండలంచైవనానాజంతుచయాతతం। అసృజంసు
బహూన్పుత్రనరానుచ్చావచానపి। పశూన్మృగాన్పక్షిణశ్చతరుగుల్మల
తాదికాన్। మునీంస్తథావసిష్ఠాదీన్శాన్తాన్లోకహితేరతాన్। పాతా
ళంభోగినశ్చైవ నానాభేదముపేయుషః। పర్వతాన్సరితశ్చైవ సము
ద్రాన్కాననాన్యపి। సమాహితేనమనసాసర్వంవిశ్వమవాసృజం। అథా
ర్ణవచరౌఘోరౌరాక్షసౌమధుకైటభౌ। బలాదహరతాంమత్తోవేదరాశీన్
మదన్తికాత్। యదాహ్యపహృతావేదావ్యాకులేనాన్తరాత్మనా। ఇతికర్త
వ్యతామూఢోబ్రహ్మధ్యాయన్నవస్థితః। ఆవిరాసీత్తతోవిష్ణుర్మత్స్యఃక

మలలోచనః । సోంతరంభోధిమాసాద్య వ్యాపాద్య మధుకైటభౌ । హ
త్వా వేదానదదౌ మహ్యం తార్క్ష్యారూఢః స్వయం హరిః । యదా యదా
దైత్యవర్గైర్జగద్విప్లావ్యతే సుత । తదా సంస్థాపయన్ధర్మం దైత్యానధ్వంస
యద్ధరిః । కశ్యపస్య మునేః పుత్రపత్న్యౌ దిత్యదితీ ఇతి । దితిస్తు సుషువే దైత్యా
నదితిర్దేవతాగణాన్ । తేషాం పరస్పరం ఘోరం యుద్ధమాసీన్మహాద్భుతం ।
బాహువీర్యేణ మహతా దైత్యానాం వేపితా భృశం । దేవతాశ్శరణం జగ్ము
శ్చక్రపాణిం జనార్దనం । దేవతాసు ప్రసన్నాత్మా భగవాన్మధుసూదనః ।
జఘాన దైత్యాన్మద్ధర్షశ్చక్రేణోదగ్రవర్చసా । ఏవం భగవతా దేవాః విష్ణు
నా భృశమాదృతాః । శ్రియముచ్చైస్తరాం ప్రాప్య ననందుర్విగతవ్యథాః ।
కదాచిత్తపసాం రాశిరత్రిర్నామ తపోధనః । అనసూయాసహాయస్సన్ తప
స్తేపే సుదారుణం । మూర్తిత్రయం సముద్దిశ్య బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకం । విహా
యాహారనిద్రే చ వాయుపర్ణజలాశనః । శిలాస్థలీశయానశ్చ జితకామో జి
తేంద్రియః । గ్రీష్మే పంచాగ్నిమధ్యస్థో వర్షాసు జలమధ్యగః । హేమంతేఽనా
వృతచరస్తేపే ఘోరతరం తపః । వ్యతీతేష్వబ్దవర్గేషు శతసాహస్రకేషు చ ।
తపసా తేన సంతుష్టా బ్రహ్మవిష్ణుశ్చ శంకరః । చక్రుః ప్రసాదం మునయే తస్మై
విస్మయదర్శనాః । ప్రవాళమఘువన్నీల స్పాటికోదగ్రవిగ్రహాః । భారతీప
ద్మనిలయాః పార్వతీకృతసంశ్రయాః । మరాళవైనతేయోక్షమహితో
న్నతవాహనాః । పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చైవ దేవసంఘైరనుశ్రితాః । పశ్యం
తశ్చొట్టకేనాత్మాం ద్వయేనశ్రితయేన చ । అంభోజడంబరముచాం శ్రేణియు
క్తోనుయాయినః । వీక్ష్య తే మునిశార్దూలం తపఃకృశమనేనసం । గీర్భిర్మే
ఘగభీరాభిరూచుస్సుమధురం యథా । వత్స ప్రీతా వయం తేస్మ స్తపసా దుష్క
రేణ హ । వరం వరయ భద్రం తే యత్ర బుద్ధిస్తు వర్తతే ॥ ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా
సమున్మిషితలోచనః । దదర్శ జగతామాద్యాన్ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాన్ ।
పపాత పాదమూలేషు ఛిన్నమూల ఇవ ద్రుమః । సించతామమృతం తేషాం
కటాక్షైః కరుణాత్మకైః । ఉద్ధాయ సదిరాయానందమోదబాష్పావృతేక్షణః ।

తుష్టావభక్తిసంయుక్తః పుణ్యశ్లోకో మహేశ్వరాన్ । నమో వస్సర్వదేవే
శాస్సర్గస్థిత్యంతకారిణః । సర్వవేదప్రమాణాంగాః ప్రధానస్థానభాగినః । ఆ
శ్రితానామశేషార్థప్రార్థనకృతక్షణాః । లోకాతీతప్రభావాఢ్యాస్సర్వభూ
తప్రియంకరాః । కర్మణాంచఫలంముక్త్యై యోగానాంచఫలంమహత్ । భ
వత్సందర్శనంస్థానామామనన్తిమనీషిణః । సమారంభాస్తుయే కేచిత్ స్వ
ర్గస్వారాజ్యహేతవః । యుష్మాస్వేవసమాప్యన్తే సర్వే తే దేహధారిణాం ।
ప్రతిక్రియాయామాపదాంసంపచ్చ్యయసముచ్చయే । సాధకంసంగిరన్తేవైస
కృత్ స్మరణమేవవః । ధన్యోస్మ్యహంభవద్దివ్యమూర్తినిషేవణాత్ । కిం
ప్రసన్నేషుయుష్మాసునేప్సితంఫలమాప్యతే । నహిగంగాతటస్థానాంతాప
స్తృష్ణాకృతోభవేత్ । ప్రసాదాద్భవతాంత్వేష్యసర్వలోకహితార్థినాం ।
కామయేధర్మపత్న్యాంమేపుత్రాన్ దేవభవాదృశాన్ । తస్యతద్వచనం
శ్రుత్వాదేవాస్తేసస్మితాననాః ఊచుర్దత్తాభయాస్తస్మైమధురంవాక్యము
ర్థవత్ । మహాన్తేసాధుభక్తస్తేశ్లాఘ్యస్తవమనోరథః । అస్మాదృశోనరోలో
కేనభూతోనభవిష్యతి । తస్మాత్త్వయిప్రసాదేనలోకానుగ్రహహేతునా
వయమేవజనిష్యామోధర్మపత్న్యాంతవాంశతః । ఇత్యుక్త్వాంతర్హితాస్తా
స్సద్యోబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః । విపశుశ్చానసూయాయామంశతశ్చాథ
గర్భగాః । అంతర్వత్న్యభవత్పత్న్యామాసేనామితతేజసః । దత్తాత్రే
యశ్చదుర్వాసాజజ్ఞేస్థితశ్చచంద్రమాః । ప్రజజ్ఞిరేత్రయః పుత్రాస్సర్వలో
కేషువిశ్రుతాః । తత్రసత్పుణ్యచారిత్రోదత్తాత్రేయోమహామునిః । చచా
రపావయన్ లోకాన్ భగవద్భక్తిసంయుతః । సుబహూనిచవర్షాణిప్రాణా
యామపరాయణః । ధ్యాయంశ్చక్రధరందేవంసతేపేసుమహత్తపః । ప్రథ
యన్తిమహాత్మానస్తస్యచారిత్రమద్భుతం । సాత్వికస్సర్వయస్సర్వయోగస్థ
స్థసువర్చసః । దుర్వాసాశ్చమహాయోగీశివపాదప్రసాదకః । దుష్కరం
తుతపస్తేపేహిమాలయముపాశ్రితః । తస్యరుద్రః ప్రసన్నాత్మాసర్వలోక
మహేశ్వరః । దదౌతస్యాఖిలాస్సిద్ధీర్గుణాఢ్యాఅణిమాదికాః । చంద్రమా

స్తపసాయుక్తః ప్రాప్య తేజస్సుశీతలం। తస్యాస్త్రైలోక్యగం సర్వం జహాస సు
షమాన్వితః। మగ్నాసా౽పరమోమానిజ్ఞాతుస్స్వర్గవిధృతయా। మందాకి
నీపరిక్షిప్తాం ప్రయయావమరావతీం। ఉచ్చైస్స్ఫటికహర్మ్యాంతఃస్వస్త్రీని
సంభారభాసురాం। ఉత్తుంగమత్తమాతంగభృంగీసంగీతసంగినీం। సుగం
ధిపవనవ్యక్తప్రమదాక్రీడవైభవాం। సువర్ణరత్నసంక్లిప్తవిశాలతరవీధికాం।
విద్యోతమానాంవిపులైర్విమానైర్వైడూర్యముక్తామణితోరణాఢ్యైః। వి
యచ్చరత్స్త్రీశతసంభృతాభైర్విమృశ్యస్వర్ణించిత్రతరాంకిరద్భిః। విపంచికా
సంచయసందితానాంనితంబినీనాం ప్రమత్తైఃపికానాం। కణ్ఠంమృత్తైఃపంచ
మసుస్వరాణాంప్రమోదయన్తీంనినదైర్విశేషాన్। యచ్చంద్రశాలాగ్రవి
హారిణీనాంసురాంగనానాంప్రతిబింబితాని। ముఖాని లీలాలకభాంజి రేజుస్స్వ
ర్ధాసరోజాన్యళిసంవృతాని। యత్రరత్నభూకుట్టిమచిత్రభాభిర్భాయస్తరా
మత్యనణీయసీభిః। బహిర్వంద్రనాపవ్రజభూమిషితేవవిరాజతేనిత్యమనూనభా
నభశ్శ్రీః। యత్రాచ్ఛతంవారవిలాసినీనాంసంచారిణీనాంప్రతిరథ్యభూ
మిః। శ్రుతిప్రమోదోతిశయాతనిత్యంవినోదనామఞ్జరశింజితేన। యత్రా
పికల్పద్రుమభూమిషు తేషు క్రీడావనేషు స్ఫటికాశ్మభూమిషు। అధోముఖైశ్శ్యామళభి
రూర్ధ్వగైశ్చబింబానుబింబైఃసముదేతిచిత్రం। అనంగకేళీకలితాభిలాషా
యత్రాంగనాభిస్స్పృహితాయువానః। స్వైరంచరన్తి ప్రతిసంధ్యముచ్చైఃకుం
జేచకుంజేప్రతికేళిశైలం। వాపీతటాకాద్యుపకల్పనాభిర్యజ్ఞైశ్చభూయస్త
రదక్షిణాభిః। స్వాధ్యాయభూరివ్రతసంవిధానైఃకృచ్ఛ్రైణకైశ్చిత్ప్రతిగమ్య
తేయా। ఇష్టప్రభూతయజ్ఞైశ్చ సంగ్రామాదనివర్తిభిః। తపస్స్వాధ్యాయ
శీలైశ్చస్థానం యత్ప్రతిపద్యతే। తాంనిరీక్ష్యపురీంరమ్యాంమునిర్దేవేంద్ర
పాలితాం। చక్రీకృత్యాత్మవృత్తిస్సరథ్యాంరత్నమయీంయయౌ। తదా

త్వాపవదే దేవేంద్రస్సమారుహ్యనందావహం । ఐరావతం సురైస్సార్థంపి హోరార్థంప్రతస్థివాన్ । సతందదర్శమార్గస్థం దుర్వాసాముని పుంగవః । ఉచ్చైరావణపృష్ఠస్థం మహావజ్రధరం హరిం । ముక్తాతపత్రమణిరంజిత రత్నమాలిం హేమాంగదాంకితవిశాలసదంసయుక్తం । సంభాసిహారకటకాదివిభూషితాంగం దేదీప్యమాన మతిమాన విమానమధ్యే । వృత్తోరుపీవరపయోధర భార భాజా హస్తాంబుజాతవిధృతామలచామరేణ । స్త్రైరాననేన బహుళామరయోషవతేన పార్శ్వద్వయే చ పరివారితమాదృతేన । అగ్న్యంతకార్థపతినిరృతిపాశభృద్భిరన్యైశ్చ దైవతగణైరళికాగ్రహస్తైః । సంసేవితం ప్రతిపదం విహితోపచారైర్గానోన్నతిం ప్రకటయన్నమివాక్షిబృందైః । భేరీమృదంగపటహైః పటునాదవద్భిరన్యైశ్చ వాద్యనివహైస్స్ఫుటితాఖిలాశం । వారాంగనాభిరభిజుష్టమిత స్తతోపి వ్యక్తాభిగీతిభిరభిష్టుతనృత్తవృత్తైః । దృష్ట్వా మహేంద్రమనియత్పృథువైభవంతం విత్రీయమాణ హృదయస్సమునీంద్రచంద్రః । పుణ్యంతదీయమసకృద్గణయాంచకార యద్వాజిమేధశతకేనపురానిరూఢం । త్రైలోక్యమప్యవతి గోత్రభిదేష దోష్ణానేకాతపత్రమతి విస్మయనీయబుద్ధిః । ఇత్థం విచింత్య మనసా సహగౌరవేణ సంద్రష్టుమేనముదితేన స నిశ్చికాయ । సంకల్పసిద్ధామథమానివర్ణ్యం మందారమాలాం మకరందపూర్ణాం । దదౌ మహేంద్రాయ సుగర్వితాయ గజాధిరూఢాయ సహాశిషా సః ॥

తాం పుష్పమాలాం పరిగృహ్య జిష్ణుః ప్రక్షిప్తవాన్ మత్తగజేంద్రహస్తే । ననామ నామైవ నమాని మేనం దృష్ట్వాంతతోప్యన్యదిశి వ్యతానీత్ । హస్తీ స హస్తేన తదామదాంధస్తన్మాల్యముద్ధృత్య మునీంద్రదత్తం । భిత్వా చ పాదైః పరిమృద్య వేగాచ్చచార గంభీరగతిశ్చ పశ్చాత్ । ఐశ్వర్యగర్వాదనమంతమిమం ద్రమారూఢముచ్చైర్గదకుంభిపృష్ఠం । శశాంకకోపారుణనేత్రయుగ్మస్సశాప సేంద్రస్సహసా వ్రజంతం । యదద్య దేవేంద్రతిరస్కరోషి బ్రహ్మర్షిమే

వంశిలుభూతిగర్వాత్ । తత్త్వంహతాద్ధైత్యహృతాత్తసంపద్దశాసుదీనా
ముపయాసిపశ్య। ఫలానిపుష్పాణివశ్శోభనాని నివర్తయేఽస్యాఃకిలచందనంవా।
జనోఽతిలక్ష్మ్యాస్తమనాత్తదీనం విప్రాంశ్చయత్త్వేవతిరస్కరోతి। యేనత్వ
మింద్రోద్వహాసీహగర్వంస్వర్గాధిపత్యేవజగజ్జయేన। కల్పద్రుమైః కామగ
వీముఖేనసర్వంచతన్నశ్యతిపశ్యశీఘ్రం। గృహీతరాజ్యైఃప్రబలైస్సపత్నైర
త్నైర్విహీనోఽశ్వమతంగజైశ్చ। దీనాంచకష్టాంచదశాంప్రపన్నస్తపస్వి
నాంత్వంమనుషేమహత్త్వం। ఐశ్వర్యగర్వాంధతమస్యనూనందారిద్ర్యసి
ద్ధాంజనమాపథం తే। యేనాత్తచక్షుస్త్వమథప్రపశ్యేస్సాధూనాంస్తపస్వీప్ర
వరాంశ్చవిప్రాన్। యదద్యమాంశంకరకింకరం త్వం సేవ్యంసుపర్వాధిపతి
ష్కరోషి। తన్నాస్త్యనారాధ్యశివప్రసూనంభవేద్విభూతిస్తవజాతుభూ
యః। శప్త్వైవమింద్రం సహసాథమానిర్యథాగతంక్రుద్ధమనాజగామ। శు
క్రోఽవనైవామరనాయకస్తానదత్తుభేరీపణవానకేషు। గచ్ఛత్యథకాలే
నదైత్యాబలిపురోగమాః। శుక్రాదిష్టేనమార్గేణరురుధుస్త్రిదశాలయం। అ
భియాతాస్తదాదైత్యాన్దేవాఇంద్రపురోగమాః। రథాశ్వకుంజరారూ
ఢాఃసంప్రహారమకుర్వత।తదాయుధైఃప్రాసపరశ్వథాద్యైరస్త్రైశ్చవహ్న్యౌ
ర్వ్యమవాసపీడైః। దైత్యేశ్వరాణామసురాధిపానామద్భుతపూర్వంప్రధ
నంబభూవ। ఆశ్వాంఘ్రిసంఘట్టనజైః పరాగైస్సువర్ణభూమిప్రభవైశ్చసం
ఖ్యే। సర్వంతదాసీచ్ఛతకంతజాలంపట్టాంబరాచ్ఛాదితవద్విచిత్రం। స
ముద్ధృతైర్గాళిచయైర్విభిన్నైర్ఘపరస్పరాహంకృతిహుంక్రియాభిః। స్వనామని
ర్దేశవశాద్వివిత్త్వాపీరాఃప్రజఘ్నుఃప్రతియోధవీరాన్। శస్త్రాస్త్రంఖాంస్త్రాడ
యంత్రిస్మభేరీశ్చక్రుర్ఘోషాన్ఘుమ్ఘురీడిండిమానాం। సోఽయంనాదస్సంహానా
దైస్సమేతోద్యావాభూమీసర్వతస్సంన్యరౌత్సీత్॥

అథాస్త్రకృత్తైర్హయహస్తిమస్తైస్సముద్గతశ్శోణితసంప్రవాహః। సమూలమున్మూలయితాపరాగంనదీవగాంగేయమయాసపార। పత్తిఃపదాతింరథికోరథాఢ్యంతురంగసాదీ చతురంగమాఢ్యం। అథోవణోవాఃస్తిపకంచరుధ్యాద్వంద్వంవ్యధుర్విస్మయకారివీరాః। వక్త్రైశ్చపద్మైర్నయనైశ్చమీనైశ్శిరోరుహైశ్శైవలసంచయైశ్చ। హయైశ్చనక్రైరుధిరైఃపయోభిస్సంగ్రామభూమిఃపృథునిమ్నగేవ। కృత్తేషుశస్త్రేషురథేటిముచ్యనియుధ్యమానాసురదైత్యవీరౌ। దృఢప్రహారైఃపయుజానుముష్ట్యోఃపుష్పవత్కులాశాలివకౌవిరాసాం। పరస్పరేషుక్షణకృత్తమస్తాకబంధమాత్రేణనభప్రవిష్టౌ। కాచిద్విముక్తోచ్ఛ్వసితౌప్రవీకాశరాభిసారం విప్రులంవ్యధత్తాం। ఇత్థంచదైత్యాసురసైనికానాంఖిగీషతాషాంశౌర్యసముద్ధతానాం। బభూవయుద్ధంసమవిక్రమాణాం ప్రముంచతాంతీక్ష్ణతరాశరౌఘాన్। అథమాయావినోదైత్యాశ్శుక్రాచార్యమతానుగాః। మర్యాదశౌర్యసంరంభాదేవసైన్యాన్ప్రమమ్రదుః। నిలింపాహతసంరంభాద్దైత్యైర్యుద్ధబలోద్ధతైః। సురాలయవిహాయాశుపలాయాంచక్రురచ్యుతం। పలాయమానాంశ్చసురాన్ప్రయుంజానాశ్శితాన్ శరాన్। అనుధావ్యప్రజఘ్నుస్తేనాభిముఖ్యంయయుర్యథా। ఇంద్రోవస్నాఃపితృపతిఃనైఋతిర్యాతిసాంపతిః। వాయుఃకుబేరయీాశానస్సర్వేగస్తుఃపలాయితాః। ఐరావతశ్చనాంగేంద్రోహయఉచ్చైశ్శ్రవాస్తథా। మర్యాసశ్మపసంగ్రస్తాతిరోధత్తాంక్షణార్థతః। సుహ్యాకాగరుడాశ్చవిద్యాధరముఖ్యాఠగాః। దైత్యబాణాగ్నిసంప్లుష్టాస్త్వక్త్వాస్వస్థానకాంక్షితం। అరణ్యానిశరణ్యానిప్రాపుఃప్రాణావశేషితాః॥

కాందిశీకేషుదేవేషుప్రణష్టేషుచసర్వశః। సురాలయంసమాక్రమ్యచేరుర్దైత్యాబలోద్ధతాః। విరోచనసుతోవీరోబలిస్సింహాసనంగతః। త్రైలోక్యసామ్రాజ్యధురాంభేజేస్వభుజవీర్యతః। శంబరశ్చ మహాబాహుర్గజంభోజృంభితవిక్రమః। అరిష్టనేమిర్గుప్తాత్మాశకునిశ్చవిరోచనః। ప్రతిహేతి

ర్హయగ్రీవో మనోమారీచమాయికః। సుమాలీవిప్రజి త్త్రిశ్చయే చాన్యే భూరివిక్రమాః। దుర్వారగర్వభూయిష్ఠా బలిష్ఠా రాక్షసాధిపాః। త్రైలోక్యం స్వవశీకృత్య బలేశ్వాసనమాదధుః। దివౌకసో గతశ్రీరా దశాం దీనాముపాగతాః। దైవాద్వనౌకసో భూత్వా భృశం వివ్యధిరే క్షుధా। తే సర్వే సుచిరేణైవ చరిత్వా భృశమఃఖితాః। డోలాయితాంతరాత్మానో మనోనిర్విషయం గతాః। చిన్తయిత్వా పరం భూయో దేవా ఇంద్రపురోగమాః। త్రైలోక్యసృష్టికర్తారం బ్రహ్మాణం శరణం యయుః। సంభూయ దైవైర్ద్రుహిణో గత్వా క్షీరార్ణవాన్తికం। తుష్టావ సర్వలోకేశం లక్ష్మీశం విష్ణుమవ్యయం। భగవన్ సర్వధాతారం సర్వాధారం జగద్గురుం। అథ సర్వోపసంహారం విష్ణుస్త్వాం శరణం వయం। భగోహుస్సర్వదేవేశం సర్వలోకేశ్వరం విభుం। త్వామవ్యయమనుమేయాత్మా జగతాం శరణం హరిం॥ పవిత్రాణాం పవిత్రం త్వం మంగళానాం చ మంగళం। దేవతా దేవతానాం త్వం పితా త్వం భూతసంతతేః। త్వత్తో విశ్వమశేషం చ జాయతే చ యుగాగమే। యుగక్షయే లయం యాతి త్వయ్యేవ నిఖిలేశితః। అశేషలోకబీజస్య నిర్గుణస్య చ తే హరే। ప్రభావం ప్రభవః కే వా ప్రస్తోతుమతిమానుషం। భూమిః పాదౌ లియన్నాభిః ప్రాణో వాయుర్దిశశ్శ్రుతీ। సూర్యాచంద్రమసౌ నేత్రే తేద్యౌశ్శీర్షం దహనో ముఖం। యస్యకుక్షిస్థమఖిలం విశ్వమేతచ్చరాచరం। తం త్వాం శరణమృచ్ఛామః సర్వభూతాంతరాస్థితం। త్వామామనన్తి పురుషం సహస్రచరణం పరం। సహస్రశిరసం దేవం సహస్రాక్షమజం విభుం। అవష్టభ్యాఖిలం విశ్వం పాదేన భగవన్నిదం। వర్తసే ద్యాం సమాలంబ్య తదంశత్రితయేన చ। యేన సర్వమిదం సృష్టం జంగమస్థావరాత్మకం। సోపిత్వన్నాభికమలాత్సంబభూవ పితామహః। ప్రసీద సర్వలోకేశ దేవదేవ జగత్పతే। ఆర్తానామద్య దేవానాం త్వమేవశరణం ప్రభో। రక్ష రక్ష మహావిష్ణో సృష్టిస్థిత్యన్తకారణ। జానాసి త్వం హి సర్వజ్ఞో యద్వృత్తం మష్టరక్షసాం। ఇత్యార్తానాం వచశ్శ్రుత్వా దేవానామీశ్వరో హరిః। ఆవిరాసీత్పురస్తేషాం ఫణిపర్యంకమధ్యగః। అనుసంవాహిత

పదః శ్రియాపంకజసంస్థయా। ప్రాపితఃపరిచర్యాంచనీలయాధృతమాలయా। కిరీటరత్నజ్యోత్స్నాభిర్బహ్వీందువ్యాసదీప్తిభిః। ద్విగుణాంప్రాపయన్లక్ష్మీంభుజంగమప్ఫణామణీన్। శరీరకాంత్యాపరయాదళదిందీవరాభయా। ఇందీవరదళచ్ఛన్నమివార్ణవముపాదధత్। ఆశ్రితాభయసత్రేణస్మితేనశుచినాభృశం। దధానశ్చైందవీంలక్ష్మీంకామినీగండపాండునా। కృపామృతంప్రవర్షద్భ్యాంప్రీణయద్భ్యాముపాశ్రితాన్। సహస్రపత్రసాహస్రీనయనాభ్యామివోద్వహన్। హారకేయూరకటకమకుటాదివిభూషణైః। అంగైస్సుశోభనైర్దివ్యైర్భూష్యభూషణతాంగతైః। కమలోదరశోభాయాః కమలాయాశ్చసన్నిధేః। ప్రావృషేణ్యంపయోవాహంవిద్యుత్వంతంవిడంబయన్। సఏషసుప్రసన్నాత్మాసాక్షాన్నారాయణోవ్యయః। ఘనాఘనగభీరాభిర్గీర్భిర్దేవానుదైరయత్ ॥

* భగవానువాచ *

విదితంమేయథాదేవాదైత్యైర్యూయంప్రపీడితాః। రాక్షసానామయంకాలోమదాయసముపస్థితః। యస్మిన్దేశేయదాకాలేయాదృశీభవితవ్యతా। తాంతర్తుంనసమర్థోస్తిత్రిలోక్యాంపూరుషఃక్వచిత్। శృణ్వంతుదేవతాస్సర్వాయద్వోహితముదీరయే। విధినానేనదేవానాంనజాతుస్యాత్తుసంక్షయః। యూయంసర్వేసుపర్వాణోఽసురాశ్చకృతోద్యమాః। మందరంశైలరాజంతుకృత్వామంథానముత్తమం। వాసుకించమహాకాయంకృత్వారజ్జుమహాబలం। సంపాద్యచౌషధీర్దివ్యాజ్వలంతీర్గిరిషూజ్జ్వలాః। దైతేయైశ్చమహావీర్యైర్దక్షహాకామైర్మహాబలైః। సంభూయస్నేహసంపన్నైరమృతాశనలోభితైః। క్షీరాబ్ధిమధ్యమాసాద్యమథ్నీయతాంవరస్సుర। తతఉత్పత్స్యతేతస్మాన్మథ్యమానాన్మహార్ణవాత్। పీయూషంనామవిమలంసిద్ధౌషధమనుత్తమం। నిషేవణేనతస్యాస్యుర్మృతిమూర్ఛాక్షుధోనతు। బలంవీర్యంచమేధాచవృద్ధింయాస్యంతిసర్వశః। సర్వశత్రువశీకారఃసుకరశ్చభవిష్యతి। తస్మాద్గచ్ఛతభద్రంవోమందరంశైలమున్నతం। అచిరేణైవ

కాలేనవిజయోభవతిధ్రువం । శత్రూణాంనాశకాలశ్చసమీపేవర్తతేహి వః। ఆగతంభవతాంకష్టంబ్రహ్మద్వైరవధీరణాత్ । శంభోరంఘ్రిసమాసక్తై శ్చిరేణైవంవిభావ్యతాం। శివంభవతివఃపశ్చాచ్ఛివస్యైవప్రసాదజాత్। ప్ర థమంయత్నమేతావదాతిష్ఠతమదాశయాత్॥

ఇత్యుక్త్వాంతర్హితోవిష్ణుస్స్వయంనారాయణోవ్యయం। లోకపా లాశ్చతేసర్వేపురోధాయపితామహం। జగ్ముస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతాస్స్వయుక్తా శ్చయథాగతం। తేరసాతలమాసాద్యయత్రదైత్యాఃప్రతిష్ఠితాః। బలినా రాజ్ఞాసేంద్రేణసఖ్యంచక్రుస్సుసంహితం। రాజ్ఞస్స్థానమావిశ్యస్వయంబ లనిషూదనః। బలింరక్షోవరాధ్యక్షంసప్రశ్రయమువాచహ॥

* ఇంద్రఉవాచ *

భ్రాతశ్శృణువచోమేద్యసర్వేషాంయద్ధితంహినః। కశ్యపాత్ఖలుబ్రహ్మ ష్ఠైఃకులంనఃసమపద్యత । ఏకస్మాద్దేవజాతానాం భ్రాతౄణాందీప్రతేజ సాం। సాధ్వాచారప్రచారాణాంసఖ్యమేవోచితంహినః। మూఢాఃవిగ్ర హమిచ్ఛన్తిసాధవః। ఆగ్రహాస్సర్వథాత్యాజ్యోబుద్ధైఃఫలమనాగ్రహః। ప రస్పరసహాయానాంభ్రాతౄణామవిరోధినాం। సంపదోహస్తవాస్తవ్యా నిరాతంకాస్సనాతనాః। సుభేద్యంకాష్ఠమేకంస్యాద్దుర్భేదఃకాష్ఠసంచ యః। సమవాయోహివీరాణాందుర్జయఃపరిపంధినాం। బలవానపిమేధా వీచినయాత్సుబహూన్తృణాన్। తిరస్కుర్వీతనోజాతుస్వపక్షపరిపాతు కాన్।త్యజతఃకర్ణశింజాపాందంతస్థందోషముజ్ఝతః।తృణస్యవర్తతేపేక్షా కింవాకష్టాణిమతఃపునః। అస్తికించిన్మహత్కృత్యమస్మత్కులవివృద్ధయే। యత్సాధనేనభవేన్నృతివాగ్రాకులస్యనః। మందరంపర్వతశ్రేష్ఠంకృత్వా మంథానముత్తమం। వాసుకింఫణినంకృత్వామంథరజ్జుంమహీయసీం। ఓ షధీస్సుసమాసాద్యదివ్యాశ్చసుసముజ్జ్వలాః। మథ్నీయామమహాంభోధిం జనార్దనవచోయథా। జనిష్యతేచపీయూషంసర్వదాజీవనౌషధం। దేశతా

నాంచ దైత్యానామిదం క్షేమాయ కల్పతే । ఏకైః సాధ్యతే తావత్తాదృగ్యం నాల్పమపి క్వచిత్ । సుసహాయైః ప్రసాధ్యం తే కార్యాణి సుబహూన్యపి । తస్మాదస్మాభిరాధేయః ప్రయత్నో౽మృతసాధనే । సర్వేషాం దేవదైత్యానాం త్వం ప్రధానతమో మతః । సర్వే త్వామనుగచ్ఛన్తి హ్యస్మిన్ కార్యసముద్యమే । ఇతీంద్రస్య వచశ్శ్రుత్వా బలీ రాక్షసపుంగవః । సాధు సాధ్వితి సమ్మాన్య పీయూషరసలాలసః । రాక్షసాననుసంశ్రావ్య మహోద్యమమథాకరోత్ అథ దేవాశ్చ దైతేయాః పీయూషరసలాలసాః । విస్మృత్య తాదృశం వైరం కృత్వా స్నేహం సునిర్భరం । మన్థానం మందరం కృత్వా రజ్జుం కృత్వా చ వాసుకిం । పీయూషం రసముద్దిశ్య మమన్థుః క్షీరవారిధిం । తేషామన్యతమో భూత్వా విష్ణుర్లోకేశ్వరో౽వ్యయః । మమన్థ దేవతామధ్యే స్వయం చ మధుసూదనః । ఆవిరాసీత్తదా శబ్దో రోదసీ భేదయన్నివ । దిశస్సంక్షోభయన్ సర్వాః పర్వతాన్ ప్రవిదారయన్ । క్షోభయంశ్చాంభసాం రాశిం మథ్యమానే మహార్ణవే । తేన ఘోషేణ మహతా ప్రముగ్ధా దేవదానవాః । వ్యాకులాశ్చ భీతాశ్చ చలితాశ్చ బభూవిరే । తత్క్షణాచ్చ్యుతతశ్శైలస్స్రంసితః ఫణిరజ్జుతః । పపాత మన్నివారస్తు యథా పాతాళమావిశత్ । నిపతంతం గిరిం దృష్ట్వా మన్నివారం సురాసురాః । భయార్తా భృశముద్విగ్నా రురుదుః కరుణాక్షరం । సర్వే నిర్వేదమాపన్నాః ప్రపన్నార్తిహరం హరిం । శరణం జగ్మురుద్విగ్నా నిశ్శరణ్యాన్తరాశ్చ తే । జనార్దనః ప్రసన్నాత్మా దైవ తేషు స సర్వగః । కూర్మరూపం సమాస్థాయ ఉద్దధార మహీధరం । తతః సంతుష్టహృదయాస్సోత్సాహా దేవదానవాః । అమథ్నన్నంబుధిం సర్వే ధుంధుంధ్వానమహోల్బణం । తతశ్చ మంధరక్షుబ్ధే మథ్యమానే మహార్ణవే । ఫణీంద్రముఖపూత్కారవిషజ్వాలాసమాకులే । ప్రవృత్తోల్లోలకల్లోలప్రచాలితకులాచలే । భయంకరమహావర్తశతావర్తితిమింగిలే । సముత్థితరయోత్పాతివాతోన్మూలితపాదపే । ఉచ్చలత్క్షీరకణికాపరివ్యాప్తదిగన్తరే । భయానకావస్థోద్రేకబీభత్సర

ససంకులే। ప్రజజ్ఞే కాలకూటం తత్సర్వలోకభయావహం। అనంతఫణిసాహస్రవిషానలశిఖోపమం। యుగవత్సప్తవారాశిశ్లేషపరిశోషణం। దహత్క్షణక్షణాద్ధ్యత్రైలోక్యంసచరాచరం। భస్మీకుర్వన్మహాశైలాన్ పాతపాంశ్చూర్ణయత్ క్షణాత్। శోషయంశ్చనదాన్సర్వాన్నదీశ్చపరిశోషయత్। ఘోషయంశ్చముహుశ్శశ్వద్భుగ్భుక్చటచటితిచ। తద్దృష్ట్వావిషమత్యుగ్రముత్థితంసుమహార్ణవాత్। భయార్తావ్యాకులాత్మానఃసర్వే తేదేవదానవాః। అపశ్యంతస్సమర్థంతాంనివర్తయితుమాపదం। హాహాకారాన్ప్రకుర్వంతోదాహేనమహతావృతాః। దిక్షుదిక్షుప్రధావంతోరక్షరక్షేతి వాదినః। అనన్యశరణాస్సర్వేశంకరంలోకశంకరం। శరణ్యంశరణంజగ్ముస్సర్వలోకమహేశ్వరం। అనాదినిధనం దేవంసృష్టిస్థిత్యంతకారణం॥ మృత్యుంజయంశక్తిధరంమహేశంసర్వేశ్వరంచంద్రకలావతంసం। పినాకపాణింప్రణతార్తినాశంపుణ్యైకగమ్యంపరమేశ్వరాఖ్యం। గంగాధరంకాలగళంమహాంతంకృశానుసూర్యేందుదృశంసశరణ్యం। కపాలినంమన్మథగర్వనాశనం। కృతాంతకాంతంముమాసహాయం। పిశంగనేత్రంస్ఫటికాచ్ఛదేహంవికారదూరంహరమష్టమూర్తిం। శివంత్రినేత్రంపరమాదిదేవంకపర్దినంకుంఠితకాలగర్వం॥ ఉపేత్యశరణంశంభుందీనచింతామణింవిభుం। భక్త్యాభయేనచామర్త్యాస్తుష్టువుఃపరమేశ్వరం॥

* దేవా ఊచుః *

దేవదేవమహాదేవత్రినేత్రత్రిపురాంతక। శరదోంత్వాంప్రపన్నాస్స్మసర్వలోకమహేశ్వర। నమస్తేదేవదేవాయమహాదేవాయతేనమః। నమః కాలాగ్నిరుద్రాయనీలకంఠాయతేనమః। నమశ్శివాయశర్వాయకాలకాలాయతేనమః। అఘఘ్నాయమఖఘ్నాయరక్షోఘ్నాయచతేనమః। నమః పినాకహస్తాయనమస్తేస్తుకపర్దినే। నమః ప్రమథనాథాయపశూనాంపతయేనమః। నమఃకృశానువీర్యాయనమస్తేష్టమూర్తయే। నమోభుజంగ

భూతాయనమస్తే చంద్రమౌళయే। సదాశివనమస్తేస్తు నమస్తే నీలలోహిత। నమశ్శంభో మహేశాన సర్వేశాన నమోనమః॥ మృత్యుంజయ నమస్తేస్తు నమస్తేస్తు పినాకపతే। త్రాహిత్రాహి విపన్నాన్నస్త్వత్పాదశరణంగతాన్। పీడితాన్ కాలకూటేన భీషణేన విషాగ్నినా॥ మహేశ్వర త్ర్యంబక మూలపాణే గౌరీపతే శంకర చంద్రమౌళే। గిరీశ శంభో ప్రమథాధినాథ పరాత్పర త్వం పరిపాలయాస్మాన్॥

నజానీమహే త్వాం వినా దైవమన్యచ్ఛరణ్యం పరాత్పర కృపామత్యపారాం కురుష్వ। విపన్నేషు భావత్కపాదప్రపన్నేష్వపాయాదుపేతాదుపాయేన పాయాః। భజామస్త్వదీయం పదాబ్జాతయుగ్మం త్యజామశ్చ యోగాంస్త్వదన్యానథాన్యాన్। ప్రసీద ప్రభో శూలపాణే కృపాళో భయాద్దేవ పాయాస్స్వయం నః ప్రసన్నాన్। త్వమస్యస్య కర్తా చ భర్తా చ హర్తా చపి శ్వేశ నాన్యోస్తి కశ్చిత్ప్రకర్తా। త్వమేదేశిషిదేవ దేవాసురాణాం పశూనాం పతే పాహిపాహి ప్రభో నః। నిశమ్యేదేవతాలాపాన్ ధూర్జటిర్లోకభావనః। ఆవిర్బభూవ తరసా సమారూఢవృషాధిపః। దదర్శ తం స్థూలజటాకలాపం పిశంగనేత్రం స్ఫుటపంచవక్త్రం। భస్మాంగరాగచ్ఛురితాంగరాగం కపాలినం దైవతదైత్యసంఘః। బిభ్రాణమేకేన కరేణ శూలం పరేణ లీలాహరిణం దధానం। అన్యైస్సమేతైః పరశుప్రధానైస్స్వర్గద్రుమం బహుశాఖమివ స్ఫురన్తం। కలాం విధోర్మౌళితవేవదాతాం సార్ధం దధానం సురనిర్ఝరిణ్యా। చయం వహంతం హిమగూపలానాం హిమాద్రిమీశం గిరినిర్ఝరేణ। భాగీరథీనిర్ఝరశీకరాణాం కదంబకాకీర్ణజటాకలాపం। నక్షత్రమాలాకలితావకాశమశేషమాకాశమివోద్వహంతం। అర్ధాంగసంగాం హరినీలవర్ణాం ముఖారవిందాగ్నిశిఖాభిరామాం। పార్శ్వేన వహన్తం పృథివీధ్రపుత్రీం సచ్ఛాయముచ్చైరివ పారిజాతం। భుజంగమైరప్యఖిలాంగనద్ధైః పిశంగనేత్రద్యుతిరూషితాంగైః। సువర్ణసూత్రైరివ భాసమానం రత్నైస్స్ఫురద్భిః ఫణమండలేషు। దీప్తైర్భుజంగా

స్పృథవైశ్చగత్రైః పిశంగభాభిర్నయనత్రయస్య। విద్యున్మరుత్వద్ధనురుజ్జ్వల
స్యలక్ష్మీం వహంతం శరదంబుదస్య। శాంతామలోత్తుంగగభీరమూర్తిం ప్రస
న్నమందస్మితసుందరాస్యం। సమీక్ష్య సాక్షాచ్ఛివముత్సవాహం భక్త్యోఽనము
ద్దైవతదైత్యసంఘః। ఇత్థం భయాకులముదీక్ష్య పదోః పతంతం తం శ్రీకంధరస్సప
ది దైవతదైత్యసంఘం। దత్త్వాభయస్సురుచిరేణ కరాంబుజేన తం కాలకూట
కమభక్షయ తత్క్షణేన। తం తుష్టువుస్సురభక్షితకాలకూటం శ్రీకంధరం సకల
లోకపతిం గిరీశం। దేవర్షయస్త్రిదశముఖ్యముభయోఽపి నెమర్పిద్యాధరాశ్చజ
గురప్సరసోప్యనృత్యన్। ఆబాలగోపాలమశేషలోకాఆనందమగ్నాస్సుఖ
మభ్యగచ్ఛన్। దిశః ప్రసేదుః ప్రవవౌసుఖానిలో హాలాహలం భక్షయతీందు
మౌళౌ। హృత్వైవమార్తిం త్రిదశాసురాణాం లోకానశేషాన్ త్సుఖి
తాన్విధాయ। ప్రస్తూయమానః ప్రమథర్షిసంఘైరంతర్దధే భూతపతిశ్చ స
ద్యః। అథప్రకృతిమాపన్నే సోత్సాహైర్దేవదానవైః। సుధారసే సోత్కలి
తైర్మథ్యమానే మహార్ణవే॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాశ్శీతమయూఖపాండుశ్చలాచల
ప్రోథవిశీర్ణఫేనః। మనోజవశ్చామరతుల్యవాలస్తురంగమః కశ్చిదథోదియా
య। నగోన్నతోదంతచతుష్టయాఢ్యో హిమాంశుశుభ్రః పరిఘాభశుండః।
స్రవన్మదాఖ్యావిలగండభిత్తిరైరావణః కుంజర ఆవిరాసీత్। అశ్వోత్తమం తం
కరిణంచ పాండుం దేవైశ్చదైత్యైరనిషిద్ధయింద్రః। జగ్రాహ పశ్చాచ్చప
యః పయోధిం ప్రయత్నతస్తే పునరప్యమథ్నన్। క్షీరోదవీచిస్సుషువేథదివ్యాం
ఘటోధ్నీం స్ఫటికావదాతాం। శృంగద్వయేనోన్నమితాభిరామాం వి
లంబిసాస్నామపి కామదోగ్ధ్రీం। ప్రమథ్యమానార్ణవమధ్యదేశాత్కల్పద్రు
మాః కామితదానదక్షాః। స్ఫురత్ప్రవాళాంకురరత్నభూషాస్స్వర్ణత్వచః
స్వచ్ఛతరాఉదీయుః। జజ్ఞేతతశ్చారుతరాకృతిస్సన్ ప్రచండతేజః పరికీర్ణ
మూర్తిః। చింతామణిస్సర్వశుభప్రదాయీ లోకోత్తరః క్షీరపయోధిమ
ధ్యాత్। సముదితోష్ణగభస్తిసమత్విషం కమపి కౌస్తుభనామమహామణిం। వ

ననిధిః పృథివీవిక్రైర్వ్యహార్ష హరిమూర్చాబారసితాంఽపధాంఽపథౌ ॥ యస్యాః
కటాక్షలవఏవ జగత్త్రయస్య సర్వార్థసంపదభివృద్ధివిధౌ నిధానం । లక్ష్మీ
రపేక్షితమనోరథసంతతి ధాత్రీ సాసింధువీచ్ఛుదరత స్తరసోదియాయ ॥
తాం మందహాసభరసుందర వక్త్రబింబాం పీన స్తనీ మనుదరాం లలితా
క్షియుగ్మాం । ముక్తాకలాపముఖభూషణభూషితాంగీం లక్ష్మీముదీక్ష్య
హరిరుత్సుకతాం ప్రపేదే ॥ దివ్యాప్సరోభి రభితః పరిచర్యమాణా సాప
ద్మపీఠమధిరుహ్య సచామరాభిః । దిగ్వర్త్యర్గజేంద్రకలశైర్మణికుంభహస్తైః
పుష్పైర్మరందభరితైః పరితోఽభిషిక్తా ॥ శ్రీవత్స కౌస్తుభ విభాసిత మింద్ర
నీలశ్యామాభిరామ మతిదీప్తవిభూషణాఢ్యం । కాలాంబుదం తటిదివస్ఫు
రితోరుకాంతిర్లక్ష్మీర్ హరేర్ హృదయదేశమలంచకార ॥ సంద్రశ్య కేశ
వభుజాంతరభాసమానాం లక్ష్మీం త్రిలోకజననీం సుగుణాభివంద్యాం ।
దేవాశ్చ దివ్యమునయః పరితః ప్రణేముర్హ్లాస్తాంబుజైరళికదేశనివేశవద్భిః ॥
మదిరాకలశం తతోవహన్తీ వనధేఃకాచన వారుణీతికన్యా । ఉదియాయ
తు తాంచ దైత్యసంఘః పరిజగ్రాహ మదాలసాం మదాఢ్యః ॥ అథదివ్యాం
గనాఃకాశ్చిదప్సరస్సంజ్ఞికాస్సుత । విద్యుల్లతా ప్రదీప్తాంగ్యశ్చంద్రబింబని
భాననాః ॥ వికచోత్పలపత్రాక్ష్యః పీనవృత్త పయోధరాః । ద్విరేఫమాలి
కావేణ్య స్సింహమధ్యాస్సుశోభనాః ॥ కామిన్యశ్చారుహాసిన్య స్సునాసా
శ్శోభనభ్రువః । బింబాధర్యః కంబుకంఠ్య స్సుస్మితాస్యాస్సుభాసురాః ॥
జజ్ఞిరే సువిలాసిన్యో మథ్యమానాన్మహార్ణవాత్ । నృత్యంత్యశ్చ ప్రగా
యంత్య స్సర్వాస్తావారయోషితః । స్వైరిణ్య శ్చారుభాషిణ్యః శ్చేరుర్ది
వ్యస్త్రివిష్టపే ॥ అథ ధన్వంతరిర్నామ మునిః పరమశోభనః । శాంత
మూర్తిః ప్రసన్నాత్మా శుచివేష శ్శుచిస్మితః । తప్తకార్తస్వరతనుర్నీలో
పలసుకుంతలః । చంద్రకాంతాననశ్శ్రీమాన్ సులలాటస్సునాసికః । విక
చాంభోజనయనః కంబుసంకాశకంధరః । విపులాంసో మహాబాహుః
విశాలోరః కవాటకః । సింహమధ్య శ్శుభాశంసీ సువిలాసీ శుభక్రమః ।

హస్తాభ్యాం దీర్ఘపీనాభ్యాం సుధాకలశ ముద్వహన్ । మహార్ణవాన్మథ్య మానాదావిరాసీ చ్ఛుభానిధిః ॥ తస్మిన్నుత్పద్యమానేతు దివ్యే ధన్వంతరేమునా । దివ్యౌషధమయే ధన్యే పాణౌ కృతసుధాఘటే । సర్వేతే దేవదైతేయా దర్శనాదేవ తస్యవై । తత్యజు ర్మందరాకర్షక్లేశం నిశ్శేష మాత్మనః । సహోవాచ మహాయోగీ సర్వాంస్తాన్ దేవదానవాన్ ॥

* ధన్వంతరిరువాచ. *

శృణుధ్వం దేవదైత్యేంద్రాః సుధాం గృహ్ణీత శోభనాం । పానేన యస్యాస్సర్వేషాం నమృతిర్నరుజాక్వచిత్ । పుష్టిశ్చ దేహే ప్రబలా తేజో వర్ణశ్చ విక్రమః । ధైర్యం స్థైర్యంచ శౌర్యంచ యత్పానేన ప్రజాయతే యస్యాంవై పీతమాత్రాయాం నయుద్ధే భవతి శ్రమః । నవిస్మృతిర్నభీతిర్వా నభవేచ్చ పరాజయః । ఇమం కలశమాదాయ యథేష్టం పిబతామృతం । యదర్థం సుమహాన్ యత్నో యుష్మాభి ర్విహితః పరః । నాత్యః పరం శ్రమః కార్య స్సిద్ధో యుష్మన్మనోరథః । పురాతనై ర్భవత్పుణ్యైః సంప్రాప్తోయం మనోరథః । దదామి కలశం దివ్యం సుధాపూరితముత్తమం । భో దేవతాభో దితిజా గృహ్ణీత పిబతామృతం । ఇత్యేవముక్త్వాన్తరధాద్ధన్వంతరి రిహాన్తరే । అమృతేన సహోత్పద్య సుధాంశురమలద్యుతిః । పశ్యత్సు దైత్యే దేవేషు ద్యామగాద్విస్మయావహః ॥ సిద్ధార్థేషుచ సర్వేషు దైత్యేషు దివిజేషుచ । పిపాసుష్వమృతం దివ్యం సన్నద్ధేషుచసర్వశః । కలిం ప్రబోధయామాస సర్వజ్ఞో భగవాన్ హరిః ॥ తే సర్వే కలినావిష్టాః కలహగ్రస్తచేతసః । స్వాస్థ్యం నప్రత్యపద్యంత తదద్భుతమభూత్తదా ॥ సుధాకలశమాదాయ కశ్చిల్లోభా త్ప్రధావతి । వంచయిత్వాత మన్యశ్చ ఘటీమభిజిహీర్షతి । విప్రలోభ్య హరత్యన్య స్తస్య హస్తాత్సుధాఘటం । ఏవం నవిశ్రమం లేభే కుత్రాపిచసుధాఘటః । కలహశ్చ మహానాసీద్దేవతానాంచరక్షసాం । పీయూషం పాతుకామానాం భూరివీర్యబలౌజసాం । అతివీర్యాధికాదైత్యాస్తిరస్కృత్య దివౌకసః । జ

ప్రాయస్సుధాఘటందివ్యం జగ్ముర్దైవాశ్చదీనతాం। తేషాముద్విగ్నమనసాం దైతేయసంలగ్నచేతసాం। శరణం ప్రతిపన్నానాం దేవానాం ప్రస్తుతోచ్యుతః। ఆవిరాసీత్తతోవిష్ణుర్మాయా విశ్వరూపిణీ। మోహినీరూపమాస్థాయ దేవదైతేయమధ్యతః। కిసలయమృదుపాణిం కిన్నరోలంబవేణీం పరసమధురవాణీం లోచనప్రాణిశ్రేణీం। అధరపదసుశోణా మున్నమత్పంచబాణాం నయనపథమనైషుర్మోహినీం దేవదైత్యాః। తాం దృష్ట్వాసకలేందుసుందరముఖీం చంచద్ద్విరేఫాలకాం శ్రీకారప్రతికారికర్ణయుగళీం మృణాలతాం సుస్మితాం। ఉచ్చైః పీనపయోధరాం సురదనామీషద్విలగ్నోదరాంమాద్యత్కేళిమరాళచారుగమనాం దైత్యావిమోహంగతాః। సాబాలా వికసితకాశసుప్రకాశం వాసః స్వంగళితమురస్థలం నయన్తీ। నేత్రాబ్జే ప్రతిదిశమేవచాలయన్తీ లాలిత్యాదివ చచార చారు చారు॥ శింజానైః పదకటకైర్మనోభిరామై స్సించంతీ మదనరసం మనస్వినామాం। బిభ్రాణా కరకమలేన కేళిపద్మం ఘర్మాంభః పరినుదతీ శనైశ్చచార। కర్ణోత్పలోపరి నిపాతి మధువ్రతార్తి ప్రోచ్చారణాయ పరినర్తితవామహస్తాం। భ్రూవల్లరీమపి ముహుః పరినర్తయన్తీ సానర్తనంకృతవతీతరుణేందుఫాలా। తస్యాం కార్తికచంద్రమూర్తిలలితం స్మేరం ముఖాంభోరుహం కాసారాంతరచారిమీనమిథునశ్రీసూచనేలోచనే॥ దీవ్యత్కుండలకాంతిమండితమతిస్నిగ్ధంచ గండస్థలం దైత్యానాం లకుచోపమంచకుచయోర్యుగ్మంమనో౽మూమహత్॥ చంచత్కాంచన కాంచికాగుణమణిశ్రేణీపరిష్కారితత్తస్యాశ్శ్రోణితటం దళత్కిసలయాకారౌచ పాదాంబుజౌ। సింహాశాబకవిభ్రమంచ సుభగం బిభ్రద్విలగ్నంచతద్దృష్ట్వామోహముపేయుకోణపగణస్తస్యా స్సుదత్యాస్తదా॥ అథ విస్మృతదైత్యేంద్రా స్సుధాపహరణస్పృహాం। తస్యా సౌందర్యసంసక్తా స్తదాయత్తాత్మకాస్తదా। అహోరూప మహోకాంతి రహోలావణ్యమద్భుతం। కేయంను సుకుమారాంగీ కుంభికుంభోన్నతస్తనీ। కేయం శశాంకవద

నా కర్ణాన్తాయతలోచనా । కేయం వినీలచికురా చలత్కుండలమండితా కేయం కుందాభరదనా పక్వబింబారుణాధరీ । కేయం పృథుఘనశ్రోణి శ్శూన్యశూన్యతరోదరీ । కేయం సరసరంభోరూ ర్మాద్యద్వచ్చాంకాంగగామినీ । కేయం పల్లవపాదాబ్జా తారకాభనఖావళిః । కేయం లావణ్యసరసీ సర్వలోకైకసుందరీ । కేయం బిబ్బోకసర్వస్వం సర్వలోకప్రమోహనం । ఇతిసంచింత్య సంచింత్య సంమోహహృతచేతనాః । ఆదాయామృతభాండంతం జగ్ముర్యత్రైవ కామినీ । సమాసాద్యాథ తాం దైత్యా మోహినీం రుచిరస్మితాం । తత్పురస్తాచ్చ సంస్థాప్య సుధాభాండమథోచిరే । చిత్రం శశాంకముఖి తావకదర్శనం నశ్చేతః ప్రమోదయతి మోహముపాదధాతి । ఆశ్చర్యమావహతి హృచ్ఛయమాబిభర్తి విస్మారయత్యహహ పూర్వతరంచవృత్తం ॥ తన్మోహనాంగి వద తావదభూతపూర్వం త్వద్దర్శనం ఘటయసే సుకృతేన కేన । సత్యం త్వదీయనయనోత్పలపత్రపాతపాత్రంహి యస్సఖిలు ధన్యతమః క్షణంవా ॥ నూనంవయంవనధిమంథనమాచరన్తః కృచ్ఛ్రాదవాప్యచసుధాం నతథాసుతృప్తాః లావణ్యశాలి సమవేక్ష్య యథాత్వదీయమంగం సుతప్తకనకాంగి దృశానిపేయం ॥ పశ్యాగ్రతోయ మజనిష్ట మహాబ్ధిగర్భాత్పీయూషకుంభ ఇతి మానసమోహహేతుః । తం తన్వితే కరతలోపగతం వితన్మస్తత్పంవిభజ్య కురున స్సకలాన్ కృతార్థాన్ ॥ యత్రాకృతి స్ఫురుచిరాననసుందరాంగి సర్వోపి సద్గుణగణః ప్రభవేత్తుతత్ర । తత్త్వాం విమృశ్య సకలావయవానవద్యాం కార్యే వివాదవిషయే వినియుంజ్మహేత్ర ॥ ఇత్థం నిశమ్య దనుజాభిహితాం గిరంతాం స్మేరాననా కలితమాక్తికరత్నహారా । చంద్రాననా సువదనాత్మకశుక్తిగర్భాన్ముక్తావళీ స్సరససూక్తిమయీస్ససర్జ ॥

* మోహిన్యువాచ *

నృత్తంకరోతి నితరాం మమ చిత్తరంగే తచ్చిత్రనర్తకవరో దితిపుత్రముఖ్యాః । భావత్కవృత్తమధిగమ్య నిశమ్యవాచం తత్త్వాద్య శేహ్యానుకలంల

లనాస్వభావాత్ । ఆబాలగోపమఖిలోక మభూత్ప్రవాదో యద్యోషితః
ప్రణిగదంతి మృషేతినూనం । నిర్ణీయ మామిహ మహార్థవిభాగకృత్యేనా
గీంప్రమాణముపగచ్ఛథ విప్రలంభం ॥ ధ్యాయంతి వామనయనా హృద
యేకిలాన్యదన్యద్వదన్తి వదనేన మనోజ్ఞవాచః । కుర్వన్తి చాన్యదితీహాం
తనవిశ్వసన్తి సంతస్సమస్త నిగమాగమబోధవంతః । కుర్వన్తు కాముకిజ
నాః ప్రణయప్రచారం క్లిష్యంతునామ విహసంతుచసంవసంతు । నారీష్వ
సత్యరచనాప్రవణాసులోకే కేనార్థనిర్ణయకృతే బతవిశ్వసన్తి ॥ మాంకా
మినీతి కిమునాహృదయేప్రకల్ప్య కింస్విత్ప్రహాసవిషయే ననుసంగిరధ్వే।
నిర్ణీతనీతివచసాంతుభవాదృశానాం సానౌచితీహ పరిహాసకృతేప్యయుక్తా।
కించైతదాపతతి యత్ప్రథమం నిగద్య యుక్తంతు నాన్యథయితుం విమత
స్య పుంసః । ఉక్తాన్యథాకరణతస్తు జఘన్యమన్యత్ క్లైబ్యంవినింద్యమిహ
కించనమందసారం ॥ విశ్వాసఏవ మయి చేద్భవతా మిహాస్త్యాద్భాగాన్
యథైవవిధినా పరికల్పయేహం । అంగీకురుధ్వ మఖిలా అపినిర్వివాదం
దేవాశ్చ దైత్యనివహా సమతాంవిధాయ ॥ యస్య యస్య సమయాను
రోధతోయాదృశస్తు నిపతేత్ప్రభాగకః । తేన తుష్యతు సచాన్యకో౽పి వా
నిర్వివాదమనుమన్యతాంతథా । ఏవంచేద్భవతి విధిర్మనోజ్ఞ ఏవ స్సర్వే
షాం భవతు సమీహితార్థసిద్ధిః । ఉక్త్వానప్రశిథిలయన్తి వాక్యమేకం స
త్యాజ్యాః ప్రవచననిష్ఠితాః పుమాంసః ॥ ఇతి తస్యావచఃశ్రుత్వా దేవాదై
త్యాశ్చ సర్వశః । యథేచ్ఛం తన్మతంకర్తుం ప్రతిసంధాంప్రచక్రిరే । సాచ
తన్వీ విశాలాక్షీ ప్రతిగృహ్య సుధాఘటం । ద్వేధా పఙ్క్తీర్విధాయాథ దే
వాంశ్చ దితిసంభవాన్ । కాంచనీం ప్రతిగృహ్యాథ దర్వీం మణిగణాఞ్చి
తాం। సంతర్పయితుమారేభే సుధయా దేవతాగణాన్ ॥ దీయమానే
తరుణ్యాతు శస్యమానే సుధారసే । శంకమానాశ్చదైతేయా దర్శయా
మాసురాత్మనః ॥ తస్యాభ్రూనయనక్షేపై ర్లోభితాశ్చ విడంబితాః । ఆ
శాపాశేన సంబద్ధా నకించిదపి తేబ్రువన్ ॥ విమ్యల్లతేవ నిఃషోపలలేఖికే

వ మ్మాణిక్యపఙ్క్తిరివ మంగళదీపికేవ । తారేవ చారు సహకారకమంజరీవ నాగీజహార తరసా దితిభూమనాంసి ॥ అస్యాశ్చ వదనావలోకవిభవః కిం వాభవేన్మనా । త్యాజ్యం కల్పతరోః ఫలంఖలుభవే ద్వ్యద్యేషదంత చ్ఛదః । ఏతస్యాః పృథులౌ కుచౌ యది సుధాకుంభైర్వృథా జృంభితం సంలభ్యేత సుధాగ్రసోయది నహిక్షీరాంబుధిర్మథ్యతే ॥ నేదంముఖం స కలశారదచంద్రబింబం నైతౌకుచావమృతపూరితహేమకుంభౌ । నభ్రూయుగం తదపరోవిషమేషుచాపో నేసంశు దృగ్ద్వయ మపూర్వమనోజశస్త్రం ॥ అస్యాఃకుంతలసంతతిః పరిభవత్యంచద్విరేఫావళిం వక్త్రేంధిమరురుతేతరాం వికసితం తన్నీరజంశారదం । యుక్తైదాడిమబీజరాజివిజయే తద్దంతపఙ్క్తిస్ఫుటం పన్నహ్యత్యధరః ప్రవాళనిచయైః ప్రస్పర్థితుం సాహసాత్ ॥ కిసలయవత్కరపాదం నఖపఙ్క్తిర్భాతి కుసుమరాజిరివ । ఫలవత్పక్వబింబాధరయుగం నూనం వీరుదివ భాసతే తన్వీ ॥ గచ్ఛన్తీ క్షణమాదరేణ తరుణీ సాకూతమాలోకయేత్ వక్షస్స్రస్తమకూలవిస్ఫుటకుచం వ్యక్తంమనా కారయేత్ । రంభాస్తంభవిజృంభణం ప్రచలితక్షామం దిశేత్సక్థికం తన్వీ స్మేరముఖీతి కోణపగణః కాంత్యాభిభూతో భవత్ ॥ ఇత్యేవం కామవిక్లిష్టా దైత్యా విగతచేతనాః । మోహినీ దృష్టివలనైర్మోహితా జోషమాసత ॥ మోహినీచ వరాంగీ సా త్వరమాణాసువిస్మితా । సుధారసేన దివ్యేన తర్పయామాస దేవతాః ॥ దేవేష్వేవం కృతార్థేషు మోహినీకృత మాయయా । విజ్ఞాయ భావముద్విగ్నస్సింహికాయాస్సుతోబలీ । రాహుర్నామమహాబాహుః దైత్యపఙ్క్తేర్వినిర్గతః । ప్రవిశ్య దేవతాపఙ్క్తిం పీయూషం బుభుజేఽసురః । తదభిజ్ఞాయ సహసా సూర్యా చంద్రమసౌతదా । దేవేశం జ్ఞాపయామాసుర్మోహినీరూపధారిణం । తత్ క్షణం భగవాన్ విష్ణుః కుపితస్సహసాప్రభుః శిరశ్చిచ్ఛేద చక్రేణ సైంహికేయస్య పశ్యతః । సుధాసంవరతస్తస్య శిరశ్ఛిన్నం జజీవతత్ । ప్రాణితోభూత్కబంధోపి తదమృతమభూత్తదా।

రాహురుత్తరకాయోఽన్యః పూర్వకాయశ్చ కేతనం । ఏతావపి గ్రహౌ
భూత్వా నభోమండలచారిణౌ । రాహుకేతూ ప్రగృహ్ణీతే సూర్యాచం
ద్రమసౌ తతః ॥ యదామృతం ప్రదత్తం తు మోహిన్యా దేవతాతతేః ।
విప్రలబ్ధాశ్చ క్రుద్ధాశ్చ దైత్యా దేవపరాహతాః । ఉపచక్రమిరేయోద్ధుం
దేవైః పీతామృతైస్సహ । తే శక్తితోమరపరశ్వధభిండివాల ప్రాసాసిశ
ల్యకరవాలశరాసహస్తాః । ఘూర్ణ్యాళవశ్చ రణమూర్ధని చేరురుగ్రా దీర్ఘా
గ్రహాగ్రహావశాదితి జాతముఖ్యాః ॥ జఘ్నుః శస్త్రైస్తాడయంతిస్మకుంతై
శ్శక్తీరాస్యం శ్చిక్షిపుర్భిండివాలాన్ । ఘోరైః క్రూరాదారయన్తశ్శుతా
నైరగభ్యామర్దం చక్రురాదిత్యవీరైః ॥ దైత్యప్రహారసంక్రుద్ధైస్సంరబ్ధైస్స
ర్వదైవతైః । క్షిప్తాని దివ్యశస్త్రాణి తీక్ష్ణాణి సుబహూనిచ ॥ అథాన్యోన్య
జిగీషూణాం దేవతానాంచ రక్షసాం । సంప్రహారో మహానాసీత్సర్వలో
కభయంకరః । చతురంగబలోపేతా స్సర్వే తే దేవదానవాః । సంగ్రా
మంతుములంచక్రుర్నానాశస్త్రాస్త్రపాణయః ॥ మహాగజాన్హయాన్
దివ్యానుత్తుంగాంశ్చ మహారథాన్ । అపి నానావిమానాని సురాస్సర్వే
సమారురుహుః ॥ దైతేయాశ్చ సమారూఢాస్సింహాన్ వ్యాఘ్రాన్ వరా
హకాన్ । కాసరాన్ శరభాంశ్చైవ తరక్షూనృక్షఖడ్గినః । మహోంగాం
శ్చ ఖరాంస్తురంగాన్ భీకరాన్ మృగపక్షిణః । సర్వే గదాముసలముద్గరకుం
తముఖ్యైర్ఘోరాయుధైర్గగనదేశముపప్లువానాః । దేవాశ్చ దైత్యనికరా
శ్చపటుప్రహారైరన్యోన్యమారణవిధౌ విదధుః ప్రయత్నం ॥ భేరీముఖైఃపటు
భయంకరవాద్యఘోషైః వీరప్రచారితపరిస్ఫుటసింహనాదైః । సేనాసదా
కలకలైర్గతులైస్తదాస్తాం ద్యావాభువౌ ప్రకటనాదమయేకిలేవ ॥ ఆగ్నే
యవారుణభుజంగమగారుడాస్త్రైః దైతేయ వైష్ణవ మహీధరవాసవా
స్త్రైః । దైత్యాశ్చ దైవతగణాశ్చ మహాహవాద్యమేన కృద్ధాస్సమం యో
యుధీరే రుధిరప్రసిక్తాః ॥ అన్యోన్యసాయక పరిక్షత సర్వగాత్రాః ప్రత్యం
గమేవ సతతం రుధిరంవమంతః । ఉద్గీర్ణధాతుమయ నిర్ఝరకందరాఢ్యా

శ్శైలా ఇవా బభురమీ సురదైత్యవీరాః ॥ తీక్ష్ణాయుధ ప్రవరపాతనికృత్తగా-
త్రైస్త్రస్తేభఘోటకమహాంగముఖైః ప్రభూతాః । సప్తార్ణవీదీమరుణతా
మనయన్నమోఘా దేవాసురప్రధనభూరుధిరప్రవాహాః ॥ ఇత్థం ఘోరే మ
హాయుద్ధే ప్రవృత్తే దేవరక్షసాం । భిన్నేషు వారవాణేషు కృత్తే గోత్రన
మూహకే । భిన్నేషు కేతుదండేషు వాహనేషు హతేషు చ । ప్రవాహి
తేషు రక్తేషు యుద్ధమూర్ధ్ని భయావహే । కాలే బహుతిథే యాతే దైతే
యాః క్రోధమూర్ఛితాః। దివిజాన్ మర్దయామాసు ర్నిర్దయం నిష్ఠురాయు
ధైః । అవిషహ్య ప్రహారాంస్తాన్ దైత్యానాం కృద్ధచేతసాం । దేవతాశ్శ
రణంజగ్ము ర్జనార్దనమరిందమం ॥ దైవతేషు ప్రసన్నాత్మా భగవాన్ విష్ణు
రవ్యయః । ఆరుహ్య గరుడం దివ్యం శంఖచక్రగదాధరః ॥ తాముపేత్య త
దాత్యుగ్రాం యుద్ధభూమిం జనార్దనః । శార్ఙ్గచాపవినిర్ముక్తై ర్బాణైర
త్యగ్నివైద్యుతైః । దైత్యానాం పాతయామాస జఘనాని సహస్రశః ।
తేన తీవ్రశరౌఘేణ హరేరక్లిష్టకర్మణః । శాతితాః పాతితాశ్చైవ ఘూర్ణి
తాశ్చూర్ణితాస్తథా । పలాయితాశ్చ తే దైత్యాస్సర్వే దీనదశాం గతాః ॥
ఏవం పరాజయం ప్రాప్య దైత్యాస్సంక్రుద్ధచేతసః । అశక్తాశ్చ ప్రతీకారే
దీనా జగ్ముర్యథాగతం । గతేషు దైత్యవీరేషు జానుమాన్నామరాక్షసః ।
తపస్తప్త్వా పరం ఘోరం వరాన్ ప్రాప్య మహాసదాన్ । అపీడయత్సు
రాంస్సర్వాం స్తస్య రక్షఃపతేర్వధం । కర్తుం దివిషదోశక్తాస్సార్ధం ద్రుహి
ణకేశవాః ॥ శరణ్యం శరణంజగ్ముః శంకరం లోకశంకరం । తస్యాగ్ర
భుంజతో జజ్ఞే ముక్తర్షి రమితప్రభః । తేన దివ్యప్రభావేన హతోసౌ జాను
మండలః । తస్మాజ్జజ్ఞే మహత్క్షత్రకులం మౌక్తికనామకం । వేదోక్తమా
ర్గసంయుక్తం దేవబ్రాహ్మణభక్తిమత్ । బాహుజః క్షత్రియః ప్రోక్తో బ్ర
హ్మణః పరమాత్మనః । హరస్య బాహోర్జననా దార్యక్షత్రియనామ
కం । రాజర్షీణాం చ యే ధర్మాః శాస్త్రేషు ప్రతిపాదితాః । ధర్మానర్హం

తి తేపుత్రముక్తర్షేః కులసంభవాః । ఇతి బ్రహ్మవచశ్శ్రుత్వా నారదః కౌతుకాన్వితః । ప్రశ్రయేణయుతోఽధీరః పితరం వాక్యమబ్రవీత్ ॥

*** అథముక్తర్షిచరిత్రేజానుమద్వృత్తం ***

నారదఉవాచ॥ బ్రహ్మన్నద్భుతమేవైతద్యత్త్వయోక్తం సమాసతః । తదేతద్బ్రూహి విస్తార్య శ్రోతుం కౌతూహలం హిమే ॥ కథమేతత్సముత్పన్నమార్యపుత్రకులంపితః । రాక్షసః కీదృశో బ్రహ్మన్ జానుమండలనామకః । కేవరాస్తేన సంలబ్ధాః కిం తేనచరితం తపః । కథంతస్మాత్ త్రుటిర్జాతా దేవానామమృతాశినాం । ముక్తర్షినామకో బ్రహ్మన్ కిమాచారశ్చ కింబలః । కథం తమసృజచ్ఛంభుస్సర్వలోకమహేశ్వరః । యస్యసంకల్పతో జాతం జగదేతచ్చరాచరం । యేన సంవర్ధ్యతే సర్వం యస్యాజ్ఞావశగంవిభో । దృశాయస్యచ కల్పాన్తే క్షణాత్ క్షయముపేష్యతి। సశంభుర్భగవానీశస్సర్వజ్ఞోనీలలోహితః । రాక్షసస్య వధార్థాయ ముక్తర్షిమసృజత్కథం । ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామి విస్తరేణపితామహ । సర్వం ముక్తర్షివృత్తాంతం శివసంకల్పసంభవం । మాక్తినాంచ యేధర్మాస్తత్తత్కాలానుసారతః । మహ్యాం వక్తవ్యమఖిలం శివమాహాత్మ్యమద్భుతం । యస్య శ్రవణమాత్రేణ సర్వసిద్ధిర్భవేన్నృణాం । కౌతుకాత్ఖలు పృచ్ఛామి తత్త్వం వక్తుమిహార్హసి । పీయమానంహి బహుధా పినాకీచరితామృతం । తృప్తయేన భవేన్నౄణాం మాధుర్యేణమహోల్బణం । పాపాంధకారపటలీ చటులోష్ణభానుః మఃఖార్ణవోత్తరణ భూరితరిర్ మహాత్మన్ । అజ్ఞానకాననసమూహ దవాగ్నిలేఖా శంభోః కథానకతమస్య మనోహరేత ॥ భాగీరథీచ యమునాచ పినాకినీచ గోదావరీచ సరయూశ్చ సరస్వతీచ । కృష్ణా విపాట్చ భువి యాఖిలపుణ్యనద్యస్సర్వాశ్చతాశ్శివకథా ప్రచరేత్తు యత్ర। యస్మిన్ స్థలేచ విషయే దశి మందిరేచ శంభోశ్చరిత్రమనఘం ప్రతిపాదయన్తి । తం దేశమేవ విబుధాః పరమార్గయశ్చ నిత్యంశ్రయన్త్వితి వేదవిదో బ్రువన్తి ॥ తదద్య ముక్తర్షిచరిత్రకారణం శివ

ప్రభావం వదమే సునిశ్చితం । సమస్తపాపప్రతిఘాతహేతుకం కుతూహలంపూరయ మామకంపితః ॥ నారదస్య వచఃశ్రుత్వా బ్రహ్మాలోకపితామహః । జగాద మధురంవాక్యం ప్రసన్నముఖపంకజః ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

వత్సప్రతుష్టోస్మి తవానురాగాత్ప్రశ్నస్త్వాయం విబుధాభినంద్యః ఆకర్ణనీయాన్యయుతాని లోకే శంభోశ్చరిత్రంసకలాతిశాయి ॥ గంగావగాహాదివయాంతిలోకే గంగాధరస్యాపి కథావగాహాత్ । విహాయ పాపానలదాహతాపం మహేశసాయుజ్యసుఖం సుఖేన ॥ తత్రాపి ముక్తర్షి చరిత్రమేతత్ప్రసిద్ధమత్యద్భుత మార్క్యగేయం । రహస్యమేతత్తు తవబ్రవీమి సమాహితాంతఃకరణః శృణుత్వం ॥ శృణు నారద వక్ష్యామి తత్కథోద్భవకారణం । పురాకృతయుగే జానుమండలాఖ్య సుమండలౌ ॥ నిశాచరౌ మహావీరౌ విశ్రుతౌ లోకకంటకౌ । త్రిపురస్థౌ మహాకాయౌ దేవానామంతకోపమౌ ॥ బహుమాయావిధౌ ధీరౌ దుర్నివారపరాక్రమౌ । రాక్షసౌ సులభక్రోధౌ రణేషు విదితక్రమౌ ॥ మహాయస శిలాకారౌ క్రూరౌ ఘోరపరాక్రమౌ । కృత్వాతౌ సుమహాయత్నం దుగ్ధాబ్ధిమథనేభృశం ॥ అలబ్ధ్వామృతమవ్యగ్రం మోహినీకృతమాయయా । వీక్ష్యరాహుం మహాబాహుం విష్ణునాశ్ఛిన్నమస్తకం । అవిషహ్య నికారం తమత్రక్రోధమలీమసౌ । అక్షౌహిణీసహస్రైస్తు రాక్షసానాం సమావృతౌ । నిరుధ్య దైవతగణం యుధ్వా భూరిపరాక్రమౌ । అమృతప్రాశనబలాద్విష్ణోర్దివ్యప్రభావతః । క్షీణాశేషబలౌ దీనౌ దశాం కష్టాముపాగతౌ । అశక్నువంతౌ సంయోద్ధుం శత్రుభిర్భూరివిక్రమైః ॥ మంత్రౌషధసమారుద్ధౌ భుజంగావివ కోపినౌ । పలాయ్య యుద్ధరంగాత్తౌ రాక్షసౌ క్రోధమూర్ఛితౌ ॥ హతశేషైః పరిజనైః ప్రాప్య స్వనగరం మహత్ । మంత్రయిత్వా మహామాత్యైర్ధీరైస్సర్వార్థకోవిదైః । అప్రాప్యవిజయోపాయం శత్రూణాం భూరితేజసాం । తతో వినీతవేషౌతౌ శాంతౌ పాదప్రచారి

ణౌ । కులాచార్యస్య భవనం శుక్రస్యోద్దిశ్య జగ్మతుః ॥ తత్ర చోచ్చాసనే దివ్యే కుశకృష్ణాజినోత్తరే । సుఖాసీనం దదృశతు శ్శుక్రం సద్బ్రహ్మవర్చసం । ప్రసన్నవదనాంభోజం స్ఫుటరాజీవ లోచనం । గంభీరమధురాకారం ఘనగంభీరభాషణం। నీతితత్త్వవిచారజ్ఞం సర్వశాస్త్రార్థకోవిదం । శుచివ్రతం శుభాచారం సుశీలం సత్యవాదినం । దృష్ట్వా ప్రణేమతుస్తస్మై భక్తినమ్రౌ సురద్విషౌ । సాష్టాంగపాతమవ్యగ్రౌ ఛిన్నమూలావివ ద్రుమౌ । తౌ సమీక్ష్యాత్మశిష్యౌ తు శుక్రస్సర్వార్థకోవిదః । ఆస్థాతు ముచితం స్థానం నిర్దిశ్య నిజశిష్యయోః । పృష్ట్వా కుశలమేకాగ్రః ప్రోవాచ ప్రీతమానసః । వత్సౌ ప్రీతోఽస్మి యువయోర్నయేన వినయేనచ । జ్ఞాతుమిచ్ఛామియువయోస్సమాగమనకారణం । విక్లిష్టావివిద్భ్యేథే యువాం కేనాపి హేతునా । అప్యదగ్రైర్ద్విషద్భిర్వో నాక్రాంతం సుమహత్పదం । అపి నైతేయరాజ్యశ్రీ రాకృష్టాన సుపర్వభిః । నకశ్చిద్యుద్ధసంరంభే దేవైర్దైత్యాః పరాజితాః । యువామేకాకినౌ వీరౌ త్యక్త్వా పరిజనంనిజం। శ్రమేణైవ పరిప్రాప్తౌ విహకేనాపి హేతునా । సర్వం నిగదతం యుష్మత్సమాగమనకారణం । యన్మయా ప్రతికర్తవ్యమహితం విస్రమానసతః । ఇతి శుక్రవచశ్రుత్వా జానుమండలనామకః । సప్రశ్రయమువాచేదం ప్రణిపత్య సగద్గదం ॥

* జానుమండలఉవాచ. *

భగవన్ శ్రూయతాంసర్వం యద్వృత్తం సర్వరక్షసాం । దోష్మతాం తీక్ష్ణవీర్యాణాం శిష్యాణాం తవసాంప్రతం । తవ త్రికాలవిమర్శః సర్వతత్త్వార్థవేదినః । నస్యాదవిదితం కించిత్త్రిషు లోకేషు కర్హిచిత్ । వృత్తం తుతవ శిష్యాణాం వ్యాచక్షేకం సముపాదధత్ । పునరుక్తాయ తే బ్రహ్మన్ పురస్తే బ్రహ్మవేదినః । యథాహి విదితం బ్రహ్మన్ నైత్యైర్దేవసమాగతైః। సుధార్థం మథితో యత్నాత్ క్షీరాబ్ధిర్మందరోద్యతైః । తస్మాన్నిర్మథితం సద్యస్సుధాకలశమద్భుతం । పరిగృహీతు కామానాం కలహో దేవర

తుసాం । కామినీ మోహినీనామ మోహయిత్వా మహాసురాన్ । పరిగృహ్యామృతఘటం సుధాం దేవానపాయయత్ । దైత్యైరలబ్ధపీయూషైః కృద్ధైర్భీమపరాక్రమైః । సంగ్రామ స్సముపక్రాంతో నానాశస్త్రాస్త్రపాణిభిః । దైత్యైఃపరాజితాదేవా స్తైత్యారిం శరణంయయుః దైవ తేషు ప్రసన్నాత్మా విష్ణుర్గరుడవాహనః । దైత్యానుత్సారయామాస శార్ఙ్గముక్తైశ్శరోత్కరైః । ఏవం ప్రదత్త విజయైర్విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా । దేవైస్త్రైలోక్యమాక్రాంతం తృణీకృత్యాద్య రాక్షసాన్ । రక్షసాం తవశిష్యాణాం దుఃఖంమహదుపాగతం । నపశ్యామి ప్రతీకారం కష్టస్యాస్యమహామతే । వినాతవ ప్రసాదేన సర్వజ్ఞస్య తపస్వినః । కిం బ్రవీమి మహాకష్టం దైత్యానాం సముపస్థితం । యేషాం భవనవాపీషు గాంగేయకమలాన్యపి । రోహంతితే వసంత్యద్య కంటకారణ్యభూమిషు । బిభ్యుర్యన్నామమాత్రేణ వాస్తోష్పతియమాదయః । తేపి దేవైః పరిత్రస్తాః ప్రాపితాః కాందిశీకతాం । యేషాం సేనాసమూహైస్తు సాగరాశ్చ విడంబితాః । తేత్వద్యైకాకినోభూత్వా లీయన్తే కకుభన్తరే । యేవాదోర్వీర్యతఃక్షిప్రం గిరీంశ్చాలయితుంక్షమాః । తేపి దైత్యాః పరాభూతా శ్చరంతే యత్ర కుత్రచిత్ । యేకాసరశతంనిత్యం వరాన్నానాం సహస్రకం । భుంజ్యాస్తే శూన్యమాంసేన జీవంతి కథమప్యహో । యే మహార్హేషు మంచేషు స్వాఃస్త్రీభిస్సహశిశ్యిరే । తే శేరతే శిలాగర్తా కంటకేషు కిథంచన । ఇత్థమాపద్గతంబ్రహ్మన్ శిష్యాణాం భవతఃకులం । విప్రజిత్యాదయోదైత్యా బహవః ప్రళయంగతాః । తత్ర యేహతశేషాస్స్యస్తేపి దీనదశాంగతాః। ఏవం వ్యతిక్రమేజాతే కింనువిజ్ఞాపయామితే । భవాన్ఖలు కులాచార్య స్సర్వేషామపి రక్షసాం । యచ్ఛిష్యకులసంవృద్ధి గ్గురూణాం ప్రముదావహా । తదస్య శిష్యవంశస్య వృద్ధ్యర్థం చింతయాత్మనా । గురుర్బ్రహ్మాగురుర్విష్ణుర్గురుస్సాక్షాత్సదాశివః । గురురేవపరంధామ గురురేవపరాయణం॥

గురౌ యస్య పరాభక్తిర్గురుర్యస్మై ప్రసీదతి । సహిధన్యతమో లోకేత స్యస్స్యుస్సర్వసంపదః । అనభ్యర్చ్య గురుం యస్తు సర్వాన్ దేవాన్నమస్యతి । నాప్నోతి సఫలంతస్మాద్దేవేభ్యో గురురుత్తమః । ప్రీణయిత్వా గురుంస్వస్య ప్రీణయేత్సర్వదేవతాః । సర్వార్థాన్ లభతేతస్మాత్సర్వదేవమయోగురుః । సులభం యోగురుంత్యక్త్వాదుర్లభం దైవమాశ్రయేత్ । ధనంహస్తగతం త్యక్త్వా క్షితిం ఖనతి దుర్మతిః । భవాన్ గురుర్మహాప్రాజ్ఞ సర్వతత్వార్థకోవిదః । దేశకాలవిభాగజ్ఞో దైత్యానాం కులదైవతం । యేనోపాయేన భగవన్ శిష్యాణాం స్యాత్తవో౽న్నతిః । విమృశ్య తాదృశం బ్రహ్మంస్తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి । భగవంస్తవశిష్యాణాం త్వత్పాదాబ్జైకసేవినాం । యచ్ఛ్రేయోనిశ్చితం బ్రూహి సాధయతత్తుమంజసా । ఇతి శ్రుత్వా వచస్తస్య జానుమజడల రక్షసః । విమృశ్యా౽నేశనాస్త్రిష్ణుం కిమీల్యనయనేక్షణం । తతస్సంభావ్య భావ్యర్థం శుక్రః శిష్యం సమీక్ష్యచ । మందహాసమనోజ్ఞాస్యస్సుశ్లిష్టం వాక్యమబ్రవీత్ ॥

*** శుక్ర ఉవాచ ***

వత్సవో౽విదితం వృత్తం దైవేన జనితంహియత్ । నశక్యతే ప్రతీకారో౽భావ్యస్యార్థస్య కర్హిచిత్ । యస్మిన్ దేశేచ కాలేచ యాదృశీ భవితవ్యతా । నతత్ర ప్రతికారో౽స్తి లోకేస్మిన్ సచరాచరే । అభావినభవత్యర్థో భావీనప్రతికార్యతే । మహతామప్యశక్యో౽యం భావ్యభావ్యర్థనిర్ణయః । పతాదృశే గతేవృత్తే కింతయా తవచింతయా । గతార్థచింతనం యత్తు తత్కాపురుషలక్షణం । పురామృతంహిదేవానాం ప్రజాపతిరకల్పయత్ యూయం నార్హథతత్సత్యం తత్రకైషావిచారణా । అమృతప్రాశనబలాద్వైష్ణవాచ్చ ప్రభావతః । దేవతానాం సమభవద్విజయః కో౽త్రసంశయః ఇత్యేతయది దైత్యానామభివృద్ధిం పురాతనీం । తపః కర్తవ్యమధునా శతానందాభిసంధినా । సప్రసీదత్యజో బ్రహ్మా సర్వలోకపితామహః । తేన సర్వార్థసంసిద్ధిర్దైత్యానాం సంప్రజాయతే । యద్దుష్కరం యద్దురా

పం యద్దుర్గం యచ్చదుస్తరం । తత్సర్వం తపసాప్రాప్యం తపోహి దురతి క్రమం । దేవానామాత్తవీర్యాణాం దృష్టానామ మృతాశనాత్ । నసా ధ్యోహి జయోదైత్యై రతస్త్వుగ్రతరంతపః । తస్మాతోఽధం సముత్సృజ్య శాంతై స్నియతచేతనైః । దైత్యైస్తప్తవ్యమధునా శతానందాభిసంధినా। తపోబలసమాయుక్తే ర్జయ్యాయ్యస్య రమృతాశినః । పురాదైత్యాబలీయాం సో దేవసేనా జిగీషవః । తప్త్వా చిరతరంకాలం సాధయాంచక్రురీప్సితం । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన తపస్తప్తవ్యమంజసా । సిద్ధిస్యాత్తునసందేహః శిష్య సత్యం బ్రవీమి తే ॥ సంధిః విగ్రహయానానా మాసనద్వైధయోరపి । నా యంతు సమయోవత్స దైవే విగతసౌహృదే । గచ్ఛత్వం మద్వచశ్శృత్వా వత్స మేరుమహీధరం । తత్రాశ్రమం వినిర్మాయ సుయుక్తేనాంతరాత్మనా ముక్తేన విధానేన నిధ్యాయ చతురాననం , నయత్వం సుచిరం కాలం యావత్సిద్ధిముపైష్యసి । ఇతిశ్రుత్వాగురోర్వాక్యం రాత్రుసోజానుమండలః ప్రణిపత్య గురుంభక్త్యా సాష్టాంగమిదమబ్రవీత్ । భగవన్ శాధి మేశీఘ్రం సమాధివిధిముత్తమం । యేనదైత్యశ్రియంభ్రష్టామాహరిష్యామ్యహంపునః, యథా విధీయతే బ్రహ్మన్ భవతా మహ్యరంతపః । తత్తథైవ కరిష్యామి దైత్యానాం వృద్ధిహేతవే ॥ సాగరాన్ వాతరిష్యామి భక్షయిష్యామివావి షం । ప్రవేక్ష్యామ్యనలజ్వాలాం యదిశిష్యాద్భవాన్ గురుః ॥ కృపయా పర యాబ్రహ్మన్ శాధికర్తవ్యమంజసా । యథోపదేశం వర్తిష్యే దైత్యశ్రీ సి ద్ధిహేతవే । ఇతిశ్రుత్వా వచస్తస్య జానుమండలరక్షసః । ఉపస్పృశ్యదదౌ మంత్రం బ్రాహ్మం గుహ్యతమంమహత్ । ఉపాదిశత్తథాన్యచ్చ తదను ష్ఠానపద్ధతిం । తత్ప్రభావం నిగూఢంచ వ్యంజయామాస సర్వశః । బీజబిం దుమహత్త్వంచ బోధయామాసతత్వతః । తచ్ఛ్రుత్వా పరమప్రీతో జాను మాన్ రాత్రుసేశ్వరః । ప్రణిపత్య గురుం భక్త్యా నమస్కృత్య ముహుర్ముహుః । ప్రీణయన్ మధురైర్వాక్యైరసురాచార్యముచ్చకైః । అనుజ్ఞాం త స్యసంప్రాప్య ప్రతస్థే సానుజఃపురం । తొగత్వా స్వపురందైత్యో సురకం

టకనాశకం । ఆనాయ్య సదివాన్ బంధూన్ రణే దేవైః పరాజితాన్ । జ్ఞాపయామాసతుస్తేషా మాజ్ఞాం దైత్యానుశాసితుః । సమాశ్వాస్య తు తాన్సర్వాన్ భావిసిద్ధిప్రకాశనాత్ । ఊషతుః కతిచిన్మాసాన్ జానుమండ సుమండలౌ । కాలే బహుతిథే యాతే నిర్ధార్య హృదయే దృఢం । మహాతాపి చక్రేతేన తపస్తప్తుం సుదారుణం । ఏతయోర్జానుమండాఖ్యో మేరుశృంగం జగామ హ ॥ నానావృక్షలతాకీర్ణం నానాపక్షిరవాకులం । యక్షకిన్నరగంధర్వైః సిద్ధసంఘైశ్చ సేవితం ॥ వియద్గంగాసమాకీర్ణం స్వర్ణవాపీసుశోభితం । రసాలబిల్వామలకసాలచంపకకింశుకైః । తాలైస్తమాలైర్హింతాలైరశోకైరింగుపాదపైః । మధూకైర్బంధుజీవైశ్చ కపిలాంగైః కపిత్థకైః మాతులుంగైర్లవంగైశ్చ కరవీరైశ్చ కాంచనైః । నారంగై రింగుదీవృక్షైః నిచులైః క్షీరపాదపైః । మందారైః పిచుమందైశ్చ కేసరైశ్చ శిరీషకైః । వటైః కుటజఖర్జూరైః కురంటైః కటుతిక్తకైః । అన్యైశ్చ వివిధైర్వృక్షైః లతాభిశ్చోపశోభితం । విటపాంతరితైః రమ్యైః పక్షిభిశ్చారుకూజితైః । వ్యాఘ్రఘాటైశ్చ కపోతైశ్చ కలింగైః కలనిస్వనైః । పారావతైః పేచకైశ్చ లోహపృష్ఠైః శిఖండిభిః । దార్వాఘాటైశ్చ సారంగైః కలవింకైః కలస్వనైః । హారీతైర్గృధ్రముఖైశ్చాన్యైః కారండవకటిట్టిభైః । మృగైశ్చ సింహశార్దూల వరాహర్క్ష తరక్షుభిః । భల్లూకై శ్శరభైః ఖడ్గైర్గులామైశ్చ ప్లవంగమైః । గవయై ర్గండకై రేణై శ్శల్యై ఖడ్గైరుపావృతం ।

శ్వాపదస్వన భూయిష్ఠం ఝిల్లికాగణ నాదితం । కూజ ద్విహంగమరవైః పరివ్యాప్త దిగంతరం । అంధకారపరివ్యాప్తం సదా మధ్యందినేపిచ । సుమేరుశిఖరం తాదృక్సమేత్య రజనీచరః । తత్రాపి విజనస్థానే కల్పయిత్వాశ్రమం శుభం । స్థితస్సన్నింద్రియాణ్యాశు నిగృహ్యచ మహామతిః । గురునిర్దిష్టమార్గేణ తపస్తేపే సుదుష్కరం । గ్రీష్మకాలేతు సంప్రాప్తే రాక్షసోజానుమండలః । చతుర్ణామపి వహ్నీనాం మధ్యస్థస్సూర్యదర్శకః ।

సూర్యం పంచసుసుత్యుగ్రం వహ్నిం కృత్వా మహామతిః । సర్వనాడీ సమారుధ్య దశప్రాణాన్నియమ్యచ । మనోనిశ్చలమాస్థాయ తపస్తేపే సుదారుణం । వర్షాకాలేతు సంప్రాప్తే కంఠదఘ్నజలేస్థితః । జీవన్ త్పలిల మాత్రేణ త్యక్త్వా నిద్రాంచ రాత్రిషు । ధ్యాయన్ బ్రహ్మాంతరంగేణ నిన్యే కాలమరిందమః । హేమంతేథ సమాపన్నే తిష్ఠన్ దేశేహ్యనాతపే। అనావృతే ప్రతినిశం ధృత్వా కౌపీనమాత్రకం । శీతవాతాహతతను ర్వా యుభక్షో జితేంద్రియః । ధ్యాయన్నిరామయం బ్రహ్మ కాలంనిన్యేధకో ణపః । శతవర్షసహస్రాణి నీత్వా కాలం సమాధినా । పునరుగ్రతపః కర్తుం ఉపచక్రామ నైఋతః । యోగమార్గేణ సంభూయ బ్రహ్మనాడీం ప్రకో పయన్ । నిరామయం నిర్గుణమవ్యయం విభుం లోకాధిపం లోకగురుం పరేశం । ధ్యాయన్ త్సదానందమనంతమూర్తిం మహానుభావం హృది జానుమండలః । వేదాంతవిద్యాదివిదామగమ్యం వేదాంతవేద్యం విబుధై స్సుచింత్యం । సత్యం చిదానందమయం సజానుమాన్ ధ్యాయంస్తపోమ హత్తరమాచరస్తదా ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణ వైభవప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే జానుమండల తపోనామ ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీరస్తు

కల్యాణంభూయాత్

శ్రీబ్రహ్మాండపురాణే వజ్రవైభవఖండే
ముక్తగ్న్యుపాఖ్యానే ద్వితీయోఽధ్యాయః

—=

నారదఉవాచ ॥ శ్లో ॥ పితామహమహాప్రాజ్ఞ సిస్తరాద్వక్తుమర్హసి ।
కిం దేవాః ప్రత్యపద్యన్త తపస్యమానే నిశాచరే । కథముగ్రం తపశ్చక్రే జా
నుమాణ్ రాక్షసేశ్వరః । తపోవిఘ్నకరాస్తత్ర దేవాదివ్యాప్సరోగణైః ।
రాక్షసస్తామసమతిశ్చాపల్యం నాశ్నుతే కథం । బహవః పూర్వపురుషాస్త
పోవిఘ్నముపాగతాః । కింకారణం నిశాటోఽసౌ న తపోవిఘ్నమీయివాన్ ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణు నారద వక్ష్యామి యద్వృత్తం తస్య రక్షసః । తథా మేరుగిరేః శృంగే
తపస్యుగ్రం నిశాచరే । సర్వమాచఖ్యురే వృత్తమింద్రాయ సురయోనయః
పతచ్ఛ్రుత్వా దేవపతిస్తస్య వృత్తాంతమద్భుతం । చింతయామాస హృద
యే చింతాజర్ఝరచేతనః । యస్త్వయం పీడితాః పూర్వం రాక్షసైః బల
దర్పితైః । తత్ స్మృత్వా వ్యథతే చేతశ్చ స్త్యే నేవాహి తేన మే ॥ అలబ్ధ్వా
స్మృతభాగం తను నేకే చ పరాహతాః । హతశేషా మహాక్రూరాః కిం నైత్యాః
కర్తుముద్యతాః । ఉద్వేజయతి నేచేతస్తపస్తత్పరమాద్భుతం । వైదేయ
కులవీరస్య జానుమండలరక్షసః । యద్యయం నిర్విఘ్నితోఽస్యాత్పునాథిర
సురేశితుః । స త్రైలోక్యం సమాక్రమ్య నిస్సారయతి నః పునః । కించ

దుష్టమతిర్దైత్యస్తపసా సాధితోదయః । సజ్జనాన్ పరిబాధేత సతతం క్రూరచేతనః । సతాం విద్యా తపోవిత్తం సర్వలోకాభివృద్ధయే । పరిత్రాయాయ సర్వేషాం తాన్యేవోత్పథవర్తినాం । తస్మాత్సర్వత్రయత్నేన సమాధిర్దుష్టరక్షసః । వ్యాహంతవ్యస్సతాంప్రీత్యై త్రైలోక్యత్రాణహేతవే ననసంశయస్సముత్థాత్మా జానుమండలరాక్షసః । మమలోకాధిపత్యార్థమాచరేద్దుష్కరం తపః । ఇతినిశ్చిత్య భీతస్సన్ తపోవిఘ్నచికీర్షయా । విచార్యైవం దేవపతిర్మనసా కృతనిశ్చయః । సింహాసనగతోవజ్రీ సిద్ధసైఃపరివేష్టితః । స్వర్ణపాంచాలికాభేన స్తైణేనపరివారితః । సర్వాన్ విహాయ తాన్ దేవాన్ స్ఫుటంచక్షుస్సహస్రకం । వసంతసహితే కామే యుగపత్ప్రత్యపాదయత్ । సమాహూతో మహేంద్రేణ స్మరశ్చక్షుపసంజ్ఞయా । సన్నిధాయానమత్తస్మై నిటలే ఘటితాంజలిః । నిరీక్ష్య గోత్రభిదముష్యమహాసనార్థం స్మేరాననస్సపదిమానయతిస్మకామం । సోపిప్రభోర్హృదయమున్నతమాకలయ్య తస్యప్రమోదకరణాహి గిరస్ససర్జ । త్రైలోక్యనాయక తవోచితమేవతావద్యత్కింకరే ప్రనిహితస్సుమహాన్ప్రసాదః । ఆజ్ఞావిధిః ప్రభవతాం భవతీహలోకే శ్లాఘ్యానిధేఃపరిజనస్య ప్రధానహేతుః ॥ దేవేశ దాసమిమమద్య నియుజ్యకార్యే కస్మింశ్చిదాత్మసదృశేకృతినంకురుష్వ ॥ కృత్యేషు కింకరజనస్య నియుక్తిరేవ సమ్మాననం సమధికంప్రవదంతిసంతః ॥ యఃకశ్చిదస్తివదతం త్వదనిష్టభూతం జిత్వేంద్రియాణి నియమాంశ్చరతేబలాఢ్యః । తం చారుచంచలకురంగకదృక్కటాక్షవేల్లక్షలీనపరికీలితమాతనోమి ॥ కస్తావకం పదమధీశితు రారురుక్షుర్ధ్యైస్థితః క్రతుశతం సముపక్రమేత । తం వారనీరజదృశా మధరామృతానితర్షేణసోమమపహాయ పిబంతమంచ ॥ కేనాథినాథరిపుణాక్రియతే తపస్తే సంప్రాప్తుముగ్రమిహ సంపదముద్యతేన । కుర్యాం పటిష్ఠమహస్యస్థిరయోగవిద్యం తం కామినీ ప్రచలదోష్టవశం క్షణేన ॥ త్యక్త్వా స్వ

మందిరకలత్రసుపుత్రభృత్యా౯ మోక్షేచ్ఛయా వనమగాత్త్వదనీప్సితః కః॥
తం నవ్యసుందరకలత్రసుబద్ధనీవీ మోక్షైకలాలసవశం చిరమీక్షసేత్వం ।
బాహ్యా౯ విహాయ విషయా౯ పరమార్థబుద్ధ్యా కః సత్యగాత్మని నివేశ
యతేను చేతః ॥ తం బ్రూహి దైవతపతే త్వదనిష్టభూతం సంసాధయేయ
మితి వక్షసి సక్తదీక్షం । కస్త్వావదద్వరభుజామహితేస్తుతిష్ఠే ధర్మార్థమోక్ష
పరిసన్మని వృత్రహంతః । నారీపయోధరనిగూహనసాభిలాషం తం కార
యేయచపలం కువిటం క్షణేన ॥ ద్వేమే మహేంద్రపరమే ననుసాధనేస్తో
సూర్యాస్త్రకృతం త్వదనుశాసనమేకమత్ర । అన్యత్తు పుష్పమయమేవశరా
సనంచ ద్వాభ్యాంచమద్గమమిహాస్త్రనకించిదేవ ॥ బ్రూహి ప్రభో ప్రథమ
యౌవనజాత విహ్వాం లజ్జామయే జలనిధౌ వినిమగ్నరాగాం । కాంకస్య
కాం సపది కామయ సేశుభాజ్ఞీం కుర్వేయతాం భుజలతాపరిషక్తకంఠాం ॥
కాంవా త్వమిచ్ఛసి లసన్మచిరాంగయష్టిం కష్టం పతివ్రతముదారముపా
దదానాం । కుర్వే పునస్సురతయాచనయా నికామం త్వత్పాదపద్మ పతి
తాం పిధుతవ్రతాంతాం ॥ శీఘ్రం నియోజయ నిదేశకరం తవైతం కృత్యే
త వాత్యభిమతే త్రిదివాధిరాజ । కృత్వా నిదేశమధిపస్య కృతార్థతాం మే
పౌష్పం ప్రసిద్ధతరమస్యధనుర్దధాతు ॥ ఇతి శ్రుత్వా వచన్తస్య పుష్పబాణ
స్య వృత్రహా । ప్రత్యువాచ మహాప్రాజ్ఞః ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ॥

* ఇంద్రఉవాచ *

యత్త్వయా మన్మథప్రోక్తం తత్తథాహి నచాన్యథా । నాస్త్రస్యతవ
పౌష్పస్య విద్యతే దుర్గమం క్వచిత్ ॥ మమాస్త్రం వజ్రమిత్యస్తి తత్తప
స్విషు కుంఠితం । త్వమస్త్రమసి మేఽనంగ సర్వతో గామిసాధకం ॥
జ్ఞాత్వైవ తే మహద్వీర్యం నియోక్ష్యే కృత్యవస్తుని । అనన్యజనసాధ్యే
స్మి౯ సర్వలోకోపకారకే ॥ విదితం భవతా తావత్ క్షీరాబ్ధేర్మథితాద
భూత్ । సుధేతినామపరమం సిద్ధౌషధమనుత్తమం । తన్నపాయ సురైస్స

ర్వైర్విష్ణోర్దివ్యప్రభావతః । ఉత్సారితామహాదైత్యాః పాషాణాయ స
మూర్తయః । హతశేషేషు దైత్యేషు విక్రమీ జానుమండలః । సంగృ
హ్యేంద్రియగ్రామం తపశ్చరతిదుష్కరం । సమానమభిసంధత్తే మస్తా
త్మాజానుమండలః । శ్రియంత్రైవిష్టపీం సర్వాంబలాదాహర్తుముద్ధితాం
త్వయా మధుద్వితీయేన విహన్తవ్యం తపస్తతః । బిభ్రతా సుమనశ్శస్త్రి
మూర్వశీసహితేనచ । యది సిద్ధిమవాప్నోతి రాక్షసోదుష్టచేతనః । సం
క్షయం నయతేమస్టో జగదేతచ్చరాచరం । శృణుమన్మథ భద్రంతే రా
క్షసః కామలోలుపః । చంచలప్రకృతిస్తస్మాత్సశక్తస్తు తపఃక్షయః । త
పఃక్షయే కృతే తస్య త్రైలోక్యం సుఖమేష్యతి । కార్యమేతత్స్వభావేన
సుఖేన త్వం కరిష్యసి । అనన్యసాధ్యం కర్మైతత్త్వచ్ఛరేణైవ సాధ్యతే ।
ప్రాప్స్యసి శ్లాఘ్యతాంలోకే సత్యం ధన్యోసి మన్మథ । వసంతశ్చోర్వశీచై
వసాహాయ్యంతే కరిష్యతః । గచ్ఛగచ్ఛ మహాభాగ యత్రాస్తే జాను
మండలః । ఇతీంద్రస్య వచఃశ్రుత్వా స్మరస్సంతుష్టమానసః । యథానివే
శంభగవన్ భవదాజ్ఞాంకరోమ్యహం । స్వామిన్ హరిహరౌబ్రహ్మ
సర్వేదేవాస్సహర్షయః । కింపునర్మానుషాదైత్యాస్సర్వే మద్బాణార్దితాః
పురా నారాయణమునిస్తపస్యన్ బదరీవనే । మద్బాణపాతమాత్రేణ చ
స్ఖాలసుసమాధితః । మృత్యుంజయశ్చ భగవాన్ పినాకీపరమేశ్వరః । అ
ర్ధాంగేసజ్జయామాసదారాన్త్సండపితాదరః । పరమేష్ఠీసురజ్యేష్ఠఃసర్వ
లోకపితామహః । మద్బాణవశగస్సత్యం స్వకన్యామవృణీతహ । పరాశ
రామహాయోగీసర్వతత్త్వార్థదర్శకః । పురాణసారసిర్ణేతాదాశకన్యాము
పాగతః । విశ్వామిత్రోపిరాజర్షిస్తప్యమానఃపరంతపః. బద్ధశ్చిరతరంతస్థామే
నకాదృష్టిరశ్మిభిః । ఋశ్యశృంగస్యజనకో విభాండకమునిః పురా । రంభా
స్తనపరీరంభలాలసః క్షణమస్ఖలత్ । విశ్వస్మిన్నపిసర్గస్మిన్నాకేశనియతం
బ్రువే । కఃకాంతాదృష్టికోణంచ మద్బాణంచాతివర్తతే । సాధయిష్యామ్య

హం దేవకార్యమేతన్నసంశయః । అనుజానీహి మాం గంతు మాజ్ఞాంశిర్వో
ధునాంజసా । ఇత్థం స్మరవచశ్శ్రుత్వా మహేంద్రస్తుష్టమానసః । అబ్రవీన్మధు
రం వాక్యం హసం హస్తేన సంస్పృశన్ । జానామి తావకం వీర్యమతస్త్వాం
వినియోజయే । గచ్ఛ సాధయ భద్రం తే జయిష్యం జయ దేవతాః । ఇతి ప్రో
త్సాహితస్తేన సత్వరం మీనకేతనః । జగామ స్వస్యనిలయం సన్నవేద
యితుం రతేః । అథేంద్రస్సహసోత్థాయ గత్వా వేశం భృశం త్వరః । ఊ
ర్వశీం తాం సమాసాద్య సంగీతనిపుణాం శుభాం । నీలజీమూతసంకాశ క
బరీభారశోభితాం । అర్ధేందుసిటలాం రమ్యాం పూర్ణచంద్రనిభాననాం ।
భ్రూవల్లరీసమాయుక్తాం శతపత్రదళేక్షణాం ॥ శ్రీకారసదృశశ్రోత్రాం మ
ణితాటంకశోభితాం । మాహ్యోపమానరసనాం జితబింబఫలాధరీం ।
కింభుకంఠీం విశాలాక్షీం కల్పశాఖాభుజద్వయాం । రత్నకంకణకేయూ
రవిరాజత్పాణిపల్లవాం । సువర్ణకలశోత్తుంగ దృఢపీనపయోధరాం । గం
గావర్తసమారూఢ గంభీరోద్వృత్తనాభికాం । జితరంభాస్తంభకుంభికర
కాంత్యావిరాజితాం । ఊరుకాంత్యా లసద్వేణీం శాలిగర్భకజంఘి
కాం । కింకిణీరవసంయుక్త చరణక్షేపసంయుతాం । సింహమధ్యాం సు
శీలాంచ మనోహరసురూపిణీం । అనంగవిద్యాకుశలాం మోహినీం సుర
నర్తకీం । తటిముజ్జ్వలశోభాఢ్యా మూర్ధ్వశిత సుప్రియుతాం । తయాసుదూ
రాదాలోక్య చేటీసహితయాదరాత్ । అభిగమ్యాభివాద్యాశుసానుమో
దంప్రవేశితః । తద్గత్తే రత్నభూయిష్ఠే మహార్హే కాంచనాసనే । సంనివి
ష్టస్సుపిహితాం వీటీం గృహ్ణంస్తయేరితాం । ధృతచామరదండేన వలయ
చ్ఛవిచారిణా । తస్యాః పాణిసరోజేన సామోదముపవీజితః । తస్యాస్సు
రభితం గాత్రం సుకుమారం సుశోభనం । రాకాచంద్రప్రతీకాశం ముఖం
లావణ్యపూరితం । నేత్రే రాజీవరాజీవ గర్వనిర్వాకృతిక్షమే । పుష్పబా
ణధనుర్మానవిమానకరణే భ్రువౌ । చక్రవాకోపమౌ వృత్తౌ పీనకాచపయో

ధరౌ । సింహశాబప్రతీకాశం ముష్టిగ్రాహ్యం వలగ్నకం । మే స్మరస్యందనచక్రస్య జఘనం ప్రాహురూపకం । రంభాస్తంభోపమావూహేతూ ఉరూకరికరాకృతీ । స్వర్ణకాహళధిక్కారి జంఘాద్వితయ సద్ద్వయం । ప్రతిచ్ఛాయాః ప్రవాళానా - పాణిపాదాస్సుశోభనాః నక్షత్రమాలికాకారారుచిరానఖమంజరీ । యూనాం సంమోహనాస్త్రం తదంగహార విలాసితం । చక్షుస్సహస్ర విష్వమ్ సర్వాంగీణం చ విభ్రమం । దర్శం దర్శమత్తేంద్ర సహస్రేణ చక్షుషా । జానుమండల నామానం మే నేనషావికల్పితం । మన్యమానస్తదాజిష్ణుః స్ఫురద్రూపాం సురస్త్రియం । ఏతాదృశం సమాలోక్య వాక్యమేకమథాబ్రవీత్ ॥

* ఇంద్రఉవాచ *

అపి తే సుకుమారాంగి కుశలం సర్వతోముఖం । సర్వాస్సర్వనితాని త్యాసపి త్వాంపర్యుపాసతే । ఇతిశక్రవచః శ్రుత్వా చక్రవాకోపమస్తనీ । ఈషల్లజ్జామివాదాయ ప్రత్యువాచేసస్మితాననా ॥

* ఊర్వశ్యువాచ *

త్వయా త్రైలోక్యనాథేన సహస్రాక్షేణ స్వామినా । సాదరం ప్రేక్ష్యమాణానాం శుభమేవ న సంశయః । భవతోనుగ్రహవశా త్సఖ్యస్సర్వాశ్చ సర్వశః । అనురుక్తైవ వర్తంతే సహేంద్ర సమానసం । అపూర్వమద్భుతమిదం దేవేశ సముపస్థితం । యన్మదావాసభవనం దేవేన సమలంకృతం । యద్వా సద్వచనం మానం స్త్రీచాపల్య ప్రజల్పితం । పరిగ్రహేషు భర్తౄణాం స్వాతంత్ర్యం సర్వతోముఖం । యత్ర వైరము తేచిత్తం స్వామినాం హియదాయదా । ఆనాయయ న్తిగచ్ఛ న్తియథేచ్ఛం తాంశ్చ తాజనాః । ఇదం మణిమయం హర్మ్యం ముచాః కాంచనసన్నిభాః । సపసకల్ప కారామస్తప తేరత్నపంజరాః । ఏతత్సఖీజనశతం సర్వాభరణభూషితం । యథేష్టవినియోగార్హోజనో యం సేవనారతః । యదేతద్దృశ్యతే సర్వం యదన్యచ్చ త వైవత

త్। అనుగ్రహీతుంమామద్య త్వదీయాగమనంధ్రువం । వినియోజ్యోపచా
రేద్యకృతార్థయితుమాంభవాన్ । కుతూహలంచ సంతుష్టింకురు తేనమా
సాంప్రతం । యదాగత్యాహమాన్యేణదిష్ట్యాహిసఫలీక్రియే। నియుఙ్క్ష్వస్వే
ష్టకార్యేయంకృతార్థీక్రియతాంజనః। అర్థినఃకింకరానిత్యంకర్తుంప్రభునిదే
శనం। ఇతిశ్రుత్వావచస్తస్యావాసవోవేశయోషితః। తతాప్రలోచిత
మాలప్య జగాద ప్రకృతంవచః । యదుక్తం సుకుమారాంగి త్వయాశాలీ
నతాయుతం । తన్మానసమాభిరూప్యస్య భవత్యనుగుణంతవ । యత్రాకృ
తిస్ఫురుచిరా తత్రసర్వేగుణాశ్శుభాః । తస్మాత్త్రైలోక్యసుందర్యాస్త్వయు
క్తంసుభాషితం । యత్త్వదీయమితిప్రోక్తం తన్మదీయమితిధ్రువం । తస్మా
త్త్వాంసుమహాకృత్యే స్వాతంత్ర్యాద్వినియోజయే । రిపూణాం విజిగీ
షూణాం వ్రతక్రతుసమాధిభిః । భంగో దంభోళిమస్పృధ్య స్త్వయైవసను
సాధ్యతే । శస్త్రంమే సుకుమారాత్వం శుభాంగిపిధనాకృతం । వజ్రస్య
దుష్ప్రవేశేషు సపత్నేషు తపస్విషు । మేరుశృంగే దైత్యేశ్వరోజానుమం
డలనామకః । అష్టాంగయోగనిరతస్తపోమహత్తరమాచరన్ । కృత్స్నాం
త్రైపిష్టపీం లక్ష్మీం బలాదాక్రాంతుమిచ్ఛతి । అసురాణాం సురాణాంచ
సాపత్న్యం సార్వకాలికం । తత్సమాధానుసిష్పన్నే శంకనీయోసుగాధ
మః । మద్గతీనాం తపస్సిద్ధిః సర్వేషాంచ భయావహా । తస్మాత్త్వంమృగ
శాబాక్షి కృత్వామద్వచనంహృది । అవిలంబేన కాలేన మేరుశృంగం మ
నోహరం । ప్రవిశ్యతత్తపోవిఘ్నం కురుష్వ శుభలక్షణే । మన్మథశ్చసహా
యస్తే మాధవఃకుసుమాకరః । మలయానిలచంద్రాద్యా మధువ్రతపికాద
యః । ఈశిషేచ త్వవేవైకా ఛేత్తుం తద్ధైర్యకంచుకం । దృష్ట్వా త్వాం
సుకుమారాంగీం ధీరత్వం కోనముంచతి । తేనైవముక్తా సానారీ తథైవా
ద్యకరోన్మహ్యహం । ప్రభుప్రసాదేసంపన్నే నామకింనామదుష్కరం । భ
వన్నియోగసామర్థ్యాత్ పురారిమపిలోభయే । కింపునర్గిరిజాతంతంకా

మోపహతచేతసం । ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా తన్వీం తామభినందయన్ । దరహాసాంచితముఖస్సబుద్ధాయ వరాసనాత్ । సాధుసాధయ తన్వాంగి త్వద్బద్ధిః ప్రయయాహృతిః । ఉత్సృత్వాసుగచ్ఛతి వాసవందేవతాపతిం । ప్రసాదః పరమాస్తేఽయో దేవేనానుచరీజనే । ఇతి బ్రువన్విస్సర్వేశ్వ్యాబలారాతిం ప్రణమ్యచ । తతఃగేణాహితంహారం కంఠేధృత్వా సుభాస్వరం । అనుజ్ఞామధిగమ్యైవ సాదరేణాస్యచక్షుషా । ప్రవిశ్య కేళీనిలయం సఖీజనసమావృతా । అలంకృతాస్వర్ణరత్నభాసురైర్దివ్యభూషణైః । బహుళీకృతసౌరభ్య వస్త్రమాల్యానులేపనైః । వసంతకుసుమేషుభ్యాముపేతాభ్యాముపేయుషీ । భూషితేన సుజాతేన యావతేన సమావృతా । నక్షత్రమాలికామధ్యే చంద్రలేఖేవభాసురా । శోభయన్తీభృశంపర్త్మ విద్యుల్లేఖేవచాంబరం । మేరుశృంగం సమాసాద్య నానావృక్షైః సమావృతం । నానాపుష్పఫలైర్యుక్తం మృగపక్షిరవాకులం । మనోహరం స్వర్ణశృంగం ప్రవిశ్యైవోర్వశీవరా । రమ్యేస్థిత్వా క్వచిత్ స్థానే సమయం సంప్రతీక్ష్యచ । వసంతేన సమాక్రాంతే తతస్తస్మిన్ మనోహరే । చూతమంజరికాసక్త భృంగీఝంకారసంకులే । పల్లవాస్వాద సంగాయిత్కోకిలకంఠసులాకులే । పుష్పోత్పాటలసంసర్గ సుగంధిలలితానిలే । మరున్నటసమావిష్ట మజరీ నృత్యమంజులే । పికసతుష్టసుమాకీర్ణ మల్లీవల్లీ సమాకులే । పల్లవోద్గమపట్టాంశు పరిస్తీర్ణే సమంతతః । వాసంతికాలతాశ్లిష్టసహకారమనోహరే । నాగవల్లీపరిష్వక్త పూగానోకహభాసురే । మల్లీవల్లీపరిశ్లిష్టకురంటకమహీరుహే । మాధవీలతికాసక్త మంజువంజులభూషితే । గణికాగణసంసక్తకాలస్కంధవ్రజావృతే । మీనకేతుకధాసక్తమృగపక్షియుగాకులే । కరేణుముఖగండూష పిపాసానుసరద్గజే । కోకీభుక్తబిసాంకూరశేషలాలసచక్రికే । ఏణశృంగాగ్రకండూషైణీప్రీతిమీలితలోచనే । పికపుష్పరసాసక్త మధులిణ్మధునోత్కరే । సుస్మేరశాఖసంసక్త రాజ

హంసద్వయాంచితే । ప్రవిశ్య సాశ్రమేరమ్యే స్వర్వేశ్యా చారుహాసినీ। గత్వా సమాధినిలయం యత్రాస్తే జానుమండలః । తత్సమీపతలేబ్రహ్మ ధ్యానయుక్తం జితేంద్రియం । ఆనందమనసంశాంత మచలా. నసంస్థి తం । జానుమండలమత్యుగ్రం దృష్ట్వా విస్మయమాయయా । తథాపిసా చకోరాక్షీ విభ్రమైర్విభ్రమైర్యుతా । ప్రలోభాన్ సుబహూన్ చక్రే మో హనాయ సురద్విషః । విలూయ పల్లవాన్ రమ్యాన్ వసంతారంభనం భృతాన్ । సపుష్పకోరకాన్ కాంతా వైతేయాగ్రే సమాయయత్ । నమస్కృత్య విలాసేన ఫాలాగ్రే కీలితాంజలిః । నాట్యేన వీజయామాస చామరేణ సుగంధినా । ప్రత్యగ్రమాఘ్యపుష్పాఢ్యాం మందారకుసు మాంచితాం । చూతపల్లవ సంలగ్నాం మకరందాభివర్షిణీం । సౌగంధిక రజఃకీర్ణాం భృంగీసంగీతసంగినీం । విరచయ్య స్రజం రమ్యాముపనిన్యే భు జాంతరం । మాణిక్యఖచితాం పీణాం మణికోలంబకాంచితాం । తంత్రీభి స్సప్తభిర్యుక్తాం వ్యంజయన్తీ స్వరాన్ స్ఫుటం । ఆస్ఫాలయన్తీ లలితాం స్వరసంయోగయోజనైః । లయానుకూలసంధాభి రుద్గాయన్తీ కలంయ థా । ననర్త విలసద్గాత్రీ లలితం సురనర్తకీ । తదన్తరేరతీకాంతః పుష్పం ధయసనాథితైః । ప్రజహార మహాద్దైత్యం మానిం పుష్పశరైర్నవైః । ఏవం వసంతసంరంభే మన్మథారంభజృంభితే । స్వర్వేశ్యా విభ్రమేనృత్తే దృష్ట్వా తజ్జానుమండలః । నకించదపి సంభ్రాంతో నాలపన్నాపినైక్షత । నచ వ్యావర్తయామాస మనోబ్రహ్మైకగోచరం । ఏతాదృశం సదా లోక్య రాక్షసం యోగభాగినం । మహానుభావోయమితి నిశ్చిత్యైవో ర్వశీత దా । నిరాశాచ నిరుత్సాహా నివృత్య తదుపాన్తికాత్ । ప్రాంతదేశేని విశ్యాథ సభీకంతు సమన్వితా । విచార్య తత్ర నిర్బోధుం స్వామినశ్శా సనం దృఢం । అలబ్ధ్వోపాయమబలా కథంచిద్ధైర్యమాగతా । యద్భా వ్యం తద్భవత్యేవ జిష్ణోఃకార్యం కరోమ్యహం । యథాశక్తియతిష్యేచ ర క్షో మోహనహేతవే । ఇతిమత్వా తత్సమీపం గత్వా సౌదామినీప్రభా ।

మనోహరం పూర్వరంగం సమాసాద్యైణలోచనా । జగౌ వీణారవేణైవ గానానుగుణపూర్వకం । నచచాల దృఢస్వాంతో ధీరధీర్ధ్యానమండలః । నాపశ్యన్నాభ్యభాషిష్టనన్యవర్తత యోగతః । స్థాణువన్నిశ్చలో భూత్వా ప్రాణవాయుం నిరుధ్య సః । తపఃప్రభావసంబంధాదభూద్దుర్ధరదర్శనః । స్థిరయోగసమాధిం తం మత్వా నిశ్చలచేతసం । ఊర్వశీ తత్తపోవిఘ్నం నశక్తా కర్తుముద్యతా । ఆభాతి ప్రభయా స్వర్ణపుత్రికేవ సుభాసురా । అథేంద్రలోకమాసాద్య భాస్వంతం సౌధమండలైః । అకృతార్థతయా త్రాణాఖ్యం గాఢవనతాననా । అప్సరస్త్రీ యథాపూర్వం చింతయంతీ ముహుర్ముహుః । ఉత్సాహశూన్యహృదయా దీనదీనప్రచారిణీ । దివా శశాంకలేఖేవ దీపికాహస్మషేయథా । ప్రస్ఖలంతీ ప్రతిపదం దూషయంతీ స్వవిభ్రమం । స్వాత్మనా సహ తన్వంగీ భాషమాణా భ్రమాతురా । కథం ద్రక్ష్యామి త్రైలోక్యనాయకం దేవనాయకం । కథం ప్రతివదిష్యామి కింవృత్తమితి భాషితే । కుత్రాన్యత్ర గమిష్యామి కుంఠితాత్మసమీహితా । కిం మేస్యాద్దగ్ధదేహేన జీవితేన గతేనవా । ధిగ్జీవితం మే విఫలం ధిగ్యౌవనమనర్థకం హంత సంతాపయతి యద్వ్యర్థతామేత్య రాత్రుసే । కిమిత్యకాగ్షం తాం సంధాం జిష్ణోరగ్రే మనస్వినః । అహో బత మునస్థైర్యం చిత్రంహైతే యయోగినః । అథవా చింతయా కిం మే యద్భావ్యమభవత్తుతత్ । దైవం కాలం తథా వాయుం నిరోద్ధుం ప్రభవేత్తుకః । ఇత్యేవం చింతయంతీ సా స్థైర్యమాలంబ్య కామినీ । నగర్యామమరావత్యాం తన్మధ్యే రత్నభాసురే । కూటాగారే మహారమ్యే దేవతాగణసేవితే । దివ్యసింహాసనాసీనం సురశ్రేష్ఠసమన్వితం । ఋషిసంఘైః పరివృతం సహస్రాక్షం పురందరం । దృష్ట్వా నత్వాచోర్వశీసా ప్రోవాచ శిథిలంవచః । దిష్ట్యా తవ మహారాజ సాన్నిధ్యం సాధితః పునః । యథాప్రతీపం పోతేన మహాబ్ధేరంతరీయుషా । ఇతి శ్రుత్వా వచస్తస్యాస్సంశయ్య ప్రత్యభాషత । కింను వృత్తం విశాలాక్షి కుంఠితం నుద్విషస్తపః । అపి తే సఫలీభూతం ప్రస్థానం చారు

హాసినీ । దేవానాం చ మనశ్శల్యం కచ్చిదుత్పాటితం త్వయా । అపి
దైత్యోఽనయాంకురో మూలచ్ఛేదముపాగతః । ఇతి శ్రుత్వా గిరంతస్య
వేపమానాంగయష్టికా । పాదాంగుష్ఠేన కర్షంతీ భువ మూర్వశ్యథాబ్ర
వీత్ । కింబ్రవీమి సుపర్వేంద్ర యద్వ్యద్విలసితం మయా । తత్సర్వ మను
గ్రశ్శేషే కాననే రుదితం యథా । సధీరధీః ప్రశాంతాత్మా సమాధౌ ని
యతిస్థితః । స్థాణువన్నిశ్చలో మానీ దుర్ధర్షో దైత్యతాపసః । తంగాత్తుస
మునిం ఘోరముగ్రేతపసిసంస్థితం । నహి చాలయితుంశక్తా విష్ణోర్మాయా
సనాతనీ । కింకరోమి మహాప్రాజ్ఞ ప్రతిజ్ఞా విఫలీకృతా । కోవా నివార
యేల్లోకే తాదృశీం భవితవ్యతాం । శ్రుత్వాదేవః ప్రమాణం మే సత్యమే
తద్బ్రవీమి తే । హేనాథ తత్తపోవిఘ్నం మయాకర్తుం నశక్యతే । శ్రు
త్వాతద్వచనంశక్రః ప్రత్యువాచాథ తాంప్రతి యథేచ్ఛం గచ్ఛ తన్వంగి
న తేదోషోఽస్తి కశ్చన । త్వమేవహి నశక్తాచేన్మమాపిచ నశక్యతే । కింక
ర్తవ్యం త్వయా తావత్కల్యాణి తదతఃపరం । నత్వా ముపాలభేతన్వి
భవితవ్యతయాకృతే । ఏవముక్త్వాథ సుత్రామా జోషమాసయథాపురం
ఇతి సురపతిదత్తాం మూర్ధ్నికృత్వాభ్యనుజ్ఞాం నిటలఘటితపాణిః పారి
షద్యాన్ ప్రణమ్య । అవనతముఖపద్మా సద్మ రత్నప్రదీప్తం సరసగతిరయా
సీదూర్వశీ మందయానా ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణ
వైభవప్రస్తావే మాఽఽత్తికోపాఖ్యానే ఊర్వశీవిలా
సోనామ ద్వితీయోఽధ్యాయః. శ్రీ శ్రీ

శ్రీ ర స్తు.

కళ్యాణం భూయాత్ .

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవఖండే ముక్త్యుపాఖ్యానే తృతీయోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ శ్లో॥ చిత్రమేతన్మహద్బ్రహ్మన్ వృత్తమేతత్పురతః సః । అథ తస్యైవ వృత్తాంతం శ్రోతుం కౌతూహలంహి మే । తత్సర్వం బ్రూహివిస్తార్య సర్వలోకపితామహ । కిం చకార మహాదైత్యో జాను మండలనామకః । పశ్చాత్కతిసమాస్తేపే దుశ్చరం పరమం తపః । ఇతి వృత్తంచ కింతస్య కీదృశం తపసఃఫలం । కింన్వసౌ కృతవాన్కర్మ కింప్రాప ద్రుహిణాద్వరం । అనుబోధయ తత్సర్వం పుత్రాయ తవ హేపితః । ఇతి పుత్రవచశ్శ్రుత్వా బ్రహ్మాసాహ్లాదచేతనః । ఆత్మజం నారదం వాణీం మధురాం గిరమబ్రవీత్ ।

బ్రహ్మోవాచ

పుత్రతే కథయిష్యామి తస్యవృత్తాంతమద్భుతం । శృణు తావత్పురా వృత్తం సావధానేనచేతసా । సదైత్యమునిర్ధీరస్తపోముష్కరమాచరన్ । నిర్నిద్రశ్చ నిరాహారో నిష్పానో నియతేంద్రియః । నిశ్చలాం స్థితిమాస్థాయ శిలావత్ స్థాణువచ్చసః । బ్రహ్మభూతాంతరంగస్సన్ బహిర్దృష్టిం నిరుధ్యచ । గమయామాస సుబహూన్ వర్షాన్ స్థిరసమాధినా । తపః కృశ . . స్య శరీరం సురవిద్విషః । పిపీలికావృతం సర్వమస్థిమాత్రమ శిష్యత । జటామండలసంరూఢా స్తరుగుల్మలతాదయః । చిరం పక్షివిశే

షాణాం కులాయస్థానతాం యయుః । ఏవం బహూని వర్షాణి జానుమాత్రాత్ము సేశ్వరః । ఏకపాదేన సంస్థాయ స్థాణువన్నిశ్చలాకృతిః । ఊర్ధ్వబాహుః ప్రశాంతాత్మా బ్రహ్మభూతాంతరంగకః । తిష్ఠా నారదభద్రం తే లోకాన్మ్యతద్వృథవ్రతః । ఏవం దైత్యమునిస్తీవ్రం తపోదుష్కర మాచరన్ । వర్షాణాం శతసాహస్రం గమయామాస నిశ్చలః । తథా బుద్ధిమతస్తస్య బ్రహ్మరంధ్రం మనోహరం । భిత్త్వా ప్రాదురభూద్వహ్ని రూర్ధ్వజ్వాలాసమన్వితః । సచదైత్యతపోవహ్ని శ్చరాచరముదాహయత్ । తస్మాద్భీతాస్తపోవహ్నేర్దిక్పాలాభయవిహ్వలాః । శోషమీయుః సముద్రాశ్చ కంపితాహ్యష్టదిగ్గజాః । ప్రచలంతి మహీధ్రాశ్చ అపయాతాశ్చతారకాః । కంపితం త్రిజగత్సర్వం వేపితాశ్చ దివౌకసః । సిద్ధచారణగంధర్వదేవాయింద్రపురోగమాః । లోకాలోకాధిపాశ్చైవ భువనాని చతుర్దశ । ప్రమథావ్రతపూతాశ్చ తపోనిష్ఠాశ్చ యోగినః । భయభ్రాంతాశ్చ తేసర్వేబ్రహ్మాణం శరణంయయుః । దేవ త్రైలోక్యధీరస్య జానుమండలరక్షుసః । తప్యతస్సుచిరం కాలం దుష్కరం పరమంతపః । స్వామిన్ వయంతపోవహ్నిభయాత్త్వత్పాదపంకజం । గతాస్మ భగవన్ శీఘ్రం నివారయ మహాభయం । అకస్మాదుత్థితోవహ్ని ర్దదాహ భువనత్రయం । నసహే మహి తం ఘోరం జ్వలనం లోకభీకరం । రక్షరక్ష మహాప్రాజ్ఞ పితామహ మహామతే । త్వాం వినా శరణం నాన్యత్ కించిదస్తి జగత్రయే । లోకనాథాధునా శాంతిం తపోగ్నిం ప్రాపయ ప్రభో । సర్వలోకాధిపత్యంవా వృణుయాద్దైత్యపుంగవః । తత్ప్రదాయ తపోవహ్నిం శాంతింనయపితామహ । అపి దైత్యో వరైర్దృప్తః పీడయేజ్జగదున్మదః । తదేవహి వరం బ్రహ్మ స్తపోగ్నిం నసహామహి । జగద్దందహ్యమానోయం తపోగ్నిశ్శామ్య తేయది । సర్వస్తవసమారంభస్సత్యంస్థాస్యతి నిశ్చితం । దత్త్వా దైత్యమునేస్తస్య కాంక్షితాన్ దుర్లభాన్ వరాన్ । త్రాయస్వ నాథ త్రైలోక్యం నిర్దగ్ధం తత్తపోగ్నినా । ఇతి విజ్ఞాప్య తేసర్వేతూష్ణీంతత్రా

వతస్థిరే । ఉద్విగ్నమానసాదేవా వేపమానా భయాతురాః । సమాలో
క్యాథ తాన్ సర్వాన్ విచార్యాహ పితామహః । అభయం దదామి వో
దేవాస్సర్వేషాం హితకారణం । మాస్మభైష్ట మహాభాగాశ్శాన్తిం తస్య
కరోమ్యహం । అభీష్టాంశ్చ వరాంస్తస్య దాస్యామి సుమహానపి । స
త్యం ధక్ష్యతి దుష్టాత్మా త్రైలోక్యం దైత్యపుంగవః । యద్వా తద్వా భ
వత్వద్య తపశ్శాంతిం కరోమ్యహం । యద్భావి తద్భవత్యేవ గచ్ఛామస్త
దుపాంతికం । ఇతి బ్రువంత్సురైస్సార్ధం మేరుశృంగం జగామసః । దృ
ష్ట్వామరాశ్చ దైత్యేంద్రమేకపాదేన సంస్థితం । ఊర్ధ్వబాహుంమహా
మౌనం స్థాణువన్నిశ్చలాకృతిం । భోభో దైత్యేంద్ర భద్రంతే ప్రసన్నో
స్మి తవానఘ । అభీష్టంతే ప్రదాస్యామి ప్రీతోస్మి తపసాతవ । బ్రువన్నే
వం సన్నిధాయ శీఘ్రం లోకపితామహః । తద్బ్రహ్మరంధ్ర మాచ్ఛాద్య
తచ్ఛాన్తిం కృతవాన్ ప్రభుః । ఇత్యుక్తోపిచ సంస్పృష్టో రాక్షసః పాణి
నావిధేః । అక్షియుగ్మం సమీల్యాథ ననామస పునఃపునః । ఆనందజై ర
శ్రుపూర్తై రభిపూరితలోచనః । సాష్టాచ్ఛకార సశనై రాతురః పరమే
ష్ఠినం । చతుర్ముఖం జగద్వంద్యం లోకనాథం పితామహం । రాజహం
ససమారూఢం పుండరీకాసనస్థితం । స్ఫాటికే శైలశిఖరే పుష్పితం కిం
శుకంయథా । చతుర్భిరాననైర్యుక్తం జుష్టం దృష్టిభిరష్టభిః । పద్మరాగప్ర
భాంబిభ్రద్దధానం వపురున్నతం । వేదైశ్చతుర్భిరభితో వందిభావముపా
గతైః । స్తూయమానం మహాత్మానం స్వయంభువమనేనసం । దృష్ట్వా
నందపరీతాతా ప్రసన్నాత్మా తథావిధం । తుష్టావ మధురైర్వాక్యైర్భ
క్త్యా పరమయాయుతః ।

* జానుమండల ఉవాచ ॥ *

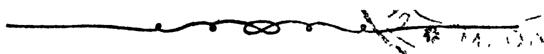
భూతభావన భూతేశ పరమేష్ఠిన్ పితామహ । త్వమేవ సర్వలోకా
నాం కర్తా భర్తాచ హారకః । త్వం పితౄణామపిపితా దేవతానాం చ
దేవతా । పరస్మాచ్చ పరోసిత్వం నత్వదస్తిపరఃపరః । వేదాక్షరాణియా

వన్తి పశ్యంతే బ్రాహ్మణోత్తమైః । త్వామేవఖలు వాచ్యోసి సర్వేషాంచ
తురానన । రుద్రో విష్ణూరవిర్జిష్ణు ర్యేచమే లోకపాలకాః । సర్వేచత్వ
న్మహాత్మ్యాంశలేశేన విలసన్తితే । యేయజన్తి ద్విజశ్రేష్ఠాస్సుయజ్ఞైర్భూరి
దక్షిణైః । త్వామేవఖలు యజ్ఞేశం తేయజన్తి నసంశయః । అనుగృహ్ణం
తియేదేవాః కాంక్షితార్థైరుపాసకాన్ । తాదృగ్రూపస్త్వమేవైతాను
గృహ్ణాసి పద్మజ । యే యథా త్వాం ప్రపశ్యంతే తాంస్తథైవ ప్రసీదసి। ఉ
పాసకానాం సిద్ధ్యర్థం తవరూపోపకల్పనం । త్వం విష్ణు స్త్వంహిదేవేం
ద్రస్త్వంరుద్రస్త్వం ప్రజాపతిః । త్వమేవ సర్వభూతాత్మా త్వామస్మిశ
రణంగతః । అనునంతి పరాత్మానం త్వామేవ ప్రకృతేః పరం । ఆమ్నా
యనిష్ఠితాధీరా యేచాధ్యాత్మరతాజనాః । అద్యమే సఫలంజన్మ జీవితం
చ సుజీవితం । సంప్రాప్తం పశ్యతస్త్వాంహి సకలం తపసాంఫలం । నాస్తి
ధన్యతమోమత్తో నరేషు భువనేక్వచిత్ । యత్త్వాం సాక్షాత్కరోమ్య
ద్య సర్వలోకపితామహం । దర్శనం భవతోదేవ సర్వార్థైకప్రసాధనం।
సర్వకాలుష్యశమనం పావనంపరమంవిమః । తత్త్వాదృశప్రభావస్త్వమన్వే
ష్టవ్యశ్చ యోగినాం । అన్విష్యమాణమిహప్రాప్తస్సంధన్యతమోస్మ్యహం
ఇత్యేవం వివిధైర్వాక్యైర్బ్రహ్మాణం పరమేష్ఠినం । సంస్తుత్య జానుమాన్
దైత్యస్తూష్ణీం తత్రైవ సంస్థితః । శ్రుత్వా తద్వచనం సమ్యగ్ దేవదేవః పి
తామహః । కృపయా పురుషశ్రేష్ఠః శ్రీమాన్ భక్తవరప్రదః । ఉవాచదీ
ర్ఘతపసఃక్లమంసర్వం శమంనయన్ । జానుమంతం మహాత్మానం మేఘ
గంభీరయాగిరా । సంతుష్టోహం మహాయోగిన్ తపసా త్వత్కృతేనహి.
పురా సురాదయః కేపి యోగినోవా తపస్వినః । నత్వాదృశం తపన్తి స్మ
సత్యం వత్సబ్రవీమ్యహం । అబ్భక్షా వాయుభక్షాశ్చ పర్ణభక్షాశ్చ కేచన
అన్యేనీవారభక్షాశ్చ శాకభక్షాస్తథాపరే । ధూమైకభక్షాబహవః పరే
వృక్షభక్షిణఃఖలు । ఏవం బహువిధాఃపూర్వమతప్యన్సుచిరం తపః । నిర్జ

తుష్ట్వమివైకోపి బ్రహ్మన్నిష్ఠస్తపోమయః । ఏవం చిరతరం కాలం నభూతో
నభవిష్యతి । త్వంతు సర్వోత్తమస్సత్యం సర్వేషామపి యోగినాం । న
త్వాదృశో మహాధీరో నభూతో నభవిష్యతి । అస్య తేహం ప్రసన్నోస్మి
వరమిష్టం వదాధునా । దాస్యామ్యహంశుభకరం సర్వసౌభాగ్యకారణం
జానుమానేవ ముక్తోథ ప్రత్యువాచ పితామహం । నత్వాబ్జయోనిం లో
కేశం వాణీయుక్తం చతుర్ముఖం । వరముచ్చైర్యయాచేచ ప్రాంజలిః పు
రతస్థితం । యది బ్రహ్మన్ ప్రసన్నోసి తపసా మత్కృతేనచ । యదితే
దేవదేవస్య రక్షణీయోస్మ్యహం విభో । అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ వరమే
తదనుత్తమం । యథాసర్వేషు లోకేషు వీరశబ్దం వ్రజామ్యహం । య
థాహి దేవతాస్సర్వా నిర్జితాస్స్యుర్మయాంజసా । యథా మమేంద్ర చం
ద్రాద్యా భ్రుకుటీభటతామియుః । యథాదైతేయరాజ్యశ్రీ శ్చిరంస్థాస్య
త్యనిశ్చలా । యథాహం దైవతైస్సర్వైర్గంధర్వైః యక్షకిన్నరైః । సిద్ధవి
ద్యాధరాద్యైశ్చ పన్నగైర్గరుడైరపి । మృగైశ్చ వివిధైః క్రూరైస్సర్వయా
సృష్టచరైఃప్రభో । అవధ్యత్వమనుప్రాప్య స్థాస్యామి కమలాసన । తథా
తథానుగృహ్ణీష్వ వరమేవమహోచ్ఛ్రితం । యాచే త్వాం సర్వలోకేశం
ప్రసన్నం కరుణానిధిం । దేవదానవగంధర్వైరవధ్యోహం యథాప్రభో ।
తపసా మత్కృతేనైవ తోషితోయది నిశ్చయః । ఇతి దైత్యవచఃశ్రుత్వా
సమ్మాన్య కమలాసనః । ప్రతీచ్ఛాప్య మహాయోగిన్ వరమన్యైస్సుదుర్ల
భం । నత్వామభిభవిష్యంతి దేవగంధర్వదానవాః। నత్వయా తుల్యతాం
యాన్తి శౌర్యస్థైర్యపరాక్రమే । సర్వలోకైకవీరస్త్వం భవిష్యసి నసం
శయః । నత్వాం దేవాహనిష్యన్తి నసిద్ధా నచపన్నగాః । నగంధర్వప్రవీరా
వా న కింపురుషకిన్నరాః । నవిద్యాధరవీరాశ్చ నచాన్యే ఖేచరర్షభాః ।
యేయే వీరామయాసృష్టా స్తైస్సర్వైస్త్వందహింస్యసే । మత్సృష్టానాం
తుసర్వేషామవధ్యోసి నసంశయః । ప్రబలేనచ వీర్యేణ జేష్యసి త్రిదివౌక
సః। ఫలమేతన్మహాయోగిన్ మహత్తరంతపసస్తవత్రైలోక్యం సకలంసత్యం

హాస్తే తవ భవిష్యతి । గచ్ఛగచ్ఛ శుభంగీ్రఘ్రం ప్రాప్స్యయాస్తపసఃఫలం। ఇత్యుక్త్వాంతరధాద్బ్రహ్మా సహ దైవైః సహర్షిభిః । ఏవంసత్తోపశంలబ్ధ్వా తేన జానుమతాస్వయం । హృష్టేన సంప్రతుష్టేన పుష్టేన వరగర్వతః । తస్మాత్తద్వరలాభేన పీడితాస్సురసత్తమాః । రక్షోగణైశ్చ యుక్తేన ప్రయుక్తేన రుషాధికం । మహర్షయస్తపోనిష్ఠాః పీడితా దైవతద్విషా । ధర్మిష్ఠాశ్చమహాత్మానో బ్రాహ్మణావ్యాకులీకృతాః । త్రైలోక్యంచ సమాక్రాంతంవిక్రమేణ సురద్విషా । ఇత్థం తపోబలసమృద్ధసువిక్రమేణ దైత్యేశ్వరేణ యుధి జానుమతా విభగ్నాః । దీనాం దశాముపయయుస్త్రిదివాధినాధాస్సర్వేచ తాపసవరాభయమభ్యుపేతాః ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవప్రస్తావే మహాక్షేత్రోపాఖ్యానే జానుమండలవరప్రాప్తిర్నామ తృతీయోఽధ్యాయః. శ్రీశ్రీ

శ్రీ రస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణాశ్రమభేదఖండే ముక్తర్ష్యుపాఖ్యానే చతుర్థోధ్యాయః

నారదః॥ హే బ్రహ్మన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి తేషాం ముక్తర్షి చరితం। కింకృతం వరదానేన త్వత్ప్రసాదేన ధీనిధే। తాంశ్చావినాకాంక్షణం తేషాం గాత్రసానాం దురాత్మనాం। తాదృక్ష్వప్రమదాభిర్గత్త్రైర్గశ్చపశ్యామి పరం విభో। వరంతు తాదృశంలబ్ధ్వా త్వత్తో లోకపితామహాత్। అక్లిశ్నా ద్భువనం దైత్యః కథం తస్మై వదప్రభో। కిమకుర్వన్ సురాస్సర్వే తేఽపి ప్రకృతాస్తదా। ఉవాస కతమంకాలం దైత్యోసౌ జానుమండలః। సర్వ మేతద్యథావృత్తం బ్రూహి తత్త్వేన దేవ మే। అహో ముక్తర్షి చరితం ముఖపద్మోదితం తవ। శృంగార వీర కరుణా ద్భుతశాంతరసాన్వితం। శ్రూయమాణంచ బహుధా జనయేత కుతూహలం। తన్ముక్తర్షి చరిత్రం మే బ్రూహి విస్తార్యతత్త్వతః। ఆపూరయ జగద్ధాతః శ్రోత్రకౌతూహలం హి మే। ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య నారదస్యాథ పద్మజః। చతుర్భి రాననైః స్మిత్వా శృణుష్వేత్యబ్రవీద్వచః॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారద వక్ష్యామి జానుమండలరాక్షసః। మమ ప్రసాదలబ్ధేన వరలాభేన గర్వితః। దుష్టాత్మా దుర్లభేనాయం దదాహ భువనత్రయం। సాధూన్ ప్రబాధయామాస పీడయామాస యోగినః। వ్యథయామాస విప్రర్షీన్ సాదయామాస యజ్వనః। అధిష్ఠాయ సమస్తాత్మా నగరం సురకంటకం। దైత్యైస్సుమండలముఖై స్సముపేతో మదోద్ధతైః। విచరన్

సకలాం పృథ్వీం విప్రాన్ ప్రవిహస్య మదాత్ । స్థాపితాంస్తు ప్రవర్తా
న్పుణ్యాంస్తపోనిష్ఠాంశ్చ తాడయన్ । రాజర్షిభి ర్ధార్మికైర్యన్నిష్ఠైః ప్రజా
పాలనతత్పరైః । ప్రధనం పరికల్ప్యైభి ర్నిఘ్నన్ నిష్ఠురవిక్రమః । వీర్యే
ణాప్రతిమేనాసౌ సమాక్రమ్య మహీతలం । స్వశాసనవశాంశ్చక్రే సర్వాన్
సర్వాన్ మహీపాన్ । అంగా వంగాః కళింగాశ్చ శూరసేనాశ్చ బర్బరాః ।
ఆంధ్రాశ్చ ద్రావిడాశ్చైవ మహారాష్ట్రాశ్చ ఘూర్జరాః । కాశ్మీరా మా
గధాశ్చైవ నేపాళా మాళవాస్తథా । లాటపాంచాలగోనర్దాః పుళింద
యవనాదయః । దేశాధిపతయస్సర్వే నిదేశం తస్య బిభ్రతః । ఉపాయ
నాన్యుపాయంతో రత్నకాంచనగోముఖాన్ । జవనాన్ యౌవనానశ్వాన్
సింధోత్థాన్ భద్రదంతినః । చిరం తద్ద్వారమాశ్రిత్య తత్తే వైకపరాయణాః
కదాచిద్దర్శనం కృత్వా కథం చిత్తస్య రక్షసః । అలంకుర్వంతి మకుటైః
పాదపీఠం మహౌజసః । సర్వే రాజాధిరాజాస్తే దృఢవీర్యా ధనుర్భృతః ।
ప్రీత్యై దుష్టాసురస్యాస్య గత్వా గహనసంచయం । దినే దినే ర్ప్వయన్తిస్మ
సంగృహ్య వివిధాన్ మృగాన్ । వరాహాన్ మహిషాన్ క్రోష్టూన్ గా
ధేయాన్ శల్యకాన్ బహూన్ । తాదృశాన్ ఋతుభుగ్ జానస్సార్థం దై
త్యైరనేకశః । క్రీడంశ్చ చారురూపేణ రమ్యభూషణశాలినా । సుపీనస్తన
భారేణ గాణిక్యేన సుహాసినా । నతృప్తిమాయయౌ పూర్ణాం సిద్ధ మే
ణాతిగర్వితః । కదాచిత్స్వైరం ధృష్టో దృష్ట్వా వైమానికాన్ సురాన్ ।
సముత్ప్లుత్య మహావేగాదాకృష్య వ్యోమయానకం । విభిద్య బహుధా
దృప్తః పీడయామాస ఖేచరాన్ । యత్రయత్ర మహీధ్రేషు గంధర్వాః
ప్రచరంతి హి । తత్రాభిద్రుత్య స దైత్యేంద్రః పీడయామాస భూరిశః । వి
ద్యాధరాన్ కింపురుషాన్ పతగాన్ పన్నగాంస్తథా । యక్షాన్ సిద్ధాం
స్తథా సాధ్యాన్ పిశాచాన్ గుహ్యకానపి । ఏవం బహువిధాం పీడాం జ
నయామాస రాక్షసః । యాం యాం చ కాంచిత్సమీక్షేత స్త్రియం కుత్రాపి సుం
దరీం । తాం తత్ క్షణం బలాత్కృత్య రమతే రాక్షసో బలాత్ । ఏవం

తాంతం మూర్ఛయామాస విక్రాంతైర్దైవసైనికైః । ఘంటాస్తుర్గోమహా ప్రహారైః క్రుద్ధః పరిఘాదారుణైస్తైః । పశ్యత్స్వైస్సైన్యక్షుద్ధా దైత్యారయస్సం యుతైః । వపుర్ధనపతేస్సద్యో మూర్ఛయామాస తద్విధా । ఏవంముఖ్యాం ప్రముఖ్యేషు పాతితేషు మహోగ్రైః । దేవానుత్సారయన్తిస్మ సుదృప్తా దైత్యపుంగవాః । మదోద్ధతానాం దైత్యానాం ధాటీం తామసహిష్ణవః । పలాయనం ప్రచక్రిరే దేవా నానాదిక్షు విదిక్షు చ । కాందిశీకేషు దేవేషు దైతేయాః క్రూరచేతసః । త్రివిష్టపమధిష్ఠాయ చక్రుర్నిష్కంటకం భృశమ్ । భూరిలావణ్యసీమానః కాశ్చిన్నాకవిలాసినః । నిక్షిప్తా బందిగృహే వాసక్లేశ భాజనతాం యయుః । పుష్పాణ్యపి పారిజాతానాం ప్రోల్లాసికుంతలాంచితాః । దైతేయపీతశిష్టాన్యాసన్ సుధాపూర్ణఘటాన్యతాం । మందాకినీసముత్పన్న సౌవర్ణకమలోచ్చయః । దైతేయపురవాపీషు బభూవ ప్రమదోదయః । కిం పునర్బహునోక్తేన పట్టణం దేవకంటకమ్ । స్వర్గ్యైర్ద్రవ్యైర్దమ్యై రాసీద్ద్వితీయస్త్రిదశాలయః । తత్ర ప్రతాపదీప్తశ్రీర్జ్ఞానముఖాక్ రాక్షసేశ్వరః । ఉదీర్ణప్రాభవప్రౌఢిస్త్రైలోక్యం ప్రశశాస సః । తస్యేంద్రశ్చారురూపాణి పుష్పాణి సురభూరుహాః । సంగ్రథ్య నిత్యం యత్నేన సముపానయతి స్రజః । వహ్నిః పాకోద్గవో భూత్వా తస్య షడ్రసమంజులం । సంస్పృశ్య భక్త్యా భోజ్యాని సేవతే రాక్షసేశ్వరం । వినా దైత్యేశ్వరానుజ్ఞాం మృత్యుస్తూర్జం నప్రజాస్స్పృశేత్ । కిమన్యదఖిలం తస్య వశ్యమాసీత్పురద్విషః । విష్ఫోత్య ణకరస్తస్య విధాతుం ప్రవమాతపం । ఉద్యానవాపికాంభోజవికాసనవిధిం వినా । నిత్యం మలయమార్గాయ సంశ్లిష్య సుమమంజరీః । తస్యాశుద్ధాం తపీధీషు మందం చరతి మారుతః । చంద్రస్తచ్చంద్రశాలాసు చంద్రాశ్మఘుటికైస్సమం । శుద్ధాంతయోషితేవలీషు క్రీడాశారికరాయతే । ఇత్థం సంసేవ్యమానోపి పరిక్లిశ్నాతి మత్తధీః । భుజంగమముఖే దత్తం దుగ్ధంచ గరళాయతే । ఉచ్చైస్సింహాసనగతో ప్రీత్యమానీమపాగతాన్ । నాభ్యుత్తిష్ఠతి ప్రాప్తాన్ నాభివాదయతేసురః । బ్రాహ్మణాన్ వేదతత్త్వజ్ఞాం

త్సదాచారాన్ శుచివ్రతాన్ । సేవాకృత్యేషు హీనేషు నియోజయతి గర్వితః । సుపుత్రానపి ప్రాప్తాన్ గృహకృత్యేషు యోజయన్ । నిర్విశేషం సగర్వేణ సేవకేభ్యః ప్రపశ్యతి । పూర్వవైరాభిమానేన గీర్వాణాన్ పరిపీడయన్ । దోషానాన్వష్య చాన్వష్య పర్యాచష్టే క్షణేక్షణే యజ్ఞేషు యజ్వభిర్దత్తాన్ హవిర్భాగానశేషతః । అద్భినత్యగ్నిముఖతస్సమాక్షిప్య దివౌకసః । అనుక్షణగాహూగాత్రం సంగోప్య సురకన్యకాః పరిత్రార్థమాః క్రాంతే ర్యామికాన్నియునక్తి సః । కృత్యాకృత్యానజానానః ప్రమత్తో దైత్యపాంసనః । గంధర్వయక్షప్రవరానకరోద్వృత్తిసేచకాన్ । శంకరప్రియభక్తా యే యేచ విష్ణుముపాసతే ॥ ధ్యాయంతయే మహాత్మానం బంధ్యాం బధ్నాతి తాన్ ఖలః । ప్రాణాయామపరా యేస్యు స్సర్వదిష్టోస్తపస్వినః । తాంశ్చ పీడాప్రదానేన ప్రపీడయతి దుర్మతిః । నిత్యమాస్థానమాస్థాయ సింహాసనగతో బలీ ॥ తపోబలేన మహతా వరగర్వేణ దర్పితః । తిరస్కృత్యాఖిలాన్ దేవాన్ దైతేయో జానుమండలః । సుకుండలేనసహితస్సహితైశ్చ తథావిధైః । అస్మిన్నహని కేప్రాః కారాగారే నివేశితాః । గంధర్వాః కటిసంబద్ధాః కటిబంధీకృతాః స్త్రియః । ఛిన్నతాః కేచ వాయజ్ఞా యజ్వానః కశితాడితాః । కుత్ర కుత్రాశ్రమే పుణ్యే రక్తధారాః ప్రవర్తితాః । ఇతి పృష్ట్వా మహామాత్యం స్తద్వృత్తం చాకలయ్య సః । ప్రహర్షమేతి దుష్టాత్మా క్రోధే బహువిధే శ్రుతే । అసతోప్యపరాధాంస్స పరికల్ప్య బహూన్ఖలః । సంయోజయతి దండేన దేవాన్ త్సర్షిగణాన్ సదా । ఏవం బహువిధైస్తస్య రక్షసో దుష్టచేష్టితైః । క్లేశితాః క్షోభితాశ్చైవ దేవా ఉద్విగ్నమానసాః । ఇతి దనుజపతే రతీవతీవ్రైః కటుచరితైః పరివేపితాంతరంగాః । భియముపయయురాదితేయవీరాస్సముపనిపీత సుధా అపి ప్రకామం ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే పక్ష
వైభవప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే జానుమండల
ప్రతాపో నామ చతుర్థోఽధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్.

శ్రీబ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవఖండే
మక్షర్ష్యుపాఖ్యానే పంచమోధ్యాయః

నారదః॥ శ్రోతుమిచ్ఛామి హేబ్రహ్మన్ వృత్తమేతన్మహాద్భుతం తాదృశా వాసవప్రఖ్యాః సురాః పీతామృతాః ప్రభో । ఉపేక్షాం చక్రిరేవీరాః పీడితాయాంతునాకుతః । అయాసం బహుధాప్రాప్తా దైతేయ పరిపీడనాత్ । మంత్రం తే కీదృశం చక్రుః కింతే తూష్ణీమవస్థితాః । విస్తార్య తత్వతో బ్రూహి శ్రోతుం కౌతూహలంహి మే ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారదవక్ష్యామి తత్వతస్తే బ్రవీమ్యహం । ప్రాప్య వ్యథామతితరాం దైతేయాన్మురివిక్రమాత్ । అక్షమాస్తాం వ్యథాం సోఢుం దేవాస్తే సర్వసత్తమాః । సమేత్యైకాంతతస్సర్వే కదాచిత్ కుత్రచిత్ స్థలే వ్యజిజ్ఞపన్ త్సుమఃఖార్తా దేవమింద్రం పురందరం । విదితం తవ దేవేంద్ర దేవానాం యదుపస్థితం । త్వయా త్రైలోక్యనాథేన పాలితానాం మహౌజసా । ఇదంహి సుమహత్కష్టం మహేంద్ర నసహామహే । రక్ష రక్ష సురాన్ వీర జహి శత్రుం దురాత్మకం । దుష్టాత్మన్యసురశ్రేష్ఠే త్వన్నైవం సముపేక్షితే । కథం నాథ గమిష్యామః కష్టస్యాంతమహోవయం । త్యక్త్వా తన్నందనవనం తాం సుధర్మాణముజ్జ్వలాం । మహాంతం వైజయంతం తం స్వర్ణదీం స్వర్ణపద్మినీం । తాంచ కామధుఘాం ధేనుం కల్పవృక్షాంశ్చ తాదృశాన్ । అహో బత మహత్కష్టం రాక్షసస్య

గృహాంతరే। స్వీకృత్య సేవికావృత్తింమాజీవామః కథంచన । ధిక్సుజాతి
త్పృథివీదాణాంధిక్షేచ సువిక్రమః । ధిగ్గోర్బలం గహ్యకానాం ధిక్సాధ్యా
నాంపరాక్రమః । కింబ్రూమస్తత్ర తచ్చౌర్యం వజ్రపాణే మహేచ్ఛతం ।
కృతంవాచస్పతే స్తాస్మృక్ప్రజ్ఞయాసర్వవేదినః । కిదా కేనహ్యుపాయేన
రాక్షసోపద్రవార్ణవం । సహో స్తం సన్తరిష్యామః కాగతిర్నో దివస్పతే ।
అమృతప్రాశనం నూనమస్మాకం దుఃఖకారణం క్షుద్రసేవామిమాంహి.
త్వామృత్యాసుఖమిమోఽన్యథా। కిస్తేజస్వీ ననింద్యేన జీవితేనాపికింను
నః। చంచోదరం పూరయంతశ్చిరం జీవంతి వాయసాః। కష్టాదపిపరం
కష్టం సేవయాజీవనంహి యత్ । పరంహి దేహినాం మృత్యుస్సేవయా కా
లయాపనాత్ । జనయేత్ప్రధ్రువం ప్రాణాంస్మృతిరాపో యాతినాం। సేవా
వృత్తిస్స్వపక్షేశయావజ్ఞేన మహో త్రిమృత్ । దినాకకతినామైనం దుఃఖేనగ
మయామహే। ప్రతిక్షణమధిక్షిప్తాః పరావసథవాసినః । రోగివిరప్రవాసీ
చపరావసథసంశ్రితః । పరపి జైకజీవచ్చ మృతా జీవన్మృతా ఇతి। విక్రమీ
వాగుణాఢ్యోవా విద్యావాన్ మృదుభాషణః। సేవావృత్తిముపస్థాయ తృ
ణాద్యాతి పరాభవం। సేవయావృత్తిమిచ్ఛద్భిస్స్వైర్నైః పశ్యయత్కృతం।
స్వాతంత్ర్యం యచ్ఛగిరిస్య మూర్ధ్ని స్థపిహతం। అంత్యైః స్వర్ధనానాం
వృక్షాణాంస్థాణుతాం యతాం। యాచ్ఞాదైన్యజానానాం శ్లాఘ్యావృ
త్తిర్నసేవయా। అస్థితేనగుణాః సర్వే హిమానీ భానుమాన్ యథా।
తమోహతేర్యథా జ్యోత్స్నా సేవామానంతఫోతం। చిత్రా పిశ్రీసే
నైషామ్రహాన్నతిమస్పృశ। కంఠేక్రకచధారేవకరోతిపరివేదనాం। దినా
నికతినామైవందుఃఖేనగమయామహే। పరాంభూతిమపోహ్యైవం పరా
భూతిముపాగతాః। నాథవ తోఽపయంశక్రనాథేనాపిస్వతాత్వయా। అ
నాథా ఇవదుఃఖార్తాః పరిశుష్యామహే సుఖం। పిమృశ్యేష్టమస్మాకం చివిధం
త్రిదశానాం హితార్థాయ పితామహో బాహ్మజపి శక్రసుమర్నరాం।
ఇతితేషాం వచః శ్రుత్వా సర్గిణాం త్రిదశానాం। దర్భముష్టించ నిశ్వస్య
శక్రస్తూర్ణం ప్రత్యభాషత॥

* ఇంద్ర ఉవాచ *

జానామిదుఃఖంయుష్మాకమాగతంత్రిదివౌకసః। న్యశక్నోమ్యహన్యథాకర్తుమీదృశంభవితవ్యతాం। యస్మిన్ దేశేధవాకాలేయాదృశీభవితవ్యతా। తాంనివర్తయితుంశక్తోనబ్రహ్మానహరిర్హరః। జానుమాం స్తపసోగ్రేణతోషయిత్వాస్వయంభువం। సుచిరేణవరాన్ లేభేమర్త్యభావాత్సుబహూంస్తథా। తస్మాత్తద్వరగర్వేణక్లిశ్నాతిభువనత్రయం। నాస్తిలోకేత్రిగీర్వాణానశక్యంతపసాహియత్।నశక్యాస్తేనసంయోద్ధుందేవగంధర్వకిన్నరాఃపతగాఃపన్నగాస్సిద్ధాగుహ్యకాగరుడోరగాః।విశ్వేశ్వినస్తథాభూతావిధాతృవరశక్తితః। నహ్యశక్యస్యకార్యస్యకర్తాక్వచనవిద్యతే। నహ్యశక్యస్యాకరణాదయశోనామజాయతే। నాహంశక్నోమితంహంతుంజానుమంతంమహాబలం। నఖేచరవరాస్సర్వేనచామీత్రిదివౌకసః। యస్యప్రసాదాదభవద్దైత్యవీరస్తథావిధః। తంవ్రజామస్సురజ్యేష్ఠంశరణంపరమేష్ఠినం। విశ్వధాతాసభగవాన్ విశ్వాత్మావిశ్వతోముఖః। సంవిధాస్యతిసంభద్రంస్వర్గిణాంనాస్తిసంశయః। ఆగచ్ఛతసురాస్సర్వేసత్యలోకంసనాతనం। సిద్ధవిద్యాధరాద్యాశ్చసర్వేచపరమర్షయః। ఇత్యుక్త్వాసౌదేవపతిర్జగామమునిభిస్సహ। అనంతమప్రతీకాశంసత్యలోకంసనాతనం। శాంతంమహోజ్జ్వలంపుణ్యంసిద్ధసేవ్యంసుఖాస్పదం। అప్రవతర్క్యమనాలోక్యందివ్యాలోకవిభాసితం। సత్యలోకంసమాసాద్యబ్రహ్మాణంశరణంయయుః॥

* ఇంద్ర ఉవాచ *

దేవదేవశతానందత్వత్ప్రసాదేనజానుమాన్। దదాహలోకాన్ దేవాంశ్చవరాన్ప్రాప్యమహత్తరాన్। కింబ్రూమస్తస్యదుశ్చేష్టావిశ్వోపప్లవకారిణః। కింతేనవిదితంబ్రహ్మన్సర్వజ్ఞస్యమహాత్మనః। తత్తత్కృతాంమహతీంపీడాంహేబ్రహ్మన్నసహామహే। త్వమేవకురుకళ్యాణమస్మాకంశరణార్థినాం। విదితంహి త్వయా బ్రహ్మన్ వరం తాదృక్ ప్రయచ్ఛ

తా। యథాస్మదాయుక్తిస్త్రైస్త్రై రవధ్యో జానుకుండలః। త్వద్దత్తవరదృప్తేన దైత్యేన కుటిలాత్మనా। సర్వే వయమి మేనీతా శ్శోచనీయాం సుదుర్దశాం। తన్మూలకం భయం బ్రహ్మం స్త్వయైవ పరిశామ్యతాం। త్వంహి సర్వస్య లోకస్య భయకృచ్ఛ్రయనాశనః। సుఖతా స్స్వర్గభోగైస్సైశ్చారురూపభృతస్సురాః। రక్షోగృహ బహిర్ద్వారవితర్దీం పర్యుపాసతే। ఏవం విపన్నవృత్తీనా మపగచ్ఛతి సర్వశః। కథమేషాం భయం శీఘ్రంవద మేభక్తవత్సల। ఇతిస్తువంతం దేవేశం బ్రంహ్మాలోకపితామహః జగాధమధురంవాక్యం వేఘగంభీరయాగిరా॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణుధ్వమమరాస్సర్వేవరమిష్టం దదామ్యహం। మత్తప్రాప్తోదయోదైత్యోమత్తోనాహాతిసంక్షయం। అపికంటకినంవృక్షం నచ్ఛింద్యాద్వర్ధితం స్వతః। నచాయమపరాధో మే యదభూద్భ్రాతుసోదయః। అభూదలంఘనీయంతుతవస్తస్యసుదారుణం। అలంవిచింత్య బహుధాయదతీతం శుభాశుభం। కింకార్యనిర్గతేనీరేనిర్మితేనేహసేతునా। నవశ్యామ్యదితోపాయం యాతుధానవధేపునః। వినాప్రవదనం విష్ణోస్సర్వభూతాంతరాత్మనః। తద్రాతునవధార్థంవైవిష్ణుంప్రార్థయతావ్యయం। సంహరిష్యతిదైత్యారిర్దైత్యేంద్రంస్థానశేషతః। పురావిప్రకృతాదేవాః। పూర్వదేవైర్మహాబలైః। సంప్రాప్యవిష్ణుంశరణంశరణ్యంశరణార్థినాం। తస్యప్రసాదమాసాద్య సంభద్రంప్రతిపేదిరే। ప్రాప్యచక్రధరంవిష్ణుంశరణ్యంశరణార్థినాం। అభయం సమవాప్నోతిపురుషోయోపికోపివా। సప్రపన్నపరిత్రాతాప్రథితః పురుషోత్తమః। ఆదిదేవోజగన్నాథః సర్వభూతభవోద్భవః। సర్వలోకశరణ్యం తం సర్వాధ్యక్షంచతుర్భుజం। శరణంప్రాప్యవః కష్టంనివేదయతసర్వశః। ఇత్యుక్త్వా దేవపతినాసార్థంయామిస్మనారద। సర్వైరనుసృతో దేవైర్యక్షకిన్నరగుహ్యకైః। సాధ్యవిద్యాధరాద్యైశ్చసిద్ధైశ్చసమహర్షిభిః। వైకుం

తాసు మహాలోకం తద్విష్ణోః పరమం పదం । యోగివర్యైస్సదా ధ్యేయం స్వ
ప్రకాశం మహోజ్జ్వలం । దివ్యప్రాసాదమాణిక్యప్రాసాదపరిశోభితం । ది
వ్యోద్యానసహస్రైశ్చ దివ్యపక్షినికూజితైః । దివ్యమండపసాహస్రైర్దివ్య
స్తంభవిజృంభితైః । దివ్యమందభినిర్ఘోషైర్దివ్యవాదిత్రనిస్వనైః । దివ్యాప్స
రః ప్రణృత్తైశ్చ దివ్యగానరసామృతైః । సందధానం మహానందం వసతాం
సేవతాం తథా । వైకుంఠం తత్ప్రవిశ్యాథ విష్ణుం లోకగురుం విభుం । లక్ష్మీకాం
తం జగన్నాథం స్తుత్వా సర్వే పునఃపునః । అబ్రువన్ సంభ్రమావిష్టా రక్షోభ
యముపస్థితం ॥

* దేవా ఊచుః *

అవధారయ హరే స్వామిన్నస్మద్విజ్ఞాపనం విభో । జానుమాన్నామ దను
జో ధర్షయన్నఖిలాన్ సురాన్ । క్రోధావిష్టో మదాంధశ్చ క్షోభం ప్రకు
రుతేఽధికం । న తేన పీడితాం పీడాం జనార్దన సహామహే । తన్నివారయ స
ర్వేశ జహి చక్రధరాసురం । భవదేకశరణ్యానాం భవత్పాదాబ్జసేవినాం ।
కరిష్ఠమేవ కల్యాణం కథయన్తి మనీషిణః । ఉపాయాంతరసక్తానాం మాస్తు క్వాభ
యసంక్షయః । న వాసుదేవభక్తానాం తవ క్వాపి రిపుక్షయః । ఆర్తానాం
ఖలు జంతూనాం విష్ణుత్వం వజ్రపంజరః । నాస్తి విష్ణోరుపాయానామాశ్రితా
నాముపప్లవః । జానుతాపత్రయోన్మూలతః మార్గశుద్ధి వ[illegible] యథా । దేవదేవ
జగన్నాథ విష్ణో లక్ష్మీశ కేశవ । పురాణపురుష శ్రీమాన్ పురుషోత్తమ పాహి
నః । యద్వేదాదౌ భవన్నామ వేదాంతేషు చ సంశ్రుతం । తస్య స్మరణమాత్రే
ణ దురితానాం నివారణం । జయ విష్ణో హృషీకేశ జయ శార్ఙ్గధరాచ్యుత । జ
య పద్మాక్ష వరద జయ దేవ జనార్దన । ఇత్యుక్తవంతం మాం శౌరిర్జగాద మ
ధురాక్షరం ॥

* విష్ణురువాచ *

భో బ్రహ్మన్ శృణు వక్ష్యామి దేవాశ్చ సమహర్షయః । రాక్షసస్య వధో
పాయస్తత్వతస్సంప్రధార్యతే । న శక్నుగణమే యూయం నాహం సహా స్తు

ముత్థితం। దర్పితం వరగర్వేణ జానుమంతం మహాసురం ॥ ధాత్రా తు సృష్ట
పూర్వాయే సేనాబలసమన్వితాః। నకినరానగంధర్వానయక్షానచరాక్ష
సాః। నగుహ్యకానవాసిద్ధానసాధ్యగరుడోరగాః। శక్నుయుర్దనుజం హం
తుం కింపునర్మానుషా భువి। రాక్షస స్తపసోగ్రేణ జిగాయ భువనత్రయం।
అవశ్యమనుభోక్తవ్యం తపఃఫలమనుత్తమం। క్షయహేతుర్భవత్యేవ క్షయ
కాలే సమాగతే। విదితం యోగదృష్ట్యా మేరక్షో నిధన కారణం। సర్వలోక
మహేశస్య శంకరస్యామితౌజసః। అంశాంశే నసముత్పన్నాద్రాజశ్శేర
వ్యుతౌజసహః॥ నాశమేష్యతి దుష్టాత్మా దైత్యేంద్రో జానుమాణయోధి। త
స్మాద్గచ్ఛత కైలాసంభూధరం విశదప్రభం। సహోర్ద్ధముపశ్యేష్టద్వే శంకరం
లోకశంకరం। నిర్వర్తయేమహాదేవో భక్తానుగ్రహతత్పరః। మనోరథం ది
విషదాం శీఘ్రమేవ న సంశయః। ఏషోహమగ్రే గచ్ఛామి శివసందర్శనా
యతః। వేదాహం జగదీశానం శంకరం లోకశంకరం। బ్రహ్మాద్యా యోగవి
జానన్తి ధ్యాయంతి చ సదా హృది। సస్రష్టా జగతామీశస్యభర్తా పరమేశ్వరః।
నసంహర్తా మహాదేవః ప్రవిశ్య హళయమీశ్వరః। తస్య సంకల్పమాత్రేణ జగతా
ముదయాస్పయా। వృద్ధిక్షయో సుఖం దుఃఖం సంపద్విపదయో వ్యయః।
సంభవంతి హిభూతానాముచ్ఛావచభిదాజుషాం। తస్యాచ్ఛత్రప్రభావస్యస
ర్వజ్ఞస్య మహేశితుః। అంశేన విహానిష్యం తేతైతే యామసృష్టచేతసః। ఇతి వి
ష్ణోర్వచశ్రుత్వా సర్వే దేవారికాకసః। విష్ణునా చ మహాదైవసమేతాస్సం
ప్రతస్థిరే। తేగత్వాయోగమార్గేణ వేగేనత్రిదివౌకసః। దదృశుర్గిరిమ్ సంకా
శం కైలాసముమితప్రభం। ఉత్తుంగశృంగభూయిష్ఠం మణిశిలపరిమండితం।
మేఖలావిచరత్సిద్ధం విద్యాధరవిచారితం। భస్త్రరూపిసప్తాంగైరానంద
మయమానసైః। శివస్యదాస్యనిరతైః ప్రకీర్ణంప్రమథైర్గణైః। సహస్రాదిత్యసం
కాశం శశికోటిప్రభాంచితం। ప్రత్యంతపర్వతా సర్వే రాజతాని విభి
భ్రతం। నిత్యజ్యోత్స్నాసమాహారం దివ్యౌషధిభాసితం। నిత్యం స్వయం
ప్రకాశేన తేజోమయమివస్థితం। కల్పవృక్షైస్సమస్తం గైరా మూలసమప

ల్లవైః శ్రోత్రాభిరామవిరుతైః కలకంఠైరుపాశ్రితైః । తత్తత్కార్తస్వరత్వ
గ్భిర్ఘర్ఘరవీణైస్సమంతతః । విస్తారవిటపోచ్ఛ్రాయైః పరివ్యాప్తమితం స్తతః ।
అతిపృథుతరోద్భిన్నైః పూర్ణిమాచంద్రమూర్తిభిః । కామధుగ్భిరవాకీర్ణం
తుంగశృంగాభిరంజసా । ప్రతిప్రస్థసమాసీనపరమర్షిపవిత్రితం । పుణ్యాభిశ్శివ
గాథాభిర్గాయద్గంధర్వకింనరం । కుంజేకుంజేసమాకర్ణ్యకృత్తివాసః ప్రకీర్త
నం । క్రీడద్గౌరీపదాలక్తపరిచిహ్నితసానుకం । శివాయతనసాహస్రసోపాన
శతశోభితం । గోపురైర్బహుభిర్జుష్టమప్రమేయతరాంచలైః । దివ్యోద్యాన
సహస్రాఢ్యం దివ్యపుష్పసుగంధితం । దివ్యస్తంభసహస్రాఢ్యదివ్యమండపమం
డితం । దివ్యరత్నప్రభాకీర్ణం దివ్యకుట్టిమభూషితం । దివ్యశారీశుకోద్గీతశివ
గాథాసహస్రకం । తమస్సంసేవమానానాం హరంతం భృశమాంతరం । స్వ
ప్రకాశైస్సువిస్తీర్ణైర్ఘ్నంపస్తం బాహిరంతమః । విభగ్నస్ఫాటికప్రస్థైః ప్రరో
హద్రుచిరాంశుభిః । ఉత్ఖాతకేళివైచిత్ర్యం వ్యాఖ్యాతం గిరిశస్యగోః సజం
తం జంతుచేతస్యభావం భక్త్యార్ద్రమంజసా । సజ్జయంతం చచతుర్ణాంపిస్వ
స్నిగ్ధవైస్స్యరశ్మిభిః । ఆనందక్షీరవారాశిం రాశీభూయేవచస్థితం । సన్న
గానాంసమాహారం సకృద్గోచరతాంగతం । ఏతాదృశం సమాలోక్యకైలా
సం భూధరేశ్వరం । వాసవప్రముఖాదేవాః ప్రణేముః ప్రణిపత్యతే । సన్ని
ధాయశనైశ్శైలం క్రమేణారురుహుస్సురాః । ఆరోహణాత్స్వపశ్యంతః ప
రిణద్ధాన్మణిసప్తైః । విచిత్రభాః ప్రకుర్వద్భిశ్చక్షురుత్సవదాయిభిః । మధ్యే
మధ్యేమహావృక్షైర్మందారహరిచందనైః । పకుళైః పాటలైస్తుంగైః పున్నా
గైః పారిజాతకైః । వేల్లితైశ్చారువల్లీభిర్మల్లీవాసంతికాదిభిః । పాటలైశ్చంద
నైర్నీపైశ్చాంపేయైస్సుమలంకృతాః । నందిప్రణీకృతీర్బహ్వీర్నమతాం
రితస్తతస్సురాః । మార్గేమార్గే సపశ్యంతో మహోన్నతిపురస్సరం । చరి
త్వాతం మహాశైలం సిద్ధర్షిగణసేవితం । గత్వాగత్వాదినేనాథశివాస్థానం
ప్రపేదిరే । ఏవందేవైరనుగతస్సర్వజ్ఞో భగవాన్హరిః । ప్రాప్య దేవగణై
స్సార్ధం శివాస్థానం తముత్తమం । తత్రవిచిత్రేమహాస్థానే దేవమానివిష్టితే ।

రత్ననిర్మిత స్తంభసాహస్ర ప్రభాభాసితదిఙ్ముఖే । సమంతా త్పుష్పలతికా సంతానపరివేష్టితే । రత్నచిత్రాసనాసీనైః ప్రమథైస్సమలంకృతైః । నవ రత్నమయైస్స్తంభైరాసీనైరభిశోభితైః । పరిష్కృతాంతరే దివ్యైరాస్థితే పుణ్యవర్జనైః । పరిక్షిప్తే సమస్తాంగస్వర్ణమాణిక్యకుట్టిమైః । నానారత్న మయైః రమ్యైరారోహణశతైర్వృతే । తన్మధ్యేచ మహోన్నతంగ హేమ పీఠేసుఖాసనే । గౌర్యాసహ సమాసీనమిందీవరదళాభయా । శరచ్చం ద్రమివాకాశే లక్ష్మణాకలితం శుభం । స్కందద్వైమాతురాభ్యాంచపా ర్శ్వయోః పరివారితం । నంది శృంగీశ భృంగీశ తండు ప్రముఖసేవితం । కుంభోదరనికుంభాద్యైస్సభక్తి పరిచారితం । వాక్యైశ్శ్రోత్రపుటీపేయైః శివతత్త్వార్థగోచరైః । ఆనందయంతం సాధుర్గార్గ్యాబాలప్రముఖాన్ మునీన్ వ్యాళోన్నద్ధజటాజూటం చంద్రఖండలమండితం । కపాలమాలాభరణం గజచర్మోత్తరీయకం । గంగాఝరీధరం దేవం కాంతభస్మావలేపనం । నేత్రత్రయేణ పశ్యంతం పంచాననపరిష్కృతం । పినాకపాణిం దేవేశ్యం పుణ్యమూర్తిం పురాతనం దృష్ట్వైవ శంకరం విష్ణుః సర్వలోకవశంకరం దేవైరస్మత్ప్రభృతిభి స్సౌత్సుక్యై రనుపాలితః । సాష్టాంగపాత మానమ్యా నయేన వినయేనచ । తత్క్షణం సహసోత్థాయ పీఠాదుచ్చాత్పరార్ధ్యతః । తేనాభియాత స్సానందం శంకరేణ మహాత్మనా । నిర్దిశ్య చాసనం ప్ర త్నం చిత్రం రత్నోత్కరైశ్శుభైః । హస్తగ్రాహం విధాయాదౌ సాదరం చోపవేశితః । ధృక్సంజ్ఞయైవ ప్రణతానుపవేశ్య దివౌకసః । గంభీరమాధు ర్యైరాప్తవాక్యైస్తుష్టావ పరమేశ్వరం ॥

* విష్ణురువాచ *

భగవన్ జగదీశాన సర్వజ్ఞ పరమేశ్వర । వ్యోమకేశ విరూపాక్ష విశ్వరూప నమోస్తుతే । త్వయైవ సృజ్యతే విశ్వమాదౌ బ్రహ్మాత్మనా జ గత్ । త్వయైవ విష్ణురూపేణ సర్వం తత్పరిరక్ష్యతే । రుద్రరూపేణ క ల్పాన్తే త్వయా సంహ్రియతే సఖ । స్రష్టురాద్యాచ యా సృష్టిదోక్తి

యాహవిషస్తథా । హోత్రీ విధివశాద్యాచ త్రియామా జాయతేఽయు
తః । దివసస్యచ యా కర్త్రీ శబ్దానామాశ్రయశ్చ యా । ప్రకృతిర్యాచ
బీజానాం యా ప్రాణయతి దేహినః । తాభిస్త్వం తనుభిర్బ్రహ్మన్నష్టా
భిర్నష్టివర్జితైః । ధారయిత్వాఖిలం విశ్వం మహేశ సకలాత్మనా । స
ర్వంఖల్విదమీశాన ఇతి వేదైః ప్రగీయసే । యథాచానందనాచ్చంద్రస్తా
పనాత్తపనోయథా । తథైవ త్వమసి బ్రహ్మన్నీశనాత్తుమహేశ్వరః । సం
శ్రితానాం తు సర్వేషాం శంసుఖం ప్రాపయన్ ప్రభో । మహర్షిభిస్త
త్త్వవిద్భి స్త్వం శంభురితి గీయసే । తవ కృత్యాని సర్వాణి జగచ్ఛుభక
రాణియత్ । అతస్త్వ మీడ్యసేశంభో విద్వద్భిశ్శంకరః సదా । శంభుశ్శి
వశ్శంకరఇత్యేతాని నామానియస్తే పఠతేహ నిత్యం । నతస్య మృత్యోర్న
భయం నబాధిర్భవే ద్విభూతిః పరమేశభూరిః ॥ యత్నాద్విహీనం యత్నబ
లాన్నశక్యం నవాతపోభిశ్చ నృణాం ప్రకామం । తచ్ఛక్యమత్రేశ్వరశక్తి
భాజాం తవప్రసాదాత్స్మృతిమాత్రలభ్యాత్ ॥ భయప్రదాయేహ్యభయ
ప్రదాయే సర్వేభవచ్ఛాసనవర్తినస్తే । మహేశ తత్త్వత్పదభక్తిభాజాంభ
వేత్కదాచిన్నభయం కుతశ్చిత్ । ఆమ్నాయతే త్వత్పదమేవ వేద్యై
స్త్వయ్యేకతాం యాన్త్యసురాశ్చ సర్వే । తం త్వాం దేవం శరణమను
వ్రజన్తి వైజ్ఞానికా యోగనిరూఢచిత్తాః । యత్రైవ లోకావిరమన్తి సర్వే
లోకస్థితా లోకపాలాస్తథైవ । మహేశతస్మాదపి దివ్యసిద్ధ్యై మాదిత్యవ
ర్ణస్తమసఃపరస్తాత్ । చర్యాస్త్వవాశ్చర్యకరాః పురాకే పురాణమూర్తేర్న
భవన్తి గమ్యాః । చిత్రం స్థితిస్తే భవతి శ్మశానే చేతః స్పృహీణాం రజ
తాద్రిపృష్ఠే । భిక్షాటనస్య వ్యవసి స్వభక్తాన్ యక్షేశ్వరార్థాన్ విభవ
ప్రదానాత్ । మహోక్షమారోహసి సేవ్యసేచ శంభో త్వమైరావణ
వాహనాద్యైః । కస్త్వాం వినా శక్ష్యతి కర్తుమీశ మహీం రథం సారథిమ
బ్జయోనిం । రథాంగయుగ్మం శశినం చసూర్యం నాగం నామహేషుంనిగ
మాంశ్చ రథ్యాన్ । కస్త్వాంవినా త్రాస్యతి మర్త్యమాత్రం విఘాతయిష్యత్య

ధికం త్రైలోక్యాం । పురత్రయం తత్ప్రమథేశహన్యాత్ప్రమత్తగాత్రించర వర్గమర్గం । కస్త్వాంవినా ఘోరముదీత మర్ధి జ్వాలావళీభి స్త్రిజగద్దహన్తం । ప్రసహ్య భక్షేదివ కాలకూటం సర్వాణ [illegible] పరిశోషయన్తం । కస్త్వాంవినా మృత్యువశం ప్రపన్నం విక్రుష్యమాణం యమకింకరైస్తైః । మృకండుపుత్రం మునిసంస్తవార్హం పాయాదపాయాత్పరమేశ ధాత్ర్యాం । కస్త్వాంవినా నిర్వ్యాత దేవశత్రుం తేజోనిధిం షణ్ముఖమప్రమేయం । తత్తారకాటోపవిఘాతదక్షం సృజేత్కుమారం సుకుమారరూపం । కస్తోతుమీష్టే సర్వేశ చరిత్రం తే మహాద్భుత । ప్రసీద శంభో గౌరీశ శితికంఠ జగత్పతే । త్రిశూలపాణే సర్వేశ గౌరీనాథ జగత్ప్రభో । కృత్తివాసః పురారాతే కాలకంఠ నమోస్తు తే । ఇతి స్తువంతం లక్ష్మీశ ముబాచ పరమేశ్వరః ॥

* శివ ఉవాచ *

కిమర్థమాగతోసి త్వం మునిభిస్త్రైస్సహ । బ్రూహి కార్య మశేషం మే దామోదర మహామతే । తవస్తోత్రేణ సంతుష్టో [illegible] ప్రీతిర్మహత్ హి మే । న త్వాదృశో మహానన్యోస్తి యత్రమే నివృణోతి నః । అనన్య [illegible] రిష్యే హాయి [illegible] కీర్తితం । [illegible] త్రోన్యోస్య [illegible] హరే । త్వమేవాహం మహాం త్వాంచే [illegible] హినా । ఏకోపాస్యస్తావృథగ్భావః కేవలం కార్యకారణాత్ । యే త్వాముపాసతే తే మే తే తే యోమాముపాసతే । ప్రియోభవన్తి [illegible] త్వం వేదాంతకీర్తితః । త్వదీయం యత్తు [illegible] మదీయం [illegible] । కిం తత్కార్యం హృషీకేశ మత్సాపేక్ష్యం భవతాపి యత్ । న కల్పమీశా దేవానాం ప్రాప్తః కశ్చిదుపప్లవః । న కశ్చిదసురైః క్రూరైర్లోకా [illegible] । నాపి ధర్మభృతాం ముష్టైరాచారో విఘ్నితః పరైః । [illegible] కాలేస్మిన్ త్వముపస్థితః । న కశ్చిత్ [illegible] దేవానాం సంభూతః [illegible] । కిం న దేవా అమీ విష్ణో కృత్యం తే పూర్ణవన్మనః । దినా ఇవ ప్రకృశ్యంతే విభితా ఇవ సర్వశః ।

తాదృశో హి సహస్రాక్షో వజ్రపాణిస్సురారిహా । హతప్రభస్సదుఃఖార్త
స్సోద్వేగ ఇవ లక్ష్యతే। వహ్నిరాజ్యావసేకేన దివ్యగంధానుమోదితః। ఊ
ర్ధ్వజ్వాలస్సదీప్తో న దృశ్యతే కిం ను నిష్ప్రభః । కిమేష ధర్మరాజోపి దీప్తదం
డాభమండితః। నిష్ప్రతాప ఇవాదైన్యవం దృశ్యతే వినతాననః । రత్నమా
లాపరిష్వక్తో వరుణో యాదసాంపతిః । న పూర్వవద్రోచతే మే చోరగ్రస్తధ
నో యథా । నిధీనామధిపస్సోయం కుబేరో యక్షనాయకః। పరాధీనస్థితిరివ
ప్రతిభాతి సుదుర్బలః। ఏవమత్రాగతాస్సర్వే దేవా దివ్యాస్త్రవేదినః। దీప
నా ఇవ దృశ్యంతే దశాం చ విషమాం గతాః। సర్వం వేదితుమిచ్ఛామి తత్క
ష్టం త్రిదివౌకసాం। నివేదయ హరే సర్వం యదర్థం యూయమాగతాః। ఏ
వం వదతి సర్వేశే ఉవాచ మధుసూదనః॥

* విష్ణురువాచ *

శంభో శృణుష్వ తత్సర్వమేతద్వృత్తాంతమద్భుతం। భగవన్నద్యభూ
లోకే బభూవాద్భుతవిక్రమః ఉద్వ్యాష్టివాన్ మహాసౌధం సురకంటకపట్ట
ణం పితామహం సముద్దిశ్య తప్తవాన్ పరమం తపః। తద్దత్తవరగర్వేణ సుదే
న చ మహోద్ధతః। జాతివైరముపాదాయ కుర్వన్ దైవతపీడనం। యాగభా
గాన్ బలాత్తేషాం జక్షునాన్ద్విభక్ష్య చ స్వయం। యోగస్థాన్ సాత్వికాన్ వృ
ద్ధాన్ మహర్షీన్ పరిపీడయన్ । వైమానికాన్ త్సమాకృష్య పాతయంశ్చ మహ
తాద్భువి। సాహసాద్వాగగర్వాచ్చ దుర్వృత్తం మహదాచరన్ । జానుమహా
నిత్తైదైత్యేంద్రో లోకాల్లోకాంశ్చరాచరాన్ । దదాహ సహసా తస్మాదాగ
తో మునిపుంగవాః। దేవాశ్చైతే మహాదిగ్గ్నాః కిం వక్తవ్యమిహ ప్రభో।
బోద్ధత్యేతస్య దైత్యస్య బ్రహ్మైకః కారణం పరం। తస్మాద్ద్విషదస్సర్వే ప్రాప్య
కష్టం మహాత్మనం। సోఢుం తదక్షమాస్సర్వే సంప్రాప్య శరణం విధిం। స్య వేద
యంశ్చ తత్కష్టం దైత్యార్యాస్సముపస్థితం। స తు దైత్యోద్ధతింస్మారాం ప్రతి
కర్తుమశక్నువన్। మస్సమీపముపాయాంతస్సర్వైర్దైవర్షిపుంగవైః। అహం
నిర్లోభ్యత తా... [illegible]। రాక్షసం ... [illegible]

కచేష్టితం। తతస్సర్వార్ధష్ణందక్షుంమత్వాత్వాంపరమేశ్వరం। సర్వానే
తాన్త్సమాదాయసముపాయాంత్వదంతికం। నార్థఃకశ్చిదవిజ్ఞాతస్సర్వజ్ఞే
నేహతుత్వయా। తద్దైత్యహననేశక్తోనబ్రహ్మానచవాసవః। నచైవదేవగంధ
ర్వావయత్రానచకింన్నరాః। నత్త్వద్వినామహాదేవమన్యో౽ద్వధకారణం।
తిపఃప్రభావస్తుమహాన్స్తాదృక్తస్యమరాత్మనః। అహత్వాజానుమంతంతు
రక్షోస్యజగతోనహి। జహిలోకరిపుంఘోరంరాక్షసందేవకంటకం। రక్ష
రక్షమహాదేవదేవాందీనాంత్వదంఘ్రిగాన్। జహిశత్రుంమహాదైత్యం
దేవానామంతకోపమం। ఇతిబ్రువతివైకుంఠేబ్రహ్మాగ్రాయకృతాంజ
లిః। ఉవాచప్రశ్రితంవాక్యమామంత్ర్యపరమేశ్వరం॥

* బ్రహ్మోవాచ *

దేవదేవమహాదేవత్రికాలజ్ఞమహేశ్వరః। అవధార్యానుగృహ్ణీష్వమామ
విజ్ఞాపనంవిభో। అసౌదైత్యవరోవీరోజానుమండలనామకః। తపశ్చిరతరం
తేపేలోకానాంపరమాద్భుతం। తతస్త్రైలోక్యముద్విగ్నంనిర్దగ్ధంతత్తపో
గ్నినా। తతఃకృచ్ఛ్రమతీవాసాద్యదేవాశ్చపరమర్షయః। న్యయాచాయ
జన్వరాన్దాతుంతత్తపోగ్నిప్రశాంతయే। తతోహందత్తవాన్స్తస్మైవ
రాన్వైసుదుర్లభాన్। యథామర్త్యైర్విశిష్టైశ్చసర్వైరవధ్యస్సచరాక్షసః।
తత్త్రమస్త్వమహాదేవమత్కృత్యంసహనాకృతం। తేనదైత్యప్రవీరేణహ
తమేతచ్చరాచరం। దేవాశ్చనిర్జితాస్సర్వేజనార్దనవచోయథా। నమాన్యో
తద్వధోపాయంత్వాంవినాపరమేశ్వర। జహిదైత్యంమహాఘోరందేవా
నామంతకోపమం। ఇతిబ్రహ్మావదత్సర్వంతద్వృత్తాంతమశేషతః। బ్రహ్మప్ర
సాదజంచోగ్రంజానుమండలదర్పితం। పూర్వవృత్తాంతమఖిలంజగాదబ
లవృత్రహా। ఇత్యేతేషాంవచశ్శ్రుత్వాధ్యాయన్స్తిమితలోచనః। స్థిత్వాము
హూర్తమాత్రంతుసర్వజ్ఞఃపరమేశ్వరః। తత్క్షణంరాక్షసక్రోధాద్బభూ
వారుణలోచనః। తస్యాభవద్భ్రప్రస్పృష్ట్వస్వేదబిందుమపబ్బంహితం। తత

స్స్వబాహుదండాగ్రాస్ఫణికేయూరభూషితాత్ । రత్నప్రకాండమర్వ్యా త్తస్మృతిక్రోధారుణారుణాత్ । ఉద్యన్ముక్తాఫలాకారస్వేదబిందూపబృంహితాత్ । తదాశీఘ్రంమహాదేవః కృతవానాత్మసాన్తకం । మాంజీకృష్ణాజినధరంజటామండలమండితం । స్వర్ణోపవీతసంయుక్తంమండలధరం విభుం । జితేంద్రియంజితక్రోధం కోటిసూర్యప్రభాయుతం । త్రిపుండ్రధారిణంశాంతంపంచాక్షసమన్వితం । ధీరోన్నతమహాకాయంతప్తకాంచనసన్నిభం । సింహాసంహాననంవీరంవిశాలతరవక్షసం । ఆజానుబాహుమబ్జాక్షంచంద్రబింబసమాననం । మహాహనుందీర్ఘకేశంశుష్కులీతుల్యకర్ణకం । కంబుగ్రీవాసమాసక్తరుద్రాక్షస్రగ్విభూషితం । సర్వలక్షణోపేతం పవిత్రంపురుషంస్మృతః । రుద్రాక్షధారిణం మానింమానసాకృతివాగ్వశివః । ఇతిదితిసుతకృత్యంసర్వమాకర్ణ్యశంభుస్సపదిభుజశితస్తః । పూరుషం సంససర్జతమథసమపిలోకృదోృసదస్తత్ర సంస్థాస్సకలమునిగణాశ్చ ప్రాపురాశ్చర్యముచ్చైః ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణ
వైభవప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే ముక్తేశ్వరాభి
ర్భవో నామ పంచమోధ్యాయః. శ్రీ శ్రీ

శ్రీ ర స్తు

క ల్యా ణం భూ యా త్

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవఖండే ముక్త ర్ష్యుపాఖ్యానే షష్ఠోధ్యాయః.

నారదః॥ పరమేష్ఠిన్నమస్తేస్తుశతానందసురస్తుత। ప్రజాపతేజగత్స్రష్ఠర్భారతీప్రియవల్లభ। శ్రోతుమిచ్ఛామి హేబ్రహ్మన్ ముక్తర్షేశ్చరితం మహత్। మహాదేవప్రభావంచయాంనిఃశ్రుత్వాతికౌతుకం। ప్రసీదబ్రూహివిస్తార్యముక్తర్షేర్వృత్తముద్భుతం। ఏవంశంభుభుజాజ్జాతఃకించకారసపూరుషః। స్రష్టర్శ్నావయమేసర్వముదంతంతదనంతరం। శ్రుత్వాశ్రుత్వాచమేబ్రహ్మన్ కౌతుకంపరివర్ధతే॥

* బ్ర హ్మో వా చ *

శృణువత్సప్రవక్ష్యామిముక్తర్షేర్వృత్తమద్భుతం। ఉత్పన్నః సహసామాగిఃపశ్యతాంత్రిదివౌకసాం। తదాసౌమునిశార్దూలోననామపరమేశ్వరం। ఉవాచచమహాధీరోమేఘగంభీరభాషణః। దృష్ట్వాసాక్షాన్మహేశానంవినయావనతాననః॥

* ము క్త ర్షి రు వా చ *

మహేశ్వరమహాదేవత్రినేత్రత్రిపురాన్తక। త్రికాలజ్ఞత్రిలోకేశత్రిదివేశనమోస్తుతేనతేప్రభావంజానన్తిబ్రహ్మవిష్ణుశ్చవాసవః। అప్రమేయమనాద్యంతం వేదవేద్యంనిరంజనం। త్వయివ్యవస్థితంశంభోవిశ్వమేతచ్చరాచరం। న్యగ్రోధబీజమధ్యేతుఘటవృక్షోమహాన్యథా। యన్నోర్ణనాభస్సృజ

తేదీర్ఘమాయామున్నతం। గృహ్ణాతిచపునస్తద్వత్సృష్టిసంహారణేతవ। స్వయం
డమాయాయిథానద్యస్సముద్రంప్రవిశంత్యమూః। తద్వత్త్వయిప్రలీయన్తేస
ర్వభూతానిశంకర। తవాంశప్రభవాస్సర్వేబ్రహ్మవిష్ణ్వాదయస్సురాః। సృ
ష్టిస్థిత్యాదికర్తారస్సర్వలోకోపకారిణః। త్వంమూర్తిభిరిహాష్టాభిస్సర్వం
వ్యాప్యావతిష్ఠసే।నతదస్తివినాయత్తాత్వత్త్వయాశంభో చరాచరం। పృథ
వీసలిలం తేజో వాయురాకాశమేవచ। సూర్యాచంద్రమసౌసోమయాజీతే
హ్యష్టమూర్తయః। కతినామనతేశంభోగాత్రాదుత్పాదితానరాః। తరం
గాశ్చయథాంభోధేరుచ్ఛరన్త్యేరివాంశవః। ఫలంయత్తస్యముద్దిశ్యభూతజా
లంప్రసృజ్యతేతత్రత్వమేవవిజ్ఞాతాసర్వజ్ఞోసియతస్స్వయం। ధత్సేత్వంస
ర్వభూతానాంతత్తద్యోగ్యోపయోగినీం। కాలానుసారిణీంప్రజ్ఞాంతేనా
హుంకుర్వతేనరాః। త్వత్ప్రసాదంవినాదేవతృణాగ్రంస్పందతేనహి। ఓ
జోబలంస్మృతింతేజస్త్వందదాసేహదేహినాం। చార్మణీంపుత్రికాంయద్వ
న్నటోనాటయతిస్ఫుటం। తద్వన్నర్తయసేశంభోవిశ్వమేతచ్చరాచరం।
త్వయివిశ్వమనుప్రోతంసూత్రేముక్తావళీయథా। త్వదధీనాస్థితిశ్శంభోవి
శ్వస్యపరమేశితః। అద్యత్వయామహాశౌనమహనీయాత్మనాసతా। అహంజ
గరధీశేనసృష్టోస్మిమనసాక్షణాత్। మాంతుకింకార్యముద్దిశ్యధూర్జటేసృష్టవా
నసి। కింమయాఖలుకర్తవ్యమనన్యసుశకంప్రభో। ప్రత్యాసన్నంచకింకార్యం
యన్నశక్యంచరాచరైః। పితామహేనవాతేన విష్ణునాచ మహౌజసా।
పురందరేణ కాలేన ధనదేన ప్రచేతసా। లోకపాలైర్మహాపీరైర్గంధర్వై
ర్గరుడోరగైః। గుహ్యకైశ్చ తథాసిద్ధైస్సవిద్యాధరకిన్నరైః। నశక్యంఖలు
యత్కార్యం సర్వైస్సృష్టచరైఃపురా। కింతాదృశం మహత్కార్యం ని
ర్వర్తయితుమిచ్ఛసి। స్వామిన్ కథయ తత్సర్వం మమ నిర్మాణకారణం
ఇత్యబ్రువన్మహాయోగీ కరసంస్పర్శనంకృతః। కృపాసిక్తాత్మనా తేన స
ప్రోక్తః పరమేష్ఠినా। వక్ష్యామి వత్స తత్సర్వం తవనిర్మాణకారణం। ఇ
త్యుక్త్వా తాన్మునీన్దృష్ట్వా వాచమూచేథశంకరః। శృణుధ్వం మున

యస్సర్వే మమమానససంభవం। మహానుభావం మానీంద్రం మాక్తికం మునిసత్తమం। ఏతం సర్వగుణోపేతం మహనీయం సువర్చసం। సహాయం కారయిష్యామి భవతాం నాత్రసంశయః। ఏవముక్త్వా మునిః శ్రీమానార్యత్క్షత్రియస్సత్తమః। రాజర్షి పుంగవో ధీరో మహాభుజపరాక్రమః। దేవేంద్రప్రతిమోవీర్యే తేజసాగ్నిసమప్రభః। బలేన వాయునాతుల్యో ధైర్యేణచహిమాలయః। అవశ్యం దివిషచ్ఛత్రో హ్యానుమండలరక్షసః। సపుత్రమిత్రామాత్యస్య కరిష్యతివధంమృధే। అనేనముక్తమునినా పునర్నిష్కంటకీకృతాః। యథాపూర్వం సురాస్సర్వే సుఖేన విచరిష్యథ। అచిరేణైవకాలేన కిష్టంతదపయాతివః। యథేచ్ఛం ప్రతిగచ్ఛధ్వం భద్రంవోస్తు దివౌకసః। ఇతీశ్వరవచః శృత్వా ఫాలేసంధాయచాంజలీన్। జగ్ముర్విష్ణుముఖాదేవా దివ్యాశ్చ పరమర్షయః। అథ స్వాంగభువంమానింహారో హస్తేనసంస్పృశన్। ఉవాచ పరమప్రీతో మాక్తికం మునిసత్తమం॥

శివ ఉవాచ

వత్స తుష్టోస్మి భద్రంతే స్తోత్రేణ రుచిరేణతే। యచ్ఛామి ప్రతిగృహ్ణీష్వ పారితోషికముత్తమం। ఇతిబ్రువన్ మహాదేవో దదౌ తస్యసదాశివః। నవరత్నమయం దివ్యం మకుటం స్వర్ణరంజితం। అభేద్యకవచంచైవ కోటిసూర్యప్రభాయుతం। దదౌ పాశుపతాదీని నానాస్త్రాణి సునిశ్చితం। గాయత్రీం రుద్రియాం తస్మై దదౌ ప్రీత్యామహేశ్వరః। అతిప్రీతమనా శ్శంభుర్విక సన్ముఖపంకజః। ప్రాహ ప్రసాదసుముఖో మునిం మాక్తికనామకం।

శివ ఉవాచ

భోపుత్ర శృణుమద్వాక్యమశేషం సావధానతః। సృష్టవానస్మ్యహం త్వాంతు త్రైలోక్యత్రాణహేతవే। కర్తవ్యం సుమహత్కార్యం త్వయా సర్వోపకారికం। మయాదత్తమిదం దివ్యమస్త్రం పాశుపతాభిధం। అభేద్యకవచం చేదం కిరీటమపిలోకికం। ఇయం చ రుద్రి గాయత్రీ భవాన్యసరా

ర్థసాధినీ। సాహాయ్యకం కరిష్యంతి భవద్విజయహేతవే। జానుమాన్నా మదితిజా మదగర్వసమన్వితః। పితామహం సముద్దిశ్య చరిత్వోగ్రతరంతపః। వరాంస్త్వం ప్రాప్య సుబహూన్ మహితానన్యదుర్లభాన్। నిర్జిత్య నిర్జరాన్ సర్వాన్ససాధ్యగరుడోరగాన్। ఋషీణాం యాగకర్మాణి విఘాతం కృతవాన్ జడః। కష్టం దుష్టాత్మనా తేన త్రిలోకీ వ్యాకులీకృతా సాధవశ్చ మహాత్మానో బ్రాహ్మణాశ్చాపి తాపితాః। స దైత్యస్సర్వలోకస్య ధూమకేతురివస్థితః। యత్ర దైత్యస్స దుష్టాత్మా యాగవిఘ్నం కరోతి సః। తత్ప్రవిశ్య మహాయోగిన్ యాగసంరక్షణం కురు। అనేకకోటిసాహస్రైరాత్తశస్త్రైః పరిసేవితః। నానావిధైర్మహాశస్త్రైర్దివ్యైః పాశుపతం వినా। విద్ధి దివ్యప్రభావం మే శస్త్రం పాశుపతం మహత్। మంత్రోఽస్య రుద్రగాయత్రీ దివ్యా సర్వార్థసాధినీ। శృణు పుత్రవచః సత్యమూర్ధ్వబాహుర్బ్రవీమి తే। న తుల్యో రుద్రగాయత్ర్యా మంత్రోఽన్యోఽస్తి జయప్రదః। జపేద్యో రుద్రగాయత్రీం జయస్తస్య స్వహస్తగః। సంభవేత్తస్య సంభద్రం సౌభాగ్యం సర్వతోముఖం। తం నమస్యంతి వై దేవాః సకిన్నరమహోరగాః। యః పఠేద్రుద్రగాయత్రీం పర్యావృత్త్యా దినే దినే। స యత్ర దేశే నివసేత్ స భవితాత్మా శుభావహః। న తత్ర ప్రభవిష్యంతి వ్యాధిదుర్భిక్షతస్కరాః। యత్ర స్యాద్రుద్రగాయత్రీ సంస్మృతాత్మా వరః పుమాన్। వనే రణే శత్రుమధ్యే జలవహ్న్యుపప్లవే। పఠిత్వేదం సకృన్మంత్రం సకలం భద్రమశ్నుతే। గాయత్రీత్యుచ్యతే చైష గాయంతం త్రాయతే యతః। మంత్రాయం త్రాయతే యస్మాత్స మంత్ర ఇతి కథ్యతే। సర్వవేదప్రశస్తోఽయం సర్వదేవర్షిభావితం। గతిర్హి రుద్రగాయత్రీ రణేషు జయమిచ్ఛతాం। కింతత్ర వివిధైర్మంత్రైః కింతత్ర బహుభిర్జపైః। మహితా రుద్రగాయత్రీ సర్వకామార్థసిద్ధిదా। శోషణం దాహనం చైవ మోహనం చైవ విద్విషాం। కరోతి రుద్రగాయత్రీ సకృత్ స్మరణహేతునా। భయమేత్య పలాయంతే తత్క్షణాత్సర్వశత్రవః। యత్రావై రుద్రగాయత్రీ [illegible]

శ్యతే। పురాకల్పేషు హేపుత్ర భక్తామమ భవాదృశాః। లబ్ధ్వేమాంము ద్రగాయత్రీం సర్వత్రోఽజయమాప్నువన్। ఏవగుహ్యతమోమంత్రోగుహ్యా మస్త్రమిదంమమ। నకశ్చిల్లభతే లోకే వినామద్భక్తిసంయుతాన్। ప్రా ప్యచేమం మహామంత్రం లబ్ధ్వాస్త్రమిదముత్తమం। జానుమండలదైత్యేం ద్రం సలీలం నిహనిష్యసి। త్వాంవినా తంమహాదైత్యం మహాభుజపరా క్రమం। నకశ్చిదిహశక్నోతి నిహన్తుం సచరాచరే। తథా తస్యవరోదత్త స్తపస్తుష్టేన వేధసా। యథా స్వయంభువఃసృష్టో నకశ్చిత్త్వంహనిష్యతి। తస్మామత్వాదితోఽసిత్వం నబ్రహ్మా తవకారణం। తస్మాత్త్వం తంహిదై త్యేంద్రం హనిష్యసి నసంశయః। సర్వేషామేవ లోకానాం త్వమేవప్రా ప్యతాంగతః। అనన్యసాధ్యం కృత్వైవ లోకే కీర్తికరంస్మృతాం। గచ్ఛ వ చ్ఛాశు హేవత్స కౌశికస్యాశ్రమంమునేః। తత్రాచరస్వ నియతం వ్రతం పాశుపతాభిధం। వృణీష్వ ఋషిం ద్విజంధీరంవిశ్వామిత్రం తపోధనం। యా గంచకురు పుణ్యాత్మన్ సిద్ధింప్రాప్స్యసి నిశ్చితం। యతః ప్రసూర్గ ం విష్ణుమాయేతి విశ్రుతా। నిమిషాఖ్యా మహాదేవీ కుర్యాత్సాహాయ్యం తవ। ఇతిశ్రుత్వా మహేశస్య వాక్యం వాక్యార్థకోవిదః। తథానూక్తిక మునీంద్రో నమస్కృత్య సదాశివం। ప్రశ్రయావనతోభూత్వా పప్రచ్ఛ పరమేశ్వరం

* మార్కండ ఉవాచ *

సర్వజ్ఞ కారణ సర్వేశ సర్వాత్మన్ సర్వభావన। క్షమస్వ మామ వై యద్యోగ్యం త్వత్ప్రసాదసముద్భవం। కిం త్వాకారయితా చాసి సర్వకార్యేషు స్తైయితః। సకృత్స్మరణ భారోత్ర జానుమండలహేతవే। కృత్వా తత్రా ష్టసవధం లబ్ధ్వాపి పరమం యశః। కీదృశీ తత్పరం శంభో కీదృగారో భవిష్యతి। తస్మిన్నయిత భూయిష్టే సంభవిష్యంతి కీదృశాః। స్వామిన్ కథయ మహ్యంతే నానాకం శుభసూచకం। ఏవంపప్రచ్ఛమునీంద్రే మునినా ధీమతా రాజతికేన ॥

*** శంభురువాచ ***

భోపుత్ర ... వంశాఖ్య మార్గ్యక్షత్రియనామకం । మద్బాహుజనితం యస్మాద్బాహుజః క్షత్రియోమతః । వేదమార్గేణ యోధర్మః క్షత్రియాణాం విధీయతే । తేనైవ ఖలుధర్మేణ భవద్వంశో భవిష్యతి । భవద్వంశ ప్రసూతాయే క్షత్రియాలోకవిశ్రుతాః । వేదోక్తమార్గతశ్చైవ వత్స్యంతే పృథివీతలే । జాతకర్మాదికర్మాణి తేషాం వేదోక్తమార్గతః । భవిష్యంతి యథాకాలం యథాయోగ్యయుగేయుగే । భవద్వంశాభవిష్యంతిసర్వే బ్రాహ్మణదేవతాః । వేదశాస్త్రైకనిరతాఃపంథానంధర్మ్యమాస్థితాః । కృతేచద్వాపరేచైవ త్రేతాయాంచకలౌయుగే । భవిష్యంతిభవద్వంశే వేదమార్గప్రవర్తినః యజంతి దేవతానిత్యంతర్పయ న్పితౄంస్తథా । ఋషీంశ్చ ప్రీణయన్త్యేతే త్వద్వంశప్రభవానరాః । మద్భక్తిపరణాస్సర్వే విష్ణుభక్తిపరాస్సదా । భవిష్యంతిభవద్వంశ్యాస్సజ్జనః శ్లాఘ్యవర్తనాః । పుత్రతేశృణుష్వాయికులధర్మంసనాతనం । సర్వస్మిన్ వైదికాచారేకుర్యుర్బ్రాహ్మణమృత్విజం । బ్రాహ్మణోనామవంశ్యానాంభవతః పరదైవతం । అతు యింహిభవేత్కర్మబ్రాహ్మణైఃప్రతిపాదితం । వ్యర్థంభవతితత్కర్మబ్రాహ్మణేనవినాకృతం । వేదాక్షరాణాంసర్వేషాంవైదికానాంచకర్మణాం । ప్రవక్తాప్రేరకశ్చైవ బ్రాహ్మణోర్హతి నేతరః । సబ్రహ్మక్షత్రవిట్ఛూద్రంమయాసృష్టంచరాచరం । బ్రహ్మక్షత్రవిశాంతత్ర వైదికాచారఇష్యతే । విశి ... విశశ్శూద్రాద్విఢ్చ్రేష్ఠః క్షత్రియఉత్తమః । క్షత్రియేభ్యోధికోవిప్రోన విప్రాత్పురోధికః । తస్మాత్సర్వేషు వర్ణేషు బ్రాహ్మణోజ్ఞాతమోమతః । బ్రాహ్మణ పూజయిత్వైవప్రక్రమేతకర్మవైదికం । నాగ్నిలంఘేర్త్వయేద్విప్రైన ... స్వాత్మన్యనాచరేత్ । పురోహితమనుస్రాప్యనాశీలంఘేతకర్హిచిత్ । పురోహితమతిక్రమ్య ప్రతిశంకుఃప్లవగాంగతః । అశక్తుంహిదరిద్రంహిపద్యాహీనంగతేంద్రియం బ్రాహ్మణంనావమన్యేతవిపదాస్వపికర్హిచిత్ । యది ... ద్బ్రాహ్మణో ... ద్ర్యతి ... ప్రమాదతః । సోజ్ఞా ... యస్యోపస్సపస్సన

ర్మాద్విచ్యుతేర్భయాత్ । భవత్వద్వంశజానాం చ స్వధర్మోయం సనాతనః।
పురోహితానుసారేణ కర్మ కార్యం యథావిధి। పురోహితోక్తమార్గేణ వేదో
క్తేన చ వర్త్మనా। వర్తమానస్య కీర్తిర్మే ముక్తికోయాపి నక్షతిం। గర్భాధా
నం చ సీమంతం కర్మ పుంసవనం తథా। జాతకర్మ చ నామాన్నప్రాశనం కర్మ
చౌలకం। గాయత్రీగ్రహణం చైవ వేదవ్రతచతుష్టయం। స్నానముద్వాహ
నం చైవ కర్మ యచ్చౌర్ధ్వదైహికం। అమీ శారీరసంస్కారాః శ్రుతిస్మృతిసమ
న్వితాః। పుంసాం త్వద్వంశజాతానాం సర్వక్షత్రియకల్పితః। విధేయం వై
దికం కృత్యమృషిగోత్రాంకపూర్వకం। పరాశరశ్చ శాండిల్యో భరద్వా
జోథ గౌతమః। కౌండిన్యః కౌశికః వత్సః భార్గవాద్యాశ్చ గోత్రిణః। త్వ
త్కులస్య భవిష్యంతి పురోహితవరాః స్వయం। పూర్వం తు క్షత్రకులం పుత్ర సో
మసూర్యసముద్భవం। ప్రపన్నానాం యత్ప్రవృత్తం హి ధర్మత్రాణాయ భూతలే।
తథా మద్బాహుసంభూతమార్యక్షత్రియనామకం। వైదికాచారమాప
న్నం ధర్మసంత్రాణదీక్షితం। కులమేతన్మహాభాగ త్వద్వంశజ భవిష్యతి। శస్త్రా
స్త్రధారణం యుద్ధం ప్రజానాం పరిపాలనం। అధీత్య జనసంభవిష్యతి
భవత్కులే। న జాతు బాహుజాతానాం క్షత్రియాణాం స్మృతం జనానాం మా
నత్యాగేన వాజీవో భైక్ష్యేణ చ భవిష్యతి। శౌర్యేణ బాహుజీవా వైశ్య హస్తే
ణ వా పునః। శిల్పాంశ్చ వివిధాన్ కృత్వా చిత్రాణి సుబహూని చ రంజయంతి
మహీపాలాన్ లబ్ధ్వా గౌరవముత్తమం। స్వభావచరిష్యంతి తేజసా వంశజా
స్తవ। మత్ప్రసాదసముత్పన్నమార్యక్షత్రకులం సుత। సర్వేభ్యః క్షత్రియేభ్య
శ్చ చరిత్రేణాతిరిచ్యతే। సూర్యాచంద్రమసోర్వంశ్యాయే వంశ్యాః క్షత్రియాః సత్త
మాః। తేపి కాలేన మహతా ప్రభ్రష్టాస్స్వధర్మతః। సమాగతే లోకాలే
నిస్సారే సర్వభూతలే। ధర్మేన ష్టేః లేలోకే రాజ్యభ్రంశముపాగతాః। అ
నామకో భవిష్యంతి ధర్మభ్రష్టాశ్చ క్షత్రియాః భవద్వంశ్యాస్తు సత్పు
రోహితమనువ్రతాః। న వైదికాత్తు సంస్కారాత్ప్రభ్రశ్యంతి కదాచన। అప
త్కాలేషు త్వద్వంశ్యాః క్షత్రకర్మసునిష్ఠితాః। వైదికాన్నసమాచారాత్ ప్రచ్య

వంయాన్తినక్వచిత్ । వరోయంతవముక్త్వైవాస్తుకృత్యైవసర్వశః । చిత్రక
ర్మసురమ్యేషుశిల్పేషువివిధేషుచ । భవత్కులప్రసూతానామధికారోవిధీరి
తం । పూజ్యతాచభవేత్తేషాంసర్వాస్వపిజాతిషు । దేవతాయతనాదీని
యజ్ఞశాలాఃసుశోభనాః । యజ్ఞోపకరణాన్యత్ర చషాలోలూఖలాదికం ।
యథావిధిసమాధాయప్రసిద్ధింయాన్తిసర్వశః । ఏవంబహువిధంశిల్పంకృ
త్వానైపుణ్యమాగతాః । భవద్వంశాభవిష్యంతిసర్వత్రశ్లాఘ్యతాంగతాః ।
త్వద్వంశైర్నిర్మితాన్ ప్రాప్యవిగ్రహాన్సుమనోహరాన్ । దేవతాస్స్వయం
ప్రసీదంతివేదమంత్రైరివస్తుతాః । త్వత్తోముక్తిమునేజాతామాక్తికాఇతివి
శ్రుతాః । మద్భుజాచ్చ సముద్భూతాః ఆర్యత్వప్రతిపదంగతాః । వినిర్మితే
ష్వచిత్రాణాం కథితాచిత్రకారకాః । భవద్వంశ్యాభవిష్యంతి వేదోక్తప్ర
థవర్తినః । ఏవంసమాసతఃప్రోక్తః కులధర్మస్సనాతనః । సర్వే సన్మార్గసం
చారాస్సర్వేబ్రాహ్మణదైవతాః । ఋషిగోత్రైః ప్రవర్తంతే రూపకందర్ప
నిర్జితాః । శుభభూతాశ్చ తేసర్వే అతీవసుమనోహరాః । ఏవం క్రమేణ
వర్తంతే యుష్మద్వంశసముద్భవాః । త్వంచనామమహాబాహోప్రసా
దాన్మమసాంప్రతం । ధృత్వాపాశుపతీందీక్షాం ప్రాప్స్యసిపరమంమ
మ । పిహాన్త్యజానుమంతంతం కీర్తిమేష్యసిసువ్రత । విక్రమంతవముక్తేశ
కీర్తయంతశ్శుభవ్రతాః । ఐహికాముష్మికం సత్స భద్రిణశ్శున తేజనాః ।
ఆవయోరిమమవ్యగ్రగణసంవాదం శ్రోష్యయామియః । స్వర్లోకితస్యసిధ్యంతి
సహసాసర్వసంపదః । ఇతిశుభశివోక్తం సర్వధర్మార్థసారం వచనముప
నిశమ్య స్వాన్వయాభ్యుచ్ఛ్రయార్థం । సూక్ష్మాదినపాశుపత్యస్సుక్తమానిర్వ
తాత్మా స్మితవికసితవక్త్రైః ప్రాణమచ్చంద్రమౌళిం ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణ
వైభవప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే మాక్తిక
కులధర్మోనామ షష్ఠోధ్యాయః. శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు

కల్యాణంభూయాత్

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవఖండే ముక్తర్ష్యుపాఖ్యానే సప్తమోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ అనంతరంచ వృత్తాంతం శ్రోతుమిచ్ఛామి సాంప్రతం తత్సర్వం బ్రూహివిస్తార్య మహ్యం శుశ్రూషవే ద్విజ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారదవక్ష్యామి ముక్తర్షేర్వృత్తమద్భుతం। ఇత్థం ప్రోక్తోగిరీశేన ముక్తర్షి స్తుష్టమానసః। ప్రణిపత్య మహాదేవం ప్రపప్రచ్ఛ ప్రశ్రితంయథా ॥

* ముక్తర్షిరువాచ *

మహాదేవ దయాసింధో శాధికర్తవ్యమంజసా। కర్తవ్యస్యచ సర్వస్య మహత్త్వంకారణేనను। సిధ్యామి యేనకృత్యేన సర్వకార్యేషు సర్వశః। సాధయేదేవతాకృత్యం తద్బ్రూహిత్రిపురశాసన। ఇతి ముక్తమునేర్వాక్యం నిశమ్య త్రిపురాంతకః। వాత్సల్యశీతలాలోకః ప్రత్యువాచ స్మితాననః॥

* శివఉవాచ *

సత్యంముక్తమునే తుభ్యం యద్ధికర్తవ్యమంజసా। ధ్యాత్వాధ్యాపి సమాచారం తత్త్వంవిస్మృతవానసి। ఇదానీం మునిభిస్సార్థం సంప్రతిష్ఠ్యతపోవనం కౌశికస్య తపఃస్థస్య బ్రహ్మర్షేస్సత్యవాదినః। సమాచర సమాధాయవ్రతం పాశుపతాభిధం। సిద్ధిమేష్యసి తేనాశుజయంప్రాప్స్యసిసర్వశః। వేదోక్త విధినామానే జుహుధి త్వంహుతాశనం। విశ్వామిత్రమతేస్థిత్వా వసిష్ఠ

స్యసి తేత్రధా। తస్మాత్త్వత్పృత్స్యతే వత్స హూయమానాద్ధుతాశనాత్ తప్తకాంచనరత్నాభో రథో మేరునగోన్నతః। అభేద్యకవచందివ్యం విచిత్రం రత్నకాంతిభిః। యావనాశ్చ హయాశ్శ్వేతా మనఃపవనవేగగాః। అక్షయ్యంచైవ తూణీరం ధనుర్దీర్ఘ దృఢంశుభం। అస్త్రంపాశుపతంనామ సర్వసిద్ధికరంవరం। అన్యేసుపరుషాస్త్రీక్ష్ణా స్సహాసాశత్రుభేదినః। శగాఢచ్ఛావచాదివ్యాసంగరేషు జయప్రదాః। సాధనైః త్రైస్సమగ్రైస్త్వం సు ప్రసాదసమాగతైః। జామమంతం రణేజిత్వా సిద్ధిమాప్స్యసిసర్వశః। గచ్ఛగచ్ఛమునేశీఘ్రం విశ్వామిత్రాశ్రమం శుభం। ఏవముక్తస్సముక్తేశో వత్సలేన పినాకినా। ప్రశ్రయావనతోభూత్వా ప్రపప్రచ్ఛ పునరీశ్వరం॥

* ముక్తర్షిరువాచ *

దేవదేవ మహాదేవ సర్వజ్ఞపరమేశ్వర। త్వంమే జనయితా శంభో సర్వకారణకారణ। సమర్థోసిస్సృతో బ్రహ్మాణ సర్వసిద్ధిప్రసాధనే। కిమిత్యాజ్ఞాపయసిమాం ప్రస్థాతుం క్వాశికాశ్రమం। కర్తవ్యంచ కుతో బ్రహ్మాన్నన్యకార్యంమయాప్రభో। సంకల్పమాత్రతఃకృత్స్నం కృత్యమస్తుసుసాధితం తత్వంజిజ్ఞాసమానస్య మమేశ్వరవిజల్పితం। ప్రతిబ్రూహికృపావిష్టఃత్వాం త్వామంతుం పురాంతక। ఇతిముక్తమునేర్వాక్యం నిశమ్య పరమేశ్వరః। విమృశన్నివ వచస్థిత్వా ధ్యాత్వాక్షణమథాబ్రవీత్ ॥

* ఈశ్వరఉవాచ *

వత్సప్రవక్ష్యామి తత్సర్వంగోప్యం సర్వత్ర సర్వశః। వచ్మివాత్సల్యతస్తత్వం శృణుత్వమవధానతః। సత్యం సంకల్పమాత్రేణ సర్వసిద్ధిర్భవేన్మమ। తథాపిలీలయాకుర్వే కార్యకారణసంగతిం। అగ్నినా దహ్యతేకాష్ఠం నజలేన కదాచన। బీజాత్సంజాయతేవృక్షో నత్వచాతుకదాచన। నివార్యతేంభసాతృష్ణాక్షుదన్నేననివార్యతే। మాతాపితృసమాయోగాజ్జాయతేపత్యసంతతిః। వర్షేణవర్ధతేసస్యం వాయునాచలతిద్రుమః। ఏవం బహూనాం కార్యాణాం కారణానిబహూనివై। సంకల్పమాత్రకస్త్వేకస్సర్వకార్యే

కకారణం । సహాస్త్రాన్నకరూ శ్యైవ కారయన్నఖిలంస్మృతః। తంతు త్యక్త్వా
పరంకించిత్కారణం కార్యకారిహో। తేనైవ యత్కారణానాం కారణ
త్వంనతుస్మృతః। లీలైవ హేతుర్హృదయం కుర్వన్నైవ కిరోత్యహో । జ్ఞా
తుంనశక్యతే మూఢైర్వృథావాదపరైఃపరైః। వత్స సంకల్పపహాయంయ
త్త్వముత్పాదితోహ్యసి । యచ్చ శీఘ్రతరంగత్వా వ్రతం సాధుచరిష్యసి ।
యద్దివ్యాస్త్రమాసాద్య దైత్యముగ్రం హనిష్యసి। యచ్చార్యత్వత్క్రియకు
లంభవతః ప్రజనిష్యతి। మాస్త్వేవమస్తు సంకల్పో హ్యన్యథేతి నబోధనా ।
అసతాంహ్యాద్యథాహానిస్సాధూనాం రక్షణంయథా। తథాతథా మేసం
కల్పోనిర్వికల్పః సహోభవేత్ । త్వామనుత్పాద్య తం దైత్యం సంక
ల్పేననిహన్మిచేత్ । సౌజన్యకీర్తిర్లోకేస్మిన్ కథంవత్స భవిష్యతి। త్వచ్చరి
త్రమపశ్రుత్య మాను సంకల్పసంభవం। బహవస్సంతరిష్యంతి దుఃఖం ప్రా
ప్స్యన్తిసంపదం । ఇదంరహస్యం విజ్ఞేయంసూక్ష్మదృష్ట్యామనస్విభిః। ఏవం
విదోహిలోకేస్మిన్ విరళాబుద్ధిశాలినః। గచ్ఛగచ్ఛ మునేశీఘ్రం కురుమ
చ్ఛాసనందృఢం। ఏవముక్తస్సమానీంద్రో నత్వామాత్రికసంజ్ఞకః। ధన్యో
స్మితావకాదేశాదితిప్రోచ్యముహుర్ముహుః। అనుజ్ఞామధిగమ్యాథ యయౌ
గాధిసుతాశ్రమం। తపోవనం సమాసాద్య అతీవసుమనోహరం । జాతిపు
న్నాగవకుళవల్లికాభిర్విరాజితం । ఏలాలవంగమరిచనాగవల్లీసమావృతం
పున్నాగైః కోవిదారైశ్చ మధూకైస్సాధవీచయైః। ఖర్జూరైః కేతకీవృక్షైః
క్రముకైః పనసైర్యుతం। కుందైఃకురవకాశోకైః దాడిమీబంధుజీవకైః। ఔ
దుంబరైరంబరైశ్చ న్యగ్రోధైస్సాలపాదపైః। తమాలబిల్వాశ్వత్థైర్నింబ
జంబీరతిందుకైః। ప్రియాళుభిః కురంటైశ్చ నానావృక్షైస్సమావృతం।
సింహశార్దూలభేరుండఋక్షిభిః పరిసేవితం । కోకిలాకులసంకీర్ణం శుకవా
గ్భిర్విరాజితం । కుల్యాంభోధౌతవృక్షాగ్రవిలంబిమునివల్కలం । నానా
నాగానామావళీవ్యాప్త విటపోచ్ఛ్రయ చిత్రితం । ఆగంతుపరిచర్యార్థ వ్యాపృ
తానేకతాపసం । భిన్నకస్తూరిస్థాన చరన్మోక్షగణసంకులం । బ్రూసేనతస

మాసీవజపన్మాసిత తావృతం। కుశాసనపరిక్షిప్తసైకతాంతజలాశయం। వే
దాభ్యాసరతానేకమునిమాణవకాంకితం। తపస్యచ్ఛర్మ్మశుశ్రూషాసజ్జన్మా
నిపుణం(ధికం। పశ్యతామపి హృచ్ఛాంతిం దిశన్తం సర్వతోముఖీం। స్మర
తామపిపాప్మానం హరంతం బహుధాస్థితం। నిఘ్నంత మశుభాన్యాశు
పావయంతం జగత్త్రయం। ఏతాదృశం మనోరమ్యమాశ్రమం మహాకీర్తికో
మునిః। విశ్వామిత్రస్య పరమం బ్రహ్మర్షేః ప్రాపతత్త్వవిత్। తథా తేనసహై
వాశుబహవో మునిసత్తమాః। వశిష్ఠో వామదేవశ్చ కౌండిన్యశ్చ్యవనస్తథా
గాలవః కాశ్యపశ్చైవ భృగుర్జైమినిరేవచ। అత్రిర్గౌతమ భరద్వాజో విశ్వా
మిత్రో మహామునిః। కణ్వోపిగౌతమశ్చైవ కపిలస్సనకాహ్వయః। శ్రు
తకీర్తిశ్చ చిధరశ్శాండిల్యో లోమశస్తథా। చవనో భార్గవశ్చైవ ధౌమ్యో
రోమశ ఏవచ। కాణాదో శాధిశబలి కలపింక పరాశరాః। గాధిరాత్రేయ
మౌద్గల్యౌ మితః శ్రీవత్ససంజ్ఞకః। ప్రభాతో భరతశ్చైవ చిత్రకోకృతధీస్తథా।
పులస్త్యోనవగాసిరో మార్కండేయో మహామునిః। సాదగ్యస్సుక్రతుశ్చైవ
సుపర్ణో మాగధిస్తథా। బకదాల్భ్యనవస్త్యాయః కుత్సోనారద ఏవచ। మాం
డవ్యః పింగళశ్చైవ కపిలస్సుందరాహ్వయః। శుభ్రకీర్తిస్సుమందశ్చ సుధ
ర్మో గజనామకః। యామునందః కిందమశ్చైవ ప్రసన్నాస్తుందనామకః। ఋ
ష్యశృంగో గ్రబుద్ధిశ్చ పారాశర్యపరాశరౌ। వాలఖిల్యస్తునకుల ఉగ్రసేన
శ్శరోద్భవః। చిణ్వో విభూతిర్జాబాలిర్యాజ్ఞవల్క్యమండూదరః। జీవనో
గోపికశ్చైవ గోపో గోకులనామకః। తేసర్వే మునిశార్దూలా వేదవేదాంగ
పారగాః। సతతంస్వాచరణాస్సర్వే నిత్యం సత్యవ్రతాస్తథా। బ్రహ్మజ్ఞా బ్రా
హ్మణప్రజ్ఞా బ్రహ్మనిష్ఠాస్తపోధనాః। మహాకీర్తికతం పురస్కృత్య తపోవనము
పాయయుః। అనంతరం మహాయోగీ యాగంకర్తుం సముత్సుకః। సప్తా
రవిశ్వకర్తాణాం సర్వలోకేషు విశ్రుతం। తావన్మాత్రేణాగతస్సుజగాపమధు
రం వచః॥

* విశ్వకర్మోవాచ *

ఆహో బాహో తాపసశార్దూలరాజర్షికులదీపక । భవత్స్మరణమాత్రేణసంప్రాప్తోస్మిత్వదంతికం । జానామిత్వాం మహాయోగిన్ సర్వలోకోపకారిణం రాక్షసానాంనిహన్తారంరుద్రబాహూద్భవంమునిం।మహేశ్వరమహాబాహూస్తవాతరీతసంభవః ।జగత్త్రయస్యకళ్యాణంజనయేచ్ఛాశ్వతంమునే।కృతార్థమహామాత్మానంమన్యేరాజర్షిసత్తమ।సందర్శనాత్తవాముష్మాల్లోకోపప్లవహారిణః। దైత్యైరుపద్రుతాఃసర్వేదివిదేవర్షయస్సదా। మన్యంతేలోకమర్యాదాంత్వదధీనాంసుధీనిధే। తపస్సగణసంభూతాత్ప్రీతిరైవతాదృశీమమ। ఆగతోస్మ్యహమోహో బ్రహ్మాద్యాధికర్తవ్యమంజసా। కృత్వానిదేశంభవతఃకంతేకాలాత్మజన్మనీః । కృతకృత్యంకరోమ్యద్యకల్యమాత్మాసమాత్మనా। విద్ధిమాం దేవత్వష్టారంవిశ్వకర్మేతివిశ్రుతం। స్మరణాద్భవతఃప్రాప్తంసత్యంశంకరకింకరం। భూతానుహ్యాంమహాత్మానోముక్తాన్తైరనుయాయినః। ఇదానీంకృపయాబ్రూతకింకర్తవ్యంమయాంజసా। ఏవంబ్రువంతంతం మౌనిర్మౌక్తిః వాక్యమబ్రవీత్॥

* ముక్తిర్షిరువాచ *

విశ్వకర్మమహాభాగస్వాగతంతేమహామతే। వయంత్రైలోకనాథస్యశివస్యపరమేష్ఠినః। శాసనాచ్ఛంకరస్యైమేకుర్మఃపాశుపతంవ్రతం। కర్తవ్యంయజనంతావదస్మాభిశ్శుభసంమహత్ । గంగాంతరే సుహారమ్యాం యాగశాలాంహతాతుఃరు। యత్రసర్వేమునిశ్రేష్ఠావేసివేదాంగపారగాః। సమాపయన్తినిర్విఘ్నందివ్యంపాశుపతంవ్రతం॥

* బ్రహ్మోవాచ *

ఇతిముక్తమునేః శ్రుత్వావచనంపరమార్థవిత్। తథాస్త్వితిమహాప్రాజ్ఞోవిశ్వకర్మావిచక్షణః। తత్రైవచమహాకర్తేనవరదాం రత్నశోభినీం। యాగశాలాంశుభకరీంస్వర్ణభిత్తివిరాజితాం। రత్నస్తంభశతోపేతాం మణివేదివిరాజితాంస్ఫురత్కనకకాయుక్తాం విపులోన్నతగోపురాం। ర

త్నకంబలవిస్తీర్ణసంస్తీర్ణమణిమండపాంసువిశాలప్రపాయుక్తాంపుణ్యశో భావిభాసితాం। ఉత్తుంగబహుళద్వారగారుత్మతసుతోరణాం పద్మరాగక వాటాఢ్యాంవాతాయనశతావృతాం। వినిర్మమేవిచిత్రాఢ్యాంవిశ్వస్య సుమనోహరాం। స్నానకుండత్రయయుతాందివ్యాలంకారభాసురాం అనంతరంముక్తఋషినికటంప్రాప్తవాన్ పునః ఉవాచ। ప్రశ్రయోపేతాం వాచంముక్తమునింప్రతి। విశ్వకర్మాశిల్పవిద్యాచమత్కారవిదాంవరః॥

* విశ్వకర్మోవాచ *

కృతామయారత్నమయీంయాగశాలామనోరమా। ప్రతిశ్యక్రియతాం సర్వాంయాగతంత్రంయథావిధి। త్వజ్ఞస్తత్త్వతుష్ట్యాతంకర్తుర్వస్య స్తంలోక పావనం। ముక్తస్థేనాత్రసందేహస్త్రేమాయిజగతామశ్రమా। త్వయిప్ర వృత్తేరాజస్వైజగతాంపాలనాయవై। అస్మాదృశానాంకర్మాణితత్రకల్యాణ తాయయుః। పశ్యేదంభవనందివ్యంనానారత్నమయోజ్జ్వలం। ఇదమావ రణంకుడ్యమిదమాస్థానమండపం। ప్రపాచసువిశాలేయంస్నానమస్థాన మిదంపునః। మహాపవరకాప తేసంభారానికరోచితాం। ఇతిసందర్శ్యత త్రస్యముక్తర్షేర్భావితాత్మనః। ఉవాచ విశ్వకర్మేదంముక్తర్షింతుష్టచేతసం। అపిసర్వమిదంసాధో భవతోపిమతంనను అపి తేమానసంతుష్టం కృతేనమ మకర్మణా। యచ్చాన్యదపికర్తవ్యమస్తిచేచ్ఛాధిసంప్రతి। ఇతితస్యవచఃశ్రు త్వాముక్తర్షిః ప్రాహతంప్రతి॥

* ముక్తర్షిరువాచ *

విశ్వకర్మన్ విశాలేయంయాగశాలామనోరమా। విర్మలారత్నఖచితా విచిత్రేయంవిభాతిమే। చిత్రంతు తవ నైపుణ్యమనన్యసదృశంభువి। య త్కృతార్ధేననిర్మాసి దివ్యంభువనమీదృశం। సంకల్పితంమయాపూర్వంయా గార్థంభవనంయథా। తథైవరచితంతావన్మానసజ్ఞానివాత్వయా। సంతు ష్టోస్మిపరంత్వత్తస్సృష్టుతేకర్మణామునా। నప్రతుష్యేత్తుకోదృష్ట్వా ... రంతవేదృశం। నాన్యః కర్తవ్యాధునావిశ్వకర్మన్నితఃపరం। సంతుష్టోస్మి

తవారంభేగచ్ఛత్వష్టర్యథాసుఖం। నిశమ్యేమాంగిరంతస్యవిశ్వకర్మాతము
బ్రవీత్॥

* విశ్వకర్మోవాచ *

మహాత్మన్నత్రనైపుణ్యంకీర్తనీయంనమామకం। చంద్రశేఖరసంభూ
తేస్తవసర్వోపకారిణః। విశ్వకర్మావతారస్య ప్రభావస్తుతథావిధః। త్వ
యాసంకల్పితంలోకేకర్మకింనభవిష్యతి। మహాత్మనాంమనోవృత్తిర్నకదా
పివృథాభవేత్। అకార్షమహ్యహంసత్యంశిల్పకృత్యానిభూరిశః। ప్రాగ
భూన్నతదోల్లాసోయద్దైవదద్యాగసద్మని। సత్యంశపేతేముక్తస్తైయతోన్నా
స్తీహమామకః। స్వయమావిర్బభూవేవయాగశాలాసుభాసురా। కృత
కృత్యోస్మితేతాతదర్శనేనామునామునే। దైవేనానుగృహీతోస్మిత్వత్స
మాగమహేతునా। కురుత్వంయాగముద్యుగ్రంకర్మపాశుపతంచతత్। ప్రా
ప్యసిద్ధించమహితాం। జహిత్వంజానుమండలం। రత్నదైత్యేంద్రసంత్రస్తాన్
లోకాంస్త్రీన్విష్టపాన్ద్రుతం। మహాత్మన్నద్యగచ్ఛామిదయాంమయికురుస్థి
రాం। ఇత్యుక్త్వాప్రియయాగేహంఋషిఃస్వస్యసంప్రతి॥

* బ్రహ్మోవాచ *

అథముక్తమునిర్ధీరోదృష్ట్వాంతరదృశాస్వయం। యజ్ఞీయాన్సర్వసం
భారాన్సస్మారస్థిరమానసః। తపశ్శక్త్యామహాశక్తికస్యప్రాప్తాస్తత్రాంతరే
తదా। సర్వతఃసర్వసంభారాః కృపయాచాచ్యుతస్యవై। గోక్షీరంధేనుద
ధ్యాజ్యంసుగంధివిమలంబహు। యవప్రియంగుశ్యామాకతిలసర్షపముద్గకం।
బదరీపనసామ్రాణాంనారికేళమహీరుహాం। ఖర్జూరకోవిదారాణాంఫలాని
వివిధాన్యపి। హరిద్రకుంకుమాదీనిచూర్ణద్రవ్యాణ్యనేకశః। జాతీవకులమ
ల్లాదిసుమానిరుచిరాణ్యపి। స్రుక్సువాదీనిచిత్రాణిపాత్రాణివివిధానిచ।
రసాలనారికేళాదిప్రశస్యగతరుపల్లవాః। అన్యేచయేచసంభారాయాగక
ర్మోచితాభువి। సంకల్పసమకాలంతేసముపాస్థన్ననేకశః। ఏవంక్షణేనసం
ప్రాప్తాన్సంభారాన్వివిధాన్బహూన్। దృష్ట్వాతత్రర్షయస్సర్వేపి

స్మయంపరమంగతాః। తదంతరేమహాయోగీవామదేవస్సదాశుచిః పర్య
టన్పృథివీంసర్వాంపుణ్యక్షేత్రదిదృక్షయా। శ్రుత్వాప్రభావంముక్తస్థేః
కీర్త్యమానంమహర్షిభిః। దిదృక్షుఃపుణ్యపురుషం తం తపోనియతేంద్రి
యన్। తద్దేశంప్రాప్తవాన్యోగీతస్మాగేణమునిపుంగవః। ఆగతంతం
మునీంద్రదృష్ట్వాపితామహస్థాయి శీఘ్రముత్తః। పాదౌప్రక్షాళ్యయత్నేన పూజ
యామాసవైమునిం। వామదేవోథతంద్రృష్ట్వాముక్తిస్థంప్రాహనిర్వృతః॥

* వామదేవఉవాచ *

మహాత్మన్ శ్రూయతేలోకే మహిమానవధిస్తవ। అహంతుపర్యటన్
భూమింపుణ్యాశ్రమదిదృక్షయా। త్వాంపుణ్యపురుషంద్రష్టుమిహాగచ్ఛా
మిసాంప్రతం। దర్శనేనైవతేనేనమహిమాపిష్కృతస్తవ। మన్యేకృతార్థ
మాత్మానంభవద్దర్శనసంభవాత్। ఆకృతీరుచిరాయత్రతత్రస్యురఖిలాగు
ణాః। భవత్యప్రథలేరమ్యేరసోపి సుమనోహరః। ఆగతం మాంసమా
లోక్యకృతమాతిథ్యకింత్వయా। ప్రీణయత్యేవ మాంప్రాజ్ఞసర్వజ్ఞేనమహా
త్మనా। నభుక్తంమునిశార్దూలభువంపర్యటతామయా। అతిరాత్రాన్మహా
ప్రాజ్ఞబుభుక్షామాంప్రబాధతే। భోజనందేహిమామీంద్రబుభుక్షాశాంత
యేమమ। తృప్తోహంవిచరిష్యామికీర్తయన్భవతోగుణాన్। నాన్నదానా
త్పరంమాన్యేదానంసద్భిఃప్రశస్యతే। తదన్నదానప్రభవంసుకృతంభజమా
క్రికనసువర్ణేనరత్నేన వస్త్రేణరుచిరేణవా। ధాన్యేనమానేతృప్యంతియ
థాన్నేనసదార్థినః। అన్నేనాప్యాయతేదేహాపానశ్చపరితుష్యతి। ఉ
త్సాహోవర్ధతేన్నాణాం అన్నదానం తముచ్యతే। భూతాన్యన్నేనజా
యన్తేవర్ధంతేతేనతాన్యథ। మూలమన్నంహిభూతానామన్నదానంతతో
ధికం। కృత్వాన్నదానం ముక్తస్థైకీర్తింసుప్రకటమక్షయం। క్షుధితాయ
మునేమహ్యంప్రాజ్ఞప్రాప్నుహిమానద॥

* బ్రహ్మోవాచ *

వామదేవవచఃశ్రుత్వాముక్తిస్తత్క్షణాత్తథా। ససర్జపిఃధాన్నా

నిస్వాదూనిరుచిరాణిచ । పాయసాన్నంగుడాన్నంచ ముద్గాన్నంచిత్రమోదనం। దధ్యాజ్యవ్యంజనైర్యుక్తమపూపదంశానుపేయవత్ । భక్ష్యాణితైలపక్వానిఘృతపక్వానియానిచ । పానీయంపరమంస్వాదుచోష్యంలేహ్యాదికంబహు। తత్ప్రదర్శ్యమునిశ్రేష్ఠ స్సృష్టమన్నంసుభాసురం। ముక్తర్షిర్వామదేవంతమువాచమధురాక్షరం ॥

* ముక్తర్షిరువాచ *

వామదేవ మహాభాగభుజ్క్ష్వభుజ్క్ష్వేచమోదనం । శివప్రసాదసంభూతంప్రభూతంషడ్రసోచితం । యథాతృప్తిర్భవేన్మానఃక్షుచ్ఛాన్తిశ్చ యథాభవేత్। యథాచాత్మనిపుష్టిస్స్యాదింద్రియాణాంచపాటవం। ఇతి ముక్తర్షిణోక్తస్సవామదేవోమహామునిః। సంతుష్టోబుభుజేన్నానిస్వాదూనిరసవన్తిచ। భుక్త్వాన్నంరసభూయిష్ఠంపీత్వాపానీయముత్తమం । తృప్తోభూత్వాథముక్తర్షింవామదేవఉవాచహ॥

* వా మ దే వ ఉ వా చ *

తృప్తోహమస్మి ముక్తర్షేభక్తేననైవసాంప్రతం। నత్వాదృశో మహాభాగస్త్రిలోక్యామపి విద్యతే। త్వమేవ సర్వలోకానాం సంత్రాతాసి నసంశయః। వర్ధస్వ పరమోదార మహనీయగుణాంబుధే। ఇతిబ్రువన్తం ముక్తర్షిన్ వామదేవం ప్రసాంత్వయన్। ఉత్తరాపోశనందత్వా హస్తప్రక్షాళనోదకం। పాదప్రక్షాళనతోయంచ స్వహస్తేనదదౌ మునిః। అంబాం తేను మునాతస్మిన్ ముక్తర్షిరమితప్రభః। కోమలాని సుపూగాని నాగవల్లీదళానిచ। ముక్తాచూర్ణేనయుక్తాని దదౌదత్వాసనంపురః। తానిఖాదన్ సమునీంద్రో మహాసనసంస్థితః। కృత్వావివిధసంలాపాన్ స్తువన్ ముక్తర్షిముత్తమం। సంప్రాప్య తస్యచానుజ్ఞాం యయౌ స్వేష్టాండశం ప్రతి। విదిత్వా తస్యవృత్తాంతం కీర్త్యమానంసమంతతః। బహవోద్రష్టుమాగచ్ఛన్మౌక్తికం పరమర్షయః। ఉపాగతాన్ మునీన్ సర్వాన్సర్వ్యపాద్యాదినా మునిః। ముక్తర్షిస్సత్కృత్యతాంశ్చక్రేస్వాదునాభోజనేనచ। ఏవంసంతర్ప్య

మహాత్మాస్తు నానాదేశేభ్య ఆగతాః। అసంఖ్యామునయః ప్రాపుర్విశ్వామి త్రాశ్రమంతదా। శుశ్రువేచాశ్రమేతస్మిన్ వేదఘోషః ప్రతిక్షణం। జప తాంజుహ్వతాం కాలే బ్రహ్మర్షీణాం సమంతతః। తత్రాభవద్ద్విరాత్రం నిత్యం ఖాదత మోదత। అహో భక్త్యాది మాధుర్యమితిచ బ్రహ్మఘో షణం। విశ్వామిత్రోఽథ తైస్సార్ధం సంప్రాప్తే పంచమేఽహని। యాగశాలాం ప్రవిశ్యాత్ర సోఽభ్యంగస్నానమాచరేత్। భార్యయాసహితః శ్రీమాన్ శు ద్ధవస్త్రాణి ధారయన్। గంధాక్షతాన్ లలాటేచ ధృత్వా సంతోషభా సురః। మండపే రత్నఖచితే స్వర్ణభిత్తివిరాజితే। తదంతరే మహారమ్యే గోమయేనపవిత్రితే। అలంకృతేచాష్టదళైః పద్మైః సంశోభితే శుభే। ము క్తామణిప్రభాపూరరంగవల్ల్యభిశోభితే। పశ్చిమే హోమకుండానాం భాగే నిక్షిప్య భాసురం। పీఠం స్వర్ణమయం దివ్యం నానారత్నవిరాజితం। త స్యోపరిస్ఫురచ్ఛుభ్రం వస్త్రంవిస్తార్య యత్నతః। అగ్రాణ్యుత్తరతోభాగే ప్రసారీకృతముజ్జ్వలం। పత్న్యాయుక్తోఽథ మహీంద్రో విశ్వామిత్రేతి నామ కః। సాష్టాంగం సంప్రణమ్యాదౌ మహర్షీన్ సంస్థితాన్। ఋషిశ్రేష్ఠై రనుజ్ఞాతస్తత్రదేశేవిరాజితైః। తదూర్ధ్వభాగే తిష్ఠన్ సన్ ప్రాఙ్ముఖోమోరు భయోస్థితైః। రత్నకంబళసంస్తీర్ణే నిషణ్ణోగ్మణిమండపే। కాశ్యపాదిము నిశ్రేష్ఠైస్సంయుతో బ్రహ్మవాదిభిః తత్రస్వర్ణమయేస్థిత్వా పీఠే దేవాన్ ప్రణ మ్యచ। పుష్పాక్షతాన్ కరే ధృత్వా బుధవాక్యానుసారతః। పుణ్యాహా దీనికర్మాణి కృత్వామునిగణైస్సహ। మహాత్మనో వసిష్ఠస్య వాక్యంచాను సస్తథా। అరుంధత్యాహ్వయాచాప్యానీతాన్ కాంతిసంయుతాన్। వ హ్నీనాదాయ హస్తేన శ్రోత్రియాగారసంభృతాన్। త్రయగ్రహేణ లే ఖానాం దర్భాణాం లిఖితేష్వథ। హోమకుండేషు రమ్యేషు ప్రతిష్ఠా ప్యయథావిధి। తేష్వగ్నీన్ ప్రజ్వలీకృత్య తేషాంసంస్కారమంత్రితః। అ లంకృత్యాష్టభాగేషు దర్భైః ప్రాగుత్తరాగ్రకైః। ప్రాగాదిదిక్క్రమేణైవ పరిస్తీర్యసమంతతః। ప్రాగగ్రానుత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్త్సంస్తీర్య యత్నతః తేషు చాన్యాని పాత్రాణి ద్వంద్వంద్వంద్వం ప్రయుజ్యచ। కృత్వాపవిత్రే

సంభిద్య స్పృష్ట్వా పోధాను మృజ్యచ। ప్రోక్ష్యాద్భిః ప్రోక్షణీం పూర్య ప్రాగుత్పూయాభిమంత్ర్యచ। ఉత్తానీకృత్య పాత్రాణి పశ్రస్యేధ్మం యథావిధి। త్రిః ప్రోక్ష్య పూర్ణమాదాయ సంస్కృత్యోద్ధృత్య యత్నతః। సాదయిత్వోత్తరేణాగ్నిం దర్భేష్వాచ్ఛాద్య తైస్తథా। వసిష్ఠం దక్షిణేనాగ్నిం దర్భేష్వాసీనమృత్విజం। సర్వోపచారైస్సంపూజ్య సంప్రార్థ్యచ యథావిధి। ఆజ్యంవిలాప్య తత్పాత్రే సపవిత్రేనిరూప్యచ। ఉదగంగారశకలే ష్వధిశ్రిత్యయథాక్రమం। తృణేనజ్వలతాజ్యాత్యదర్భాగ్రేస్యస్యనేజితే। త్రిః పర్యగ్నివిధాయోదగుద్వాస్య సపిమర్శకం। ప్రత్యూహ్యాంగారశకలాన్యాజ్యముత్పూయ సక్రమం। విస్రస్యాపఉపస్పృశ్య ప్రహృత్యజ్వలనేకుశౌ। తప్త్వాగ్నౌ స్రుక్స్రువౌదర్భైః సమ్మృజ్యచ పునస్తపన్। తాంశ్చదర్భాన్ ప్రహృత్యాగ్నౌ పరిధీన్ పరిధాయిచ। ఆఘారసమిధౌదత్వా మధ్యమంసముపస్పృశన్। పరిషిచ్యేధ్మమాజ్యేన సిక్త్వాలంకృత్యయత్నతః అలంకృత్య స్వయంపశ్చాద్వహ్నిమృత్విజమేవచ। అనుజ్ఞాతో వసిష్ఠేన ప్రజాపతిమనుస్మరన్। ఆధాయేధ్మం తతస్సమ్యగాఘారావాఘారకౌమునిః। హుత్వాజ్యభాగా మానీంద్రః కృత్వాచాగ్నిముఖం శుభం। ప్రాఙ్ముఖే ముక్తమానీంద్రే సావధానేచ కౌశికః। కుర్వేపాశుపతంహోమానంకృతేమాక్తికమానినః। ఇతిసంకల్ప్య సుదృఢంమనఃకృత్వావధానతః। జుహావ రుద్రగాయత్రీ ముచ్చరన్సుస్వరాక్షరం। పంచ కౌశికోహానిర్నిత్యమేవ శుచివ్రతః। కృత్వా వేదోక్తమార్గేణ హవనం కర్తుముద్యతః। ముక్తర్షిద్విష్టితోభూత్వా రౌద్రీయం తంసుమూర్జపం। శుచిఃపాశుపతంతంత్రంకర్తుం సముపచక్రమే। ఇతికుశికసుతోర్వ శేయదిష్టంహితమవలంబ్యసువర్త్మసత్యనిష్ఠః॥ త్రిణయనభుజిభూర్మునిఃప్రచక్రేవ్రతమథపాశుపతంప్రణేతృమంతం॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణ
వైభవప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానేపాశుపత
వ్రతారంభోనామ సప్తమోధ్యాయః. శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ
ఖండే ముక్త్యుపాఖ్యానే
అష్టమోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ తతఃపరం యథావృత్తం శ్రోతుమస్తికుతూహలం। వివిచ్య కథయ త్వం మే వాత్సల్యేన పితామహ। నకిం శుశ్రావ దైత్యేంద్రోవ్రతవృత్తాంతమీదృశం। శ్రుత్వా కింప్రచకారాసౌ దుష్టైరసురైర్వృతః। కథంనిర్విఘ్నమభవద్వ్రతం మౌక్తికమానినః। విస్తీర్య మేసమాచక్ష్వ తాత పుణ్యాం కథామిమాం॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారద వృత్తాంతం తత్పరం రసవత్తరం। సావధానేన మనసా స్యాచ్ఛేత్తవకుతూహలం। యస్మిన్కాలే హ్యుపక్రాంతం వ్రతంసాళుపతాధిపం। విశ్వామిత్రాశ్రమేపుణ్యే మౌక్తికేనమహాత్మనా। తస్మిన్కాలే మహాదైత్యో జానుమండలనామకః। దుర్నిమిత్తాని సంప్రేక్ష్య కించిదుద్విగ్నమానసః। పురోహితం సమానేతుం ప్రాహిణోత్పురుషం స్వకం। సోపిగత్వా తదాదేశాచ్ఛుక్రాచార్యనికేతనం। శుచిభూతం త్రికాలజ్ఞం జపంతం పరమంజపం। ఉపస్థాయాసురగురుం సమయం సంప్రతీక్ష్యచ। ప్రణమ్యాభిముఖీభూతం కావ్యం భవ్యార్థదర్శినం। అథ విజ్ఞాపయామాస దైత్యసందేశమీదృశం। శ్రుత్వా శుక్రోథవిస్మిత్య దైత్యభృత్యం నిరీక్ష్యతం। వ్యాజహార సగంభీరం వచనం సర్వతత్త్వవిత్॥

* సుభట ఉవాచ *

అపి దైత్యకులశ్రేష్ఠ సుఖమాస్తే స బాంధవః। అప్యనామయమస్త్యస్య భృత్యామాత్యాదిషు శ్రేష్ఠకం। స్మరత్యస్మానపి ప్రాజ్ఞస్సురైశ్వర్యసమన్వితః। అపి వేత్సి కిమర్థం వా ద్రష్టుమస్మానపీచ్ఛతి। ఇత్యుక్తస్సుభటః ప్రాహ కుశలీ రక్షసాం వరః। మహాత్మన్నద్య సంద్రష్టుం భవన్తం సంప్రతీక్షతే। తదాజ్ఞాం శిరసా ధృత్వా త్వామహం సముపస్థితః। జానే భగవన్నద్య భవదాహ్వానకారణం। అనుజ్ఞాం దేహి గచ్ఛామి స్వసందేశం నివేదయే। ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా శుక్రః ప్రాహాదితం వచః ॥

* శుక్ర ఉవాచ *

ఏతే వయమితశ్శీఘ్రమాగచ్ఛామస్తవసన్తికం। నివేదయస్వ తస్యైవమస్మదాగమనం ద్రుతం। ఇతి శుక్రవచశ్శ్రుత్వా తం ప్రణమ్య జగామ సః। శుక్రశ్చ శిష్యసహితః ప్రతస్థే దైత్యవేశ్మ తత్। తదన్తరే చ దైత్యేంద్రం సభాసింహాసనస్థితం। చారః కశ్చిదుపాగమ్య ప్రణమ్యోపస్థితో రహః। తం సమీక్ష్య స దైత్యేంద్రశ్చారమూచే వచస్తదా। వ్యచరః క్వ క్వ తత్త్వం కింకిమాకలితం త్వయా। మదాజ్ఞాం నాతివర్తన్తే కచ్చిత్సర్వత్ర లౌకికాః। లోకపాలాశ్చ యే కేచిత్కచ్చిద్బిభ్యతి చైవ మత్। యే చ దేవాస్సగంధర్వాస్సయక్షోరగపన్నగాః। యతన్తే మత్ప్రియం కర్తుం దివారాత్రమతంద్రితాః। కచ్చిన్మాం స్తువతే వీరాస్సను చేష్టపరాఙ్ముఖం। అపి శంసన్తి మునయస్తపసోపాత్తవైభవం। కచ్చిన్మమాభినందన్తి శౌర్యవీర్యాదికాన్ గుణాన్। త్రైలోక్యవర్తినో లోకా యే చ సర్వే చరాచరే। లోకవృత్తమిదం సర్వం బ్రూహి తత్త్వేన భూరిశః। త్వయా న దృష్టపూర్వం యత్ జ్ఞాత్వా మితవ నైపుణీం। ఇత్యుక్తో దైత్యరాజేన చారః ప్రాహ కృతాంజలిః ॥

* చార ఉవాచ *

న వంచనీయా రాజానో భుజిష్యైశ్చారచక్షుషః। [illegible]తవ్యం భవ సర్వం సముక్తం సాధ్వసాధునా। విచిత్రం లోకవృత్తం చ రాజకృత్యం

చమర్గనం। తన్మయా యత్తువిజ్ఞాతం సప్రభావః ప్రభోగ్ధ్రివం। తవాజ్ఞాం శిరసాకృత్వా సర్వలోకప్రశాసితుః। పర్యటామ్యఖిలాన్ లోకాన్ త్రైజ సాంతామసానపి। యత్రయత్రానుపశ్యామి త్రైలోక్యేసచరాచరే। త్వ త్కీర్తి రతుభిశంసంతి సర్వేసర్వత్ర సర్వదా। త్వయాలోకైకవీరేణ రణేషు పరిపీడితాః। యక్షిభ్యత్యమరేంద్రాదాద్యాః కిమన్యచ్ఛతమిదంవిభో। అస్త్రీవి జ్ఞాపనీయస్తేవృత్తంస్వర్గసదాంపరం। పర్యాప్తభుజవీర్యేణత్వయా సంయ త్సుపీడితాః। నిర్గరాదుఃఖసంతప్తాబ్రహ్మాణంశరణంయయుః। సతానాదా యగీర్వాణానుపతస్థేజనార్దనం। సోపిత్రైస్సహితః ప్రాప్యశరణం పార్వతీప తిం। మగ్గశాంభవతాదత్తాం దేవతానాముపస్థితాం। నివేశ్యరతుణోపా యంవప్రేవైవభవద్వధం। విమృశ్యసవరాన్ సర్వాన్ ప్రదత్తాన్ పిధినాతవ। విచార్యబ్రహ్మణఃసర్వేమహుర్ంచభవద్వధం। ససర్జ సఃస్వయం శంభుస్తు జాతకమపిపూరుషం। సింహాసంహననంఘోరం శాంతమూర్తింశుభాంకి తం। పూర్ణచంద్రముఖాంభోజం ఘనపన్నీలకుంతలం। శ్రీకారసదృశశ్రో త్రంవిశాలతరవక్షసం। ఆజానుబాహుయుగళం సింహసంకాశమధ్యమం। పీనవృత్తకటీచక్రంసాలప్రాంశూన్నవిగ్రహం। కందర్పసదృశాకారంకుమా రసమవిక్రమం। నిర్దిశ్యతంమహాదేవః పురుషంమత్తనామకం। సుఖంతిష్ఠ తహేదేవాఇతిచోవాచదేవతాః।సోస్యనస్యేపదేశేనవిశ్వామిత్రంతపో వనే। ప్రతంపాశుపతంకుర్వన్ యాగంసముపద్రక మే। మునిభిర్బహుభిర్యు క్తస్సత్యంత్వద్వధకాంక్షయా। సర్వమేతన్మయాదృష్టంపిశ్వామిత్రాశ్రమే విభో స్తుంవం నిత్యంమహాఘోరంసర్వేచపరిమర్దయః। భుజాచ్ఛంభోస్సము ద్భుతం విష్ణోరంశమివాపరం। వర్ణయన్తిమునా తస్య రూపాదార్యాది కాన్సదా। శృత్వాతత్వేసతద్వాక్యంప్రమాణం ప్రభురేవమే। ఇత్యుక్తే ర్యాభవస్త్రాక్షంచారోబిభ్యదివాత్మని। వైశ్యక్రోధపరీతాత్మాసందాహాత ఇవో... ... ... సర్వాన్ ... ... ప్రేక్ష। నా... ...॥

* జానుమండల ఉవాచ *

ద్వారే స కుత్సితో మాం నిర్యాఖ్యో నాసౌ ముక్తనామకః । తస్యర్ష్యద్య ఖాదంతు క్రవ్యాదాస్తైతత్ కళేబరం । స ఉత్పతేద్యదివా వ్యోమ్నః ప్రవిశేద్వా గిరికందరం । దిగంతాన్ పరిధావేద్వా సముద్రాంతర్నిలీయతాం । ధూర్జటిం శరణం యాయాద్విష్ణుం వా పరమేష్ఠినం । నిహత్యైనం పిబంత్వద్య శోణితం క్షణదాచరాః । సమృత్యవే స్వయం జాతో మూఢో నాముక్తర్షి నామకః । సర్వలోకైకవీరం మాం విద్వేష్టి సురకంటకం । ఏవం బహువిజల్పంతం రాక్షసం జానుమండలం । సమేత్య పరివవ్రుస్తే రాక్షసా మదవిహ్వలాః । తానువాచ సురారాతిః క్రోధారుణితలోచనః । ఉద్ధతశ్చ సుదృప్తశ్చ దారుణో జానుమండలః । అరే రాక్షసశార్దూలా మహోదరపురస్సరాః । రే దీర్ఘజంఘ జంఘాల రే క్రౌంచగ్రీవ దానవ । రే శూర్పదంత మర్మాస వరాహముఖ రాక్షస । సర్వరోమర్ణ మహారోమర్ణ పివ్యద్రోణ సుదారుణ । ఖరకంఠ బకగ్రీవ కరాళముఖ దుర్ముఖ । ధూమ్రాక్ష భీమ తామ్రాక్ష విరూపాక్ష నరాంతక । సర్వే గత్వా స్వయం యూయం విశ్వామిత్రతపోవనం । మహిషాసురనామానం పురస్కృత్య మమ ప్రియం । తత్రాశ్రమే తపస్యంతం శైవవీర్యసముద్భవం । ప్రాప్య ముక్తర్షినామానం హత్వా తం దుష్టచేతసం । తస్యాఖండఖండాని భక్షయధ్వం మహాసురాః । స ముని ర్వ్యర్థసంకల్పస్సత్యం మన్నాశహేతవే । చరతి వ్రతమేకాగ్రః కృత్వా కౌశికమృత్విజం । తాం యజ్ఞశాలాం వేదేన కృత్వా మూత్రప్లుతాంతరాం । హేమకుండాన్ ప్రపూర్యాశు పూయశోణితకర్దమైః । ప్రత్యేకం తం మునీన్ సర్వాంస్తద్యాగసముపస్థితాన్ । జయేన సహితాస్సర్వే నివర్తధ్వం శుభాన్వితాః । ఇతి భర్తృవచః శ్రుత్వా దానవా మదవిహ్వలాః । కంపయంతః కరేష్వద్రీన్ పృథక్ పృథగథాబ్రువన్ ॥

* మహోదర ఉవాచ *

అద్య గత్వా మహారాజ ముక్తర్షేరాశ్రమం హఠాత్ । బ్రాహ్మణాంస్తాన్ హఠాద్ధత్వా క్షణేనైష్యామ్యహం పునః ॥

శ్రీ గ్లు జంఘుడు వాచ

శాధిమాన్యసన్య దైత్యేంద్ర ముక్తర్షిం నః కేవలం। రుద్రం తజ్జనకం హ త్వా దాస్యామి విజయం తవ ॥

క్రౌంచగ్రీవఉవాచ

రాక్షసాధ్యక్ష భద్రం తే ప్రక్షోభ్య మనిమండలం। భక్షయిత్వాచ ముక్తర్షిం క్షణాదేష్యామిసాంప్రతం ॥

మూర్ధ్వదంతరువాచ

బ్రహ్మాణమింద్రం రుద్రంవా విష్ణుంవా సహదైవతం। ప త్వాముక్త మునేః పత్న్యాన్ క్షణాదేష్యామిసాంప్రతం। ఏవమన్యేపిదైత్యేంద్రాః స ర్వేకాక్షేయపాణయః। జజల్పురుద్ధతాస్తత్ర ప్రమత్తాఇవ సద్విధాః। త దంతరే మహాయోగీ జానుమండలమండితః। భూతిరుద్రాక్ష సంకాశో రాక్షసాధిప తేర్గురుః। జానుమండలసంస్థానం సంప్రాప్తో భార్గవోమునిః। ఆగతంతుగురుంశ్రుత్వా తిష్ఠంతం ద్వారిభార్గవం। సముత్థాయాసనాత్ దైత్యః ప్రత్యుద్గచ్ఛతిసాదరం। తంప్రణమ్యాథ సాష్టాంగం కృత్వాపూజాం యథావిధి। తంమహాసనాసీనమువాచ విహితాంజలిః। భగవన్నద్య మేజన్మ కృతార్థం భవద్గురో। పూజ్యం రాజ్యంచ మే ప్రాజ్యం భవత్పా దాభివందనాత్। ఆచార్యతవమంత్రేణ తోషయిత్వా చతుర్ముఖం। ప్రా ప్య త్రైలోక్యసాంమ్రాజ్యం వర్తేహం భూరిసంపదాత్। త్వత్ప్రసాదేన మునీంద్ర త్రైలోక్యం మద్వశంగతం। దేవాశ్చైవసగంధర్వాః ప్రణమంతి భయాన్మమ। రణేషుసురవీరాణాం దారుణేషుమహేశ్వరైః। లీలయాత్వ త్ప్రసాదేనజయోహస్తగతఃకృతః। యత్కించన మమైశ్వర్యం తత్త్వదా యత్తమేవహి। త్వత్పాదౌ శరణం ప్రాప్తం కృపయా పరిపాహిమాం। ఇతిదైత్యవచఃశ్రుత్వా ప్రహస్న్నివకించన। ఉశనోవాచవచనం ప్రమధురం నీతివర్త్మనా ॥

శుక్ర ఉవాచ

ననుదైత్య కులాధ్యక్ష విద్యస్తేవైభవంపరం। భక్తిర్గురుషు తే నిత్యంతా వకీవిధ్యైవ నః। మత్వా త్వద్విభవం నిత్యమవక్రం విక్రమంతథా। గుణా శ్చౌదార్యముఖ్యాన్వా సంప్రీతిర్మహతీహినః। ఏవంబత మహాభూతే ర్లోక వ్యాపారదర్శినః। బభూవిమవయం నైవ స్మర్తవ్యాస్సుచిరంతవ। అద్యా హ్వానంతు తేశ్రుత్వా గత్వా ప్రీతిపరంపరాం। శిష్యం త్రైలోక్యనాథం త్వాంవీక్షితుం ప్రుతమాగతః। అపి తేస్తి శివంతావద్రాజ్యే సప్తాంగసం యుతే। అపిత్వాం సచివాస్సర్వే సంసేవంతే యథావిధి। జానాసి సర్వా న్వ్యాపారాన్ ద్వాదశే పరిమండలే। చారాన్ సంప్రేషయస్యాహో సర్వార్థనిపుణాన్ హితాన్। సంవిభజ్య సదానైకో త్రివర్గం పరిషేవసే। సచివాన్ సర్వధర్మజ్ఞాన్ భక్తాన్ బహుకలావిదః। పూర్వక్రమాగతాన్ శుద్ధాన్ సహాయానవలంబసే। భాండాగారం గజానశ్వాన్ శస్త్రాదీని పరీక్షసే। పురోహితాన్ మంత్రవిదః కర్మనిష్ఠాన్ శుచివ్రతాన్। కులాగ తాన్ సదాచారాన్ సంస్థాప్య బహుమన్యసే। యేచ కర్మకరాస్తేస్యుః పాచకాః శిల్పకారిణః। వస్త్రనిర్ణేజకాశ్చైవ యేచశయ్యాధికారిణః। ఉ ద్యానపాలకాయేచ యేస్త్రీశాలాధికారిణః। అశ్వకుంజరపాలాయే యేచ సిద్ధాంతకారిణః। తేసర్వే క్రమికాశ్చైవ కులీనాశ్చ కృతాఃకిల। కింతే శుశ్రూషణి తంశిష్య కాలేస మహాత్మునా। యదర్థం మామితఃప్రాప్తుం సమాహ్వయసిమానద। నీతిశాస్త్రమశేషంమే త్వయా పూర్వంశ్రుతం ఖలు। వర్తసే తేనమార్గేణ విజయంలభసేచిరం। ఇతిశుక్రవచః శ్రుత్వా ప్రత్యూచే జానుమండలః॥

జానుమండల ఉవాచ

ఉపపన్నం శివంబ్రహ్మన్ సప్తస్వంగేషు మేప్రభో। సత్ప్రసాదే కథం నుస్యాదశుభం త్వయిదీవ్యతి। తథ్యథాఖలు కర్తవ్యం రాజకృత్యం మహా మతే। తత్తథాక్రియతే బ్రహ్మన్నుపదేశో యథాతవ। తవప్రసాదాత్ త్రై

లోక్యం మమ హస్తస్థితం. యతః। నభయంవిద్యతే బ్రహ్మన్ కదాచిదరి
మండలాత్। అతిరిక్తమిదానీంతు నిమిత్తంసముపస్థితం। యతస్తుభవదా
హ్వానం ప్రయత్నాత్సాధితం గురో। గతాయాం భగవన్ రాత్ర్యాంస
మాప్యవిహితాశ్శ్రియాః। చంద్రశాలాం సమారుహ్య శిశ్యేపర్యంకమధ్య
గః। శుద్ధాంతజనశుశ్రూషాం పరిగృహ్యాచిరంతతః। శనైశ్శనైశ్చ భగవన్
నిద్రావశమహంగతః। నిశావసానసమయే దదర్శ స్వప్నమద్భుతం। దృ
ష్టస్తత్రాద్భుతం కేచిన్నానాశస్త్రాస్త్రపాణయః। స్వర్ణప్రతిమసంకాశాః
స్వచ్ఛయజ్ఞోపవీతినః। రుద్రాక్షమాలికాసక్తా భస్మోద్ధూళితవిగ్రహాః। ఆ
జానుబాహవస్సర్వే పీవరోన్నతవక్షసః। తేబలేనసమారుహ్య న్నగరం దేవ
కంటకం। శక్తిభిః పట్టసైః ప్రాసైస్తోమరైర్భిండివాలకైః। ప్రజహ్రుర్దాన
వాంస్తీక్ష్ణైః పరశ్వధయుతైరపి। దానవాశ్చ పరంధీనాః పీనగర్దభవాహ
నాః। అంత్రమాలాయుతగ్రీవా నీలాంబరధరాస్తథా। దక్షిణాందిశముద్ది
శ్యసంఘీభూయపలాయితాః। మాంచ దండధరః కశ్చిత్తీక్ష్ణదంష్ట్రోమహాయ
శః। గళహస్తక్రియాంకుర్వన్నయద్దక్షిణాం దిశం। పశ్యన్నేతాదృశం
వృత్తం ప్రబుద్ధోస్మి భృశావశః। దుర్నిమిత్తమిదం బ్రహ్మన్ ప్రవ్యాకుల
యతిప్రభో। కర్తవ్యమధునాకింవా కర్మశాంతికపౌష్టికం। కారణం కిమి
హాస్యాత్తు మస్వప్నస్యాస్య ధీనిధే। సప్తలోకైకవీరస్య జిష్ణ్వాదీన్జయత
స్సురాన్। త్రైలోక్యం కుర్వతోహస్తే ప్రశస్తబలశుశ్మణః। కథం మమ
మహోత్కృష్టేః పరిక్షయసమాగమః। యస్యదేవాస్సగంధర్వాస్సయక్షోరగ
రాక్షసాః। భ్రుకుటీకింకరాస్సర్వే తస్యమేస్యాత్కథంక్షయః। తథాపిస
ర్వతత్త్వజ్ఞం కులాచార్యం సుకోపనం। జ్ఞాపయిత్వా మనశ్శాంతింకర్తుకా
మోస్మ్యహం గురో। స్వప్నదోషప్రశాన్త్యర్థం కింవా కర్తవ్యమంజసా।
బ్రూహిబ్రహ్మన్ వినిశ్చిత్య కింకర్తవ్యం యథాశుభం। ఇతితస్యవచశ్శ్రు
త్వాజానుమండలరక్షసః। ముహూర్తమివనిధ్యాయన్నిస్తరంగ ఇవార్ణవః।
ఉశనోవాచ నిస్తంద్రం జానుమంతం మహాసురం॥

* శుక్ర ఉవాచ *

శృణు దైత్యవర శ్రీమన్ జానుమండల నామక। విదితోఽప్యేషవృత్తాం
తో యథావదనుపూర్వశః। త్వంహి దేవాన్ ఋషీన్ విప్రాన్ ప్రపీడయసి
భూరిశః। అశక్నువంతస్తాం బాధాం క్రియమాణాం త్వయానిశం। దేవా
శ్చమునిసంఘాశ్చ శంకరం త్రిపురాంతకం। ప్రాప్య త్వత్కృత్యమఖిలం జ్ఞాప
యన్తిస్మ సర్వశః। తచ్ఛ్రుత్వా తు మహాదేవః కృతవాన్ రాక్షసాంతకం। ము
నియాగస్య రక్షార్థం నియుక్తం మార్త్తికం విభుం। దివ్యాన్యస్త్రాణ్యనేకాని క
వచం మణికుండలం। అమోఘాస్త్రం పాశుపతం తస్మై దత్త్వా సదాశివః। స
గణం నియోజయామాస కర్తుం పాశుపతం వ్రతం। తేన యుక్తాశ్చ మునీంద్రా
యాగం కుర్వన్తి సువ్రతాః। సమాప్య యాగం తం వీరం సమానేష్యన్తి సంయు
గే। స త్వాం హనిష్యతి రణే శివవీర్యసముద్భవః। రాక్షసైస్సహితం వాపి మ
హాబలసమన్వితం। న హన్యసే త్వం త్రిదశైర్న యక్షైర్న చ రాక్షసైః। స బ్ర
హ్మసృష్టైర్గణైస్సర్వైః పరమేష్ఠివరో యథా। తద్విమృశ్య మహాదేవస్ససర్జపు
రుషం పరం। ముక్తర్ద్ధిమమరప్రఖ్యమార్యక్షత్రియసత్తమం। విష్ణునా సదృశం
వీర్యే తేజసా వహ్నినా సమం। రూపేణ కులితానంగం మహాగుణసమన్వితం
తముద్దిశ్యోపదిశ్యాశు వ్రతం పాశుపతాభిధం। యాగాయ ప్రేషయామాస
త్వద్వినాశనహేతవే। ఇతి వృత్తమిదం సర్వం త్వయాపి విదితం కిల। తన్నిమి
త్తమిదం దైత్య స్వప్నసందర్శనం తవ। న మన్యే ప్రతీకారం భావియత్తత్స్వవి
ష్యతి। మహాదేవస్య సంకల్పం ప్రతికర్తుం క్షమేత కః। క్రియాభంగేషు ప్రా
ణాంపీడనేషు తపస్వినాం। సతీనాం ప్రతిబంధేషు న త్వయా గురవస్స్మృతాః।
యథాదేనాస్సగంధర్వాః కైంకర్యం తవ కుర్వతే। దోర్విక్రమేణ జితా న త్వ
యా గురవస్స్మృతాః। నిపీడ్యాద్య త్వం త్రైలోక్యం కృత్వా వశ్యమాత్మసంతతిం।
పరితప్యసి కిం త్వామవిన్నిధనే సముపస్థితే। స్థాపిత్వర్థం తథాత్మానం వీర్యం స్వం
ఖ్యాపయయవ్యసి। త్వత్తస్సహోధికాః పూర్వం త్వత్తోఽధికవీర్యబలాధికాః। త్వత్తో
ఽధికాశ్చ బహవో దైత్యాః స్వపుణ్యక్షయం। ప్రాప్తా నాశం తదానీం తనాం

కాలేతుసముపస్థితే। కథంచిదపిసర్వేషాంప్రణాశస్సంభవిష్యతి। దుర్బలాః ప్రభవిష్యంతి బలినోయాన్తిసంక్షయం। కాలేసమాగతేదైత్యవర్తంతేనం పదాపదః। తత్రతత్కాలానుసారేణతత్తత్కర్మానుగుణ్యతః। వృద్ధిర్హ్రాసశ్చ మర్త్యానామవశస్సంప్రపద్యతే। బుద్ధయశ్చానువర్తంతే కాలంకర్మచతన్నృణాం। దైవాధీనేచసర్వస్మిన్ కాలకర్మానుసారిణీ। కోనామగర్వోలోకానామహంకారపురస్సరః। తపఃఫలమశేషంతే క్షయితం సాధుపీడనాత్। శ్రేయఃప్రహన్తినియతంసజ్జనానాంహిపీడనం। అథవా నాస్తితేదోషః కాలేతాదృశ్యుపశ్యతే। ఇదానీంధైర్యమాస్థాయ యతస్వప్రతభంజనే। నత్యాజ్యంపౌరుషంధీరైస్సంకులేపిసమాగతే। మహార్ణవేపోతభంగేద్రవ్యనాశేపిసంస్థితే। సాంయాత్రికప్రయతతేతర్తుంకర్తుంవణిక్క్రియాం। పౌరుషే క్రియమాణేతుకదాచిల్లాభసంభవః। నిష్పౌరుషస్యనైవస్యాత్ కదాచిదపి సత్ఫలం। తస్మాత్పౌరుషకారస్తేయుక్తాదైవేప్యసమ్ముఖే। యతస్వనీతితత్త్వజ్ఞముక్తక్రైఃప్రతిభంజనే। ఏవంబ్రువంస్తదాకావ్యోయయానిజగృహంప్రతి। అనుగమ్యగురుందైత్యైః ప్రణమ్యవినివృత్యచ। శుక్రస్యాత్మగురోర్ధీరోవాక్యం సంభావ్యచార్థవిత్। స్మృత్వాత్మజ్ఞానుమార్గేణ దైత్యశ్చింతయామాసవిహ్వలః అహంయస్యోపదేశేనచరిత్వాపరమంతపః। ప్రీణయిత్వాసురజ్యేష్ఠంవరాన్ ప్రాప్యాన్యదుర్లభాన్। త్రైలోక్యంస్వవశీకృత్య సామ్రాజ్యైస్థైర్యముపస్థితః। సోపిదైత్యగురుః శ్రీమానేవమాహాఖిలార్థవిత్। యస్యాభిలాషస్సు మహాన్ దైత్యశ్రీపరివృద్ధయే। కింభవిష్యత్యసంభావ్యంకాలేననిధనంమమ। నహి శుక్రస్త్రికాలజ్ఞః ప్రవదేద్విప్లుతవచః। నిమిత్తానిచ పశ్యామిపరితానికానివిత్। కంపతేదోరిదంవామమక్షిచైదమదక్షిణం। ప్రాయంతేవికృతాశ్శబ్దాః కాకఘూకాదిపక్షిణాం। ద్రోణకాకాశ్చ కంకాశ్చ సంఘశః పరివృణ్వతే శివానురుతానిఘోరాణిశ్రూయంతేసర్వతోదిశం। శోకసంతప్తమివమేహ్యాత్మయాక్షోభముపైతే। ఏతైరన్యైశ్చబహుభిర్దుర్నిమిత్తైర

నేకశః। మన్యే రాక్షసరాజ్యశ్రీః పునస్సంక్షయ మేష్యతి। తథాపి పౌరుషం కార్యం ధీరైర్ధైర్యం నజాతువిత్। యతిష్యే యాగవిచ్ఛేదం కర్తుం ముక్తము నేఽపరం। అపూర్ణేతు వ్రతే తస్మిన్నకుర్యాత్సతుకించన। తంచ వానిహనిష్యంతి రాక్షసామదవిహ్వలాః। ఇతినిశ్చిత్యమనసా జానుమండలరాక్షసః। ఆహూయ మంత్రిప్రవరాన్ కార్యఖడ్గధురంధరాన్। సర్వబాహుం చణ్డశౌర్యం దేవాంతకఘనోదరాన్। మంత్రిణస్తాన్సమాహూయ ప్రోవాచేదంవచస్తదా॥

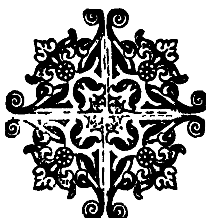
* జానుమానువాచ *

శృణుధ్వం మంత్రిణస్సర్వే చతురంగబలైర్వృతాః। గాఢసైన్యైర్మహాసాహసైస్సంయుతాశ్చ మహాబలైః। విశ్వామిత్రాశ్రమం గ[illegible]త్ర మిత్రర్షిపుంగవః। తద్విధానం నిహత్యాశు భీషయిత్వాఖిలాన్ మునీన్। మునీనాం మండలంప్రాప్య హనిష్యథ బహూన్మునీన్। తేషాం శిరాంసిఛిత్త్వాథ జుహుతాగ్నౌ ప్రకాశతః। ముక్తర్షింహంత వేగేన శివదీక్ష్య సముత్సవం। హతే తస్మిన్ మునివరే దైత్యశ్రీః స్థైర్యమేష్యతి। బహూని బహుమానాని లభ్యంతే భవతామపి। ఇతి రాక్షసరాజస్య సమాకర్ణ్య వచస్తదా। అమాత్యాః క్రోధసంరబ్ధాః స్తమూచుర్మదవిహ్వలాః। భో రాక్షసకులాధ్యక్ష నవక్తవ్యమిదంపునః। త్వయాఽసృష్టపతా ప్రాగ్ద్వమస్మదీయం భుజాబలం। యే వయం పినిహన్యామ త్రిదశేశాన్ రణేక్షణాత్ భక్షేమ బాడబజ్వాలాన్ పీడయేమ పవీన్ కరే। లఘయేమ [illegible]శం చూర్ణయేమ కులాచలాన్। శోషయేమార్ణవాన్సప్త పాయయేమోడుసప్తతిం। స్వామిన్నుదగ్రవీర్యాణాం స్వచ్ఛాసనముపేయుషాం। అసాధ్యం రక్షసామత్ర త్రిలోక్యాంనహివిద్యతే। ముక్తర్షేర్గ్నునిమాత్రస్య యాగమాత్రం చిదీపితః। పుర్నలగ్నిసమోంశస్య వధస్తస్య కియాంస్తవః। నల

యాంవినిహత్యైనం ముక్తర్షిందుష్టచేతసం। భిత్త్వా శిరాంసి ఋషీణాంచ తుణాదేష్వాను హేవయం। ఇత్యుక్త్వా మంత్రిణస్సర్వే తపోవనముపాయయుః। రాక్షసైర్బహుభిర్యుక్తా బహుశస్త్రాస్త్రపాణిభిః। తం ప్రవిశ్యాశ్రమందివ్యం శాన్తంమునిగణాంచితం। జాతివైరవినిర్ముక్తం బహుపక్షిమృగాకులం। ఘుష్యమాణత్రయీఘోషం హోమధూమసమావృతం తతశ్చ రాక్షసాస్సర్వే భయభక్తివివర్జితాః। యజ్ఞశాలాం ప్రవివిశుః సర్వలోకమనోహరాం। బ్రహ్మబృంద సమాక్రాంతాం పఠ్యమానమనూత్కరాం। హూయమానహవిర్గాత్రాం జ్వాల్యమానవిభావసుం। పాత్రైశ్చబహుభిర్యుక్తాం నానాధాన్యాభిపూరితైః। దధిక్షీరాజ్యపాత్రైశ్చ పాత్రైశ్చ స్రుక్స్రువాదిభిః। శంఖపాత్రైశ్శృంగపాత్రైర్దారుపాత్రైర్విశేషతః। సువర్ణతామ్రపాత్రైశ్చ రాజతైఃపాత్రపంచయైః। సుధాలిప్తపాత్రైశ్చ మృణ్మయైఃపల్లవాంచితైః। ఇక్షైర్నతకుశైశ్చైవ కదళీదళకీలితైః। కదళీపనసామ్రాది ఫలైశ్చసుమనోహరైః। సువర్ణకలశైఃరమ్యైః పుణ్యనద్యంబుపూరితైః। నారికేళైశ్చ ఖర్జూరైః రాశీభూతైశ్చ పూరితాం। దివ్యపుష్పోపహారాఢ్యాం దివ్యదీపపరివరాం। చందనాగరుకర్పూరసుగంధచయబంధురాం। ప్రవిశ్యతాం రత్నమయీం యాగశాలాం మనోరమాం రక్తధారాన్ మాంసఖండాన్ వర్షయన్తి స్మ రాక్షసాః। కేచిచ్చప్రహస్తైశ్చాస్సాసమేయఖరస్వనాన్। తాడయన్తిచ మంత్రాత్స్యసహస్రాన్ సాధుభాషిణః। భంజయన్తిచ పాత్రాణి భిందన్తి లోకాన్ బహూన్। దధిక్షీరాజ్యపాత్రాణి ప్రక్షిపన్తి విభావసౌ। పశ్యన్తి భీకరైర్నేత్రైర్వ్యక్తైరతిలోహితైః। దర్శయన్తిచ దంతాన్ స్వాన్ హుంకుర్వన్తి మహోద్ధతాః। ప్రహరన్తిమహాటోపం జానుజంఘాస్సభూరిశః। దంశన్తిసంస్పృ
[illegible] పిబన్తి [illegible]

తిశాసనాత్ । కోటిరాక్షససంయుక్తాః పాశముద్గరసంయుతాః । తాన్
దృష్ట్వా మునయస్సర్వే భయభ్రాంతాశ్చ విహ్వలాః । దిశః ప్రదుద్రువుస్సర్వే
రక్ష రక్షేతి వాదినః । విప్రగంధిపలలప్రవర్షిభిర్దానుసంలభస్త్రైర్నిపీడితాః ।
ముక్తమానియజనార్థమాగతాః దుద్రువుః ప్రతిదిశం భయాతురాః ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ష
వైభవప్రస్తావే మార్గశీర్షోపాఖ్యానే వ్రతభంజనో
ద్యమోనామ అష్టమోఽధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కల్యాణంభూయాత్.

శ్రీబ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ
ఖండే ముక్త్యుపాఖ్యానే
నవమోధ్యాయః.

నారదఉవాచః పితామహ మహాప్రాజ్ఞ భారతీహృదయప్రియ। తదనంతరవృత్తాంతం శ్రోతుమస్తికుతూహలం। యాగభంగేప్రవృత్తానాం రాక్షసానాందురాత్మనాం। కింవానివారణోపాయం ప్రాపేదేమునిసత్తమాః। తదేతద్బ్రూహి విస్తార్య ప్రసీద జగదీశ్వర॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారద వక్ష్యామి యద్వృత్తంముక్తమానినః। సావధానమనాభూత్వా చిత్రంవృత్తమిదంసుత। ఏవంకుర్వత్సు సంక్షోభం సర్వ్వాగేషుయాతుషు। విశ్వామిత్రాథ సంప్రాజ్ఞో దృష్ట్వా రాక్షసచేష్టితం। మాక్షిప్రాప్యయోగీంద్రంరుద్రమానససంభవం। రక్షస్త్వేమువధోపాయం చింతయన్తంమహాశయం। ధీరప్రశాంతహృదయంజగాద వచనందహః॥

* విశ్వామిత్ర ఉవాచ *

శృణువత్కార్తికమద్వాక్యంరహస్యంశుభసూచకం। దేవీంభజమహాబాహోదైత్యవిధ్వంసకారిణీం। విష్ణుమాయాంమహాశక్తింయోగనిద్రాం జగత్పతేః సర్గస్థితిభువనస్సృష్టింపర్యాప్తానాంప్రసాధినీం। సర్వవిద్యామయీందివ్యాంసర్వశక్తిమయీంశివాం। బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాంసర్వ

శస్సహకారిణీం। పరతేజోమయీం దేవీంప్రకృతింవికృతింపరాం। సానిహన్తి
మహాదేవీసర్వాన్‌రక్షోగణాన్‌క్షణాత్ । ఆదిశక్తిర్మహాకాళీమహనీయగు
ణోత్తరా। పురాకల్పే యదాజజ్ఞే బ్రహ్మనాభేస్మధుద్విషః। తదాతిమో
మలాజ్జాతౌ రాక్షసౌ మధుకైటభౌ। మహాబలౌ మహాధీరౌ లోకానా
మన్తకోపమౌ। తావపాజహ్రతుర్దృష్ట్వా వేదాన్విధిసకాశతః। వేదాపహా
రజాత్ క్లేశౌత్తప్యమానోబ్జసంభవః। సస్మార లోకజననీమాదిశక్తింయశ
స్వినీం। ధ్యానమాత్రప్రసన్నాసాజగద్ధాత్రీమహేశ్వరీ। విష్ణునాసహితా
దేవీ హత్వాతౌమధుకైటభౌ। క్లేశం ప్రశమయామాస విధేర్వేదాపహా
రజం। విష్ణుశ్చ సుప్రసన్నాత్మా విశ్వసంత్రాణతత్పరః। అబ్జయోనేరుపా
దిశద్వేదాన్ హయశిరోధరః। నామరూపవ్యభూతానాం విశ్వేషాంచ
ప్రపంచనం। వేదశబ్దేభ్యపవాదౌ దేవాదీనాంచకారసః। కదాచిన్మందరే
శైలే మమపూర్వంతపస్యతః। సాక్షాత్కృత్య స్వయంబ్రహ్మ సూక్తం
తద్వ్యాజహారహ। తదహం తేప్రదాస్యామి స్వీకురుష్వావధానతః। సిద్ధి
మేష్యసిధర్మాత్మన్ హత్వామష్టనిశాచరాన్। నిశమ్య తద్వచస్తస్యాహ్యు
పస్పృశ్య శుచిర్మునిః। జగ్రాహ కౌసికాన్మౌనేశ్చండికామంత్రముత్తమం
కౌసికశ్చాహ పుణ్యాత్మన్నిమం మంత్రమనూచ్చరన్। స్మరసర్వజగద్ధా
త్రీంచండికాం శక్తిసంయుతాం। తాన్హనిష్యసి తత్రైవ రాక్షసాన్ క్రో
ధమూర్ఛితాన్। విజేష్యసేత్వం ధర్మాత్మన్ సంయుగే నాత్రసంశయః।
అథముక్తమునిః శ్రీమాన్ సతం మంత్రమనూచ్చరన్। తుష్టావవిష్ణుమా
యాంతాం సర్వలోకైకమాతరం। సర్వశక్తిమయీం దేవీమాదిశక్తిమ
నశ్వరీం। విష్ణుమాయాంమహాంవందేమహాదేవసహాయినీం। దయామయ
ప్రకృతికాం దేవతాం దేవసంతతేః। దేవాద్యర్చితపాదాబ్జాం దేవీంశరణ
మాపన్నమః। మహాదేవప్రియతమాం మాననీయగుణోదయాం। పరాత్ప
రతరాందివ్యాం పరాంబాం సముపాస్మహే। ధర్మసంవర్ధనీం ధర్మ్యాం
బ్రహ్మణ్యాం బ్రహ్మవాదినీం। సర్వసిద్ధ్యంతకరిణీమాదిదేవీముపాస్మహే।

నిస్తుల్యాం భయసంహర్త్రీం భయకారణకారిణీం। భాస్వరాం భాస్క-
రీం ప్రఖ్యాం భజామో భువనేశ్వరీం। చంద్రప్రభాం చంద్రముఖీం చంద్రి
కాం చంద్రశీతలాం। చంద్రసూర్యాగ్నిరూపాక్షీం చంద్రచూడప్రియాం
స్తుమః। విద్యాం విద్యాతిగాం హృద్యాం పరవిద్యావిశారదాం। వేదవే
ద్యాం విధీంద్రాద్యాం విద్మః పరమేశ్వరీం। శర్వాణీం శర్మదాం శీలాం స
ర్వగీర్వాణనందితాం। గర్వాపహాం గుణశ్రేణీం శరణం కుర్మహే సతీం। శ్ర
ద్ధాం సర్వజగద్ధాత్రీం ప్రబుద్ధాం శుద్ధిమత్తరాం। అనుబద్ధామసంబద్ధామవి
ద్ధాం శ్రద్దధీమహి। భూతిప్రదాం భూతిమయీం భూమివ్యోమాభిభాసినీం।
భూతేశ్వరీం భూతధాత్రీం భవ్యరూపాముపాస్మహే। పద్మాలయాం ప
ద్మముఖీం పద్మాక్షీం పద్మగంధినీం। పద్మనాభానుజాం దేవీం పద్మినీం పర్యు
పాస్మహే। శివాం శివప్రియాం శాంతాం శివమూర్తిం శివంకరీం। శుభాం
గీం శివసంధాత్రీం శివాకారాముపాస్మహే। విశ్వోదయాం విశ్వభర్త్రీం వి
శ్వోపప్లవహారిణీం। విశ్వావనీం విశ్వసహాం విశ్వనాథానుగాం స్తుమః। హే
మాంగీం హేమసంధాత్రీం హేమాచలనివాసినీం। హేమోజ్జ్వలాం హైమ
వతీం హేలాశీలాముపాస్మహే। మహోన్నతాం మహాదేవీం మహోదయగు
ణోదయాం। మహస్వినీం మహాకాళీం మహితాం పర్యుపాస్మహే। పుష్టిం పు
ష్టికరీం సిద్ధిం పుష్టాంగీం పుష్టిసాధికాం। పరపుష్టస్వరాం పుష్టాం ప్రహృష్టాం
పర్యభిష్టుమః। కన్యాకుమారీం సన్మాన్యామసామాన్యమహామహాం। ధన్యైః
పుణ్యాత్మభిర్గణ్యామనన్యాం పర్యుపాస్మహే। భద్రప్రదాం భద్రమూర్తిం సు
భద్రాం భద్రభృత్ప్రియాం। భద్రదంతికరస్నాప్యాం భద్రకాళీం భజామ
హే। శ్రీమతీం శ్రీకరీం శ్రీదాం శ్రేయసీం శ్రీవివర్ధినీం। ప్రతిసిద్ధాశ్రితాభీష్టాం
శ్రియం దేవీముపాస్మహే। ఇత్యుక్త్వా షాక్తికః శ్రీమాన్ సస్మార పరమేశ్వ
రీం। కైలాసపతినా పూర్వముపదిష్టాం యశస్వినీం। తతో భగవతీ దేవీమ
ర్గా భక్తార్తినాశినీ। త్రిశూలధారిణీ గౌరీ భీమా భైరవనందినీ। చంద్రసం
కాశవదనా చంచరీకాంతకుంతలా। దర్పణస్వచ్ఛగండాభా। పక్వబింబ

ఫలాధరీ । చంపకాంచితనాసాగ్రశ్రీకారాభశ్రుతిద్వయీ । కంబుగ్రీవాతి మధురకగ్రపీనపయోధరీ । తారహారావళీపూర్ణ్ణారత్నాంకితవిభూషణా । ముష్టిమేయోచ్చలన్మధ్యా చక్రప్రఖ్య బృహత్కటిః । రంభాస్థంభోపమోత్సంగా పాదపద్మాంకనూపురా । కేయూరకటకోపేతా మంజుమంజీరశింజితా । లలాటికాస్ఫురత్ఫాలా కర్ణాన్తాయతలోచనా । కర్ణికాకాంతిభూయిష్ఠా కన్యా కలితయవ్వనా । ప్రశస్తైర్బహుభిర్హస్తైర్నానాశస్త్రాస్త్రధారిణీ । చాపానధిజ్యాన్సుబహూంస్తోమరాంశ్చ పరశ్వధాన్ । భిండివాలగదాశల్యకరవాలశిలీముఖాన్ । ఉద్వహన్తీ స్ఫురత్తీక్ష్ణాన్ శత్రుకోటిభయంకరాన్ । నేత్రత్రయేణ రక్తేన రోషముద్గిరతీ భృశం । అగతా బహుసాహస్త్రైః ప్రమదైః పరిసేవితా । ద్వష్ట్వా తాం మౌక్తికో మౌనిః పరితుష్టావ భాస్వతీం ॥

* మౌక్తిక ఉవాచ *

దేవాదిదేవదయితే దృతలోకదక్షే దివ్యత్కటాక్షపరివర్ధితభక్తసంఘే । ధన్యాత్మయోగిహృదయాంబురుహాధివాసే పుణ్యాస్రవంతి పరమేశ్వరి తే నమోస్తు । ఇంద్రాదిదేవగణవంద్యపదారవిందే వందారుబృందహృదయేప్సితకల్పవల్లి । వేదాన్తవేద్యగహనీయమహాప్రభావే మర్గే జగజ్జనని దేవి నమో నమస్తే । వీక్షాణుమాత్రపరిక్లృప్తసమస్తకృత్యే నిత్యోత్సవప్రచురనిర్మలరత్నగేహే । నానావిభూషణవిభూషితదివ్యదేహే । నారాయణిప్రథితసద్విభవే నమస్తే దారిద్ర్యదారుణపటిష్ఠకటాక్షలేశే । దైత్యేంద్రమర్దవినిర్మథనైకవీరే । నానావిధప్రహరణాంకితపాణిపద్మే నారాయణప్రియసహోదరి తే నమోస్తు । పారాతిగాధికకృపారససిద్ధసింధో పాదానతార్తపరిపాలననిత్యబంధో । బ్రహ్మాండధారవహవీక్షణసూక్ష్మబిందో । చండిప్రసాదనిరతే సుహితే నమస్తే । మంజీరశింజితమయాఖిలవేదబృందే మాణిక్యదీపకళికాయితచారుబింబే । శర్వాణి పార్వణశశాంకకృతావతంసే సర్వేశ్వరప్రణ

యునిప్రణయేప్రణామాః। మత్కేమహేశ్వరిగిరీంద్రకుమారిగౌరినారాయణి త్రిపురసుందరి సింహవాహే। ధర్మప్రవర్ధనిభవానిలసత్త్రినేత్రే। త్రైలోక్యధాత్రినిమిషాంబనమోనమస్తే। నేత్రాణిభానుశశి...కరవహ్నయస్తే కేశాశ్చవిష్ణుపదముచ్ఛ్వసితానివేదాః। కర్ణాదిశఃకమలయోనిముఖాస్తనూజాభూరంఘ్రిరంభనహిమాతవకేనగమ్యా। రోమాణినానతవ భూమిరుహోస్సవిత్రిసఖ్యౌసరోజనిలయాంచ పరిస్వతేచ। భూమాపుటోకినక భూధరరోహణాతే। కన్యాకుమారికలమే తవనః ప్రభావం। త్వత్తస్సమస్తభువనాన్యుదయంప్రయాంతి పశ్చాత్ప్రవృద్ధిముపయాంతికటాక్షణాత్తే। త్వయ్యేవదేవినిఖిలంవిలయంప్రయాంతిత్వత్తః పర...స్తినచాస్తిదేవి। ధ్యాయన్తియేహృదిసదాజగధీశ్వరింత్వాం। ధన్యాస్తఏవమనుజాః మానవి రాజమానాః। క్షిప్త్వాఖిలాన్ సురగణాన్ మహితాన్ క్షణేనజేగీయమానవిభవాఃప్రచరన్తిలోకే। త్వాంసర్వలోకజననీంప్రథితప్రభావాంలోకేశ్వరీం శరణమేత్యసమర్థమేహం। మద్గాత్రితమర్దనిశాచరవీరసేనానిర్జిత్యదైవతహితం నియతంపరాంబ। వేదత్వమంబసర్వజ్ఞే యథాహంపరమేష్ఠినా। శంకరేణసమాదిష్టః కర్తుంపాశుపతంవ్రతం। యాగేకర్తుంసమారబ్ధే దైతేయాభృశదారుణాః। కర్తుం విఘ్నమనుప్రాప్తాః కుర్వతే వ్యాకులంబహు। ఇత్యుక్త్వా రాక్షసాన్దృష్ట్వా పరాపతనతత్పరాన్। ఇదానీండనుజాన్దేవీక్షణేననిహనిష్యతి। దూరాద్యాయయంపలాయధ్వంవరాక్షసాః పిశితాశనాః। ఇత్యువాచమునిశ్రేష్ఠస్తన్యాయంప్రాగతాంతతః। తదాతస్యప్రసన్నాసా చండీమాతమాపహారిణీ। యుష్మాభిశ్చ రాక్షసానీకైర్నష్టస్తపోవనే। అవదస్సస్సమాశ్రైషీర్ద్వ స్వహంరాక్షసానితి। పతాదృశీంమహాదేవీం ననామ మునిపుంగవః। జయ శర్వాణి రుద్రాణి భువనేశ్వరికాంభవి। రక్షమాం దేవికల్యాణి రక్షసాంయాగఘాతినాం। సంహారం కురుకల్యాణి యాగం నిర్విఘ్నతం కురు। ఇతిశ్రీ...సూక్తికేశ్చ కృతి వాహ...మహా...। ...యోగి...స్య...తాను

చ్చచారచ। తదంతరే రాక్షసాశ్చ ముముచుశ్శరసంతతీః। చకార కరకా
వృష్టిం హత్వా దేవగతిః బహు। తతో భగవతీ దేవీ శోషణాస్త్రప్రయోగ
తః। వృష్టిం నివారయామాస వర్షోపలమథక్షణాత్। అథ దైత్యవరేణైవ
బాహూవిస్తార్యకోపతః। ద్వేషిణా మహిషాఖ్యేన జానుమండలపు[illegible]
ణా। దేవీమభిముఖీకృత్య నిమిషాఖ్యాం మహాసహాం। ఉత్పాట్య శైలశిఖ
రం పరిక్షిప్తం నభోంగణాత్। తదంతరే దైత్యవీరాః కుర్వంతో గర్జితం బ
హు। సింహవ్యాఘ్రవరాహాది మహోష్ట్రగమృగవాహనాః। పరశ్వధ
గదాప్రాసఖడ్గాద్యాయుధసాధనాః। పరివృత్య మహాదేవీం సర్వే రురుధి
రే బలాత్। తతస్సా క్రోధతామ్రాక్షీ నానాశస్త్రాస్త్రధారిణీ। సింహ
మగ్రం సమాస్థాయ సూర్యకోటిప్రభాయుతా। హుంకారేణైవ ధీరేణ
భీషయిత్వా నిశాచరాన్। రక్షసా శైలశిఖరం పరిక్షిప్తం నభోంగణాత్।
శతకోటిప్రహారేణ శకలాన్యకరోచ్చ తత్। తాం దృష్ట్వా భీమసంకాశాం
శస్త్రపాణిసహస్రికాం। వహ్నిజ్వాలాన్ ప్రవర్షంతీం క్రోధతామ్రాయతే
క్షణాం। అందోళ్యమాలిసుకృతకుండలాభ్యాం విరాజితాం। గజోభూ
త్వాభిదుద్రావ తాం దేవీం మహాసురః। హుంకారేణహతాః పూర్వం
దిశః ప్రద్రావితాపరే। రాక్షసాః పునరాగమ్య సర్వే రురుధిరే దిశః। శైలా
కారం తమాయాంతం దృష్ట్వా భగవతీ గజం। పాశేనాబధ్వా వేగతః ఖడ్గేన క
రమచ్ఛినత్। దైత్యాంశ్చ [illegible] కిరద్భిః [illegible]। స
ర్వద్రావయదస్త్రామాన్ భీషయిత్వా దిశో దిశః। తతో [illegible]
దేవ్యాక్కృత్తకరః కరీ। అకించనాకారతాం ప్రాప్య మాహిషం తనుమాశ్రితం।
శిఖ్యస్తమివ శృంగాభ్యాం క్రుధ్యంతం మహిహ్వలం। [illegible]
చ్ఛేత్తుం తత్పృష్ఠాంగమండలం। కథం చిన్నష్టశీర్షక్తో మస్తకో మహిషాసురః
ఉత్పతంశ్చ పతన్నుర్వ్యాం ఘూర్ణమర్వాన్ క్రోధమూర్ఛితః। అచలాం సచ
లాం చక్రే సర్వాంచ సురఘాతకః। శిలోచ్చయాంశ్చ శత్రుత్వాన్ శృం
గాభ్యాం సోక్షిపన్నగే। బ్రహ్మాండమప్యస్యజాతం [illegible]

దృష్ట్వాభగవతీక్రుద్ధా త్రిశూలేన జఘానతం। త్రిశూలఘాతవిభ్రాంతఃప
తితఃపునరుద్ధితః। తంత్యక్త్వామహిషందేహమభూద్బాహుసహస్రభృత్।
తేనబాహుసహస్రేణ సాశాన్ప్రాసాన్కృపాణకాన్। తోమరాన్పర
శూలాన్ శల్యాన్ ముసలాన్ ముద్గరాన్ బహూన్। చక్రాణిశక్తిర్యష్టీశ్చ
భిండివాలాన్ భయావహాన్। గదాశ్చ పరిఘాన్ భీమాన్ శితాగ్రాశ్చా
సిధేనుకాః। ఇష్వాసాంశ్చ తథాధిజ్యాన్ ముంచతశ్శరజాలకం। నిశాచ
రఃక్షణార్ధేన సర్వలోకభయంకరః। ఆయుధానాంసహస్రాణిబిభ్రత్కా
లాంతకోపమః। అభిదుద్రావ తాం దేవీం దైత్యానుత్సాహయన్భృశం।
నిమిషాంచాంజసాక్రుద్ధా దృష్ట్వోగ్రం యామినీచరం। కోటిసూర్యప్రతీ
కాశా జ్వలజ్వాలావళీయుతా। బహుసాహస్రవదనా బహుసాహస్రలో
చనా। బహుసాహస్రశస్త్రాస్త్రా బహుసాహస్రబాహుకా। జిహ్వానాం
బహుసాహస్రైర్వహ్నిజ్వాలాః ప్రవర్షతీ। విష్వక్స్ఫులింగాన్కిరతీసహ
స్రేభ్యశ్చచక్షుషాం। సూర్యరశ్మీన్ప్రవర్షంతీరోమకూపసహస్రతః। బా
లసూర్యప్రతీకాశావిద్యుచ్చేలాంచలాంచితా। స్ఫురత్తాటంకసాహస్రాచ
లత్కుండలమండితా। కర్ణికాకోటిసందీప్తా దీప్యమానలలాటికా। దాడి
మీబీజరదనావినీలభ్రూపరంపరా। దర్పణోదరసంకాశవిస్ఫురద్గండమండ
లా। రత్నకేయూరసాహస్రభాస్వద్బాహుపరంపరా। తారహారప్రభా
పూరప్రచ్ఛాదితపయోధరా। మణికంకణసందోహక్వణత్పాణిపరంపరా।
కాంచీకలాపమాణిక్యప్రదీపితకటిస్థలా। శింజానమంజుమంజీరరంజితశ్రీప
దాంబుజా। దివ్యమాల్యాంబరధరాదివ్యగంధానులేపనా। శృంగారవీర
చాతుర్యవాత్సల్యాదిగుణాకరా। సాముగ్గాచరితానగ్రేసమభూత్సురాం
గనే। తాంనిరీక్ష్య పరాందేవీం సర్వతేజోమయీంశివాం। అంతర్భీతో
పిదైత్యేంద్రస్తామభ్యద్రవదుద్ధతః। సాక్రుద్ధా నిమిషానామ్నీ సర్వలోకమ
హేశ్వరీ। జఘానతంత్రిశూలేనసంరబ్ధంక్షణదాచరం। అథతూర్ణంసదై
త్యేంద్రస్తాం దేవీంరణకోవిదః। మహాబలాంప్రగృహ్యాశుశ్రితవాన్మృగ

తాంక్షణం। మృగరూపంచతందైత్యంమహావ్రత్తాంశ్చసైనికాన్। దృ
ష్ట్వాపరమసంక్రుద్ధాకంపితోష్ఠపరంపరా। తతోనభోగతాశూరంక్షిప్త్వా
సాజగదంబికా। క్షణాదాశుగజాలేనబాధయామాసచండికా। శరప్ర
చ్ఛాదితాస్సర్వేజానుఖండలసైనికాః। ముహూర్ఛాగ్రప్రతీకాశాముహూ
ర్తంగతచేతనాః। మూర్ఛితాతిజాస్తేచపతితాః శయితాస్థితాః। ము
హూర్తకాలమభవన్నాలేఖ్యలిఖితాఇవ। తదాతదాశ్రమేపుణ్యేయాగా
ర్థంసముపస్థితాః। మహర్షయోమహాత్మానోమహాదైత్యైరుపప్లుతాః। దిశః
ప్రధావితాస్సర్వేదృష్ట్వాఖేనిమిషాంబికాం। వర్షన్తీంశరసందోహంవిద్యు
చ్ఛాయనిఖాంశుభాం। గాఢసాడంబరేశాంతేహృష్టపుష్టాంతరంగకాః।
తుష్టువుర్నిమిషాదేవీందర్శితాంజలిపఙ్క్తయః। నమస్తేస్తుమహాదేవి నమ
స్తేశంకరప్రియే। నమస్తేశుభసంధాత్రినమస్తేపరమేశ్వరి। దిష్ట్యాదేవిజగ
న్మాతస్త్వత్ ప్రసాదేనసాంప్రతం। దుష్టదైత్యగ్రహాన్ముక్తాః ప్రాణాంస్తు
పరదధ్మహే। నిర్మూలయమహాదేవినిశ్చేష్టాన్దానవానిమాన్। మృత్యు
రూపాభవత్వైతేమానాఃపునరనూద్ధితాః। జయత్రైలోక్యజననిజయధర్మ
వివర్ధని। జయబ్రాహ్మణ్యసంధాత్రిజయరక్షోవిదారిణి। జయభక్తార్తిశమ
నిజయదేవాదిదేవతే। జయవేదాంతవిదితేజయసౌభాగ్యదాయిని। ఇత్యే
వంసంస్తుతాదేవీప్రత్యాహపరమేశ్వరీ। మాభైష్టవిప్రాభద్రంవస్సంహారి
ష్యేద్యదానవాన్, కరిష్యేయజమానస్యముక్తశ్లేర్భావితాత్మనః। శంకర
ప్రియపుత్రస్యసఫలంయాగకర్మతత్। ఇతిబ్రువంత్యాంఖేదేవీచచారనిమిషాం
బికా। తతోముహూర్తమాత్రేణదైతేయాఃపునరుద్ధితాః। రోషవర్యాకు
లాత్మానోగర్జయంతోముహుర్ముహుః। తామాకాశగతాందేవీంహన్తుము
త్ప్లుతానభః। ఉత్పాట్యసర్వతాన్ కేచిత్ కేచిచ్ఛస్త్రాస్త్రధారిణః। ము
ష్టిప్రహరణాః కేచిత్ కేచిన్ముసలపాణయః। సంక్షుభ్యాయసుసంరంభాస్సర్వే
రుధిరేసురాః। దృష్ట్వాతేషామవష్టంభందారుణందుష్టరక్షసాం। ఛండి
కాక్రోధతామ్రాక్షీ నానాశస్త్రాస్త్రధారిణీ। కాంశ్చిద్గదాభిస్తూలాభిః

కాంశ్చిత్తీక్ష్ణశరైశ్శితైః। కాంశ్చిత్తుతోమరైః పటుభిః కాంశ్చిత్ కఠినముద్గరైః। కాంశ్చిత్ క్షురప్రైర్దీర్ఘాగ్రైః కాంశ్చిత్ కుంతాభిఘాతనైః। కాంశ్చిచ్చపరిఘైర్ఘోరైః కాంశ్చిన్నారాచకోటిభిః। ఏవంబహువిధైః శస్త్రైర్ఘాతయామాస రాక్షసాన్। తస్యాశ్శస్త్రప్రహారైస్తు శాతితా దైత్యసైనికాః। భగ్నోత్తమాంగకాః కేచిత్ కేచిన్నిర్భిన్నవక్షసః। కృత్తహస్తాంఘ్రికాః కేచిత్కేచిదుచ్ఛిన్నకంధరాః। కేచిద్విదళితోత్సంగాః కేచిజ్జంఘావిదారితాః। కేచిద్విభిన్నసర్వాంగాః కేచిచ్ఛిథిలసంధయః। కేచిద్విభగ్నకటయః కేచిత్త్రుటితజత్రవః। జానుభగ్నాస్తథా కేచిద్దంతభగ్నాస్తథాపరే। కర్ణనాసావినిశ్ఛిన్నాస్తాలుజిహ్వావిశాతితాః। హతాశ్చ ఘాతితాశ్చైవ పాతితాశ్చాభవంస్తదా। తతో దానవగాత్రేభ్యో దారితేభ్యో వినిస్సృతాః। ప్రవాహా రక్తధారాణాం తాళదఘ్నాః ప్రసస్రిరే। హతశేషాశ్చయే కేచిత్పలాయాంచక్రిరే దిశః। కాందిశీకాంశ్చ తాన్ దృష్ట్వా జానుమండలమంత్రిణః। సర్వబాహుశ్చండశౌర్యో దేవాంతకఘనోదరౌ। మహిషాసురమామంత్ర్య సర్వానాహూయ సైనికాన్। రాజనీతిప్రవీణాస్తే రథస్థాస్తానథాభ్యధుః। అహో రాక్షసశార్దూలాస్సర్వే యుద్ధవిశారదాః। పలాయనమిదం యుద్ధే నసాంప్రతమసాంప్రతం। ఆయోధనేషు దేవానాం గంధర్వాణాం రణేషు చ। విద్యాధరాణాం యుద్ధేషు యక్షాణాం సంగరేషు చ। గుహ్యకానాం సమీకేషు కింనరాస్కందనేషు చ। అన్యేషు వీరసంఖ్యేషు యూయం జయముపాగతాః। అస్తి నావిదితో ధర్మశ్శుక్రాచార్యం నిషేవతాం। నవీరపురుషాః కేచిత్పలాయంతే హి సంగరే। హతాశ్చేత్ప్రాప్స్యథ స్వర్గం జయద్భిః ప్రాప్యతే యశః। మాంసనాస్తిషు భూయిష్ఠం కిం శాశ్వతమిదం వపుః। పలాయిత్వా నిలీయాపి కదాచిదపి నాస్యతే। యశ్శరీరం సమాశ్రిత్య పాలినం క్షణభంగురం। యశస్సాధయతే ధీమాన్స శ్లాఘ్యః పురుషోధికం। నివర్తధ్వం నివర్తధ్వం త్యక్త్వా క్లైబ్యం మనోగతం। క్షుద్రం హృదయదౌర్బ

ల్యంనభవేద్వీరలక్షణం । ఇత్యాహూతాస్తదైత్యాస్తేనానాశ్రుపలా
యుతాః । సంనివృత్త్యసమేత్యాశుప్రాక్రామంతమహాహవం । క్షణేన తేదై
త్యవరాః సంక్షోభాయసహస్రశః । అక్షౌహిణీసహస్రేణ వ్యాప్తసర్వదిశా
యుతాః । సంరబ్ధాస్సహసాహంతుంచండికాం భువనేశ్వరీం । దధ్ముశ్శం
ఖాన్ మహానాదాన్ తాడయన్తిస్మదుందుభీన్ । నాదయన్తితథామడ్డూన్
వాదయన్తిస్మడిండిమాన్ । ఘోషయన్తిమహాభీమాన్ పణవానకగోము
ఖాన్ । తేనఘోషేణమహతామహాకలకలేనచ । సింహనాదైశ్చఘోరా
ణాంబృంహితైర్మత్తదంతినాం । హేషితైశ్చతురంగాణాంరథానాంమంద్ర
నిస్వనైః । వ్యదార్యతేవబ్రహ్మాండంభూమిరుచ్చైవకంపతీ । ప్రక్షుబ్ధఇవ
చాంభోధిర్వ్యధైర్యం తేవపర్వతాః । ఉన్మూలితామహావృక్షాభ్రశ్యంతే
చోడుసంచయాః । దృష్ట్వాతంఘోరసంరంభంరాక్షసానాం మహౌజసాం
ససర్జనిమిషాదేవీకోటిసంఖ్యాన్ మహాగణాన్ । క్షణేననిమిషాదేవ్యారోమ
కూపసహస్రతః । కర్ణనాసాచ్చపాలాచ్చజజ్ఞిరేకోటిశోగణాః । తేచసా
లోన్నతాస్సర్వేవిపులాంసామహోరసః । ఆజానుబాహవశ్శూరానానా
శస్త్రాస్త్రపాణయః । తేషాంగణానామధిపస్సుతీక్షణఇతిశ్రుతః । సోభ్య
యాదతివేగేనదుర్ధాంతంమహిషాసురం । గణానాంరాక్షసానాంచసర్వ
లోకభయంకరం । ద్వంద్వంబభూవనిర్ద్వంద్వంకరిణాంకరిణామివ । శస్త్రై
శ్శస్త్రైర్బభూవాదౌ చక్రాచక్రితతఃపరం । గదాగదితతఃపశ్చాచ్ఛక్తీశక్తిత
తఃపరం । దండాదండిబభూవాథకుంతాకుంతితతఃపరం । నష్టేషుసర్వశ
స్త్రేషుగిరిభిర్గిరిభిస్తథా । వృక్షైశ్చవృక్షైర్విపిధైస్తలాతలితతఃపరం । హ
స్తాహస్తిప్రవవృతేముష్టాముష్టివిశేషతః । కేశాకేశిచిరేణాథజానూజానవి
చాసకృత్ । సింహానామివసింహానాంద్వీపినాంద్వీపినామివ । వరాహ
ణాంవరాహణాం భూభృతాంభూభృతామివ । సన్నద్ధానాంమహాయు
ద్ధేజిఘాంసూనాం పరస్పరం । గణానాంరాక్షసానాంచ సమయుద్ధంచి
రాదభూత్ । తదాత్వేవిక్రమోద్రిక్తః క్రోధాన్మహిషాసురః । సుతీక్ష్ణ

ణమభిద్రావ్య తీక్ష్ణాంశ్చిక్షేప సాయకాన్ । శరేణైకేన సంఛిద్య సాయకాం స్తాన్ సువీక్షణః । సూతం రథం హయాన్ ధుర్యాన్ చ్ఛాదయామాస సాయకైః । సువీక్షణశరౌఘేణ చ్ఛాదితో మహిషాసురః । గ్రావేవ వారిధారాభిర్న చచాల మహాబలః । సువీక్షణో౽థ విజ్ఞాయ నిజఘాన మహాభుజః । శితం శరశతం వేగాన్మహిషాసురవక్షసి । విద్ధశ్శరశతేనాశు బలవాన్ మహిషాసురః । బభూవ రక్తసిక్తాంగో యథా పుష్పితకింశుకః । తతః క్రోధపరీతాత్మా పాదాహత ఇవోరగః । జఘాన దైత్యశ్శ్మా తేన సాయకేన సువీక్షణం । విద్ధశ్శరేణ తీక్ష్ణేన బాహుమూలే సువీక్షణః । క్రుద్ధశ్చంద్రార్ధబాణేన చిచ్ఛేదాసురకార్ముకం । చాపం సో౽ప్యన్యదాదాయ వేగేన మహిషాసురః । సజ్జీకృత్యాథ సంధాయ వవర్ష శరజాలకం । చిచ్ఛేద తానిషూన్ సర్వాన్మధ్యే గణపతిశ్శరైః । దైత్యశ్చ పరమక్రుద్ధో గృహీత్వాయుధసంతతిం । గదాభిః పరిఘైః కుంతైః కుఠారైస్తోమరైశ్శితైః । శక్తిభిశ్శల్యకైశ్చక్రైస్సంజఘాన సువీక్షణం । సువీక్షణశ్చ సుసంక్రుద్ధస్సర్వాంస్తానాయుధోత్కరాన్ । విచ్ఛిద్య నిశితైర్బాణైరాకర్ణాకృష్టకార్ముకః । తద్రథం చ హయాన్ సూతం నిర్భిద్య పటుభిః శరైః । బహుసంఖ్యైశ్శరైస్తీక్ష్ణైర్దైతేయం తమమూర్ఛయత్ । ముహూర్తాల్లబ్ధసంజ్ఞస్తు విరథో మహిషాసురః । హతాస్త్రో వీతసూతశ్చ మాహిషం వపురాదదే । మహిషం మందరాకారం దీర్ఘశృంగసుదారుణం । దృష్ట్వా సువీక్షణో౽ధీరో ముమోచ నిశితాన్ శరాన్ । విద్ధో౽పి బాణజాలేన క్రుద్ధో మాహిషదానవః । సువీక్షణమభిద్రావ్య శృంగాభ్యామచ్ఛినద్వపుః । విదారితతనౌ తేన వీతసంజ్ఞే సువీక్షణే । సింహనాదాన్వితేనుస్తే సర్వే దైతేయసైనికాః । గణాంశ్చ సమభిద్రావ్య దైత్యః కాసరరూపభృత్ । విదార్య తచ్ఛరీరాణి విషాణైస్తీక్ష్ణకోటిభిః । సర్వానమూర్ఛయద్వేగాత్ హాహాకారపరాంస్తదా । అప్రకాశాన్ గణాన్ దృష్ట్వా దైతేయాంశ్చ బలోద్ధతాన్ । చండికా క్రోధరక్తాక్షీ కృత్వా నానావిధాయుధాన్ । రణమూర్ధానమాపిశ్యై దైత్యాన్ప్రక్ష్య

భయాత్ క్షణాత్ । రాక్షసైశ్చ తథా క్షిప్తాన్ ఖడ్గాంశ్చ పరిఘాన్ శరాన్ ।
వేగాదభక్షయచ్చండీ సర్వాంస్తానాయుధోత్కరాన్। దీర్ఘశృంగం మహా
కాయం మహిషాసురముద్ధతం । అభ్యేత్య సహసా చండీ సహసింహేన తత్
క్షణం। మర్దయిత్వా భృశం వేగాజ్జఘాన ప్రాసతోమరాన్। తదంతరే
స్ఫురత్స్వంజ్ఞాసు వీక్షణముఖాగణాః। చండికాసంప్రసాదేన మహోత్సాహ
ముపాగతాః। ఖడ్గాదిసాధనైస్తీవ్రైః పరిజఘ్నుర్నిశాచరాన్। గణాయుధ
క్షతా దైత్యాశ్శేరతే రణమూర్ధని। తద్గాత్రనిస్రుతైరక్తైపునగాంవోళితా
భృశం। నిరీక్ష్య నిహతాన్ దైత్యాన్ మృతంచ మహిషాసురం। సంరభ్య పర
మక్రుద్ధా జానుమండలమంత్రిణః। సర్వబాహుశ్చండశౌర్యో దేవాన్తకఘ
నోదరౌ। రాక్షసైస్సహ సంభూయ హతశేషైర్బలాధికైః। ప్రరుధ్య నిమి
షాం దేవీం ప్రయుజ్య వివిధాన్ శరాన్ । తస్యా వీక్షణమాత్రేణ సంజాతోద్ధ
తిభిర్గణైః। క్షణమాత్రేణ నిహతాః ప్రయయుర్యమసాధనం । యదా మదో
ద్ధతో మూఢో మహిషో దేవకంటకః। తత్సంప్రహారైః పంచత్వమగమద్రాక్ష
సస్తదా। తదంతరే పుష్పవృష్టిం వర్షయన్తిస్మ దేవతాః। నేదుర్దుందుభయ
స్స్వర్గే ననృతుశ్చాప్సరోగణాః। ఋషయస్తుష్టువుర్దేవీం సర్వే సంతుష్టచేత
సః। కుశికసుతమునే శ్రద్ధతేస్థితస్సన్ హావనవరో నియతశ్చ ముక్తమానిః। మ
హిషవధమిమం నిశమ్య హృష్టో నిజహృదయే సుతవాన్ మహేశ్వరీం తాం॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవ
ప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే నిమిషాభ్యుదయే మహిషాసుర
వధో నామ నవమోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్తస్యుపాఖ్యానే దశమోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ పితామహ మహాప్రాజ్ఞ వృత్తాంత మిదమద్భుతం। శ్రోతుంకుతూహలంమహ్యాంవక్తవ్యంసావధానతః। ముక్తర్షి రకరోత్కింవాకింభూతాసాధిదేవతా। యాగశ్చకింఫలోజాతఃక్వగతాజగ్మురంజసా। విదిత్వావృత్తమఖిలకించక్రేజానుమండలః। ఉపాఖ్యానమ శేషంమేబ్రూహివిస్తార్యసర్వశః। కరోతిమేద్భుతంబ్రహ్మాం స్త్వన్ముఖాన్నిస్సరన్మహత్। పురావృత్తంరసోత్సిక్తంముక్తర్షేర్భావితాత్మనః। ఏతదాఖ్యానకంబ్రహ్మన్ శ్రీకంఠపదలాంఛితం। శ్రూయమాణంకథాకస్యనకరోతిమ్మదంహృది। భవత్ప్రసాదలబ్ధంమేమార్తికాఖ్యానముత్తమం। కృతార్థీకురుతేనానమాఖ్యానంమార్తికంవిభో। పిబతఃస్వాదుపీయూషంభుంజతోద్రప్సమీప్సితం। అమృతంస్వాదమానస్యనైతదాఖ్యానజంసుఖం॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారదవక్ష్యామిముక్తర్షేశ్చరితంమహత్। యస్యశ్రవణమాత్రేణ బ్రహ్మానందోభిజాయతే। ఏవంసంప్రార్థ్యతాన్దైత్యాన్దేవాంతకపురోగమాన్। నిశ్శేషయిత్వాసైన్యానిదైత్యానాంమష్టచేతసాం। నిమిషాంబానిరాబాధంబిభ్రతీస్వచిరంవపుః। పూర్ణచంద్రాభవదనాకర్ణాంతాయతలోచనా। లావణ్యపూర్ణసర్వాంగీతారహారప్రభాంచితా। శాంతనేపథ్య

సహితా సించతీకరుణారసం। ప్రాప్యముక్తర్షిమాత్మజ్ఞా వ్యాజహారమహే
శ్వరీ।

* దేవ్యువాచ *

అహోహాముక్తమునే శ్రీమన్ మహాదేవతనూభవ। మయాత్వయిప్ర
సీదంత్యా నిహతా దుష్టదానవాః। యాగంకురుష్వ నిర్విఘ్నం జయమే
ష్యసిసువ్రత। వ్రతేన తేప్రసన్నాస్మి భక్త్యాచైవసదాశివే। ఇత్యుక్తః సహ
సోత్థాయ ముక్తేశస్తు సభక్తికం। సాష్టాంగంప్రతిపత్యాంఘ్ర్యోరానందా
శ్రుపరిప్లుతః। తదంతరేమహాయోగీ పూజయామాసచండికాం। దేవీంప్ర
ణేముర్మునయః పూజాంకృత్వాయథావిధి। అథముక్తమునిర్ధీమాన్ ప్రణ
మ్యానిమిషాంబికాం। స్తోత్రయామాస వచనైస్తత్వయాథార్థ్యదర్శిభిః।

* ముక్తర్షిరువాచ *

దేవి దేవేంద్రసంస్తవ్యే దైతేయకులమర్దినీ। త్వాం సర్వలోకజననీం
ధర్మసంవర్ధనీంస్తుమః। త్వంలక్ష్మీర్జగతాంమాతా త్వంకాళీ త్వంసరస్వతీ।
త్వంసిద్ధి స్త్వంధృతిర్నీతి స్త్వంస్వాహా త్వం స్వధాసుధా। త్వం విద్యా
త్వంపరావిద్యా త్వంశ్రద్ధా త్వంచసత్కృతిః। త్వంప్రజ్ఞా త్వం పరా మే
ధా త్వంబుద్ధిర్లోకపావనీ। త్వయాజగన్తి జాతాని వర్ధితాని త్వయాతతః।
త్వయ్యేవ పరిలీనాని త్వన్మయం తచ్చరాచరం। వాఙ్మయస్యాది భూతో
యో యత్ర వేదాఃప్రతిష్ఠితాః। ఆద్యస్వరస్యతస్యత్వమంతరే త్వమవస్థితా
అస్యైశానాసి జగతో విష్ణుమాయేతివిశ్రుతా। మూలప్రకృతిభూతాత్వం
సర్వకారణకారిణీ। ఆదిశక్తిఃపరాశక్తిశ్శివశక్తిర్మహేశ్వరీ। నారాయణీ
జగద్ధాత్రీ నాదబిందుకలామయీ। ఆత్మవిద్యా మహావిద్యా గుహ్యావిద్యా
శుభోత్తరా। ఆధ్యాత్మికీ తథావిద్యా త్వమేవ పరదేవతే। ఆన్వీక్షకీత్ర
యీవార్తా దండనీతిశ్చ శాశ్వతీ। కీర్తిశ్శ్రీర్హ్రీ స్స్మృతిర్వ్యక్తిః ఖ్యాతి
స్త్వం భూతధారిణీ। కస్త్వదీయం మహాదేవీ ప్రాభవం పారమేశ్వరం।
ప్రస్తోతుమిహశక్నోతి వాస్తోష్పతిగురోస్సమః। తాదృశీన్త్వాం మహాదేవీ

స్మృతిమాత్రేణమూకకం। దృగ్గోచరమనుప్రాప్తా దాక్షిణ్యాజ్జగదంబికే।
న తేవర్ణయితుంశక్తా సహస్రవదనాదయః। గుణానప్రాకృతానంబ సర్వ
లోకోత్తరాన్ శుభాన్। యాంతుమా మహితే మహ్యం దీప్తిర్మార్తాండ
మండలే। ప్రభాయాస్త్రైవ శీతాంశౌ లక్ష్మీస్స్వర్గస్యయావరా। ధృతిర్వసు
మతాదేవీ గతిఃపక్షిగణేషుచ। హ్రీఃపురంధ్రీగణేష్వైవ శ్రీర్యాపద్మాకరేషు
చ। ఉన్నతర్ధరణీజేషు శక్తిర్మృగగణేషుచ। విద్యావిద్వత్సుధీరేషు ధార
తీకవిషుస్ఫుటా। విభూతిర్యత్రయత్రస్యాత్తత్రతత్రామలేక్షణే। తవైవసం
ప్రసాదేన సర్వాస్తాస్తావిభూతయః। నత్వాంవినా జగద్ధాత్రీ తృణాగ్రం
ప్రచరిష్యతి। త్వామాలంబ్య జగన్మాన్యే స్రష్టాలోకపితామహః। ససర్జ
భువనాన్యాదౌ సస్థావరచరాణివై। తవావలంబనాద్విష్ణూరక్షంత్రైలో
క్యమక్షయం। ధర్మం సంస్థాపయన్నుర్వ్యాం చకాస్తే పురుషోత్తమః।
త్వత్సహాయాన్మహాదేవో భక్షయిత్వాహాలాహలం। జిత్వామృత్యుమమే
యాత్మా భ్రాజతే పరమేశ్వరః। త్వత్కటాక్షప్రసారేణ త్రివిష్టపమధిశ్ర
యన్। స్వారాజ్యముపభుంజానః పూజ్యతేచపురందరః। తవత్యంబ దివి
బ్రధ్నో వహ్నిర్జ్వలతి తేజసా। వాయుర్వాతివహన్త్యాపః పృథ్వీ ధారయ
తేఖిలం। పరమేశ్వరి తత్సర్వం తవైవాలంబకారణాత్। ఇంద్రియాణి
మనోబుద్ధిః ప్రకృతిర్భూతపంచకం। త్వత్ప్రేరణాత్ ప్రజాయన్తే ప్రచరం
తిక్షయన్తిచ। త్వమాదిః సర్వభూతానాం త్వమనాదిశ్చశాశ్వతీ। త్వం
జనిత్రీచ భూతానాం నతేస్తిజనకఃపరః। అవతీర్ణస్సదైత్యారేర్ధర్మంసంస్థా
పయిష్యతః। హనిష్యతో సురాన్భీమాన్ త్వమేవసహకారిణీ। ఉద్యత
స్యమహేశస్య త్రిపురాణాంనిబర్హణే। అర్ధాంగహారిణీదేవీ కృత్యం నిర్వ
హసేపరం। శిష్టానాం రక్షణేదేవీ దుష్టానాంచనిబర్హణే। సర్వదైవత్యము
ఖ్యక్తాసర్వలోకాదినాయకీ। సాత్వంధర్మాభిరక్షత్రీమదనుగ్రహకారణా
త్। సాక్షాత్పుత్ర్యాస్స్వరూపస్త్వం కార్యముద్భూతమాతనోః। కశ్శక్నుయా
ద్రణేహన్తుంస్మాలోకభయకరం। మహిషాసురముద్రిక్తంవినాభగవతీత్వా

యా। ప్రసన్నం పాదభక్తానాం దారుణం దుష్టరక్షసాం। తవరూపముత్కృష్ట
తుమీష్టేకః పరమేశ్వరి। రక్షశ్చమూప్రమాథిన్యాస్స్విన్నంతావకమానసం।
కోటిచంద్రప్రతీకాశంనకేషాంతోషణాయతే। ప్రవాళసరసీజేభ్యః పాదౌ
తవసుకోమలౌ। చిత్రమంబత్వమావాస్తాంమహిషాసురమర్దనే। కేవయం
తవకామాక్షిగుణాధిక్యాభివర్ణనే। యత్రబ్రహ్మాదయోఽస్యాద్యానప్రసారిత
బుద్ధయః। ప్రసీదదేవికళ్యాణినిమిషేనిమిషస్తుతే। అశేషజగతాంమాత
రమేయమహిమాలయే। ఇతితుష్టావముక్తేశస్తచ్ఛ్రుత్వాజగదంబికా। సం
తుష్టానిమిషాదేవీమహాక్షికంమునిపుంగవం। అభిమృశ్యకరాబ్జేనవినయావ
నతాననం। ఉవాచరసనాగ్రేణసించన్తీకరుణారసం। వత్సతేపరితుష్టాస్మి
స్తవేనవినయేనచ। సంప్రసీదామితేవత్సవృణీష్వవరమీప్సితం। సత్యంత్వవ
చస్తాతసర్వమేతచ్ఛరాచరం। మయైవక్రియతేనిత్యంతస్తుష్యాసర్వతోము
ఖా। మత్ప్రసాదాన్మహావిష్ణుర్మహాలక్ష్మీమనూఢవాన్। సృష్టిస్స్వయంభవీ
సర్వామత్ప్రసాదావలంబనా। మత్ప్రసాదో మహాదేవో భక్తాభీష్టవర
ప్రదః। సర్వలోకాభిపూజ్యస్సన్వర్తతేపరమేశ్వరః। సంకల్పేనాపిదై
త్యేంద్రంసంహన్యాంమహిషాసురం। సాక్షాన్మత్ప్రసాదాస్మితే వత్సవాత్స
ల్యాతిశయాత్త్వయి। నత్వాదృశస్తుమేభక్తోభూతోనాపిభవిష్యతి। త్వ
యిమే ప్రీతిరతులావరందాస్యామితేప్రియం। ఇతి దేవ్యావచశ్శ్రుత్వా
ప్రహృష్టోమహాక్షికోమునిః। ప్రోవాచవాచం చతురాంభక్తి ప్రహ్వాము
ఖాంభుజః। దేవిసాధు మహాభాగే భక్తేష్వప్రేమతే పరం। ఏతత్తు
మే మహాభాగ్యం యత్త్వంప్రీతాసిమత్కృతే। తత్త్వత స్తవ కారుణ్యం
దేవినిర్హేతుకం ధ్రువం। ప్రసీదసియతో మహ్యం కస్మైచిత్ శుభ
చేతసే। పంగోరుపరియద్వత్స్యాత్స్వర్గంగాపతనమంబికే। తద్వన్మయిమహా
దేవ్యాస్తవాయం సమనుగ్రహః। కింవృణోమి జగద్ధాత్రి సాక్షాత్తు
రాత్త్వాముతః। గౌరవేనప్రమోదేనయన్మహ్యామతిరిచ్యతే। తవానుగ్ర
హాద్వైయాత్యాద్దేవితావమర్ధయేవరం। మద్వాంశ్యేష్మనదైవత్వంప్రసన్నా

వర్తసేయథా। అస్మస్సంబధినస్సర్వేత్వత్సపర్యాపరాయణాః। గురుపూ
జాపరాశ్చస్యుర్యథా బ్రాహ్మణదేవతాః। త్వత్కటాక్షప్రసాదేనసర్వ
సౌభాగ్యశాలినః। విజ్ఞానాస్తిక్యసంపన్నాశ్చరిష్యంతియథాభువి। ఇదంచ
దేవివిజ్ఞాప్యంభవత్యైవసునిశ్చితం। యథాహంనిర్వహామ్యాజ్ఞాంశ్రీకంఠ
స్యమహౌజసః। యథాహిసంహరిష్యేహంజానుమంతంరణాంగణే। గు
థాప్రసాదోదేవస్యశంభోర్మయిభవిష్యతి। తథాత్వమనుగృహ్ణీష్వయద్య
హంప్రీతయేతవ। క్షమస్వమేఖిలందేవియద్యదాగః కృతంభవేత్। భద్ర
కాళిమహేశానేనిమిషాంబనమోస్తుతే। శ్రుత్వాముక్తమునేర్వాక్యంసు
ప్రీతానిమిషాంబికా। దత్తోవరోమయావత్సయత్తేభిలషితంహృది। భవి
ష్యతిభవద్వంశ్యోమత్ప్రసాదపరాయణః। తత్రైవగురుభక్తశ్చబ్రాహ్మణ్యప
రదైవతః। మత్కారుణ్యాత్ భవద్వంశేభవేయర్భవ్యసంపదః। నిర్వక్ష్యసి
త్వంశీఘ్రేణశాసనంపురశాసినః। సిద్ధింయాస్యతినిర్విఘ్నంవ్రతంపాశుప
తంచతే। నిషూదయసినిశ్శంకంజానుమంతందురాత్మకం। మత్ప్రసాదా
వలంబేనవిజయస్తేభవిష్యతి। ఇమేగణారణేవత్సగమిష్యంతిసహాయతాం।
భవత్స్మరణమాత్రేణసదాసన్నిహితాస్తవ। త్వమేవసర్వలోకేషుమహావీ
రపదాంకితః। సమానాముత్తమశ్లోకః శ్లాఘ్యతాంయాస్యసిధ్రువం। సు
ఖంచరవ్రతంవత్సయాగంనిర్విఘ్నమాచర। మామారాధ్యపురాసర్వాగీ
ర్వాణాధరణీభృతః। పరందిగ్విజయంప్రాప్యరేజిరేజగతీతలే। జేష్యసి
త్వంరిపూన్వత్సశ్రీస్తేవర్ధిష్యతేపరం। సర్వవీరైకసమ్మాన్యంయశస్తవభవి
ష్యతి। ఇత్యేవంనిమిషాదేవీప్రీత్యాపరమయాయుతా। స్వహస్తంకరుణా
దృష్ట్యావరందత్త్వాసుశోభనం। అథోవాచహితార్థాయముక్తేశంపరయా
ముదా। ఏతదారభ్యమత్పూజాంకురుష్వమునిపుంగవ। తేనతేభ్యుదయః
శ్రేయోభవిష్యతిజయస్తదా। కులస్యతవముక్తశ్చైకులధర్మోభవిష్యతి। స
ర్వేషుశుభకార్యేషుమమదేవ్యాఃప్రపూజనం। కులాచార్యాభిసన్మానం
బ్రాహ్మణానాంచసత్కృతిః। జహాతియస్తుమత్పూజాంకులాచార్యస్యచా

మతిః। సహిదారిద్ర్యమాప్నోతిమృత్వానరకమశ్నుతే। తస్మాత్త్వచహితార్థాయత్వత్కులస్యాభివృద్ధయే। మయోక్తంధర్మమేతంతుమాకిరాచనవిస్మర। దేవతాత్వత్కులస్యాహందేవ్యేవనియోజితాః। తస్మాద్విప్రైఃకులీనైస్తుకర్తవ్యంమమపూజనం। అహంచసంప్రదాస్యామి సర్వైశ్వర్యాణ్యనేకశః। నవిస్మార్యంత్వత్కులజైర్మత్పూజనమరిందమ। ఇత్యువాచ మహాదేవీశివలోకంజగామచ। అథాసురాశ్చసంప్రాప్యజానుమంతంసురాంతకం। ఊచురత్యంతభీతాశ్చచారావిగతమత్సరాః। తచ్ఛ్రుత్వారాక్షసవ్యాఘ్రస్తత్క్షమానేనచేతసా। చింతయామాససక్రోధోముక్తేశవధకారణం। అనిశ్చితమనాదైత్యోగత్వాభార్గవమందిరం। ఆసాద్యగురుమవ్యగ్రమేకాంతేసవ్యజిజ్ఞపత్॥

* జానుమానువాచ *

భగవన్నసురాచార్య వృత్తమేతన్మహాద్భుతం।యద్దైత్యాసైనికాస్సర్వే నిహతాస్సరఘాతినః। తాదృశస్సుమహావీర్యో విక్రమీ మహిషాసురః। దృఢసత్వః ప్రతాపాఢ్యః పాతితోదేవభీషణః। సర్పబాహుశ్చండశౌర్యో దేవాంతకఘనోదరౌ। సర్వేసర్వాస్త్రకుశలాః సర్వమాయావిశారదాః యుద్ధేషు విశ్రుతప్రజ్ఞాః దేవానామపిభీషణాః। ముక్తకేశ్యైతునా వీరాః పంచత్వం సముపాగతాః। కర్తవ్యం కలయేనైవ ముక్తకేశ్యన్నిబర్హణే। కతినామ తయాపూర్వం క్రతవోనవినాశితాః। కతినామ తపోనిష్ఠాః కారాగారేనిపీడితాః। బ్రాహ్మణాః కతినాబ్రహ్మన్ పరిక్ష్మ్యనహింసితాః। ఆశ్చర్యమేతదద్యాసీ ద్యద్రాజర్షిక్రుతేసురో। దైత్యవీరా స్సుబహవో లీలయావినిపాతితాః। బ్రహ్మన్ త్వంహి త్రికాలజ్ఞః కార్యజ్ఞశ్చ విశేషతః। కర్తవ్యముపదిశ్యాత్ర కృతార్థంమాంకురుష్వభో। ఇతిదైత్యవచః శ్రుత్వా శుక్రస్తత్వార్థదర్శనః। ఉవాచ నీతిసారజ్ఞః ప్రస్తృతంచోచితంవచః॥

* శుక్ర ఉవాచ *

దైత్యేంద్రశృణు వక్ష్యామి ప్రస్తుతం యత్త్వయోదితం। జహిత్వం జీవితాశాంచ సామ్రాజ్యేచ సమీహితం। ఉపాయమద్యమాంపృచ్ఛన్ ముక్తర్షేర్వధహేతవే। నీరపూరే గతే దైత్య సేతుబంధంచికీర్షసి। నచేత్త్వమకృథాః పూర్వం తథాబ్రాహ్మణపీడనం। సజ్జనానాం ప్రబాధాంవా నతేస్యాదీదృశీగతిః। సామ్రాజ్యం సౌఖ్యమైశ్వర్యం ధర్మం కీర్తిం శుభం వసు। సాధుసజ్జనసంతాపో నిర్మూలయతి దేహినాం। దంభం దర్శయసే దైత్యసాధుబాధనజంతవ। జిహ్రేమి నాభిముఖ్యే మేధిక్త్వాంపండితమానినం ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య కింఫలం సాధుబాధనం। నిర్మూలయతి నిశ్శేషంకులంసజ్జనపీడనం। క్వత్వం క్వనామ ముక్తర్షిశ్శివవీర్యసముద్భవః। నాస్తి తే విజయోపాయో వినంక్ష్యసినసంశయః। అధర్మోహివసేద్యత్ర నాశస్స్యత్త్రత కేవలం। జయస్తత్రనసందేహో యత్రధర్మస్తుతిష్ఠతి। అధర్మస్త్వయి సంవృత్తస్తవనాశోభవిష్యతి। ధర్మభాఙ్ముక్తమౌనీంద్ర స్తస్యస్యాత్సంగరే జయః। యన్మాంపృచ్ఛసి దైత్యేంద్ర తదహం ప్రబ్రవీమి తే। త్వయాత్ర యత్ప్రవక్తవ్యం తన్నిబోధావధానతః। త్వంవిక్రమేణ త్రైలోక్యం జిత్వా ప్రాప్నోషిపౌరుషం। అధర్మేణాపి యుక్తస్త్వం యత్త్వంజయమవాప్తవాన్। తత్త్వత్తపఃప్రభావేన తచ్చిరాయవ్యశీర్యత। ఇతఃపరమధర్మేణవిహతస్త్వంభవిష్యసి। ముక్తర్షేస్తు విరోధోఽయం త్వన్నాశాయనసంశయః। తథాపి కీర్తికామస్త్వంసుప్రసిద్ధపరాక్రమః। యాచ్ఞయా వైరిణంగతుం నచార్హసిమహాభుజ। ఆహూతస్త్వం సమీకాయ కథంతూష్ణీంభవిష్యసి అవశ్యం ముక్తమునినా తవయుద్ధం భవిష్యతి। తస్మాదాలంబ్య ధీరత్వం ధీరాన్వీరాంశ్చసైనికాన్। ఉత్సాహయిత్వా దైత్యేంద్రసన్నద్ధోభవసంగరే। అస్తువాపజయోయుద్ధేజయోవాపికథంచన। శ్రేయఏవతతస్తేస్యాదిహ వాముత్ర నాపి వా। భాగ్యేనలభ్యతేత్రైతాదృక్ప్వంసాంవానిధనంయుధి సౌమ్యసత్ర్రిజనకం స్వర్గద్వారమపావృతం। జిత్వాత్వంలప్స్యసేలక్ష్మీం

మృత్వాస్వర్గమవాప్స్యసి। చింతాం విహాయ నిశ్శంకం యుధ్యస్వ రిపుభి
స్సహ। నశాశ్వతమిదంవత్స యస్యకస్యాపి దేహినః। స్వభావనశ్వరం
తావద్విశ్వమేతచ్చరాచరం। జన్మ బాల్యంచ కౌమారం యౌవనం వార్ధ
కం మృతిః। నరకశ్చాథ గర్భశ్చ భవిష్యన్తిపునఃపునః। చక్రనేమిక్రమేణైవ
సంసారః పరివర్తతే। అవశ్యం భావినం భావం కోనివర్తయితుం క్షమః।
జాతోహి మ్రియతేజంతుర్మృతోవా జాయతే పునః। అర్థేస్మిన్ననిషేధ్య
స్యేచింతాకానామదానవ। యజన్తు క్రతుసాహస్రై స్తపస్యంతుపరంతపః
చరంతు వివిధాన్ధర్మాన్ మరిష్యంతి నరాభువి। అస్థిరేణాల్పమాత్రేణ
మలినేన వికారిణా। శరీరేణమహాధీరాస్సాధయంతి స్థిరంయశః। యస్య
యస్యయశోలోకే యావత్కాలం నివత్స్యతి। సతావత్కాలమానంతీస్వ
ర్గలోకేమహీయతే। తస్మాత్సత్కీర్తయేవాపి యుద్ధేత్వమపరాఙ్ముఖః।
విక్రమస్వ మహాబాహో తచ్ఛ్రేయోనిశ్చితం తవ। నచేత్వం ప్రాణభీ
తస్సన్ సంగరంనకరిష్యసి। తవత్రైలోక్యసామ్రాజ్యం హరిష్యంతిత్వరిణా
ద్విషః। తాదృశస్త్వం మహావీరో దేవగంధర్వఘాతకః। హిత్వాసమృ
ద్ధిందీనాత్మా కథంజీవిష్యసిస్వయం। తూష్ణీంభవంతం త్వాం వీక్ష్య విర
తంసంగరాద్భయాత్। నిందిష్యంతిసపత్నాస్తే నిశ్చితంపూర్వవిక్రమం।
పురాయేతు భవద్భీతా బభూవుర్భ్రుకుటీభటాః। తిరస్కుర్వంతి తేచ
త్వాం తస్మాత్కింమఃఖమస్తితే। ఆహవాయాహ్వాయత్యేవ ముక్తేశో
మితవీర్యభాక్। విరంస్యసి కథంనుత్వం వీరాణామగ్రభాగభాక్। తస్మా
త్కురు మహావీరరణముత్సాహసంయుతః। లప్స్యసే శాశ్వతం స్వర్గం భి
త్వామార్తాండమండలం। త్వాదృశావీరపురుషా శ్శుభ్రకీర్తిప్రకాంక్షిణః।
భౌతికం మాంసపిండంతు నానుశోచంతి నశ్వరం। ఇతిశ్రుత్వాగురోర్వా
క్యం వీరోసౌజానుమండలః। త్యక్త్వామృత్యుభయంధీరో నిశ్చికాయమృధం
వరం। అథానుజ్ఞాం గురోఃప్రాప్య సమాసాద్య సభాంగణం। మహామా
త్యాన్ బహుప్రాజ్ఞాన్ ప్రత్యాసన్నానువాచహ॥

* జానుమానువాచ *

విదితం భవతాం సర్వం యద్వృత్తం రణపాంగణే। మహిషాసురము ఖ్యానాం మహాబలముపేయుషాం। భక్షితా గోవృషైర్వ్యాఘ్రమార్జా లాశ్చాఖుఖుభిర్హతాః। సర్పైశ్చ బర్హిణాదష్టా గజైః కేసరిణో హతాః। గతేర్థేఽత్ర విచింత్యాలం కర్తవ్యం పరిశిష్యతాం। యదాహి వధ్యతాం యాతి దుష్టాత్మా ముక్తకో మృధే। సామదానం ప్రభేదో వా భవేదిహ నసాధకః। చతుర్థోపాయ ఏవాత్ర హృదయే మమనిశ్చితః। శ్రుత్వా జానుమతో వాక్య మాహుస్తే మంత్రిసత్తమాః। మాయాసిద్ధో మహామాయో జయసిద్ధిశ్చ నీతిమాన్॥

* మంత్రిణ ఊచుః *

యన్నిశ్చితం హి దేవేన సర్వతత్త్వార్థదర్శినా। నతత్ర ప్రతివక్తవ్యమస్తి దైత్యగురోరపి। నయుక్తం మునిమాత్రేణ సామ తే దైత్యశాసితుః। వధ్యో భవతి నిశ్శంకం లీలయా సేవకైస్సహ। తస్మాన్ముక్తర్షిహననే దైతేయాన్ ప్రేషయ ప్రమతం। హనిష్యంతి క్షణార్ధేన లీలయైవ బలాన్వితాః। అస్తిశూరో మహాబాహుర్దుర్గః ప్రద్వేషిమర్దనః। తంపురస్కృత్య తే భృత్యాశ్చలం త్వాయోధనాయవై। యోత్తిద్విషారివృష్టాన్నం బలిష్ఠాన్ పంచసైరిభాన్। శతం దినే దినే చామీన్ వరాహాన్ పంచవింశతిం। తం మహాశౌర్య సంపన్నం నాగాయుతబలాన్వితం। కస్సహేత రణే వీరం దుర్గం దుర్గమ సాహసం। సంతు సర్వే సుపర్వాణ స్సగంధర్వ మహోరగాః। సాహో ద్యైవ మాక్తికస్యాజౌ దుర్గస్తం నిహనిష్యతి। పలాయతు దిశః సర్వాః ప్రవిశేద్వా మహార్ణవం। ఖముత్పతేద్దివం గచ్ఛేద్వాఖ్యో దుర్గాసురేణసః। తస్మిన్ హతే మహారాజ మౌక్తికే దుష్టచేష్టితే। నిత్యం నిష్కంటకో భూత్వా శాధి త్రైలోక్యమక్షయం। తిష్ఠం త్రైలోక్యసామ్రాజ్యే శాసయన్ సకలాన్ సురాన్। భుంజానో విపులాన్ భోగాన్ బహుచింతయసే వకిం। మునిమాత్రస్య ముక్తర్షేర్వధస్తవకీయానివ। సింహస్య హస్తినో హంతుశ్శ్వ

గపోతవధోయథా। సతుంత్రిణాంవచఃశ్రుత్వా మహోత్సాహసమన్వి
తం। అభినంద్య నిశావేంద్రో దుర్గమాహ్వాపయత్తథా। ఆగత్యచ మహా
వీరోమహాన్ దుర్గాసురోబలీ। అభివాద్యోదితేపీఠే నిషసాదతదాజ్ఞయా।
తమిత్యువాచదైత్యేంద్రస్సమాన్యస్నేహపూర్వకం। ప్రదీప్తతారహారా
భోబహుమానస్మితాంశుభిః॥

* జానుమానువాచ *

దుర్గాసురమహావీరముద్ధాంత భుజవిక్రమ। వేత్తివృత్తమశేషేణయ
ద్వృత్తంసర్వరక్షసాం। త్వంహిరాక్షసనైన్యానాం। సర్వేషామధినా
యకః। త్వాదృశోహిమహావీరోనభూతోనభవిష్యసి। అంతకస్త్వంతుదే
వానాంగంధర్వాణాంచఘాతకః। మృత్యుఃకింనరవీరాణాంత్రైలోక్యస్య
భయంకరః। త్వంహిరక్షోగణోపేతోవిశ్వామిత్రాశ్రమంగతః। హత్వా
ముక్తర్షి మవ్యగ్రః పునరాగచ్ఛవేగవాన్। బాహుస్త్వందక్షిణోమేన్యో
జీవితంవాబహిశ్చరం। మూర్తిమద్బలముత్సిక్తమాయుధంవాసిజంగమం।
అసాధ్యస్తుమద్యోష్ణజాతుచిత్తుధనుర్భృతా। త్వయాతుబలినావీరనా
సాధ్యంసర్వశోభవేత్। ఇతిశ్రుత్వావచస్తస్యప్రాహదుర్గాసురోవచః॥

* దుర్గ ఉవాచ *

నవక్తవ్యమిదందేవకార్యంఫల్గుతరంమమ। నసింహోమూషకంఖాదే
న్నవ్యాఘ్రోహంతికీటకం। నతార్క్ష్యోమశకంఖాదేన్మక్షికంహంతినోగజః।
బహుసేనాసమేతస్యమమయానంమునేఃకృతే। హాస్యకారణమత్యంతం
చటకాయుధఘాతవత్। తస్మాత్ప్రేషయదైత్యేంద్రభృత్యంమన్యంసుదుర్బ
లం। నఫల్గునినియుంజీథాః కార్యేమాదృశమీదృశే। త్రివిధాఃపురుషారాజ
న్నుత్తమాధమమధ్యమాః। నియోజయేత్తథైవేతాంస్త్రివిధేష్వేవకర్మ
సు। నత్వయావిదితోధర్మోనీతిశాస్త్రేస్తికశ్చన। నత్వల్పస్యకృతేభూరిసం
రంభతహిబుద్ధిమాన్। కిమనాన్వాసునాక్తికోనామకింపీరత్వంతస్యదిశ్యతే।

కీదృశీ తస్యాసైన్యాదికో నానాసాధనసంగ్రహః। దుర్బలస్యా సహాయస్యవిరక్తస్యతపస్యతః। కింతస్యమునిమాత్రస్యకృతేయత్నేన తేనసః। ఇతిదుర్గవచః శ్రుత్వాజానుమానస్సాగ్రతత్పరః॥ ఉవాచతంమహావీరం సమాధానపరంవచః॥

జా ను మా ను వా చ

దుర్గాసురమహావీర జానేతవపరాక్రమం। ముక్తేశంమునిజుష్టంతం ముహూర్తేనహనిష్యసి। నపర్యాప్తమిదంకార్యం వీర్యస్యతవసాంప్రతం। యస్యతేబాహువీర్యేణ వేపన్తేసురసత్తమాః। తథాపినియునజ్మిత్వాంకార్యేషల్పున్యపీన్పశే। కారణంతునిభోధాత్రమహిషాసురమారణం। తద్గచ్ఛమమసందేశాత్కౌశికస్యాశ్రమాస్పదం। స్వసైన్యపరిహారస్సప్రతివక్తుంనచార్హసి। ఇత్యాదిష్టోసురేంద్రేణతద్వైవేత్యనుమాన్యసః। జగామసహసైన్యేనమహతాక్షౌహిణీయుజా। గచ్ఛతః పథిదైత్యస్యశ్రూయతేస్మశివారవాః। ధ్వజేషున్యవిశన్గృధ్రాఃపేతురుల్కావిశేషతః। దృష్ట్వాపిదుర్నిమిత్తానిబహూన్యపిమహాసురః। నిశ్చికాయత్రుణాజ్ఞేతుంమాక్తికం మునిసత్తమం। యదా దుర్గాసురో వీరోస్సన్యధాత్కౌశికాశ్రమం। తదాకలకలస్తత్ర రాక్షసానాంమహానభూత్। విదిత్వాతస్య వృత్తాంతం ముక్తిర్విగ్నాగతత్పరః। శరణంపరివ్రాజనిమిషామంబికాంతదా। సద్యోరక్షస్తేరగ్రేవదృశేనిమిషాంబికా। బహుసాహస్రవక్త్రాక్షాబహుసాహస్రలోచనా। బహుభిస్బహుసాహస్రైర్భుజంచతీశస్త్రసంచయం। విద్యుత్కరాళజింహోగ్రాస్ఫురద్దివ్యవిభూషణా। సింహ్వామేకంసమాస్థాయ సూర్యకోటిసమప్రభా। తాంనిరీక్ష్య మహాదేవీంసంత్రేసుస్సైనికాభృశం। తాంసమాలోక్యనిశ్చేష్టాన్మగ్నః పరమదారుణః। రోషేణసజగర్జోచ్చైరోదసీపూరయన్నివ। తేననాదేనమహతావ్యదీర్యతమహీంతలం। మహీధరాబిభిదిరేన్యపతంస్తరవశ్శుభాత్। అక్షుభ్యన్సర్వ వాస్స్వేబిబి

భ్యుర్లోకపాలకాః । గర్జన్నభిముఖోదైత్యోగదయాభీమవేగయాలక్ష్మీకృ
త్యమహద్వక్షః ప్రజహారాదిదేవతాం । కాళీకరాళవదనాశ్రైర్నిర్భిద్య
తాంగదాం । చకారశస్త్రసంపాతంతత్సైన్యేన్యేషుసమన్తతః । రాక్షసః
పరమక్రుద్ధోరావంకుర్వన్సుదారుణం । ప్రాహరత్ పరిఘేణాశుస్ఫులిం
గాన్కిరతాంబికాం । దుర్గాసురస్యసంరంభందృష్ట్వారాక్షససైనికాః ।
వ్యముంచన్నాయుధాన్యాశుజగర్జుశ్చసుదారుణం । తాన్దృష్ట్వాభీమసం
కాశాన్రాక్షసాన్క్రోధమూర్ఛితా । దుర్గాదుర్గాసురంసద్యః ప్రహృత్య
నిశితైశ్శరైః । సాయకైశ్ఛాదయామాసచతురంగంక్షణేనహ । నాశ్వాద
దృశిరేతత్రనరథానచవారణాః । నచపత్తిగణోవాపివినాసాయకసంతతిం
యోజనప్రమితేదేశేవికీర్ణాస్తేచసాయకాః । అంతరిక్షేసదాంచక్రుస్తైక్షవ
క్షేత్రవిభ్రమం । ఛాదయిత్వాతదాసైన్యాంచచారపరమేశ్వరీ । హర్యక్ష
మధిరుహ్యావసన్నద్ధైవాహవాయసా । తతస్తత్సాయకైర్విద్ధాదారుణైర్దై
త్యసైనికాః । విచ్ఛిన్నమస్తకాఃకేచిత్ కేచిద్విక్షతనాసికాః । కృత్తహస్తప
దాః కేచిత్ కేచిత్ త్రుటితవక్షసః । విలూనజత్రవః కేచిత్కేచిన్నిర్భిన్న
గోధయః । కేచిద్విశ్లథబంధాశ్చకేచిద్విక్షతసంధయః । హయానిపాతి
తాస్సర్వే వారణాశ్చనిశాసితాః । అభూవన్స్యందనాభగ్నాస్సైన్యంవిహ్వ
లతాంగతం । నిఃసృతంహయగాత్రేభ్యోగజకుంభోత్కరాదపి । వీరాణాం
చప్రతీకేభ్యోరక్తస్రోతశ్చచారహ । దుర్గాసురస్తదాక్రుద్ధోహతశిష్టాసురై
ర్యుతః । చండికామభిదుద్రావప్రహారైః ప్రహరన్భృశం । దృష్ట్వాతం
ఘోరమాయాన్తంనిమిషాక్రోధమూర్ఛితా । తీక్ష్ణధారైస్సకృత్ ఖడ్గైశ్ఛి
త్వారక్షశ్శిరాంస్యథ । దుర్గాసురంగదాఘాతైఃపరాసుమకరోత్క్షణాత్ ।
అన్తర్దధేచసహసానిమిషానిమిషార్చితా । పుష్పవృష్టిర్మహత్యాసీద్విశ్వా
మిత్రస్యచాశ్రమే । హతశేషాశ్చయేకేచిద్రాక్షసాః ప్రపలాయితాః । జా

నుమంతమనుప్రాప్యసర్వంవృత్తంన్యవేదయత్ । మునిపతిరథమాక్తికః ప్రహృష్టోవ్రతనిరతస్వమియాజసుఁ వ్రతోసౌ । దనుజపతిరధోనిశమ్యమర్గాసుర మరణంహృదిఖిద్యతిస్మభూయః ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవ ప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే నిమిషాభ్యుదయేదుర్గాసుర వధోనామ దశమోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కల్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్తర్ష్యుపాఖ్యానే ఏకాదశోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ పితామహాసమాచక్ష్వ ముక్తర్షేర్వృత్తముత్తమం। శ్రూయమాణమిదంభూయః సంవర్ధయతికౌతుకం। హతేదుర్గాసురే వీరే దేవ్యా నిమిషయారణే। కించకారాసురవ్యాఘ్రో బలవాన్‍జానుమండలః। కథంపర్యవసన్నోస్య యాగోముక్తమునేస్తదా। కింఫలంతేనసంజాతం కింవృత్తమభవత్తతః। సర్వమేతత్సువిస్తీర్యతన్మమాచక్ష్వపద్మజ। ఇతి పుత్రవచఃశ్రుత్వా ప్రత్యువాచపితామహః॥

* బ్రహ్మోవాచ *

శృణునారదవక్ష్యామి యద్వృత్తం తస్యరక్షసః। మౌక్తికస్యచయద్వృత్తం వాత్సల్యాత్త్వయిమేనఘ। దుర్గాసురం హతంశ్రుత్వా దైత్యేంద్రో జానుమండలః। శోకరోషపరీతాత్మా నప్రతిష్ఠామవిందత। కథంచిద్ధైర్యమాలంబ్య కృత్వాసనపరిగ్రహం। మహామాత్యాన్ సమాహూయమంత్రయామాస మంత్రవిత్॥

* జానుమండలఉవాచ *

కేనోపాయేనవా హన్యాం ముక్తర్షిం దైవరక్షితం। అత్యద్భుతప్రభావోసౌ నదృష్టో నశ్రుతఃపురా। దుర్గాసురం మహావీరం మహిషాసురమర్ధ

తం। అక్షౌహిణ్యాంశ్చైవ తాంశ్చైవ దైత్యాన్నైర్యకా సంజహారవా। మంత్రయధ్వం మహామాత్యా నీతిశాస్త్రార్థకోవిదాః। ముక్తేర్వేస్తు వధోపాయోమానసే మేనరోచతే। మఘవంతం రణేపహ్నిం ధర్మరాజంమరాసదం। కుబేరం వరుణం వాయుం సర్వాన్ దివిషదస్తదా। విజిత్య బాహువీర్యేణ ప్రాప్యభూరితరంయశః। వీరశబ్దం సమాసాద్య త్రిషు లోకేషు విశ్రుతం। ముక్తేశస్యకృతేహంత మునిమాత్రస్య కస్యచిత్। అత్యాహితం ప్రపద్యేహం విచిత్రంవిధిచేష్టితం। హతోదుర్గాసురోవీరో హతశ్చ మహిషాసురః। సర్పబాహుశ్చండశౌర్యో దేవాంతకఘనోదరౌ, సైనికాశ్చమహాశూరానానాశస్త్రాస్త్రసాధనాః। తస్యహంత కృతేయుద్ధే బహుసంఖ్యానిపాతితాః। నిశ్చినుధ్వంచ యత్కార్యం కర్తవ్యంయూయమంజసా ఇతితస్యవచశ్శ్రుత్వా మంత్రిణోనీతిపారగాః। ఊచుః ప్రాంజలయోభూత్వా జానుమంతం మహౌజసం॥

* మంత్రిణ ఊచుః *

న తే స్త్వవిదితంకార్యం కించిద్దైత్యపతేక్వచిత్। అనిర్వేదః పరంశ్రేయోహ్యనిర్వేదో జయావహః। తస్మాద్దైత్యేంద్ర నిత్యంత్వమనిర్వేదః స్థిరాశయః। ఉత్సాహశక్తిసంపన్నశ్శత్రుతం నిహనిష్యసి। దుర్గాసురోపి మ్రియతాం మ్రియతాం మహిషాసురః। శేషైర్దైత్యై స్స్వయంవాపి హనిష్యసి రిపుంరణే। క్వత్వం క్వ నామ ముక్తర్షి స్తదీయంవాబలంకియత్ అల్పసార్థ్యల్పకేకారే చింతయా కింతయాతవ, న తేస్తుసంశయోరాజన్ కతిచిన్నిహతాఇతి, నీతిరేషామహాదైత్యేంద్ర సంసారేతస్థుషాంనృణాం। కేనవాకారణేనాత్ర మ్రియంతేఖలుజంతవః। నాయంప్రభావో ముక్తర్షేర్నిమిషాయుశ్చకశ్చన। కాలే సమాగతే మృత్యు స్స్వయం సంనిపతిష్యతి। జంతోర్జాతస్య సర్వస్య మృత్యురఖ్యాశచారిణీ। కదాచిత్సమయేక్రూరా నిహన్తిప్రాప్తకారణాః। అప్రాప్తకాలఃపురుషః ప్రాప్య వ్యాఘ్రముఖాంత

రం। కథంచనపరిస్రస్తః పునర్జీవేచ్చిరేణహా। ప్రాప్తకాలస్తుపురుషశ్శయా
నోమృదుతల్పగః। కుశాగ్రమాత్రసంస్పృష్టస్తత్ క్షణాద్యాతి పంచతాం।
నకేపివీరాశ్శోచంతి నిహతాన్ ప్రధనేనుగాన్। యతస్తే వీరపురుషాస్తి
ష్ఠంతిమృతిహేతవే. త్వంహిశూరో మహాబాహురుగ్రవీరనిషేవితః, శా
సితాసర్వలోకానాం దేవానాంచభయంకరః। నతేస్త్వసాధ్యం లోకే
స్మిన్ నపశ్చాచ్చభవిష్యతి। కియాన్ ముక్తేశ్వరోనామ యమస్త్వతోహి
భేష్యతి। ఇతిప్రబోధితోమాత్యైస్సుసమాహితచేతనః॥ స్వాస్థంచిరేణసం
ప్రాప్తశ్శోకంత్యాజదానవః, ముక్తర్షేశ్చ వధోపాయమన్వేష్యన్ జాను
మండలః। అనిశ్చితేనమనసా కంచిత్కాలమనీనయత్। ముక్తర్షిరుత్తమ
శ్లోకో విశ్వామిత్రాశ్రమేస్థితః। నిరంతరాయమాజహ్రే వ్రతంపాశుపతా
భిదం। తథామార్తికమాసీంద్రః పావకం లోకపావకం। నియతోవైదికై
ర్మంత్రైస్తుష్టావచ జుహావచ। అద్య తత్రైవజనితా రథవాజిభటాదయః।
కవచానిచ శస్త్రాణి దివ్యానివివిధానిచ। జనితా హోమకుండేచపావ
కారాధనేతదా। ఆవిర్భూయాగ్నికుండాగ్రాత్ పురుషః పావకద్యుతిః,
భస్మోద్ధూళితసర్వాంగో విద్యుత్పింగత్రిలోచనః। స్ఫటికాద్రిప్రతీకాశశ్శ
శాంకార్ధకిరీటభాక్। అవతంసీకృతవ్యాళః ప్రమదా వామపార్శ్వగః। ద్వి
పేంద్రచర్మసన్నద్ధస్త్రిశూలాయుధధారణః। అస్త్రం పాశుపతందివ్యం ని
ర్దిశ్య పురుషర్షభః। ముక్తమహామునివాచేదం ప్రసాదమధురాక్షరం॥

* పురుష ఉవాచ *

తవతుష్టోస్మి ముక్తర్షే వ్రతేన సుకృతేనచ। దదామీదం మహాస్త్రంతే
దివ్యం పాశుపతాభిదం। ఇదం ప్రాప్య మహాశస్త్రం పురాకల్పే భవాద్భ
శః। జిత్వారిపూన్ రణేఘోరే లేభిరేసుమహద్యశః। అస్య మాహాత్మ్య
మతులం వక్తుంబ్రహ్మానశక్నుయాత్। దుర్లభం సర్వథాహ్యేతద్దేవానా
మపిజాతుచిత్। యత్రేదం వర్తతేజైత్రం శస్త్రంపాశుపతాభిదం, తత్ర
తేజోజయః కీర్తిశ్శాశ్వతీశ్శ్రీర్భవిష్యతి। తద్దదామి మునిశ్రేష్ఠ త్వయిసంప్రీ

తిమానహం। నశక్యసే యోధయాద్యైర్జేతుం జాతుచిదాహవే। నాశక్య
స్త్వథ వేతరైశ్చిజ్జేతుమేతచ్చరాచరే। వర్తసే త్వంహివీరాణాంసర్వేషాం
ధురిమాక్తిక। గృహ్ణీష్వాస్త్రమిదం ప్రీత్యా దదామ్యహమరిందమ। ఇతి
తస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రణిపత్యాగికర్జునః। జగ్రాహ తన్మహాశస్త్రం సంప్ర
హృష్టతనూరుహః। తుష్టావచ శుభైర్వాక్యైరాగ్నేయపురుషంపరం। న
మస్తే భగవన్నస్తు త్ర్యంబక త్రిపురాంతక, కాలాగ్నిరుద్రవిశ్వేశ నీలకం
ఠమహేశ్వర, మహాదేవముఖ్యాదారప్రధానప్రమథాధిప, దేవత్వాం
జగదీశానం సర్వకారణకారణం। అఖండసచ్చిదానంద మనిర్వాచ్యమనా
మయం। ప్రకృతేః పరమవ్యక్తం నిర్గుణం హతపాప్మకం। శుద్ధం నిరాకృ
తిం శాంతం నిత్యముక్తంపరాత్పరం। మాయాతీతం మనోతీతం సర్వవా
చామగోచరం। జానంతికే జగద్ధాతర్దివ్యజ్ఞానైకగోచరం। త్వమేతద్విశ్వ
మఖిలం త్వత్తోన్యన్నేహవిద్యతే। పృథక్త్వమభిమన్యంతే భ్రాంతిజ్ఞాన
హతాజనాః। త్వంవహ్నిరసి హవ్యంత్వం త్వంహోతా త్వంఫలంహి
యత్। ఫలప్రదోసిత్వందేవ సాక్షీత్వంపరమేశ్వర। అష్టభిర్మూర్తిభిర్దే
వత్వయివిశ్వమవస్థితం। జగదాత్మన్నమస్తేస్తు జగతాంపాలనాత్మక। త్వ
మీశితాసి లోకానాం స్వయమేవ మహేశ్వర। అతస్తవస్వభావోయం
మాదృశప్రతిపాలనం। కోహం క్రతూనాం నిర్మాణే సువ్రతాచరణేషువా
త్వంకారయసి సర్వేశ కరోషి స్వయమేవవా। సర్వాకారత్వ మాపన్న
స్త్వంవై విహరసిప్రభో। త్వచ్ఛరీరమిదంవిశ్వమయమాత్మాచ సర్వశః।
త్వయాసంప్రేషితో ధాతస్సర్వధారిపుమండలం। జిత్వాప్రాప్స్యామి య
కీర్తిం తత్రమేనాస్తిహోద్యమః। త్వమేవకర్తాహర్తావా త్వదన్యన్నతు
వేద్మ్యహం। త్వయాప్రచోదితఃస్వామిన్ కింనామ నకరోమ్యహం। నిమి
త్తమాత్రమేవైతదస్త్రం పాశుపతంప్రభో। త్వదనుగ్రహపాత్రైకః శర్వసర్వా
ర్థసాధకః। త్వత్ప్రసాదప్రసక్తంతు శస్త్రం సుష్ఠుప్రగృహ్యతే। త్వత్ప్రసా
దోమయ్యైవైకసృష్టిహేతుర్మహేశ్వర। తత్ర లోకశరణ్యస్త్వం స్వయమే

వహికారణ । ఏధేహి కరుణాం దేవ సర్వదా సంప్రసీద మే, ఏవం ముక్తర్షి కథితం స్తోత్రం శ్రుత్వా సపూరుషః। ఉవాచ పరమోదారః ప్రహృష్టస్సు హితం వచః ॥

*** పురుష ఉవాచ ***

వత్స ప్రీతోస్మి భద్రం తే స్తవేన తవతత్త్వతః, వీరాణా మగ్రగణ్యోసి తత్త్వజ్ఞానాంచయోగినాం, ఆజ్ఞప్తోసి విని ర్జేతుంజానుమంతం సుదారుణం దేవసేనావృతో భూత్వా గచ్ఛత్వంసురకంటకం। జహితం సుమహాబాహో దగ్రం జానుమంతం సబాంధవం, సహస్రాక్షౌహిబలోపేతం దానవం ఘోరరూపిణం। త్వయి సర్వే ప్రసీదంతి సర్వే దేవాస్సహర్షయః, సర్వలోకైకవీర స్త్వం భవిష్యసినసంశయః। జయ రంజయ ముక్తర్షే శత్రూనపి చదానవాన్। ఇత్యుక్త్వాంతర్ధధేశీఘ్రమగ్నేయస్సచపూరుషః, నమస్కారాన్మహర్షీణాం గృహ్ణన్ పావనవీక్షణైః। నిర్వర్త్యావభృథం మానీ నిశ్చితో విజయోదయే, నిషంగీచ ధనుష్పాణిః కవచీ మకుటాంచితః, రథాధిరూఢో ముక్తర్షిర్విరేజే భగవానివ। తేనస్యందనవరారూఢం మకుటేనాభిశోభితం। తపస్స్వాధ్యాయసంపన్నా పరివవ్రు స్తపస్వినః। తాన్నిరీక్ష్య సరాజర్షి స్తాపసాన్ బ్రహ్మవాదినః, అవతీర్య క్షణాద్భూమా సాష్టాంగం ప్రణనామహ। జయాశిషం దదుస్సర్వే వేదమంత్రైశ్శుభస్వరైః, అథతాన్సమనుజ్ఞాప్య ముక్తర్షిర్బ్రహ్మవాదినః। అధిరుహ్య రథం వేగాత్ప్రతస్థే సురకంటకం। గచ్ఛంతం తంచ రాజర్షిం తస్యైవజయకాంక్షిణః। జగ్ముర్బ్రహ్మర్షయస్సర్వే తస్యమార్గేణసర్వశః। ఉత్తరేణాథనగరంసురకంటకనామకం ముక్తేశస్సపరీవారో నివివేశ క్వచిత్ స్థలే। తత్రతం వేదసంపన్నాస్సన్న యః పరమర్షయః। అనుసృత్య జయాకాంక్షాః పరితః పర్యవారయన్। [illegible] సరాజర్షిః సాహస లాంపట్యవః। గమయామాస విశ్రాంతై

ష్నునిమిత్తానిసూచయన్ । న్యవేదయన్నిదంసర్వం జానుమంతమథస్వ శౌః తచ్ఛ్రుత్వా క్రోధతామ్రాక్షో యయౌబలసమన్వితః, గత్వాపురీము త్త రేణ తస్థివాంసం మహోజ్జ్వలం । మునిమండలమధ్యస్థం ముక్తికంద్ర ష్టవాంస్తదా, తంస్పృష్ట్వా జానుమాన్ మారాద్వవర్ష శరజాలకం, శిలా అశనికల్పాశ్చ వర్షయన్తిస్మ దానవాః। ముక్తికస్సమనుజ్ఞాప్య మునీనధర ణోన్ముఖః। శింజినీం శ్రీకుమారోప్య ముమోచ శరజాలకం, ఇత్థంసన్న ద్ధయోఃక్షిప్రం జానుమన్ముక్తకేశయోః। తయోర్యుద్ధమభూత్తత్ర దేవా నామప్యతోపమం। తేనయుద్ధేన విభ్రాంతా దేవాఇంద్రపురోగమాః। చలంతిస్మ మహాహర్యాశ్చౌషధీయుశ్చ నిమ్నగాః। ప్రచలన్తిచ దిక్పా లాః పేతురుల్కాసహితాలే, మునీనాం దితిజానాంచ అభూద్యుద్ధంసు దారుణం। తదాసస్మార రాజర్షిహృదయే నిమిషాంబికాం। ఆవిర్బభూవు స్తన్మాత్రాద్గణసేనాఅనేకశః। అశ్వారోహాశ్చశతశో గజారోహాః సహ స్రశః। కోటిశఃస్యందనారోహాః పతాకాశతశోభితాః। పదాతయశ్చాతి సంఖ్యాః పటుశస్త్రాస్త్రధారిణః। సాలవత్ప్రాంశవస్సర్వే దృఢకంకటధా రిణః। విశాలపీవరోరస్కా విచలన్మణికుండలాః। నిషంగిణో ధనుష్మంతో నిర్నిద్రాంబుజలోచనాః। ఆజానులంబి బాహాఢ్యాస్సుబద్ధకటిబంధనాః। భస్మోల్లసితఫాలాగ్రాః పవిత్రతరమూర్తయః। ముక్తేశస్య సహాయార్థై సైరసం శ్చైర్మైస్సువిక్రమైః। దశయోజనవిస్తీర్ణా సమాక్రాంతావసుంధరా, సువీ క్షణో మహాభిజ్ఞస్సుబలశ్చ మహాబలః। సులక్షణోమహాధీర స్సుబాహు ర్నామవీర్యవాన్ । విలోచనోమునిప్రఖ్యః ప్రజ్ఞావాంశ్చవిచక్షణః। విద్యా నిధిర్వీర్యధరో ధర్మాత్మా ధర్మబాంధవః। ద్వశై తేః క్రమోద్దామా స్సేనానా మధినాయకాః। ఏవమాదిప్రభూతానాం తేషాం ముక్తానుయాయినాం మునీనాం దానవానాంచ బభూవాయోధనంమహత్ । సింహనాదాశ్చ వీరాణాం శింజినీనాంనినాదితం। హయానాంకుంజరాణాంచ హేషితం

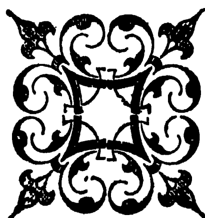
బృంహితంతథా। కోలాహలశ్చ సైన్యానాం హుంకారప్రభవోరవః। సురకంటపురీసంస్థగర్భిణీభ్రూణభేదనః। ఆవిర్బభూవసహసా రోదసీవ్యాప్నువన్నివ। తత్రాపమర్దసంభూతా హయానాం ఖురనిర్ధుతా। ధూళిరాచ్ఛాదయామాస సేనాస్సర్వాశ్చసర్వశః। నవీరః ప్రతివీరోవా నరథీనచసారథిః। నాశ్వికో హస్తిసాదీవా నపదాదిశ్చ దృశ్యతే। అజ్ఞాతాత్మేతరబలైర్వీరైర్ఘోరైస్సువిక్రమైః। దైత్యైస్సుక్తబలైశ్చైవ యుయుధే భృశదారుణం। ఏవంవిధే మహాయుద్ధే ప్రవృత్తే లోకదారుణే। ప్రబలైర్ముక్తికబలైర్వీరైర్ఘోరపరాక్రమైః। దైత్యసేనా స్తదాసర్వే సర్వశః ప్రతిఘాతితాః। గజకుంభాశ్చ విచ్ఛిన్నాః కృత్తాశ్చహయమస్తకాః। వినిర్భిన్నాశ్చ వీరాణాం సర్వేగాత్రసముత్కరాః। తాడితాశ్చ తదాదైత్యైర్ముక్తేశగణసైనికాః। సర్వశో రక్తసిక్తాంగో రక్తశ్శరవిదారితాః। పుష్యత్పలాశసంకాశాః సర్వశః ప్రచకాశిరే। సైన్యానాం ఛిన్నగాత్రాణాం సర్వగాత్రసముద్భవః। ఉవాహ శోణితస్రోతః శతశాఖవనిమ్నగా। అనాకలయ్యాత్మపీడా ముభయేవిజిగీషవః। వ్యదధుః పూర్ణసంరంభా స్సంప్రహారంసుదారుణం। ప్రశాంతే రక్తసంస్రావే స్వపరాన్ దిక్షుసర్వశః। సర్వేదదృశిరేవీరాశ్శాతశస్త్రాస్త్రపాణయః। స్ఫులింగానివవర్షంతః సూఫార్జంతఇవదారుణం। పాతయంత ఇవోల్కాశ్చ కిరంత ఇవవిద్యుతః। సింహనాదాన్ప్రకుర్వంతో ముంచంతస్తీక్ష్ణసాయకాన్। దంతాన్ పటపటాయంతః క్రోధసంరక్తలోచనాః। జానుముండలసైన్యానాం తథాయుక్తానుయాయినాం। దృష్ట్వాసమరసంరంభం ఖేచరా విస్మయంగతాః। రాక్షసానాం వధాకాంక్షీ ముక్తేశస్తుమహాభుజః। తడన్తరే మహాయోగీ ముమోచాస్త్రం సుదారుణం। తేనబాణేన రౌద్రేణ నిహతా భయకంపితాః। తథాభీతాశ్చ తేదైత్యాస్సత్వరం స్వపురంగతాః। అనుధావ్యశరై

దైత్యైః ప్రహరద్భిర్బలైర్వృతాః । తేసర్వే మునిశార్దూలాః శీఘ్రం తత్పట్టణంగతాః । గత్వాసర్వైర్బలానీకైర్ముక్తేశః పరమాద్భుతం । దృష్ట్వవాన్ తత్పురంయోగీ నానాలంకారశోభితం । నానారత్నైశ్చ ఖచితం స్వర్ణప్రాకారశోభితం । సౌధైరలంకృతం తుంగైర్మేరుమందరసన్నిభైః । అట్టాలకైఃపరివృతం కూటాగారైర్విశేషతః । శతఘ్నీభిస్సమాయుక్తంనానాయంత్రైస్సమావృతం । నానాగజసహస్రైస్తు తురంగైశ్చ విశేషతః । అరసాతలగంభీరపరిఖాభి స్సమావృతం । ఉద్యానశతసాహస్రకూజత్పికరవాకులం । పద్మాకరైఃస్ఫురత్పద్మైః శోభితంచసమంతతః । రాజమార్గైర్విశాలైస్తైరసంఖ్యేయజనైర్యుతం । నిరవద్యనిషద్యాసు ముక్తారత్నాది శోభితం । ప్రకాశితమహాత్సౌధంయంత్రపాంచాలికాగణైః । ఏతాదృశం పురంరమ్యం దృష్ట్వావిస్మయమాయయౌ । తత్పట్టణే మహాఘోరైఃపాశముద్గరసంయుతైః । భీమాట్టహాసనినదైస్సంగరాభిముఖైస్సదా । ఏతాదృశైర్మహాసారైర్వీరపుంభిర్నిషేవితాం । పురశ్చ పశ్చిమేభాగే మునయస్సమవస్థితాః ॥ మౌక్తికంచ పురస్కృత్య ప్రసన్నాః చ్యవనాదయః అనేకబలసాహస్రైః సంవృతామునిసత్తమాః॥ అనేకగజసాహస్రైస్సహాపుంభిస్సమంతతః ఏతాదృశాన్మునివరాన్ దృష్ట్వారాక్షసనాయకాః ॥ ఆశ్చర్యమగమన్సర్వే శౌర్యవీర్యసమన్వితాః తత్పట్టణేకలకలధ్వనిర్జాతో మహోత్కటః ॥ జాతానైకాద్భుతాస్తేషాం వినేముశ్శకునాస్తదా ఉల్కాపాతాశ్చ జాయన్తే రక్తవృష్టిస్తథైవచ ॥ ఏతాదృశేతుసంవృత్తే నిమిత్తే అతిభయానకే సందిహ్యా రాక్షసావీరాహృదయే భయవేపితాః ॥ పరస్పరం మంత్రయంతః కిమేతదితిభూయసా కథంచిద్ధైర్యమాలంబ్య యోద్ధుం మౌక్తికసైనికైః॥ రాజాజ్ఞాం సంప్రతీక్షంత తస్థుర్జీవనిరాదరాః సైనికాశ్చాపిముక్తేస్తదనుజ్ఞానురోధినః । సంరుధ్య సర్వంనగరం నానాశస్త్రై

స్త్రిపాణయః గజాశ్వస్యందనారోహాః సన్నద్ధాః సమవస్థితాః॥ సర్వేషాంయతమానానాం హయహేషేభబృంహితైః భేరీ ఢకాఽదినినదైః శంఖకాహాళనిస్వనైః॥ ఆగచ్ఛతాం గచ్ఛతాంచ కర్తవ్యార్థవినిర్ణయే। నానామంత్రపరాణాంచ వివిధైఃకలనిస్వనైః॥ అపూర్వవిస్మయం చక్రే తత్పదందర్శినాం నృణాం ఇతిదృఢధిషణస్తుముక్తకేశో దనుజనిబర్హణనిశ్చితాభిసంధిః బహుతరపృతనాభిస్మైః ప్రరుధ్య న్నగరవరం సురకంటకం సతస్థౌ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవ
ప్రస్తావేమహాశక్తికోపాఖ్యానే సురకంటకపురోపరోధో
నామైకాదశోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్త్యుపాఖ్యానే ద్వాదశోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ తదనంతరవృత్తాంతం ముక్త్యగ్నేర్భావితాత్మనః శ్రోతుమిచ్ఛామి హేబ్రహ్మన్ విస్తరాద్వక్తుమర్హసి ॥ అభివీక్ష్యాభితోవ్యాప్తాం చమూంముక్తేశ్వరానుగాం ప్రతిపేదేచ కింద్దైత్యో మంత్రయామాసకింతదా ॥ పలాయ్యప్రథమంతస్య మస్సహోచ్ఛరపీడనాత్ కథంపునస్తదాతేన యోద్ధుమాజగ్మురాశరాః ॥ తత్సర్వం బ్రూహివిస్తార్యయుద్ధంసర్వమశేషతః విస్మయంకురుతే బ్రహ్మన్ కథేయం కుతుకంతథా ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

వత్సనారదవక్ష్యామి ముక్త్యగ్నేర్వృత్తముత్తమం శృణ్వతాం శ్రవణానందం తన్నిబోధావధానతః ॥ పలాయ్యప్రాప్యనగరం శస్త్రనిష్పీడనాన్మునేః విస్మయంపరమంప్రాప్తో రాక్షసోజానుమండలః ॥ సభామండపమాస్థాయ మహామాత్యసమన్వితః మంత్రిణః పరిపప్రచ్ఛ చారాంశ్చ పరిశంకితః ॥

* జానుమండలఉవాచ *

అహోహో దైత్యవరాస్సర్వే కిమిదంపరమాద్భుతం కథంచమునిమాత్రస్యతాదృశస్సైన్యసంగ్రహః ॥ దశయోజనమాక్రమ్య భూభాగం సముపస్థితః స్యందనస్స్వర్ణసంకాశః కంకటారత్నగుంభితః ॥ ఖడ్గినశ్శస్త్రిణోభృ

త్యబహుశస్త్రాస్త్రధారిణ । అశ్వారోహామహాస్తిపకారథికాశ్చసహస్రశః॥ సంభవన్తి కథంతస్య సర్వసన్నాహసంపదః ఇతి పృష్టాస్తదాచారాః ప్రోచుఃప్రశ్రయభాషిణః ॥

* చారా ఊచుః *

దైత్యేంద్రశ్శృణువక్ష్యామః సర్వంముక్తర్షిచేష్టితం మహేశ్వరాద యంజాతో లోకానాంత్రాణహేతవే ॥ తేనైవాస్మైమహాశస్త్రందత్తం పాశుపతాభిదం ఆవిర్భూయాగ్నిముఖతోచరితోవ్రతముత్తమం ॥ మాయా మకుండాత్తదాజాతః పావకేజుహ్వతోహవిః రథఃకాంచనసంకాశ స్తూ ణీరశ్చేతథాక్షయః ॥ నానాశస్త్రాస్త్రజాలంచ కిరీటం కవచంతథా భృ త్యాశ్చసమరోదగ్రానానాయుధపరిగ్రహాః ॥ ప్రసాదనుకరో త్తస్య: వరాం చానిమిషాభిధా తత్ప్రసాదేనజాయన్తే సైన్యానివివిధానిచ ॥ శృత్వాదే వఃప్రమాణం తదితితూష్ణీమథాసిరే మంత్రిణశ్చ మహాధీరాః ప్రోచురు త్సాహవర్ధనాః ॥ సత్యమేతచ్చారైరుక్తం ముక్తర్షేశ్చరితం మహత్ త థాపిత్వంమహాభాగ క్షణాత్తంనిహనిష్యసి ॥ నవజ్రపాణిరింద్రోయందండ భృన్నాయమంతకః నాగుంజ్వాలాకరాళోగ్నిర్నపాశీయాదసాంపతిః॥ నక్రవ్యాన్నిర్వృతిర్వీరో నకుబేరశ్చయక్షరాట్ యస్యతేబాహువీర్యంత న్నసహేరన్ దివౌకసః ॥ కింకుర్వతేచ తేనిత్యం తస్యతేకిం మరాసదం త్వాన్నిరీక్ష్య హతాక్షీతో మృత్యుశ్చ ప్రపలాయితే ॥ నిశ్చిను‌ష్వ మహా భాగయోద్ధుంహంతుంచమర్త్యదం నిహనిష్యసి నిశ్శంకం నిమిషార్ధేన వైరిణః ॥ ఇతిమంత్రిభిరుక్తస్తు దైత్యోత్సాహసమన్వితః సంయోద్ధుంనిశ్చ యంచక్రే శౌర్యవాన్ జానుమండలః॥ తదాత్వేరాక్షసేంద్రస్యశుద్ధాం తేవరవర్ణినీ శోభితాంగీతివిఖ్యాతా జానుమండలభామినీ ॥ అంచన్మృగా క్షగమనా చంచరీకాభవేణికా పూర్ణచంద్రాభవదనా చక్రవాకస్తనద్వ యా ॥ కంబుకంఠీకలాలాపకమ్రకాంచీకటిస్థలీ కర్ణికామణితాటంక తా రహారాభిభూషితా ॥ లీలాకలాసుని పుణా నీతితత్త్వార్థవేదినీ కృత్వానా

నగరీమధ్యే జన ఘోషంసమంతతః ॥ వీరశంఖనినాదాంశ్చ భేరీపటహడిండిమాన్ శింజినీచయటంకారాన్ బహుబృంహితహేషితం ॥ దధానాహ్వాదిసందేహం విస్మృత్య తుములాయితం ప్రజ్ఞావతీం సమాహూయ ప్రప్రచ్ఛపరిచారికాం॥ పశ్య ప్రజ్ఞావతి ప్రాజ్ఞే పురేస్మిన్నద్భుతంమహత్ అపూర్వవదయం ఘోషో వర్తతే పరమాద్భుతః ॥ వీరశంఖప్రణాదోయంభిన త్తివమనోభృశం భేరికాశ్చ ప్రతాఢ్యంతే శతశోథసహస్రశః ॥ శ్రూయంతే కర్ణకటవః పణవానకగోముఖాః అద్భుతంశింజినీనాంచ నినాదః శ్రూయతేభితః ॥ బృంహితానిమదేభానామశ్వానాం హేషితానిచ సమంతతశ్చ శ్రూయంతే దారయంతి హృదంతరం ॥ నిమిత్తానిచ లక్ష్యంతే విపరీతానిసర్వశః అక్షిమేంసశ్చసతతం దక్షిణం స్పందతేసఖి ॥ హృదయం మేసముద్విగ్నం దూయతేసంగతజ్వరం కింకారణంసమాలోచ్య బ్రూహిమే తత్వతస్సఖి ॥ ఇత్యుక్త్వా రాజపత్న్యైతు ప్రాహప్రజ్ఞావతీవచః ॥

* ప్రజ్ఞావత్యువాచ *

శృణుదేవిప్రవక్ష్యామి కారణంసంజ్వరస్యతే ॥ తవభర్త్రా బలాఢ్యేనవరగర్వితచేతసా బాధితంత్రిజగత్సర్వం దేవతాశ్చప్రపీడితాః ॥ బద్ధాశ్చాప్సరసోదివ్యాఋషయశ్చాభితాడితాః యజ్ఞాశ్చవిఘ్నితాస్సర్వే వ్రతినో భ్రంశితాస్తథా ॥ విద్యాధరాస్తథాయక్షాః కిన్నరాశ్చ మహోరగాః। సర్వేప్రలోభితావీరాః సర్వముత్పాథితంజగత్ ॥ అసహిత్వాస్య మర్వాత్తంఘోరంపరమదారుణం। దేవాశ్శరణమాజగ్ముఃశంకరంలోకశంకరం॥ మత్వామహేశ్వరశ్శంభుర్భర్తుస్తవవరక్రమం । ససర్జమాక్తికంనామ మునీంద్రంభుజమూలతః ॥ సలబ్ధ్వాస్త్రంమహాదేవా త్పరంపాశుపతాభిదం। తన్నామ వ్రతమాజగ్రహే పిశ్వా నిగ్రతపోవనే॥ పావకాశ్చ సముత్పన్నోయాగేస్వర్ణమయోరథః అక్షయశ్చైవతూణీరః శస్త్రాణి వివిధానిచ ॥ రథాశ్వాశ్చ ధనుర్దివ్యం కిరీటకవచాదికం తస్యాంబా నిమిషాదేవీ ప్రసాదమకరోత్ఖలీ ॥ తస్మైవనిహతోదేవి బలవాన్ మహిషాసురః మద్గానురశ్చ

దుర్గాంతశ్చండశౌర్యాదయస్తథా ॥ అసంఖ్యేయాని సైన్యాని తస్యత స్యాఃప్రసాదతః। సంపన్నాని బలాఢ్యాని చతురంగయుతానిచ ॥ దశ యోజనవిస్తీర్ణమావృణ్వంతిమహీతలం। సతత్సైన్యసమాయుక్తో ముక్తరా జర్షిపుంగవః ॥ ఆవృత్యపట్టణంచైతత్సయోద్ధుమభివర్తతే। నాయందేవోన గంధర్వో నయక్షో నచ రాక్షసః ॥ నబ్రహ్మసృష్టఃపురుషః కింతు శంకరవీ ర్యజః। తత్తేభర్తారమక్షోభ్యం ముక్తర్షిరమితప్రభః ॥ రణేహనిష్యతీత్యే వందేవాదీనాంవినిశ్చయః। తస్మాదయం మహాఘోరో భ్యుదితో వరవర్ణి నీ ॥ ఇత్యేవందైత్యపత్నీసా శ్రుత్వాప్రజ్ఞావతీవచః। నిశ్చిత్యసంగతంసంధిం తేనముక్తర్షిణాసహ ॥ ప్రేష్యవర్షవరం శీఘ్రమానాయ్య దితిజేశ్వరం। శుశ్రూషన్తీవతంభక్త్యా మహార్హాసనమాస్థితం ॥ నమ్రముక్రముఖాంభో జా ప్రాహాశ్రోభావతీవచః। నాథసంశ్రిత్య వైయాత్యం నిత్యంతవ నమా దరాత్ ॥ వక్తుకామాస్మ్యహంకించిత్సుతే కార్యవిప్లవే, మోహాద్వాస్త్రీ స్వభావాద్వా కామాద్వాయదివాభయాత్ ॥ అయుక్తంవాపి యుక్తం వామముక్తంక్షంతుమర్హసి। గృహ్ణన్తి కైరపిప్రోక్తం గృహీత్వా విమృశ న్తిచ ॥ నాగ్రహం కుర్వతేధీరా నచధిక్కుర్వతేస్మయాత్, స్వేకుర్వం తిబుధాలోకే బాలాదపి సుభాషితం ॥ విమృశన్తి శుకాలాపాన్ గుణలు బ్ధావిపశ్చితః। అహంకేన్మి మహావీరం త్వాం స్వర్లోకభయానకం ॥ త్రై లోక్యధూర్వహంధీరం దైత్యలక్ష్మీధురంధరం। త్వయిత్రిజగతాం నాథే తిష్ఠతిప్రాణనాయకే ॥ సుఖితాస్మి మహాభాగ భోగైరిష్టైశ్చ పుష్టిదైః। కానామ నాథ మత్తోన్యా కల్పవృక్షభవైస్సుమైః ॥ పులోమజా కరాబ్జా భ్యాంక్లుప్తధమ్మిల్లబంధనా। కానామవా వినామత్తో గాంగేయకమలో త్పలైః ॥ కరప్రవాళపిధృతైరూర్వశ్యా పరివీజితా, కన్యా కాన్యా వినా మత్తః కరాబ్జైః కంకణాంకితైః ॥ నిత్యం సుపర్వస్త్రైణేనసంస్పృష్టపదపల్ల వా। భుంక్తేకానామ మత్తోన్యా పుణ్యగంధమనోహరం ॥ భక్తంభోజ్యో

ష్టమధురం స్వాహయాపరివేషితం । గంధర్వరాజకన్యాభి రుపకల్పితపల్ల
వే ॥ శేతే నానామమత్తోన్యా మహార్హే శయనే త్వయా । త్వయాసహ
మహారాజ త్రైలోక్యమనుశాసతా ॥ సుఖేన నేష్యే సమయమితిహ్యాష్యా
మినిత్యశః । అద్యముక్తర్షివృత్తాంతం కర్ణాకర్ణికయాశ్రుతం ॥ అపూర్వం
హృదయేశల్యమాతనోతీవమర్మభిత్ । సజాతోవిశ్వసంహర్తుశ్శంకరాత్పర
మేశ్వరాత్ ॥ గృహీతవాన్ మహార్హాంతచ్ఛస్త్రం పాశుపతాభిదం । చ
చారచ వ్రతంపుణ్యం విశ్వామిత్రతపోవనే ॥ పావకాచ్చైవలబ్ధ్వాస్త్రైః ప్రా
ప్తసేనారథాయుధః । త్వన్నిమిత్తం మహావీరో మర్దితో మహిషాసురః ॥
దుర్గశ్చప్రాప్తపంచత్వః పంచసైరిభభక్షిణః । త్వత్ కృతేచ మృధేనష్టారా
క్షసానీకినీచయాః ॥ సర్వమేతద్విజానాసి యద్వృత్తం మాత్తికస్యతత్ ।
అసృజత్త్వద్వధాయైనం హరోదేవగణైస్స్తుతః ॥ యత్ప్రమాణంసమామ్నా
యం మునయశ్చజగుస్సదా । తాదృశస్సహిముక్తర్షిస్త్రిలోచనభుజోద్భవః
పర్యాప్నోని మృథేహంతుం భవంతమమితప్రభః । త్వంబ్రహ్మసృష్టైస్స
ర్వైర్నవధ్యో వరశక్తితః ॥ నాసౌస్వయంభువాసృష్టశ్శివవీర్యసముద్భవః
తస్మాన్నచాయం సందేహో జీవితేశ జహాతిమాం ॥ సత్యంముక్తమువే
ష్టైతోరత్యాహితముపస్థితం । దుర్గాసురోయంనిహతో హతశ్చమహిషా
సురః ॥ తస్మాద్రాక్షసరాజేంద్ర తమేత్యశరణంమునిం । జీవితంచ సుఖం
రాజ్యం రక్షాపత్యకలత్రకం ॥ రాజ్యంనిష్కంటకం నాథనస్వర్గాద్భిద్యతే
క్వచిత్ । ఇహసాక్షాత్సుఖం హిత్వా పరత్రప్రత్యయస్తుకః ॥ త్వయావి
నామహారాజ జీవితుస్నోత్సహేక్షణం । హిత్వాజలాశయం మత్స్యోన
ముహూర్తంప్రజీవతి ॥ పత్యావినా కృతానారీ జీవన్త్యపి మృతాధ్రువం ।
మధ్యాహ్నచంద్రలేఖేవ ప్రకాశేనవినాకృతా ॥ చంద్రేణేవవినారాత్రిశ్శా
లాదీపేనవావినా । సాగ్ధేనవినాభూమి భర్తృహీనాంగనాభువి ॥ పక్షా
భ్యాంచవినాపక్షీ విషాణాభ్యాంవినావృషః । ఆయుధేనవినాశూరోభర్తృ
హీనాస్తథాంగనా ॥ కానామ మానినీనాథ హిత్వాభర్తారముత్తమం ।

జీవితం ధారయేల్లోకే జనైస్సర్వైర్జుగుప్సితం ॥ త్వయాసహామృతాయాం తుమయినష్టేచవైభవే। అలంబో బాలకస్యాస్య వరాకస్యభవేత్తుకః ॥ జనిత్వాత్వాదృశాద్వీరా దాగచ్ఛశ్రీసమన్వితః। కథం దైన్యేనజీవేన్మే పుత్రకః పావకోపమః ॥ అహోబత మహాకష్టమిదానీం సముపస్థితం। అంగీకురుష్వ మేవాక్యం వృణుతంశరణంమునిం ॥ సహిధర్మపరోధీమాన్ శరణాగతవత్సలః। రాజర్షిః మౌక్తికః శ్రీమాన్ రక్షిష్యతి తవశ్రియం ॥ తేన మైత్రీ భవతు తే మౌక్తికేనాసురోత్తమ। శివవీర్యేణజాతేన యదిజీవితుమిచ్ఛసి ఇత్యుక్తో జానుమాన్ పత్న్యా శోభావత్యా సురూపయా। ధిక్కుర్వన్నివ తాంకోపాదువాచపరుషంవచః ॥

జానుమానువాచ

ధిక్త్వాం ముగ్ధామనాత్మజ్ఞాం వృథాం పండితమానినీం। త్వంతవ్యాఖామినీతిత్వమీదృశాలాపకారిణీ ॥ క్వాహం క్వనామముక్తర్షిః క్వమైత్రీ క్వచసంగతిః। కిమిచ్ఛేజ్జీవితుం సింహస్సంప్రార్థ్య మృగపోతకం ॥ మశకస్పృహిముక్తర్షి రహమస్మిమతంగజః। మృగశాబస్సముక్తర్షిర్మృగేంద్రోస్మిమహానహం ॥ సజ్జ్యోతిరింగణస్తేజః ఖద్యోతోస్మిపరాక్రమీ। మాంసఖండస్సముక్తర్షిర్మాంసభక్షోస్మినిత్యశః ॥ శివవీర్యాదయం జాతఇతికేయంబిభీషికా। శివానాంత్రిసహస్రంవాముక్తర్షిదశలక్షకం ॥ హనిష్యామితృణేనైవ హస్తికాత్సేయకంవహన్। వజ్రపాణిస్సహస్రాక్షోమత్తైరావణవారణః ॥ కుంఠితోబాహువీర్యేణమద్ద్వారేపరివత్స్యతి। నిధీనామధిపోభూమ్నః పుష్పకేణచరన్దివి ॥ పినాకపాణేస్సఖోయత్తేశోమాంనిషేవితే। అన్యేచాగ్నిర్యమోవాయుర్వరుణోయాదసాంపతిః ॥ సూర్యాచంద్రమసౌవిశ్వే వసవశ్చాశ్వినౌతథా। దేవాశ్చసహ గంధర్వాస్సయక్షోరగరాక్షసాః ॥ మద్వీర్యమభిశంసంతోమాం నిత్యంపర్యుపాసతే। అనన్యభాజంత్రైలోక్యంవీర్యశబ్దముపేయుషః ॥ మమ ముక్తమునేర్భీతింకిం నిమిత్తముదాహ

రేః। తవశిష్యోపదేశోయంక్రూరస్యగతచేతసః ॥ బ్రూహితం మోహితం
మాహాత్మ్యాత్ కృపాణేనవికర్తయే। సర్వమీశ్వరసంభూతంవిశ్వమేతచ్చరా
చరం॥ కోవాముక్తమునౌబాలేవిశేషః పరిదృశ్యతే। యద్యత్త్వయాంభు
వాస్పృష్టంతత్సర్వంవశ్యతాంగతం ॥ కింమాక్తికోవిశేష్యేత సర్వస్మాత్స
చరాచరాత్। యదిమామేవసంహర్తుంముక్తిమసృజఃప్రభుః ॥ యది
వాభావ్యతాతాత్రమజ్జ్నియతిస్తాదృశీయది। తాతత్రవిచికిత్సాతేయద్భావ్యం
తద్భవిష్యతి॥ మాదృశాహిమహావీరామానసంపాదనేరతాః। గణయ
న్తివపుర్విత్తమిహసౌఖ్యంనకర్హిచిత్ ॥ గతేపిమలినేకాయేమానంసమస్తి
షుసంచయే। యశఃకాయేనజీవన్తినిత్యంమానధనాజనాః॥ చరన్తియే
వినామానంజీవన్తోపిహితేమృతాః। తేమృతాశ్చాపిజీవన్తిమానోయైస్సు
సురక్షితః॥ రాశీభూతప్రతాపస్యరక్షోరాజ్యప్రసాధనః। త్రైలోక్యైక
మహావీరాస్త్రివిష్టపసదాంయమః॥ సర్వాభీష్టదదోర్వీర్యః సంయుగేష్వ
పరాఙ్ముఖః। చరిత్వానన్యసామాన్యంతపోముహురముచ్ఛ్రితం ॥ లబ్ధ్వా
వరాంశ్చదుష్ప్రాపాన్ జిత్వాదేవాంశ్చసంయుగే। కస్యచిన్మునిమాత్రస్య
భస్త్రోధ్మాళితవర్ష్మణః ॥ అభియాతస్యతస్యాహంకింభీరుశ్శరణంవృణే। య
ద్యహంశరణంయాయాంయంకంచిన్మానుషాధమం ॥ దుర్బలంహీనమ
ర్వీర్యమవిజ్ఞాతసమిత్కథం। మయావిజితపూర్వావమత్పరాక్రమవేది
నః॥ నకింహసన్తితేదేవానకిందుఃఖకరంచతత్ । ఉల్లుంఠనపరైస్సర్వైప
రిహాసపరాయణైః ॥ కింనిన్ద్యమానోజీవోయంశత్రుంశరణమర్థయన్ ।
భిద్యమానోప్యహంఖడ్గైర్భిద్యమానశ్శితైశ్శరైః ॥ క్రకచైర్దార్యమాణోపిన
మేయంనతుకస్యచిత్ । తవాపివీరపత్న్యాస్తువక్తుమేవం నసాంప్రతం ॥
మత్ప్రభావంవిజానంత్యాః కుత్సితంచారిసాంత్వనం। మానః స్వర్గః ప్రవీ
రాణాంమానశ్చైశ్వర్యముత్తమం ॥ మానఏవపరంసౌఖ్యంమానహానిస్త్వ
తిర్వరం। నాహంరాజ్యమభీప్సామినసౌఖ్యంనచజీవితం ॥ అభిమానంవి
భీషామిప్రాణైఃసంప్రస్థితైరపి। పరైఃప్రహస్యమానస్యపరిభోగేనకింఫలం ॥

కింఫలంజీవితేనాపిరాజ్యేనమహతాపికిం । అథచేత్త్వమరిష్యామివిధినాసం
ప్రచోదితః ॥ అశ్రోష్యతః పరీవాదంతస్మైసంతోషమావహేత్ । అశక్ను
వంరణేసోఢుమభియాతేనమానినా ॥ జానుమార్గ శరణంవ్రజతిమా
భూజ్జనశ్రుతిః। పరీవాదోహివీరాణాంనిరయాదపిదుస్సహః ॥ నిరయస్తువ
పుఃపీడాప్రవాదోమానసీవ్యథా। వినీతస్సుబహూఃకాలస్త్వయాసౌఖ్యయు
జాభృశం ॥ పరిచర్యాంతవాకార్షుఃసామంతసురయోషితః, తాభిస్తుతా
స్సతేతన్విమయ్యన్యంశరణంగతే ॥ మత్తోమహత్తరంజ్ఞాత్వా ముక్తర్షిం
బాహువీర్యతః। తమేవానుసరిష్యన్తి దేవగంధర్వకింనరాః ॥ అస్మాసుగౌ
రవంకించిదణుమధ్యేవశిష్యతే। సామాన్యతామవాప్తేనజీవతాపివితేజసా।
నమేతాపిమయాతన్వి గమిష్యస్యవమాననాం। దైవాన్మయిమహాఘోరే
ప్రేతభావముపాగతే॥ నహసన్తిమహావీరానితితత్వార్థవేదినః। యుద్ధేఖ
లుసమారబ్ధేవిధ్యధీనౌజయాజయౌ ॥ దుర్బలోబలినంహన్యాచ్ఛక్నుయా
న్నబలీక్వచిత్ । సుబహూన్వినిహన్త్యేకః ప్రబలానపిదుర్బలః ॥ తస్మా
న్నప్రతినిందన్తిసంగరేభిముఖంహతం। మయావిరహితాపిత్వంవిధినాప్ర
తిపంధినా॥ పుత్రమోజస్వినంప్రాప్తాహస్యాసినతుకైశ్చన। జితోవాస్వ
ర్గమేష్యామి జిత్వాలప్స్యేపరంయశః ॥ మమార్థేనతుతన్వంగికార్యాకా
చిద్విచారణా। పుత్రమోజస్వినంనిత్యంపుష్యంతీచరితవ్రతా॥ వీరమాతే
తివిఖ్యాతావసత్వంవరవర్ణిని। సర్వథామృధమేష్యామిప్రియజేష్యామివారి
పూన్॥ నప్రతిబ్రూహితన్వంగినివర్తిష్యేనసంగరాత్ । భవిష్యతిఫలంతా
దృగ్యాదృశీభవితవ్యతా॥ జయేవాపజయేవాపి విక్రియేతమతిస్సతాం। ఇ
త్యుక్త్వాసహసోత్థాయ జగామ సహిజానుమాన్ ॥ శోభితాంగీసుదుఃఖా
ర్తా శోకాకులితచేతనా। స్వానీభాగ్యానినిన్దంతీ ప్రశాన్తిన్నజగామసా ॥
అథముక్తమునిర్ధీరో బహుసేనాసమన్వితః। మునిసంఘైస్సమాలోచ్యసర్వ
తత్వార్థవేదిభిః॥ దూతం జానుమతేతస్మై వాగ్మినం ప్రాహిణోత్తదా।
హృదికృత్వా ససందేశం ప్రాప్యదైత్యేంద్రసంసదం ॥ ప్రవిశ్యచదదర్శైనం

జానుముంతం సఖాస్థితం। రత్నసింహాసనాసీనం రాక్షసైఃపరివారితం ॥ సేవితం సురనారీభిశ్చామరాసక్తపాణిభిః। నీలమేఘసమాకారం తప్తకాంచనభూషణం ॥ కరాళవదనం భీమం కిరీటమణిదీపితం। కేయూరాంచితసద్బాహుం హారశోభితవక్షసం ॥ రక్తచందనలిప్తాంగం తిలకీకృతకుంకుమం। దృష్ట్వాథ సన్నిధాయాశు స్థిత్వాస్థానేయథోచితే ॥ దక్షిణంభుజముద్ధృత్య ప్రాహతత్సమయోచితం ॥

* దూత ఉవాచ *

అహంముక్తమునేర్దూతః ప్రేషితో భవతోంతికం। వాచకం శ్రావయిష్యామిహితం తవతదీరితం ॥ ఇత్యుక్త్వా తదనుజ్ఞాతః కోదోషశ్శ్రావ్యతామితి। సంప్రవక్తుమథారేభే మునీనాంవచనంయథా ॥ దైత్యాధ్యక్ష శ్శృణువాదంతముక్తముక్తమహర్షిణా। ఉదాహరిష్యేవాక్యాని యథోక్తానిమహర్షిణా ॥ రాక్షసేంద్ర విజానీహి రమణేయంహితంవచః। అహం శంభుభుజాజ్ఞాతో ముక్తేశఇతి నామతః ॥ నియుక్తో భూతనాథేన త్వయాయోద్ధుంరణాంగణే ॥ తదాజ్ఞాం శిరసాధృత్వా సన్నద్ధోస్మి మహాహవే। యోద్ధుమిచ్ఛసి చేచ్ఛీఘ్రమభిగచ్ఛ ససాధనః। అన్యథా శరణం గచ్ఛ శంకరంలోకశంకరం ॥ త్వంహిదేవాన్ మహర్షీంశ్చ బ్రాహ్మణాన్ పుణ్యకర్మణః। యజ్ఞశీలాన్ తపోనిష్ఠాన్ వేదవేదాంగవేదినః ॥ స్వాధ్యాయవ్రతశీలాంశ్చ నిత్యంపీడయసేబహు। తేనసక్రుధితశ్శంభుః క్రూరేణ తవ కర్మణా ॥ న్యయుఙ్క్తమాం నిహంతుం త్వాం సంసృజస్వస్వవీర్యతః। హిత్వాత్వంక్రూరకర్మైతచ్ఛంకరం శరణంవ్రజ ॥ సత్వాంత్రాస్యత్యవశ్యం శంభుః సర్వభూతానుకంపనః। అన్యథాత్వాం హనిష్యామి మహేశ్వరవచోయథా। ధావంతందిక్షుసర్వాసునిలీనంతోమహార్ణవే। నిగూఢంవాప్యరణ్యేషుగిరీణాంకంధరేషువా। ఖముత్పతంతమథవాకీలితంవాభ్రమండలే ॥ త్వామహంమారయిష్యామి విశిఖైఃపావకోపమైః। త్వద్ధితార్థంసమాదిష్టంవాచికంపరమంహితం ॥ విచార్య కురుదైత్యేంద్ర యథాతుభ్యం ప్రరోచతే।

ఇత్యుక్తవాన్ ముక్తమునిర్గీయతాం యుక్తముత్తరం ॥ త్వత్తో౽గృహీతసం
దేశో గమిష్యామితదన్తికం। ఇతిముక్తర్షి దూతేన సంప్రోక్తో రాక్షసోత్త
మః॥ ప్రవృద్ధవిపులక్రోధో ఘృతసిక్త ఇవానలః। దంతాన్ పటపటాకుర్వన్
భృశసంరక్తలోచనః॥ ఉవాచాధికసంరంభః పరుషం జానుమండలః।

* జానుమానువాచ *

రేమూర్ఖకో౽సౌముక్తేశః కియాన్ వాతవశంకరః॥ తంచత్వంనిహనిష్యా
మితుణార్థేనత్వయాసహ। గచ్ఛగచ్ఛద్రుతం మూర్ఖకరవాలేనభిద్యసే॥
ఇత్యుక్త్వాసహసోత్థాయ ఖడ్గంసముదదీధరత్। అవధ్యోదూత ఇత్యేవం
మంత్రిణస్తంన్యవారయన్॥ సో౽ప్యగచ్ఛత్తదాదూతోముక్తేశనికటంద్రుతం,
అథమంత్రివరైర్యుక్తో రాక్షసోజానుమండలః॥ ఆస్థానీంసమధిష్ఠాయనిశ్చి
త్యాయోద్ధుమాత్మని। ఉవాచదారుణంక్రోధాత్సమీపస్థాంశ్చమంత్రిణః॥
కియాన్వామర్త్యకో నామకియాన్ వాకాలకంధరః। సప్తలోకైకవీరస్యమ
మయుద్ధమనుష్మ్రతః॥ స్మశానవాటికావాసీకృత్తివాసాదిగంబరః। భస్మాం
గరాగో౽భిక్షాశీశంకరః కింభయంకరః॥ అమాంసభక్షీనిస్సారో౽హీనాంగ
స్నాథుపేశలః। ముక్తేశో౽దుర్బలో౽మానీయోద్ధుంకథమలంమయా॥ కురు
ధ్వంయుద్ధసంరంభంసంనద్ధాన్ సర్వసైనికాన్ । నాదయధ్వంమహాభీ
మాన్ ధక్కాపటహడిండిమాన్॥ ధ్మాపయధ్వంమహావీరైర్వీరశంఖాంత్స
మంతతః। ఇత్యాజ్ఞాప్యాథదైత్యేంద్రో జైత్రంరథముపస్థితం॥ ఉత్తమా
శ్వసమాయుక్తంనానాశస్త్రాస్త్రపూరితం। ధీరసారథికంరమ్యందృష్ట్వా
రత్నాభిశోభితం। వేషంయుద్ధోచితంబిభ్రత్కవచీమకుటాంచితః। తూణీ
రవాన్ధనుష్పాణిరారురోహరథంరథీ॥ తథాదనుజనాథశ్చరథమారూఢ
వాన్సహిః। తమన్వయుర్మహావీరారాక్షసాశ్చాపపాణయః॥ స్వర్ణ
కాంస్యరథారూఢామహాభుజపరాక్రమాః। పరశ్శతసహస్రాశ్చసర్వేసం
శప్తకాస్తథా॥ పరివవ్రుశ్చతాన్ మత్తాన్గజాశ్శైలసమున్నతాః। దీర్ఘ
దంతామహాహస్తామదస్రావసమన్వితాః॥ నిశాచరైర్మహాభీమైఃరథవా

జిహ్వాస్తైస్సహా। వ్యాప్తాస్సమంతతోభూమిః పంచవింశతియోజనా ॥ పదా
తయః ప్రచేలుస్తేసమానాకారచేష్టితాః। పాశైఃకుంతైశ్చ ఖడ్గైశ్చశత
ఘ్నీభిః స్సమావృతాః ॥ త్రిశూలైర్భిండివాలైశ్చచక్రతోమరపట్టిసైః ।
వాహినీనాంసహస్రాణిహస్త్యశ్వరథభాంజిచ ॥ కుత్రచిత్కోటికాన్య
ర్వ్యేకుత్రచిద్వ్యష్టికాభటాః। పారశ్వధికసంఘాశ్చక్వచిన్నైస్త్రింశికోగ
ణః॥ అన్యత్రచాక్రికఃసంఘఃశాక్తికాః పరిఘాయుధాః। గదాముసలహ
స్తాశ్చక్వచిత్ఫలకపాణయః। పతాకినోమహాసంఖ్యాః పరితశ్చేరురుత్స
కాః। వృతనాసుచసర్వాసుమహోదగ్రామతంగజాః॥ ఉత్తమాశ్వాశ్చ
విఖ్యాతాః కాంభోజాబాహ్లీకాస్తదా। రథాశ్చిత్రతరాస్తత్రవ్యాఘ్రచ
ర్మసమావృతాః॥ పాండుకంబలసంవీతాఃపటుశస్త్రాస్త్రధారిణః। సర్వేప్ర
చేరుస్సోత్సాహా జానుమండలశాసనాత్ ॥ సేనానామధినేతారః పురో
గాస్సంప్రతస్థిరే। రథచక్రసమాఘాతైరశ్వానాంఖురఘట్టనైః॥ యోధా
నాంపాదఘాతైశ్చభూకంపస్సమభూత్తదా। నిపేతుశ్చమహావృక్షాగిర
యశ్చేలురున్నతాః॥ ఏతాదృశైర్బహువిధైఃస్సార్థన్యైర్జానుమండలః। ము
నీనుద్దిశ్యదైత్యేంద్రోయుద్ధంకర్తుంసముద్యతః॥ ప్రయయాసుమహావేగా
యత్రముక్తర్షిరాస్థితః। దూరేదృష్ట్వామహాసేనాముక్తేశస్యభయానకాః।
జగర్జురాతుసానీకారక్రోధ్యత్మానుశాసనాత్ , శంఖానాదధ్ముర్మహారా
వాన్ తాడయన్నిస్మడిండిమాన్ ॥ జయభేరీస్తాడయంతోదైత్యాశాస్స్వ
పురాద్యయుః। సఘోషోదైత్యవీరాణాంనానావాద్యసముద్భవః॥ దార
యామాసచేతాంసిదేవానాందివిపశ్యతాం। ఇత్థంచప్రస్థితేష్వేషుదైత్య
సైన్యేషుసర్వతః॥ పేతురుల్కామహోదగ్రాఃఖాచ్ఛశోణితబిందవః, వా
యవః ప్రవవుశ్చండాగృధ్రాశ్చపరిచక్రముః॥ వవాశిరేపేశకాశ్చద్రోణ
కాకావిశేషతః। హతాశ్చమరసంపాతోగగనాత్తుతథాభవత్ ॥ దుర్ని
మిత్తానిదృష్ట్వాపిధైర్యమాలంబ్యజానుమాన్। ఉత్సాహయంశ్చసానే
తౄన్నిన్నాయపురతోతతీః॥ ఆగచ్ఛన్నీస్మహాసేనాజానుమండలరక్షసః॥

మున్యనుజ్ఞామూపాలభ్య ముక్తస్సర్వతత్వవిత్ ॥ సేనాన్యస్తాత్సమామం
త్ర్యసువీక్షణముఖాంస్తథా । ఉవాచ పరమోదారం తత్కాలసదృశం
వచః ॥ అహోహో సేనాధిపాస్సర్వే శృణుధ్వం వచనం మమ । దూరేణ
దృశ్యతే తావద్దైత్యేంద్రస్యబలం మహత్ ॥ అభ్రంకషామహానాగాస్త్రి
కకుత్పర్వతోపమాః । శతాంగాశ్చ మహోహోత్తుంగ మేరుమందరసన్ని
భాః ॥ అశ్వాశ్శీతాంశువర్ణాశ్చ మహావేగామహోన్నతాః । ఆక్రమ్య
ఖలుభూభాగం సంఖ్యాతీతాస్సమంతతః ॥ అగచ్ఛన్తి మహాఘోరారా
క్షసాహంతుముద్యతాః । భవన్తశ్చ మహావీరా దేవయాగసముద్భవాః
దక్షామహాబలోదగ్రా నిమిషానుగ్రహోపగాః । విదితార్థరహస్యాశ్చ
సర్వతత్వార్థవేదినః ॥ సన్నద్ధానాం సమిన్మార్ధిగృతాస్త్రిణాంమహౌ
జసాం । భవతామభియాతస్తు నకశ్చిదవశిష్యతే ॥ అస్మాకంశిరసావాహ్యం
చంద్రశేఖరశాసనం । యేనసర్వే వయం ఘోరమారభామహి సంగరం ॥
యేనసర్వంజగజ్జాలం యథాస్వంపరివర్తతే । యేన సూర్యః ప్రతపతి చం
ద్రమాశ్చప్రకాశతే ॥ వాతివాయుర్జ్వలత్యగ్ని ర్మృత్యుఃప్రాణాన్ ప్రహ
రయేత్ । తస్యాజ్ఞయా సంయతధ్వం నిహంతుం జానుమండలం ॥ బహు
కల్మషకర్మాణం నిత్యం బ్రహ్మర్షిపీడనం । ప్రాణసంశయదాతారం దేవా
నాం త్రిదివౌకసాం ॥ బహుయజ్ఞక్రతుహరం బహువ్రతనిబర్హణం । పర
స్త్రీహరణోన్మత్తం సర్వలోకైకకంటకం ॥ అనిష్టంభూతనాథస్య శంకర
స్య మహాత్మనః । ఇహవాచ్యా నవైయూయ మితికర్తవ్యతాం ప్రతి ॥ స్వ
యమేవ ప్రవృత్తాశ్చకర్తుంశంకరశాసనం । కరిష్యథతథా సేనా స్సన్నద్ధా
యోద్ధుమంజసా ॥ ఇత్యుక్త్వా సహసా తేన సేనాన్య స్సాధుకారిణః । సే
నాన్యమాహ్వయామాసుర్నానాశస్త్రాస్త్రసాధనైః ॥ శంఖాన్ప్రదధ్ము
ర్వివిధాన్ పటహాన్పర్యతాడయన్ । వ్యనాదయన్మహారావాన్ భేరీగో
ముఖడిండిమాన్ ॥ న్యక్వాణయన్ మహాక్వాణాన్ మృష్టకాహళమర్ద
ళాన్ । జయఘంటాసమూహాంశ్చ పరితః పర్యవాదయన్ ॥ స ఘోషస్సు

మహాభీమః పూరయామాస రోదసీ । దారయామాస సహసా దిగ్గజానాం శ్రవాంసి చ ॥ కంపయామాస దిక్పాలాన్ బ్రహ్మాండం భేదయన్నివ । భంజయామాస సహసా కులాచలగుహా అపి ॥ పాతయామాస గగనాత్తథా నక్షత్రసంతతీః । తేన నాదేన మహతా త్రైలోక్యమపి విభ్రతా ॥ దైత్యాసేనాభవో ఘోషస్స హాసైవ తిరస్కృతః । శ్రుత్వా వైమానికాస్తస్య ముక్తక్తేర్జయకాంక్షిణః ॥ స్వస్తి ముక్తర్షయః ప్రోచుర్జయశబ్దపురస్సరం । తథా సంభృతసంరంభౌ వ్యూహౌ ముక్తేశదైత్యయోః ॥ సమవేతౌ క్షణార్ధేన యథా పూర్వాపరాంబుధీ । సమీయాతే సుసంరబ్ధౌ విష్ఫురిణ్యా యథా నదౌ తథా సమీయతుర్వ్యూహౌ జానుమండల ముక్తయోః । రథికాన్ రథినశ్చైవ హస్తిపాన్ హస్తిసాదినః ॥ అశ్వికానాశ్వికాశ్చైవ పదాంతీశ్చ పదాతయః । ఉభయేప్యభియాతాస్తే యోద్ధారో భీమవిక్రమాః ॥ సింహనాదాన్ ప్రకుర్వంతః పరస్పరజిఘాంసవః । హరయో హరిభిర్యద్వ గిరయో గిరిభిర్యథా ॥ కరిణః కరిభిర్యద్వ ద్వీపినో ద్వీపిభిర్యథా । ఖడ్గైః కుంతైర్గదాభిశ్చ శాతముద్గరతోమరైః ॥ పరిఘైః పట్టసైశ్చైవ కరవాలైస్సుదారుణైః కఠోరాగ్రైః కుఠారైశ్చ శస్త్రాస్త్రైర్విషదిగ్ధకైః ॥ ఆయుధ్యంత మహాక్రోధావీరావేశవశాత్మకాః । తదానీమాయుధాన్యేవ ప్రచలంతి పతంతి చ ॥ అదృశ్యంత రణే ఘోరే శతశశ్చ సహస్రశః । శస్త్రాణి బహుసంఖ్యాని ఖడ్గాశ్చ పరిఘా గదాః ॥ ముసలా భిండివాలాశ్చ శల్యముద్గరతోమరాః । శూలాని కరవాలాశ్చ పట్టసాశ్చ పరశ్వధాః ॥ నారాచాః కర్ణిబాణాశ్చ చంద్రార్ధవిశిఖాస్తథా । వీరబాహువినిర్ముక్తా కోటికోట్యయుతాని చ ॥ ఉత్పేతుశ్చ నిపేతుశ్చ సర్వతో రణమూర్ధని । తాన్యేవాన్యోన్యసంఘుష్టాత్పరస్పరజిగీషయా ॥ కాకోలూకక్రమేణైవ న్యయుధ్యంతేవ సర్వశః । వాద్యేషు తాడ్యమానేషు ఘోషో యస్తు సముత్థితః ॥ అపి తస్మాదుపర్యాసీద్ధనుర్గుణనినాదితం । సంఘుష్టాదుభయేషాం చ తురంగఖురఘట్టనాత్ ॥ పదాతిపదఘాతాశ్చ సంరంభాన్మత్తకుంభినాం । రథాంగసంఘసంఘాతాద్విఘుష్టా

త్రైన్యసంతతేః ॥ మహారజ స్సముద్భూతముద్ధితంచ సమంతతః। ఛాద
యామాస సహసా సైన్యానిచసమంతతః ॥ ఏకం యామమభూ త్తత్ర ప్ర
ఘ్నూణాంపరమాద్భుతం। నాదృశ్యంత పతాకాశ్చ నాయుధాని నదన్తి
నః॥ నవీరాః ప్రతివీరావా నరథానచవాజినః। అసీద్రజోమయం సర్వం
శూన్యరూపంసమంతతః॥ శ్రూయతే నినదోభూయాన్నాయుధానాం మ
హూాచ్ఛ్రితః। భేరీనాదశ్చ గంభీరః పటహానాంచ ఝాంకృతిః ॥ టంకృ
తిర్ఘంటికానాంచ ఢక్కానాంనిక్వణ స్తథా। కోపి కోలాహలశ్చైవత్వే
డాశ్చప్రతియోధినాం ॥ అశ్వానాం హ్రేషితంచైవ కరీంద్రాణాంచ బృం
హితం। హుంకృతిశ్చైవ వీరాణాం తదద్భుతమభూ త్తదా॥ అహంజాను
మతో యోధ స్త్వహం ముక్తేశ సైనికః। అగ్రేతిష్ఠాస్మి సంనద్ధ స్త్వితివాద స్త
దాభవత్ ॥ చిత్రమేత త్తథాధూళ్యా మందయత్యాం సమంతతః। తదా
యుయుధిరేవీరాః పరస్పరజిగీషవః॥ చిచ్ఛిదు స్సాయకై స్తీక్ష్ణైః ప్రతివీర
శరాణబహూన్। ఏవం పరస్పరం ఘ్నంత శ్చేరుస్సర్వే యథాక్రమం ॥
యాతేయామేథ సైన్యానాం రథ్యానామశ్వహస్తినాం। పత్తీనాంకృత్త
గాత్రేభ్యో రక్తస్రోతాంసిజజ్ఞిరే॥ శోణితైః కర్దమీభూతే ఖేభూతేరజ
స్యథ। రణరంగమభూ త్తత్రప్రభాతేవ విభావరీ॥ అదృశ్యంత తథా తత్ర
శతశోథసహస్రశః। నిర్భిన్నాంగాస్తురంగాశ్చ జాతభంగామతంగజాః॥
నిర్భగ్నాస్స్యందనాశ్చైవ యోద్ధారశ్శోణితస్రుతః। తదావీరాశ్చ వీరా
శ్చహ స్త్యశ్వరథసాదినః॥ సమానోత్సాహసంరంభాద్ద్వంద్వయుద్ధం ప్రచ
క్రముః। ప్రవృత్తే శస్త్రసంపాతే యోద్ధారోన్యోన్యశాతితాః॥ పుష్పితా
శోకతరువత్ పుష్ప్యత్కింశుకవచ్చభుః। సర్వరోమాఖ్యదైతేయస్సువీక్షణమ
ఖిద్రవత్ ॥ ఖడ్గరోమాసుబాహుంచ జయబుద్ధిర్విలోచనం। శిలోచ్చయ
మహాకాయో మాయాసిద్ధోమహాబలం ॥ కరాళముఖనామాచలత్కుణజ్ఞం
మహౌజసం। సర్వేతే రథినశ్చైవ సర్వేశస్త్రాస్త్రధారిణః ॥ అయుధ్యం
తమహావీరాః పరస్పరజిగీషవః। సర్వరోమామహావీరః శరై స్తీక్ష్ణై స్సు

దారుణైః ॥ సువీక్షణస్య సంరంభాత్ ప్రాహరత్ సారథిం హయాన్ ।
సువీక్షణస్సుసంక్రుద్ధో దర్శయన్ హస్తలాఘవం ॥ సర్వరోమ్ణశ్శరాంశ్ఛి
త్వా ప్రాయుఙ్క్త నిశితాన్ శరాన్ । తైశ్శరైరభివిద్ధశ్చ సర్వరోమానువిక్ర
మః ॥ ముమోచ శరజాలాని శతశోఽథ సహస్రశః । తాంత్సర్వాన్ నచ్ఛినద్వీ
రశ్శరజాలైస్సువీక్షణః ॥ అర్ధచంద్రేణచైకేన ధనుర్జ్యాం రక్షసోచ్ఛినత్ ।
గృహీత్వాన్యద్ధనుర్భీమం సర్వరోమా మహాబలః ॥ కృత్వా సజ్యం ముమో
చాథ శరాంస్తీక్ష్ణాంశ్చలక్షశః । తాంత్సర్వాన్ ప్రతిసంహృత్య తీక్ష్ణకో
పస్సువీక్షణః ॥ ఆగ్నేయమస్త్రం సంమంత్ర్య ప్రాయుఙ్క్త ఘోరరంహసా ।
తచ్ఛజ్వాలాకరాళేన ప్రతాపేనాభివిజ్వలన్ ॥ దంధహ్యమానమభితః ప్రా
ద్రవద్రాక్షసంప్రతి । తద్దృష్ట్వా దారుణం శస్త్రం సర్వరోమా మదోద్ధతః ॥ అ
స్త్రం వారుణమామంత్ర్య చిక్షేప భృశలాఘవాత్ । సృజత్తద్వారిణః పూ
రాన్ కాలాంభోధవిజృంభితం ॥ శమయామాస సహసా శస్త్రమాగ్నేయ
ముజ్వలం । సువీక్షణస్తతః క్రుద్ధః సంధాయ నిశితాన్ శరాన్ ॥ సప్తసప్తచ
రథ్యేషు సప్తసప్తచ సారథౌ । త్రీణి త్రీణి ముఖే తస్య దశసంధిషు సర్వతః ॥
ఏకేనచాచ్ఛినచ్చాపమన్యేన ధ్వజముచ్ఛ్రితం । రాక్షసస్య ముఖే విద్ధష్షడ్భిస్సు
పరుషైశ్శరైః ॥ రక్తధారాభిషిక్తో భూద్ధాతుభిశ్చ మహీధ్రవత్ । హతచా
పశ్చ దైతేయో విషణ్ణః క్రోధవిహ్వలః ॥ స్థూలాం గదామథాదాయ విచి
క్షేప సువీక్షణం । సాయకైః కఠినైస్తీక్ష్ణైశ్చిచ్ఛేద శకలాన్ యథా ॥ స
ర్వరోమాథ వేగేన హస్తేనోద్ధృత్య యత్నతః । సువీక్షణే విచిక్షేప పరిఘా
న్ముసలాన్ బహూన్ ॥ తోమరాన్ ముద్గరాంశ్చైవ భిండివాలాన్ సహ
స్రశః । చక్రాణి శక్తీస్సుబహూః పరుషాణ్యత్సమర్షణః ॥ తాని సర్వాణి
విభిద్య క్షణార్ధేన సువీక్షణః । నిమిషాంబామనుస్మృత్య తత్ప్రసాదసముద్భ
వాం ॥ శక్తిం ముమోచ వీరాగ్ర్యః సర్వరోమజిఘాంసయా । జ్వాలావలీః
కిరంత్యాచ శక్త్యా వక్షసి తాడితః ॥ పపాత సహసా భూమౌ భిన్నపక్షఇవా
చలః । సర్వరోమ్ణి హతే వీరే దర్పహీనాస్తు దానవాః ॥ పలాయాంచక్రి

రేఖితో జగర్జుర్ముక్తసైతికాః । వైమానికా వ్యోమచరా స్వస్తిముక్త్వర్షయే
బ్రువన్ ॥ సాధుసాధ్వితి మానీంద్రః ప్రశశంసుస్సువీక్షణం । ఖడ్గరోమాసు
బాహుశ్చ కేసరీకేసరీయథా ॥ యుయుధాతే మహావీరౌ లోకానామ
ద్భుతంరణం । ఉభౌ ముముచతుర్బాణా నుభయోరపి వీరయోః ॥ చిచ్ఛి
దాతేచతాన్పూర్వాంఛస్త్రైస్తీక్ష్ణైః పరస్పరం । ఖడ్గరోమాక్షిపద్బాణా
న్యానితాద్భృంశిసత్వరః ॥ తానితావంతిచిచ్ఛేద తావదస్త్రైస్సుబాహుకః ।
సుబాహురముచద్యాని యావంత్యస్త్రాణి శీఘ్రతః ॥ ఖడ్గరోమాచ్ఛినత్తా
నితావంతి కరలాఘవాత్ । పరస్పరజిఘాంసూతౌ ప్రహరంతౌ పరస్పరం
చిక్రీడతూ రణేవీరౌ దేవానామద్భుతప్రదాం । ముహూర్తేతుగతే శూ
రః సుబాహురతులప్రభః ॥ నిష్పీడయామాస శరైః ఖడ్గరోమ్ణోరథార్వ
తః । ఖడ్గరోమారణంత్యక్త్వా ఖముదస్థాద్ధనుర్ధరః ॥ తత్రసంలీయ సహసా
చిక్షేపబహుసాయకాన్ । తాన్శరాన్స్వశరైశ్ఛిత్వా సుబాహుస్సహ
సోత్పతన్ ॥ నారాచైః కర్ణిభిస్తీక్ష్ణైస్తత్కంకటమథాచ్ఛినత్ । చంద్రా
ర్ధసాయకేనైవ మార్గ్వీం తుత్రాణ తస్యవై ॥ విరథో వీతచాపశ్చ ఖడ్గరో
మావిషాదవాన్, నిపత్య భూమౌ సహసా గృహీత్వా పరిఘంమహత్ ॥
ఉత్పపాత పునర్వ్యోమ ప్రజిఘాంసుస్సుబాహుకం, సుబాహుః పరుషైః
బాణైశ్చిచ్ఛేద పరిఘంహఠాత్ ॥ శరాంశ్చ సుజహూంస్తీక్ష్ణానక్షిప
ద్రాక్షసేశ్వరే, విహాయ శరపాతం సవేగేనగతిలాఘవాత్ ॥ గదామా
దాయవేగేన రాక్షసోభ్యైత్సుబాహుకం, గదాం సముద్యతాం దృష్ట్వా
నిర్బిభేద సమార్గణైః ॥ జఘాన తరసాచైవ పంచభిస్తీక్ష్ణసాయకైః । తైర్వి
ద్ధశ్శోణితోల్లిప్తః కృచ్ఛ్రేణస సముచ్ఛ్వసన్ ॥ ప్రాహాఖాచ్ఛక్తై స్సుబా
హుంతం ఖడ్గరోమానిరాయుధః, సుబాహోపశ్యమామేవం నిరాయు
ధమవస్థితం ॥ త్వంశస్త్రపాణిస్తద్వీరనాద్యమాంహంతుమర్హసి, నహిం
హన్తి మహావీర స్థితంతూష్ణీం నిరాయుధం ॥ ముహూర్తంవిరమాముష్మాత్

ఘోరశస్త్రప్రహారతః। చాపమన్యత్ గృహీత్వాద్య తూణీరాఞ్ఛరపూ
రితాన్ ॥ యోత్స్యేత్వయామహావీర తావత్వం క్షంతుమర్హసి। ఇతి తస్య
వచశ్శ్రుత్వా సర్పరోమ్ణస్సుబాహుకః ॥ ప్రత్యువాచ మహావీరో నిమిషాం
బాప్రసాదకః। భోః ఖడ్గరోమన్ విదితం తవన్యాయపరంవచః॥ పురాప్ర
విశ్రుతో న్యాయో యశ్చేదానీంప్రతీయతే। యదాబ్రహ్మర్షయోబద్ధా నిరు
ద్ధాబ్రాహ్మణోత్తమాః॥ యజ్ఞాశ్చ విఘ్నితాస్సర్వే యజ్వానశ్చప్రపీడి
తాః। స్త్రియోబలాత్హృతాస్సాధ్వ్యో నీతంవ్యాకులతాం జగత్ ॥ బ్రా
హ్మణాముని యస్సాధ్వ్యః స్త్రియశ్చైతే సుదుర్మతే, అశస్త్రా నిష్ప్రతీకా
రాః కిమర్థముపరోధితాః॥ హన్మిత్వాం దుష్టవర్త్మానం జానుమండలపక్షి
ణం। గోబ్రాహ్మణద్విషందుష్టం రణమూర్ధన్యసంశయః॥ గత్వా నయస్వ
శస్త్రాణి యానియానిత్వమిచ్ఛసి, నజహ్యామ వయం ధర్మమధర్మిష్ఠేపిచ
త్వయి ॥ ఇతితస్యవచశ్శ్రుత్వా సర్పరోమాసునేగవాన్। సువీర్యంరథమా
స్థాయగృహీత్వాన్యతరద్ధనుః॥ తూణీరం శరపూర్ణంచ ఖడ్గకుంత పరశ్వ
ధాన్। అన్యానిచ బహూనుగ్రాన్యుత్పపాత నభః పునః॥ తత్రతౌ సుమ
హావీరౌ ఖడ్గరోమసుబాహుకౌ। యుయుధాతే పునర్ఘోరం నానాశస్త్రా
స్త్రభీషణం॥ ముహూర్తేనతతోదైత్యోసుబాహుశరవిక్షతః, గ్లానశ్చ వివ
శాత్మాచ దశాందీనాముపాయయౌ॥ తథాపిస్థైర్యమాస్థాయ ఖడ్గపాణి
స్తమభ్యయాత్ ॥ తం ఖడ్గేనైవతీక్ష్ణేన సుబాహుః పర్యమారయత్, ఖ
డ్గరోమ్ణిహతేదైత్యే పతితే భువిదారువత్ ॥ రాక్షసాస్సహసాభీతాఃపలా
యంతేస్మసూరతః। ఋషయోదేవతాశ్చైవ సాధుసాధ్విత్యవాదయన్ ॥
శంఖాదుందుభయశ్చైవ నేదుస్స్వర్గేచభూతలే। సుబాహుశ్చ మహావీరో
రథమాస్థితవాన్జయీ॥ జయబుద్ధిర్మహాభీమో విరోచనముపాద్రవత్।
తౌసరోషౌమహాశూరౌ శస్త్రాస్త్రప్రచక్రముః॥ ముంచతో శరసాహ
స్రం భిందతోశ్చపరస్పరం। గర్జతోర్జృంభతోశ్చైవతదద్భుతమభూత్తదా
శరేభ్యశ్ఛిద్యమానేభ్యః స్ఫులింగాఃప్రసభోద్గతాః। దానవ్యదహ్యమానస్య

'స్మారయన్నితదాశ్రమం ॥ తతో దివ్యబలోపేతో రోచమానో విరోచనః ।
జయబుద్ధేశ్శరైస్తీక్ష్ణైశ్ఛిచ్ఛేదకవచందృఢం ॥ జయబుద్ధిశ్చ సంక్రుద్ధో జర్ఝ
రీభూతకంకటః । చిక్షేపశరసాహస్రం పరుషం మర్మదారుణం ॥ ఛిత్వా
తాంశ్చ శరాన్వీరో మార్గణైర్మర్మభేదిభిః । మండలీకృతకోదండశ్చఖండ
రిపుకార్ముకం ॥ కోదండం ఖండితందృష్ట్వా జయబుద్ధిరమర్షణః । గదాశ్చ
పరిఘాంశ్చైవ ముసలాంశ్చాక్షిపద్బలీ । తానిసర్వాణి సంభిద్య శీఘ్రకారీ
విరోచనః ॥ సారథిం విశిఖైఃరథ్యాన్ సూదయామాస సత్వరః । విరోధో
జయబుద్ధిశ్చ విక్రమేణఖముత్పతన్ ॥ చాపమన్యం ప్రగృహ్యాశు సజ్జీకృత్య
సవీర్యవాన్ । ఛాదయామాసవిశిఖై ర్విరోచనరథంశితైః ॥ సాయకైస్తైః
సుపరుషైర్విరోచనహయోత్తమాః । విదారితసమస్తాంగాశ్శోణితంప్రవవ
ర్షిరే । దృష్ట్వాతాన్ రక్తసిక్తాంగాన్ సామర్షస్సవిరోచనః ॥ అవిధ్యత్క
ర్ణినారాచైర్జయబుద్ధేస్తువక్షసి । తైర్విదారితమర్మాపి జయబుద్ధిస్సుధైర్య
వాన్ ॥ ప్రవర్షన్నేవరుధిరం గదమాదాయరోషణః । విరోచనస్యసహసా
లక్షీకృత్యలలాటకం ॥ ఉద్ధృత్యాపాతయద్వేగా ద్గిరిశృంగవదాయతాం ।
తామాపతంతీంసహసా నిర్భిద్యనిశితైశ్శరైః ॥ విరోచనోర్ధచంద్రేణ చకర్త
రిపుమస్తకం । జయబుద్ధౌహతేతేన దైత్యానిర్భిన్నచేతసః ॥ భయేనప్రప
లాయన్తే సర్వేదిక్షువిదిక్షుచ । దధ్మౌశ్శంఖాన్మహోత్సాహావీరామా
క్త్రికసైనికాః ॥ మాయాసిద్ధిశ్చ మాయావీ మహాబలసమన్వితః । యుయు
ధాతేచతౌవీరౌపరస్పరజిఘాంసయా॥శరైశ్శరైశ్చసంక్రుద్ధౌఖడ్గైఃఖడ్గైశ్చ
దారుణౌ । గదాభిశ్చగదాభిశ్చ పరిఘైఃపరిఘైస్తదా ॥ ముద్గరైర్ముద్గరైశ్చై
వముసలైర్ముసలైస్తదా । యామద్వయం మహాభీమం తాడితారౌ పర
స్పరం ॥ పరస్పరాయుధైస్తీక్ష్ణైః క్షతగాత్రౌ నిరంతరం । రక్తసిక్తావ్య
భాతాంతౌ పుష్పితావివకింశుకౌ ॥ అథమాయాపి శేషజ్ఞో మాయాసిద్ధో
నిశాచరః । బభూవవికృతాకారో దారుణోనీలపింగళః ॥ దశతాళోన్న

తోభీమో మందరస్థూలకందరః । అతిస్థూలపిచండశ్చ దీర్ఘదంతోభయా
నకః ॥ ప్రకుర్వన్నుచ్ఛ్రితాంక్ష్వేడాం వ్యాదాయ వదనం బృహత్ । మ
హాబలంహతాద్ధంతుం సహసాభ్యపతద్బలీ ॥ మహాబలస్తదా దేవీం సస్మా
రనిమిషాంబికాం । తతఃస్మరణమాత్రేణ ప్రససాదతదాంబికా ॥ మాబభీ
హీశరైశ్ఛింధీత్యుక్త్వాచాంతరధీయత । తతశ్చోత్సాహసంపన్నస్తరస్వీచ
మహాబలః ॥ సాయకైశ్ఛాదయామాస సర్వాంగం రాక్షసేశితుః । తేన
రూపేణనిర్ముక్తో మాయావీరాక్షసేశ్వరః ॥ సింహవ్యాఘ్రవరాహర్క్ష మ
హిషప్లవగాదిభిః। రూపైఃప్రలోభయామాసదారుణైరద్భుతోపమైః॥ నిమి
షాంబాప్రసాదాచ్చ నిర్ధూతకపటోచ్చయః । మహాబలః సుధీరాత్మా తం
జఘానశితైశ్శరైః ॥ మహాబలశరౌఘేన నిహతో రణమూర్ధని । మాయయా
సిద్ధఃపపాతాథ ధాతుమానివపర్వతః ॥ దివివైమానికాదేవా భువిబ్రహ్మ
ర్షయస్తథా । ఉక్త్వాముక్తర్షయేస్వస్తి ప్రశశంసుర్మహాబలం ॥ మాయయా
సిద్ధోమృతేచైవం జానుమండలసైనికాః । భీతాఃప్రదుద్రువుః సర్వే విభ
గ్నాదిక్షుసర్వశః ॥ ముక్తేశసైనికాశ్చైవ మహోత్సాహసమన్వితాః ।
క్ష్వేడాభిశ్శంఖనాదైశ్చాపూరయన్సకలాదిశః ॥ లక్షణజ్ఞేనశూరేణ
కరాళముఖనామకః । సమేత్య యుయుధే భూరి సర్వలోకభయంకరః ॥
తావరాహవివక్రుద్ధౌ ధృతిమంతౌమహాబలౌ । చిక్రీడతూరణేఘోరేశీఘ్ర
ముక్తైశ్శితైశ్శరైః ॥ తదోభయేషాంసైన్యానాంసంప్రహారోమహానభూత్
పరస్పరజిఘాంసూనాం నేత్రోరుత్సాహమిచ్ఛతాం। కరాళముఖనామా
ధకంఠీరవసమక్రమః । ఆకర్ణకృష్టకోదండ క్రోధోత్సాహసమన్వితః ॥ లక్ష
ణజ్ఞంత్రిభిర్బాణైస్సూతంరథ్యాంస్త్రిభిస్త్రిభిః । లక్ష్మీకృత్యప్రజహ్రేథ య
థారక్తమసుస్రువత్ ॥ విద్ధోపతైర్మహావీరో లక్షణజ్ఞోవిచక్షణః । మండ
లీకృత్యకోదండం క్రోధసంరక్తలోచనః ॥ తమత్రం సప్తభిశ్ఛిత్వావక్షస్త్రి
భిరదారయత్ । జఘానసప్తభిర్వాహాన్ క్షుత్తారం సప్తభిస్తథా ॥ ము

మూర్ఛ్వసారథిస్తేన హయాశ్చపరిధావితాః । మహారథస్తుతైస్తేయస్స్యం దనంక్రమశోనయత్ ॥ తతస్తస్స్యందమార్గైశ్చ రక్తపూరైఃప్లుతాంగకః। వ్యముంచదాశుగాంస్తీక్ష్ణాన్ విషాక్తాన్ సుబహూంస్తదా। తాన్మధ్యే తస్తుచిచ్ఛేద శరైస్తీక్ష్ణైస్సవేగవాన్ ॥ కరాళముఖనామాచ క్రోధసంరక్తలోచనః। జిఘాంసయైవతరసా సమ్యగాకృష్యకార్ముకం॥ వర్షధారాఇవాంబోధో నిర్మమోచశరాన్బహూన్। తస్యసాయకసంపాతై రసంఖ్యైర్యైస్సనిష్ఠురైః॥ రణభూమిస్తదా రేజే స్ఫురద్బాణమయీవసా। లక్షణజ్ఞశ్చ తద్బాణైరభిచ్ఛిన్నరథోపిసన్ ॥ నచచాల మహాబాహుర్వజ్రాహతఇవాచలః। యథాతుమారసంపాతం రవిశ్శమయతేకరైః॥ తథాతంశరసంపాతం శమయామాససాయకైః। అథరాక్షసశార్దూలో లక్షణజ్ఞం సులక్షయన్॥ ముమోచ కర్ణినారాచాన్ సప్తసప్తచసప్తచ। తాన్సర్వాన్ విశిఖైశ్ఛిందన్ లక్షణజ్ఞో విచక్షణః॥ అవిధ్యద్రాక్షసస్యోరస్యేకవింశతిసాయకాన్। తైశ్శరైఃక్షతగాత్రశ్చ కరాళవదనోసురః॥ రక్తసిక్తబృహత్కాయో బభౌగిరివారుణః। క్రుద్ధఃకరాళవదనః కార్ముకంకషన్యన్బహు॥ జఘానపత్రిభిస్తీక్ష్ణైర్లక్షణజ్ఞస్యసారథిం। సముమూర్ఛ క్షణంవిద్ధః కరాళముఖసాయకైః॥ లక్షణజ్ఞస్తుసంక్రుద్ధో నైపుణ్యాత్స్యందనంనయన్। నానావిధైశ్శరైర్వీరో మర్మభిద్భిస్సుదారుణైః॥ రథమశ్వాంశ్చనిర్భిద్య శకలీకృత్యచక్షణాత్। అమూర్ఛయద్ధృతంసంఖ్యే కరాళముఖముద్ధతం॥ మూర్ఛితంపతితందృష్ట్వా కరాళముఖమాశరం। మోదేనవిదధుఃక్ష్వేడాం ముక్తకేశాః సైనికాస్తదా॥ రాక్షసాశ్చ సుసంవిగ్నాస్త్యక్త్వాచోత్సాహసంపదం। పలాయంతే తదాభీతా దిక్షుదిక్షువిదిక్షుచ॥ దృష్ట్వా సేనాపతిర్నష్టాన్ సైనికాంశ్చ పలాయితాన్। చేతసాపరమక్రుద్ధోరాక్షసోజానుమండలః॥ రథేనమహతా వేగాత్తప్తకాంచనభాస్వతా। ఆజగామమహావీరో యత్రాస్తే మాక్తికోమునిః॥ ఆగచ్ఛన్నేవ సహసా కర్ణాంతాకృష్టకార్ముకః। అసంఖ్యైర్యైస్తునారాచైస్తైన్యానాచ్ఛాదయత్

క్షణాత్ ॥ దృష్ట్వా తస్యాథ సంరంభం మహోత్సాహసమన్వితాః । పు
నర్యుయుధిరే వీరా జానుమండలసైనికాః ॥ క్రుద్ధా రాక్షసవీరాస్తే సంరబ్ధా
శ్చ సమంతతః । నారాచైరర్ధచంద్రైశ్చ విపాఠైర్నిశితైః శరైః ॥ మండలా
గ్రైః కరాళైశ్చ పరిఘైః కరినాయసైః । ముసలైర్ముద్గరైశ్చైవ గదాభిశ్చ
పరశ్వథైః ॥ పట్టిసైర్భిండివాలైశ్చ శక్తిభిర్యష్టిభిస్తథా । ప్రజహ్రుః ప్రతి
వీరాస్తే రోషసంరంభజృంభితాః ॥ దృష్ట్వా రాక్షససైన్యానాం సంరం
భం సర్వతోముఖం । సువీక్షణస్సుబాహుశ్చ లక్షణజ్ఞశ్చ విక్రమీ ॥ యేచ
మార్తికసైన్యానాం నాయకో దృఢవిక్రమాః । తేసర్వే తేవసంరబ్ధాస్త్రి
ప్రాటాపభయానకాః । నానావిధైశ్శరైర్ఘోరైః కిరన్తస్సర్వతోముఖం ॥
సంవర్తాంబోధచయవజ్జంఝామారుతప్రాగవత్ । అభిజగ్ముర్మహావేగాః
సురారీణామనీకినీః ॥ తదాటోపాత్పరంభీతాః పలాయన్తేస్మ రాక్షసాః ।
పలాయమానాంస్తాన్దృష్ట్వా రాక్షసో జానుమండలః ॥ ఉచ్చైరవోచద్వీ
రోసౌ రాక్షసాన్రణకోవిదాన్ । అహో రాక్షసశార్దూలా మాభిభీత
రయాద్ద్విషాం ॥ అహమస్మి జగద్వీరో ధనుష్మాన్ జానుమండలః । అహ
మేకో రణేస్థిత్వా ముక్తేశం వీతచేతసం ॥ ససైన్యం ససహాయం చ సకేశవమ
హేశ్వరం । సజంగమస్థావరం వా నిహత్య సమరాంగణే ॥ రక్షోరాజ్యశ్రి
యం సద్యః కరిష్యే గతకంటకాం । ధైర్యేణ రక్షఃప్రవరాస్సంఖ్యే తిష్ఠత తిష్ఠత
ఇతి తాన్వినివర్త్యాథ బలవాన్ జానుమండలః । ప్రళయాంబోధవద్గర్జన్
త్రైలోక్యం కంపయన్నివ ॥ ముక్తర్షిమభితస్థిత్వా బభాషే రణమూర్ధని ।
రే రే మార్తికమర్ఖుద్ధే విద్ధి మాం జానుమండలం ॥ త్రైలోక్యైకమహావీరం
దేవానామంతకోపమం । కోపయిత్వా సుమర్బుద్ధే మామత్యుగ్రపరా
క్రమం ॥ కక్షే వైశ్వానరం న్యస్య శేషే త్వమభిమారుతం । జాజ్వల్య
మానే జ్వలనే పతంగః పతితో యథా ॥ తథా మద్బాణవహ్నౌ త్వం పతి
త్వా ద్యమరిష్యసి । చంద్రహాసప్రహారేణ భిన్నం త్వాం పతితం భువి ॥ భక్ష
యంతి పలోత్కంఠాః పిశితాశనాః । నత్వాం జహామి ముక్తేశ భీ

త్వాదిత్యుపలాయితం॥ గూఢంగిరిగుహామధ్యే వనంవా కాననాంతరే, స ముద్రేపతితంవాపి ఖముత్పతితమప్యధ॥ నత్యమే త్వాగతం హన్తుం భయా ర్తస్యనతస్యవా। సర్వథా మారయిష్యామి త్వామద్యరణమూర్ధని॥ ఇతితస్య వచశ్శ్రుత్వా ముక్తకేశిశ్శివబాహుజః। స్మితంకృత్వాబ్రవీద్ధీమానార్యతుబ్రియసత్తమః॥

* ముక్తకేశిరువాచ *

జానామిత్వాంమహావీరం జానుమండలనాయకం, విక్రమశ్చ తపోదీర్ఘస్సర్వత్రవిదితోభువి॥ తథైవఖలునాశాయ శంభుర్మామసృజత్ప్రభుః। జితవాంస్త్వంమహేంద్రంచ కుబేరం వరుణం యమం॥ అన్యాంశ్చదేవ గంధర్వాం సహసైన్యపరివారగాణ్। తథాపి తాదృశంవీరం త్రైలోక్యైక భయానకం॥ త్వాంనిహన్మి ససందేహస్సదాశివసుశాసనాత్, రక్షోభిః పిశాచైశ్ఛన్నం వహ్నినాదగ్ధగాత్రకం॥ అగాధే పతితం చాగ్నౌ మృత్యునాపిజిఘాంసితం। మహావ్యాళేన సందష్టం ద్వీపివక్త్రేనిపాతితం, భిద్యమానంమదేభేన భిద్యమానంశితాసినా॥ నకోపి రక్షేచ్ఛువనే శంభునా విజిఘాంసితం। యదహం ప్రతిహన్మిత్వాం సర్వలోకైకకంటకం॥ లీలయాకరవాలేన సప్రభావోమహేశితుః, అహంతు త్వద్వధాయైవ సంగతోరణమూర్ధని॥ తథాపిహితమాచక్షే, శృణుదానవసాంప్రతం। విదితః ఖలు తేశంభుః సర్వలోకమహేశ్వరః॥ వేదవేదాంగవిఖ్యాతో విశ్వస్య స్త్యాదికృత్ప్రభుః। తంమహామహిమాంభోధిం ప్రపన్నార్తిహరం హరం॥ శరణంగచ్ఛ దైత్యేంద్ర యదిజీవితుమిచ్ఛసి, నత్వాం నిహన్మిదైత్యేంద్ర మృత్యుంజయపదాశ్రితం॥ ప్రసీదతిచ తేశంభుశ్శరణాశ్రితరక్షకః, త్వం చిరాయ తపస్తప్త్వా ప్రాప్తవానసిసంపదం॥ త్యక్త్వాక్షణేనతాంసర్వాం మావృథా భస్మసాద్భవ, తిరస్కరోషిచేదేవం శంకరం లోకశంకరం॥ హనిష్యామినసందేహో బాహుభూర్జటేశ్శాసనంయథా, తవమద్గాసురంవీరం తథైవమహిషాసురం॥ శృణోషికిం ననిహతౌ శివద్రోహపరాయణౌ,

త్వంచాపి తంహిపంథానమచిరాత్ప్రతిపద్యసే। ద్వేష్టి యస్సతతం శంభుం విష్ణుమాదిత్యమేవవా॥ లక్ష్మీం సరస్వతీమంబాం సవితం శ్రుతిమస్మృతీః। త్వద్ధితాయ మయాప్రోక్తం వచనం నకరిష్యసి। రాజ్యం శ్రియం విభూతిం చహిత్వా నిధనమేష్యసి॥ ఆతిష్ఠ రోచ తే యత్తే జీవితుమ్మర్త్తుమేవవా। నగతిస్తే తృతీయాస్తి శివం వా నిధనం భజ॥ ఇతిముక్తేశవచనం గంభీరమధురాక్షరం। శ్రుత్వైవ జానుమాన్ క్రుద్ధః పాదాహత ఇవోరగః॥ సజ్జీకృత్వా ధనుర్ఘోరమువాచ పరుషాక్షరం। అరే ముషహర ముక్తేశ మృత్యుద్వారముపాగతః॥ తారతమ్యమవిజ్ఞాయ నిశ్శంకం ప్రతిజల్పసి। యోఽహమింద్రం యమం వహ్నిం కుబేర వరుణానిలాన్॥ బహూంశ్చ దేవగంధర్వాన్ విజిగ్యే రణమూర్ధని। యస్య మే బాహువీర్యేణ పరుషేణ వశీకృతాః॥ కింకరత్వమనుప్రాప్తా దేవగంధర్వకిన్నరాః। శ్రుత్వా ప్రస్తావతో వాపి మన్నామభయవిహ్వలాః॥ విభ్రాంతిముపయాన్త్యేతే లోకపాలాస్తరస్వినః। తస్య మే చ్ఛ్రుతవీర్యస్య ప్రచండస్య ధనుష్మతః॥ కోనామోదంచయేచ్చక్షుః పాలాక్షోఽపి పినాకభృత్। కో విష్ణుః కో ను మే శంభుః కస్సూర్యః కో ను చంద్రమాః కావాపంరాంబా కే దేవాః కస్త్వం కే చ మహర్షయః। అద్య త్వాం నిహనిష్యామి తిష్ఠ త్వం రణమూర్ధని॥ పలాయమానమపి వా న త్వాం త్యక్ష్యామి మాక్తిక। ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా క్రుద్ధో జానుమతస్తథా॥ సజ్జ్యం కృత్వా ధనుశ్శ్రేష్ఠం ముక్తేశో మునిపుంగవః। నిమిషాంబామనుస్మృత్య శంకరంచ జగత్పతిం॥ నమస్కృత్య ఋషీన్ సర్వాం స్తుష్టస్తేషాం జయాశిషా। తిష్ఠన్ రథే మహాబాహుదగ్రే ప్రత్యాలీఢేన వేగవాన్॥ తిష్ఠతిష్ఠాభిముఖ్యేన యత్తాద్యుక్తవనిశ్చయం। ఇతి బ్రువన్నమోఘాస్త్రం చాపే సంధాయవీర్యవాన్॥ ముమోచ తన్మహాతేజా జానుమండలవక్షసి। అస్త్రేణ తేనసంవిద్ధో జానుమాన్ జీర్ణకంకటః॥ హృది విస్మయమానస్సన్ ముక్తేశస్య పరాక్రమే। ధనుష్టంకారయన్ ఘోరమాకృష్యాకర్ణముగ్రధీః॥ సంధాయాస్త్రం ముమోచాథ మాక్తికస్యజిఘాంసయా। తదస్త్రమతివేగేన సమాపతద

రిందమః ॥ రయవద్దారుణంచైవ పూతారైర్గృయమావహత్ । చిచ్ఛే
ద బాణేనైకేన జానుమాంశ్చ విసిస్మయే ॥ తతః క్రోధరసావిష్టో జానుమాన్
రాక్షసేశ్వరః । భీమగంభీరసంరంభో జగర్జ ప్రళయాభ్రవత్ ॥ క్ష్వేళా
స్వనేన తేనాథ చిచ్ఛేదసకలంజగత్ । ప్రచేలురచలాస్సర్వే ఘూర్ణితాః
సప్తసాగరాః ॥ పతితౌ చంద్రసూర్యౌచ సహనక్షత్రగ్రహతారకైః । పృథుః
కర్ణాంశ్చదిక్పాలా విభ్రాంతాహ్యష్టదిగ్గజాః ॥ సప్తసప్తచలోకాశ్చసర్వే
వ్యాకులతాంగతాః । వైమానికానాం దేవానాం కౌతుకాద్దిపిపశ్యతాం
వ్యాదీర్యంతేవ చేతాంసి ముహ్యంతివిరమంతిచ । గర్జన్నేవం సమస్తాత్మా
బలవాన్ జానుమండలః ॥ చిక్షేప శరవర్షంస సంరబ్ధః ప్రళయాభ్రవత్ ॥
తస్యతాదృశమాటోపం సంప్రేక్ష్యోత్సాహసంయుతాః ॥ యాతుధానా
మహావీరానానాయుధపరిగ్రహాః । సింహనాదాన్ప్రకుర్వన్తః సాక్షేపా
శ్శౌర్యశాలినః ॥ సంక్షోభయాయాభిజగ్ముస్తే జగ్ముశ్చ ప్రతిసైనికాః । తత్క్షణే
రాక్షసేంద్రస్య బలంజానుమతో మహత్ ॥ క్షుబ్ధస్యప్రళయేగీతిం మహో
ద్ధేఃప్రత్యపద్యత । దృష్ట్వాసంరంభమతులం రాక్షసానాంభయానకం ॥ ము
క్తేశ త్త్వరయావీరశ్శంఖం దధ్మౌ జయావహం తస్యశంఖస్యనినదంశ్రుత్వా
ముక్తేశసైనికాః ॥ సర్వేప్యుత్సాహసంపన్నాశ్శంఖాన్దధ్ముఃపృథక్ పృథక్
తాడయంతిస్మ భేరీశ్చ వాదయంతిస్మ కాహళాన్ ॥ వివిధానిచవాద్యాని
మడ్డుడిండిమముఖ్యతః । వాదయాంచక్రతుర్వీరా జగర్జుశ్చమహాయూత్సి
కాః ॥ ముముచుశ్చ మహావీరాస్సర్వే ముక్తర్షిసైనికాః । గదాశ్చ పరిఘా
శ్చైవ ప్రాసశల్యపరశ్వధాన్ ॥ ముసలాన్ ముద్గరాంశ్చైవ భిండివాలాం
శ్చపట్టసాన్ । శక్తీర్ఋష్టీః భుసుండీశ్చ తీక్ష్ణాగ్రాంశ్చాసిసాయకాన్ ॥ నా
రాచానర్ధచంద్రాశ్చ కర్ణినారాచమిశ్రితాన్ । ఉభయేసమయుధ్యంత స
ర్వలోకభయానకాః ॥ శంఖనాద్యనినాదశ్చ సంరంభశ్చ ధనుష్మతాం ।
తథాముక్తర్షిసైన్యానాం సహస్రగుణితోభవత్ । తాదృశేపృథుసంరంభే
సమవేతా మహాభటాః ॥ అద్భుతం సమయుధ్యంత పరస్పరజిఘాంసవః ।

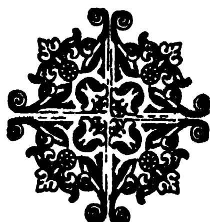
ముక్తేశో జానుమాంశ్చైవ జిగీషన్తౌ పరస్పరం ॥ యుయుధాతే మహావీరౌ ధనుష్మన్తౌ మహాహవే। నసజ్జీకరణం తత్ర నసంధానం శరస్య వా ॥ నాకర్షణం నవా మోక్షో దృశ్యేతే పరప్రకాండయోః। మండలీకృతకోదండౌ తౌ స్థితావివ నిశ్చలౌ ॥ పృషత్కాః పరుషోదగ్రాః ప్రపతన్తీవ తే స్వతః। జ్వాలావలీః కిరన్తశ్చ ధూమాంశ్చ దధతోఽధికం ॥ పూతుర్వాంతశ్చపోదగ్రం భువనస్య భయంకరాః। పరస్పరం విధ్యమానాః కిరంతశ్చ స్ఫులింగకాన్ ॥ తాడ్యమానాస్తథాన్యోన్యం వర్ధయన్తశ్చ నిక్వణాన్ । గిరిర్గిరిర్యథోదగ్రః కేసరీ కేసరీ యథా ॥ వ్యాఘ్రో వ్యాఘ్రశ్చ యద్వచ్చ యథైవ చ కిరిః కిరిః । యథా వ్యాళశ్చ వ్యాళశ్చ కుంజరః కుంజరో యథా ॥ సమగ్రపౌరుషోదగ్రౌ మహోగ్రతరవిగ్రహౌ। అగ్రహగ్రాహిణౌ వీరౌ ఘోరఘోరాస్త్రగాత్రిణౌ ॥ ముక్తేశజానుమన్తౌ తౌ యుయుధాతే పరస్పరం। ముక్తేశ్వరైరస్త్రసంపాతం చకర్త దనుజాధిపః ॥ శరాన్ జానుమతః క్రూరాన్ సర్వాన్ ముక్తర్షిరచ్ఛినత్ । ముహూర్తమేవం సంవృత్తే సమయుద్ధే పరస్పరం ॥ సైనికాశ్చోభయే తత్ర వ్యదధుర్ఘోరసంగరం। తదాంశుమాలీ భగవాన్ పశ్చిమే ప్రస్థితః పథి ॥ ప్రవేష్టుమర్ణవం శీఘ్రం సన్నాహ సహాంశుభిః। ముక్తేశరాగతశ్చైవ రక్తాద్యోరభవత్తదా ॥ ఆతపేవ తథాల్పేన రోదసీ రక్తతాం గతే। సంధ్యాదేవీ చ సంరక్తా ముక్తర్షిం ద్రష్టుమిచ్ఛయా ॥ వైమానికైస్సురైస్సార్థం సమేత్యైవ దివి స్థితా। పశ్చిమాం దిశి మాస్థాయ వరుణోఽయాదసాంపతిః ॥ రత్నాన్యబ్ధిప్రభూతాని బహూని సుమహన్తి చ। సమాదాయాభ్రమార్గేద సంప్రసాద్య జ్వలన్తి వై ॥ జానుమద్వధమాలక్ష్య ముక్తేశాయ సమర్పయేత్ । తదంశుభిరివోద్దీర్ణైర్గగనం శోణితప్రభం। పశ్చిమే మండలే సర్వం ప్రభూతం పర్యదృశ్యత। తస్మిన్ కాలే మహాప్రాజ్ఞో ముక్తేశః క్షత్రపుంగవః । మునీనుద్వీక్ష్య సహసా సంధ్యోపాసనలాలసాన్। ఘోరం సంరంభమాస్థాయ సంధాయ నిశితాన్ శరాన్ ॥ సర్వానుత్సారయామాస జానుమండలసైనికాన్ , తదానీం తస్య ముక్తస్య ప్రభూతైరస్త్రసంచయైః ॥

క్షణేననిహతాదైత్యాహతశేషాఃపలాయితాః। జానుమానథసంక్రుద్ధోఽస్య
జన్నథసాయకాన్ ॥ ముక్తర్షిస్తీక్ష్ణబాణౌఘైర్నిర్భిన్నో మర్మభేదిభిః। అ
శక్తస్సోఽధముద్వేలంమహాస్త్రైర్విక్రమక్రమం ॥ పలాయామాస సహసాపు
రమధ్యంప్రతిద్రుతం। అథముక్తర్షిగాత్మజ్ఞోమునీనుద్వీక్ష్య సత్వరం ॥ స్వకీ
యంరథమారోప్య సర్వాన్ ప్రాహకృతాంజలిః। అవధారయతప్రాజ్ఞాస
ర్వేబ్రహ్మర్షిపుంగవాః ॥ మమవిజ్ఞాపనమిదంసర్వే సర్వార్థవేదినః। సం
ధ్యాకాలస్సమాసన్న స్సర్వేసుచరితవ్రతాః ॥ ఆయాతకంచిమద్దేశంస్నా
నసంధ్యాక్రియోచితం। స్యందనేనామునాశీఘ్రం నేష్యే యుష్మాన్నయో
గతః ॥ ఇత్యుక్త్వాతైః ప్రతిప్రోక్తం సాధుసాధోతథాకురు। గమయామాస
ముక్తర్షిః క్షణేనబహుయోజనం ॥ వివిక్తదేశమాసాద్య సర్వైస్సహామహ
ర్షిభిః। అవతీర్య మహాప్రాజ్ఞో ముక్తర్షిస్స్యందనోత్తమాత్ ॥ ప్రయు
జ్యవిశిఖాం స్తీక్ష్ణాగ్రాః క్షణేనక్షత్రపుంగవః। కల్పయామాసకాసారంమధు
రాంబుప్రపూరితం ॥ స్ఫురత్కువలయోల్లాసం భృంగీసంగీత సంకులం।
పద్మగంధవలద్వాతం పులినాసీనహంసకం ॥ కోయష్టికైశ్చక్రవాకైర్బకై
శ్చజలకుక్కుటైః। అన్యైశ్చ బహుభిరమ్యైఃకూజితంచాంబుపక్షిభిః ॥ తా
దృశంతేసమాసాద్య ముక్తేశోత్పాదితంసరః। తేసర్వేమునిశార్దూలావసి
ష్ఠాత్రిపురోగమాః ॥ ముక్తేశం కీర్తయన్తస్తే దృష్ట్వా కాసారముత్తమం।
సంప్రహృష్టాన్తరాత్మానః ప్రవిశ్యవిమలంజలం ॥ ఋషోఘమర్షణీ స్సర్వే
జపంతస్సూనృతవ్రతాః। సన్నఃసర్వరహస్యజ్ఞా స్సమగ్రబ్రహ్మవర్చసా ॥
ముక్తర్షిశ్చ మహాప్రాజ్ఞః తదనుజ్ఞామవాప్యసః। సస్నౌక్షత్రియమాటస్థః
సరస్సలిలమధ్యగః ॥ సర్వే స్నాతాస్తదాచాంతాః సర్వే సంధ్యాప్రసాధ
కాః। జేపుస్తత్రపరంజప్యం ముక్తకాసారరోధసి ॥ ముహూర్తమాత్రం
చక్రామ మునీనాం జపతాంతదా। జుహువుశ్చాగ్నిసంపన్నా జ్వలితేధ
హుతాశనే ॥ పూజామారేభిరే చైవ శంకరస్య సువర్చసః। ఏవంమహా
ర్షివర్యాణాం జపతాం జుహ్వతాంతదా ॥ జగామ యామమాత్రంతు

బ్రహ్మాధ్యాత్మైకచక్షుషాం। ఇతిపరశివపూజాతత్పరాణామృషీణాం కుశ ఫలసమిదాద్యైస్సమ్యగారాధనేన। ప్రముదితతరచిత్తో ముక్తమానిస్సఖే నక్షణమివఖలుయామం వీతమాహోనినాయ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వక్ష్మవైభవ
ప్రస్తావేమాక్తికోపాఖ్యానేసంప్రహారాతరరితముక్తశాసా
రవర్ణనంనామ ద్వాదశోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్తద్వ్యుపాఖ్యానే త్రయోదశోధ్యాయః.

నారద ఉవాచ॥ శతానందదయాసాంద్ర తాతపాదమహామతే। అద్భుతంజనయత్యేతచ్చరితం భవదీరితం॥ అనుగృహ్ణాష్వమాంతాత విస్తారాత్వ్యాఖ్యాయసాంప్రతం। శిష్టంముక్తద్విచరితంశిష్టానాంశ్రవణామృతం॥ కృతవాక్కింస్వదైత్యేంద్రోమహాక్తికేపిహితాగ్రహః। అనంతరంకథంయుద్ధం ప్రవృత్తంత్వనయోస్తదా॥ కింకర్త్యవసితంపశ్చాత్తత్సర్వం వేదయప్రభో॥

బ్రహ్మోవాచ

శృణునారదవక్ష్యామివాత్సల్యాత్త్వయిసాంప్రతం॥ స్పృహణీయకథాసారం ముక్తద్వృత్తముత్తమం। తదాముక్తద్విశిఖైస్తాడితశ్చపలాయితః॥ సత్వరాత్రమాత్సయోధాగ్ర్యఃప్రాప్యస్వంజానుమార్గపురం, తస్మిన్కాలేసముత్థాత్మా రాక్షసోజానుమండలః॥ ముక్తద్వేశ్విశిఖైర్ఘోరైశ్ఛిన్నగాత్రసముత్కరః। విస్మయంపరమంప్రాప్యముక్తద్వేర్విక్రమోద్యమే॥ సింహాసనసమాసీనస్సహామాత్యపురోహితైః। సుమండలంసమానాయ్యసోదరం సూక్ష్మదర్శినం॥ మంత్రయామాసమతిమాన్ముక్తేశవధహేతవే॥

జానుమండల ఉవాచ

శృణుసోదరతచ్చిత్రంముక్తేశస్యపరాక్రమం। తస్యతీక్ష్ణశరౌఘైణజ్వలజ్జ్వాలనమూర్తినా। క్షణేననిహతాస్సర్వేదైత్యాదారుణవిక్రమాః॥ హతశే

పాస్తు దైత్యేంద్ర దుఃఖితాః ప్రపలాయితాః। మమాపి జర్ఝరీభూతం వ
ర్మవ్యయఃకరినాత్మకం॥ న సహేస్మ తథోద్విగ్నప్రాణస్తత్క్రూరరణాంగణే।
కేనోపాయేన ముక్తాగ్నిర్హన్యతాం సక్రమోద్భటః॥ ఇంద్రస్యాగ్నేర్యమస్యా
ప్యపవనస్యాంబుధీశితుః। కుబేర నిర్ఋతీశానాం ప్రహారాస్సహితాః పు
రా॥ తే సర్వే చైవ ముక్తాగ్నేశ్శరాఘాతలవస్య తు। కోటికోట్యంశతోపాపిన
సామ్యం యాంతి త్రైలోక్యతః॥ తస్య వీరప్రకాండస్య ముక్తాగ్నేర్దండధారిణః।
త్వం చేత్స్వదర జానీషే వధోపాయం వదాధునా॥ ఇత్యగ్రజవచః శ్రుత్వా
ప్రాహ ప్రాజ్ఞస్సుమండలః। దైత్యేంద్ర రోచతే మహ్యముపాయః కశ్చిదుజ్జ్వ
లః॥ నివేదయిష్యే తత్తేద్య శ్రూయతాం సావధానతః। నిశీథే బలమత్యు
గ్రం రక్షసాం పిశితాశినాం॥ న తథా మానుషాణాం చ దేవానాం వా భవిష్య
తి। తస్మాదద్యైవ సన్నద్ధాః ప్రచలంతు నిశాచరాః॥ క్షణేన సంగతస్సంఖ్యే ము
క్తాగ్నిర్నిహనిష్యతే। గచ్ఛ గచ్ఛ మహాబాహో యత్ర ముక్తాగ్నిరాస్థితః। జహి
తం విహితావజ్ఞం భజ నిష్కంటకాం శ్రియం। సుమండలవచః శ్రుత్వా దైత్యేం
ద్రో జానుమండలః॥ అభినంద్య వచస్తస్య సన్నాహ్యాసురసైనికాన్। య
యౌ దృఢరథారూఢో నానాశస్త్రాస్త్రసంయుతః॥ సంశప్తకైశ్చ సంయు
క్తో వీరైర్విక్రమశాలిభిః। రథవాజిగజారూఢైర్యత్ర ముక్తేశసైనికాః॥ నిశా
చరాస్తదా సర్వే పీత్వా మైరేయమాగళం। భుక్త్వా చ పిశితం హృద్యం నవ
రాహుతురగద్విషాం॥ మహాసారబలోపేతాః పటుకంకటసంయుతాః।
సింహనాదాన్ ప్రకుర్వంతస్సంఖ్యే విక్రీడురుద్ధతాః॥ యథా రాక్షససైన్యా
నాం తాదృక్కోలాహలశ్రుతః। ముక్తేశసైన్యపతయస్సర్వే సన్నాహసం
భృతాః॥ యుద్ధాయోద్యమమాస్థాయ సన్నద్ధాస్సంప్రతస్థిరే। ఉభయే
చ తథా సైన్యాః సంగ్రామం చక్రురద్భుతం॥ రాక్షసానాం బలాటోపా
ద్భీతా ముక్తాగ్నిసైనికాః। విభ్రాంతా వ్యాకులాత్మానో వినిర్భిద్య పలాయి
తాః॥ ప్రచక్రముర్మహాఘోరాస్తాననుక్రమ్య రాక్షసాః। సుమండలస
మేతశ్చ దైత్యేంద్రో జానుమండలః॥ అనుక్రమ్యైవ తాన్ సర్వాన్ వీక్షో

ముక్తషేణసైనికాన్। ప్రజహార శరాసారైర్భీతాంశ్చ ప్రపలాయితాన్॥ తదంతరే పరాదేవీ ముక్తశేపక్షపాతినీ। ఆవిర్బభూవైవ సహసా సహస్రముఖలోచనా॥ సహస్రకరసంబద్ధ నానాశస్త్రాస్త్రసంయుతా। సంరుధ్య పదవీం దేవీభర్త్సయంతీ నిశాచరాన్॥ రాక్షసైర్మదనిర్ముక్తాన్ సంగ్రసంశితాన్ శరాన్। రరక్ష భృశవిత్రస్తాన్ సర్వాన్ ముక్తషేణసైనికాన్॥ తథాముక్తసరస్తీరే మహితాః మునిమునయః। జప్త్వా హుత్వా ప్రపూజ్యేశాన్ సన్నిషణ్ణాబ్రశీషుచ॥ ముక్తేశం తంపురస్కృత్య తత్త్వచింతాపరాయణాః। ధర్మగోష్ఠీసమాసక్తాః కృత్వాపుణ్యాకథాశ్శుభాః॥ నిశీథేసమనుప్రాప్తే శశాంకేవ్యోమమధ్యగే। నిశ్శబ్దేభువనే సర్వే శయితుంతేసముత్సుకాః॥ పర్ణానాం సంస్తరేష్వేవ కుశకింజల్కకాశిషు। వపూంషిస్వానిసంయమ్య నిద్రామాకాంక్ష్య శిశ్యిరే॥ తదంతరే మహాఘోషో రాక్షసానాం ప్రతస్థుషాం, భువనోద్భేదనస్సోయమశ్రూయతసుదారుణః॥ శ్రుత్వైవతంమహాఘోషం ముక్తషేణర్వ్యక్రమోత్సుకః, వ్యజ్ఞాపయన్మహాప్రాజ్ఞః ప్రణమ్య మునిపుంగవాన్॥ ఆర్యానిశామయధ్వంమే విజ్ఞాపనముదీర్యతే, శ్రూయతే సుమహాఘోషః క్రవ్యాదానాంసుదారుణః॥ నిశీథేస్మిన్ నసందేహో రాక్షసాయోద్ధుమాగతాః, రక్షసామర్ధరాత్రేషు బలంహిసుమహత్తరం॥ సైనికానస్మదీయాంస్తే సాదయేయుస్సుదారుణాః। తస్మాదద్యగమిష్యామి సంయోద్ధుంపిశితాశనైః॥ భవంతస్సుఖితాస్సంతశ్శేరతాం పర్ణసంస్తరే। సంప్రేక్ష్యోద్యంతమాదిత్యం హత్వాతంజానుమండలం॥ పునఃపాదసమీపంవస్సన్నిధాస్యామి శీఘ్రతః। అనుజ్ఞాప్యత రోమాన్హైర్యస్సంయోద్ధుం తేనరక్షసా॥ ఇతితస్య వచఃశ్రుత్వా వసిష్ఠాత్రిపురోగమాః। స్వస్తితేస్తు జయస్తేస్తు జహిశత్రుం దురాసదం॥ గచ్ఛత్వం పునరాగచ్ఛ జయలక్ష్మ్యాసమేయివాన్, శివాస్తే సంతుపంథానస్సాధయత్వమరిందమ॥ వయమత్ర శయిష్యామస్త్వదాగమనకాంక్షిణః। ఇతితేషాంవచఃశ్రుత్వా రథమారుహ్య వేగవాన్॥ జగామ తంసాజి

ష్ణుశ్శశిచ్యుతిశితేపథి। దదర్శ తత్రముక్తేశః పలాయ్య ప్రజతోబహూన్ ॥
ముక్తశస్త్రాన్ మహావీరాన్ తత్రస్వస్యైవసైనికాన్। తానువాచమహా
బాహుః పలాయనపరాన్జనాన్ ॥ కేయూయంవా కిమిత్యేవం కాందిశీ
కాః కృతాశ్చకైః। సర్వేయూయంమహావీరామహాబాహూన్నతవపుర్ధృతః॥
శస్త్రాస్త్రధృతినిష్ణాతా స్సర్వేసంనద్ధవిక్రమాః। తేచతద్వచనం శ్రుత్వా
సర్వేచనిశితాపితాః॥ వ్యబ్రువన్విభ్రమగ్రస్తాః పరిభ్రాంతాంతరంగకాః।
వయం ముక్తేశసాహాయ్యే నిమిషాంబానియోజితాః॥ జానుమండలవా
మానంరాక్షసంహంతుముద్యతాః। తథాపితైర్మహాగ్రాస్త్రైః పరుషైః
పిశితాశనైః॥ వేపితాస్తాడితాశ్చైవ నిశీథే దృఢవిక్రమైః। ముక్తేశస్తు మ
హావీరః క్వాపిసంప్రయయౌబలీ॥ తమన్వేష్టుంప్రయామోఽస్య క్రవ్యాద్భి
రనుధావితాః। యదిత్వం ననుజానీషేముక్తర్షింగణకోవిదం॥ తన్నః ప్ర
చక్ష్వభద్రంతే తత్రగచ్ఛామహేవయం। ఇతితేషాం వచశ్శ్రుత్వా ప్రా
హముక్తర్షిరాత్మవాన్॥ మాభైష్టవీరాభద్రంవో మాపలాయధ్వమంజ
సా। ముక్తర్షిరస్మ్యహంసాక్షాత్ యమన్విష్యథ సర్వథా। పశ్యోహమథ
మాగ్వీకం దారుణం ధనురధ్వహన్। దానవాన్ శాతయేతూర్ణం జాను
మండలపాక్షికాన్॥ అద్యసూర్యోదయాత్పూర్వం హత్వాతంజానుమం
డలం। శ్రమంవోవ్యపనేష్యామి పురాశేశ్మసంయథా॥ ఇతిముక్తర్షివ
చనం శ్రుత్వాతేభయవర్జితాః। సైనికాస్సాధనోపేతాస్సమావర్తంత సం
యుగం దదృశుస్తత్ర తిష్ఠంతీం సహస్రముఖలోచనాం॥ నానాయుధగ
ణోపేతాం నానాసంఖ్యకరాంబుజాం। నానాభరణసాహస్రైర్దివ్యమా
నాం సుఖాస్వతీం॥ రాక్షసైర్మచ్యమానాంశ్చ నారాచానగతీంహతాత్
హుంకారేణైవతాన్సర్వాన్మూర్ఛితాన్ పరికుర్వతీం। త్రాయంతీ సైని
కాన్ భీతాన్ ముక్తర్షేర్మహితాత్మకాం॥ తాందృష్ట్వా నిమిషాందేవీంహృ
ష్టాత్మామహాక్తీకోమునిః। తుష్టావమధురైర్వాక్యైః శ్లాఘైస్తత్త్వార్థదర్శిభిః
నమస్తేదేవమహితే నమస్తేభువనేశ్వరి। నమస్తేసర్వకళ్యాణి నమస్తేలో

కపావని॥ త్వయైవపరిపాల్యంతే భువనానిచతుర్దశ। త్వమాదిఃసర్వభూ
తానాం త్వంశక్తిఃపరమేష్ఠినః॥ త్వయాఽనానతిష్ఠంతి స్థావరాణిచరా
ణిచ। ప్రసీద దేవికల్యాణి కిమర్థమిహతిష్ఠసి॥ త్వయైవయది హన్యంతే
సాక్షాద్రాక్షససైనికాః। కాప్రతిష్ఠాభవేద్దేవి భక్తానాంతవతద్ధుషాం॥ అ
నుగృహ్ణీష్వనోదేవివయంహన్యామహేయతః। శత్రూన్ఘాతయాస్మా
భిస్సోయమస్మాస్వనుగ్రహః॥ సుశాంతంసుకుమారంతే రూపంసంప్రతిద
ర్శయ। ఇతిముక్తర్షివచనం శ్రుత్వాసానిమిషాంబికా॥ వత్స తేసంప్రసన్నా
స్మినాహంహన్యాంతవద్విషః। త్వయైవ ఘాతయిష్యామి సంగ్రామేనాస్తి
సంశయః॥ జయంతం త్వాం ద్విషోశేషానుత్సాహోల్లాసభాసురం।
స్తూయమానం సురైస్సర్వైర్వీరశబ్దాభిభూషితం॥ త్వాం వత్సద్రష్టుమి
చ్ఛామి శంకరస్యప్రియంసుతం। విజయస్వరిపుంవత్స మామాశిష్టానిశీథినీ॥
రాక్షసోత్సాహకాలస్తు గతఏవనసంశయః। అహమంతరతస్థిత్వాసర్వాన్
వఃపరిపాలయే॥ యుధ్యస్వ పరమోత్సాహ స్నేహనిష్యసి రాక్షసాన్।
ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేదేవీ మహిషాసురమర్దిని॥ వర్ధయన్నథముక్తేశో రణో
త్సాహంచమూంసదాం। జగామతరసావీరో యత్రాస్తేజానుమండలః॥
గాత్రేశిష్టేతదాయామే సమేతోభయసైనికాః। మహోత్సాహాస్స
సంరబ్ధా వ్యవధుస్సాంపరాయకం॥ ఉభయేష్వపివీరేషు ప్రహరత్సుపరస్ప
రం। గర్జత్సుచ మహాఘోరం విచ్ఛిన్నేషుచ సర్వశః॥ జానుమాన్రాక్ష
సోభీమః ప్రాప్తంముక్తర్షిమున్ముఖః। తామ్రాక్షశ్చ శరాన్శీఘ్రం హస్తే
నోత్పాట్యతూణతః॥ సంధాయాధికవేగేన ప్రజహారమహాబలః। గ్రంథి
కృత్య భ్రువౌదైత్యః కంకపత్రవిభాసురాన్॥ స్వర్ణపుంఖాంశ్చ హస్తేన
ధృత్వాసంప్రజహారసః। కృత్వా మహాజ్యావాదం ధనుష్యాయోజ్య
సాయకాన్॥ ప్రజహారమహాబాహుర్ముక్తర్షింనిశితైశ్శరైః। నిమిషాం
శామనుస్మృత్య నిశాంతసమయేవశీ। ఆకర్ణాకృష్టకోదండ స్సంధాయ ప
రుషాన్శరాన్॥ ప్రయుక్తవాన్ జానుమంతం మునీంద్రస్సంపరిస్ఫురన్।

తదంతరేమహాయోగీ చిత్రయుద్ధవిచక్షణః। దివ్యప్రభావం స్వధను స్తథా ధృత్వా సువీక్షణః॥ సహసా సస్వర్ణపుంఖమాశుగం విజయావహం। గుణధ్వనింకారయిత్వా ముమోచాస్త్రం సుదారుణం॥ తేనాస్త్రేణాతి ఘోరేణ జ్వాలాభీలతరార్చిషా। రయాత్పాతితవీరేణ తీవ్రేణభయకారిణా॥ బలముత్పాదితంసర్వం రాక్షసానాంసమంతతః। సుమండల స్తదా క్రుద్ధో నిబధ్యభ్రూకుటింముఖే॥ దంతాన్ పటపటాకుర్వన్ దంశయన్నివ విద్విషః। సజ్యంకృత్వా ధనుర్ఘోరం సంధాయనిశితాన్శరాన్॥ ముమోచాభిముఖేతిష్ఠన్నిష్ఠురాత్మా సువీక్షణే। తాం స్తదా పరుషాన్బాణాన్నివార్యవిశిఖైశ్శితైః॥ వవర్ష బాణజాలాని వర్ష ధారాఇవాంబుదాః। పునశ్చవ్యక్షిపద్దైత్యః పునశ్చాసౌసువీక్షణః॥ సతతో దైత్యదైవత్యమస్త్రమామంత్ర్యశస్త్రవిత్। సువీక్షణమభిదృత్య ప్రముమోచ సుదారుణం॥ తదస్త్రమాపతత్తీవ్రం ఘోరాకారాన్ప్రదర్శయత్। కుర్వచ్చ దారుణాన్ శబ్దాన్ సర్వానపివిమోహయత్॥ సుమండలకరోన్ముక్తమభివీక్ష్య సువీక్షణః। అమోఘమస్త్రమామంత్ర్య వైష్ణవంపరమాద్భుతం॥ రాక్షసస్యాస్త్రముత్యుగ్రం లీలయైవబభంజహ। అథక్రుద్ధశ్చదైత్యేంద్రో విక్రమీచసుమండలః॥ ముమోచాగ్నేయమస్త్రంతజ్జ్వాలావ్యాప్తదిగంతరం। సువీక్షణః ప్రయుజ్యైవ వారుణాస్త్రం సుదారుణం॥ శమయామాససహసారాక్షసస్యాస్త్రముజ్జ్వలం। పన్నగాస్త్రం ససర్జాథ ప్రచండాత్మాసుమండలః॥ తదాపతచ్చాభివీక్ష్య ఫూత్కారాన్ విదధత్కృతీ। సువీక్షణః ప్రయుయుజేగారుడాస్త్రం సుమంత్రవిత్॥ తచ్చపక్షసముత్క్షేపాత్పాతయన్నఖిలాంచమూం। ఉచిక్షేప క్షణార్ధేన రాక్షసోన్ముక్తపన్నగాన్॥ సుమండలోథసంక్రుద్ధో గాంధర్వం ససృజేశరం। సమ్మోహనం మహావేగం లీలయాంచత్సువీక్షణః॥ తతశ్చ పరమక్రుద్ధః శరాసారం సుమండలః। సర్జమేసుమహాఘోరమసంఖ్యేయం మహాద్భుతం॥ తాన్ లీలయైవసంఛి

దృష్ట్వైవ చక్షుణ్యాత్పువీక్షణః। అమోఘమస్త్రమామంత్ర్య బ్రాహ్మం పరమ
దారుణం॥ ప్రయుజ్య తత్క్షణాదేవ పాతయామాస రాక్షసం। పాతి
తోమూర్ఛితోభూత్వా మృతప్రాయస్సుమండలః॥ యామమాత్రంహి శే
తేస్మ నిశ్వాసపరివర్జితః। సుమండలే మహావీరే పతితే రణమూర్ధని॥ అత్ర
స్వనోల్బణాస్సర్వే జానుమండలసైనికాః। పలాయాంచక్రురుద్విగ్నాహ
తశేషాస్తు కేచన॥ అథరాక్షసరాజేంద్రో బలవాన్ జానుమండలః। స
న్నాహ్య తరసా సైన్యాన్ సముత్సాహ్య సమంతతః॥ సాయకైశ్ఛాద
యామాస సర్వాన్ ముక్తర్షిసైనికాన్। కేతనాన్ ఖండయామాస చిచ్ఛే
దరథకూబరాన్॥ నిర్బిభేద సకుంభాంశ్చ హయమస్త్రాన్యదారయత్। బ
భంజకంకటాన్వీరో వీరాణాంపరుషాత్మనాం॥ శస్త్రైఃప్రచ్ఛాదయామాస
రణరంగంసమంతతః। తస్యసంరంభముద్వీక్ష్య ముక్తేశస్సజ్యకార్ముకః॥ ని
వార్యసహసా బాణాన్ స్వబాణైశ్శీఘ్రగామిభిః। అసంఖ్యేయాన్ శరా
సారాన్ రిపుభ్యః ప్రజిఘాయసః॥ తైశ్చముక్తేశనిర్ముక్తైః పృషత్కైఃపరు
షైశ్శితైః। సంఘశశ్చ వ్యదీర్యంత గజకుంభాఃసహస్రశః॥ ఏకైకసాయ
కస్తత్ర ముక్తోముక్తర్షిణాతదా। భిందన్నభిముఖీభూతాన్ మహావీరాన్
పరశ్శతం॥ యోజనం యోజనం గత్వా వేగవైచిత్ర్యమావిశత్। విచ్ఛి
న్నాంగాస్తురంగాశ్చ పాదాంతం పంచతాంగతం॥ శతాంగాః శతశో
భగ్నాః సర్వముద్వేజితంబలం। హతశేషాశ్చయే కేచిద్రాక్షసాదిక్షుధా
వితాః॥ అథసోభిముఖీభూయ ముక్తర్షిరమితప్రభః। జానుమండలముద్వీ
క్ష్యధనుర్జ్యాంప్రతినాదయన్॥ ఉవాచవాక్యమేకంతు గంభీరకఠినాక్షరం
జానుమండలదుర్బుద్ధే గతాస్తేబహవోభటాః॥ సేనాధ్యక్షాఅపిమృతాః
సర్వముత్సాదితంబలం। సహోదరోపి తేవీరశ్శాయితోరణమూర్ధని॥ హ
తశేషైఃకతిపయైర్జీవిత్వా శరదాంశతం। పుత్రైర్మిత్రైః కలత్రైశ్చ సుఖే
నవసనిశ్చితం॥ శంకరం శరణంగచ్ఛ తథాచేన్నిహన్మ్యహం। అన్యథా

శరజాలేన వ్యసుం త్వాం మద్య కారయే ॥ యద్యైవ రోచతే తుభ్యం తథా త్వ
మనుశిక్షభోః। ఇత్యుక్తః పరుషం తేన గర్జయన్ ఘననిష్ఠురం ॥ ఉవాచ కీ
తికుశలో రాక్షసో జానుమండలః। నశంకరో నవా విష్ణుర్నత్వం న త్రిదశా
లయాః ॥ జీవంత్యభిముఖీభూయ రణరంగే న సంశయః। అద్య త్వాం నిహ
నిష్యామి శంకరేణాపి సంయుతం ॥ విష్ణునా సహితం వాపి దేవైర్వా త్రిది
వాలయైః। ధిక్త్వాం మాక్తిక మర్భ్యద్దే మాద్యాన్ ప్రలపసే బహు ॥ ఇత్యుక్త్వా
పరుషాన్ బాణాన్ ముమోచ దృఢవిక్రమః। తాన్ శరాన్ స్వశరైశ్ఛిత్వా
లఘుహస్తస్తు మాక్తికః ॥ బాణాన్ బహూన్ విచిక్షేప పరుషాన్ మర్మభేది
నః। తాన్ శరాన్ జానుమాంస్తస్య ఛిత్వాన్యాన్పునరక్షిపత్ ॥ చాపేని
యోజ్య సద్బాణాన్ ప్రాయుఙ్త సవిలక్షణః। తైరేవ పరుషైస్త్రివైర్ముక్తై
రాకృష్య యత్నతః ॥ సదదార తదా భిత్వా ప్రవిశ్యాసురవక్షసి। జాను
మాన్ దారితోరస్కస్తీవ్రక్రోధాధిసంప్లుతః ॥ ముమోచ విశిఖాన్ స్తీవ్రాన్
ముక్తేశప్రజిఘాంసయా। తాన్ క్షణాదేవ చిక్షేప వీర్యవాన్ ముక్తపుంగ
వః ॥ పునరాదాయ తూణీరాదాశుగాంస్తత్ర రాక్షసః। ప్రయుక్తవాన్ వి
షజ్వాలాన్వమన్ సర్పగణానివ ॥ సప్త బాణాన్ సువేగేన చిచ్ఛేద స సు
లక్షణః। శిలీముఖేనచైకేన సహస్రోద్భేదకారిణా ॥ తతశ్చ రాక్షసోసూ
యుస్తీవ్రక్రోధసమన్వితః। సువీక్షణం మాక్తికం చ సర్వానుద్దిశ్య సైనికాన్
శరౌఘాన్సుబహూన్వీర స్ససర్జ ప్రధనోద్భటః। బాణాసనే చ ద్వౌ బాణౌ
సంయుజ్యాథ సువీక్షణః ॥ ప్రయుక్తవాన్ రాక్షసేంద్రం తావుభౌ సంప్రవి
శ్యతం। ఏకో బిభేద తస్యాక్షు స్తదాన్యశ్చాపమచ్ఛినత్ ॥ చాపమన్యం సమా
దాయ జానుమాన్ ఘోరవిక్రమః। సర్వమాచ్ఛాదయామాస బలం ము
క్తమునీశ్వరైః ॥ తస్యేశం విక్రమం వీక్ష్య విస్మిత్యా పృతనాధిపాః। సర్వేచై
వసుసంరబ్ధా సర్వే చాధిజ్యకార్ముకాః ॥ హతశేషాంస్తదా సైన్యాన్ జాను
మండలరక్షసః। నిష్పిష్య దారయిత్వా చ నిన్యే రంగం శ్మశానతాం ॥

అప్పసంఖ్యాస్తుదైతేయాః పలాయాంచక్రిరేభయాత్ । ఏకాకీ సమహావీరో రాక్షసోజానుమండలః ॥ విక్రమంసుమహచ్చక్రే లోకానామద్భుతోపమం । ముక్తేశసైనికానాంచ జానుమండలరక్షసః ॥ సంప్రహారో మహానాసీత్తూష్ణీంముక్తషీణరాస్థితః । ఏతస్మిన్నంతరే దైత్యైర్హతశేషైః పలాయితైః ॥ వీరాస్సంశప్తకానామ వృత్తాంతం వినివేదితాః । సద్యస్సనురసన్నద్ధానానాశస్త్రాస్త్రపాణయః ॥సమాగత్యాహవం చక్రుస్సమవేత్యరణేబలైః । సంశప్తకానాం సైన్యానాం ముక్తసేనాసదామపి ॥ బభూవాయోధనంభీమం సర్వేషాంరోమహర్షణం । యుధ్యమానేషు సైన్యేషు తథాతత్రోభయేష్వపి ॥ ముక్తేశజానుమంతౌ తావుపచక్రమతూరణం । ముహూర్తమాత్రంతౌవీరౌ విసృజంతౌ శరోత్కరాన్ ॥ చిక్రీడతూరణే ఘోరేరేప్రహరంతౌ పరస్పరం । ఏతస్మిన్నంతరే దేవో ద్వాదశాత్మా సుమహామహాః ॥ దిదృక్షురేవసౌరంభం జానుముక్తేశయోః । ఉదయాచలమారుహ్య పశ్యతీవోత్పలోచనైః ॥ జానుమద్వ్యూహముద్భావ్య వదనాని యథానణాం । పద్మాకరేషు పద్మాని ప్రస్మేరాణ్యుల్లలాసిరే ॥ జహి శత్రుంమరాత్మానమితీవగదితుంశనైః । వవౌప్రాభాతికోవాతో మందంముక్తేశసన్నిధౌ ॥ తదానీం మార్క్తికోమానిస్సంస్మృత్య మునిసత్తమాన్ । శంభుమంబాంనిమేషాంచ భక్త్యాభిధ్యాయ మానసే ॥ ప్రణమ్యాప్యంతమాదిత్యం జానుమండజిఘాంసయా । జఘానసపరుషైర్బాణైః కంకపత్రాభిభూషితైః ॥ తైర్విద్ధోపి బలీదైత్యో జానుమాన్ క్రుద్ధమానసః । రక్తాభిసంప్లుతైర్గాత్రైః క్రోధసంరక్తలోచనః ॥ మార్క్తికంమునిమాలక్ష్య అష్టకాసక్తహస్తయుక్ । ధనురాకర్ణమాకృష్య ముమోచ నిశితాన్ శరాన్ ॥ తాన్ శరాన్ క్షణశః ఛిత్వా ముక్తేశోరోషభూషితః । స్వవేగాటోప వేగేన శరాన్ సంధాయ కార్ముకే ॥ స్యందనం ఖండయామాస సూదయామాస సారథిం । రథ్యాంశ్చ ఛేదయామాస జానుమంత మమూర్ఛయత్ ॥ మూర్ఛాక్రాంతః క్షణార్ధేన పపాతభువి రాక్షసః । ఉత్థస్థవాం స్తదాశీ

క్షణం ప్రవివేశనభ స్తదా ॥ బాణానన్యాన్ ససంగృహ్య తస్యోపరినిశాచ
రః, శరాసనే తాన్ సంధాయ సహసైవ ప్రముక్తవాన్ ॥ ముక్తర్థిస్తాన్
పునశ్ఛిత్వా బహూంశ్చిక్షేప సాయకాన్। తైరావృత స్తతస్సోపి తాం
శ్ఛిత్వానిశితైశ్శరైః॥ సర్వత్ర ఛిందయామాస కంకపత్రైర్మహాజ్వ
లైః। తదంతరే మహాయోగీ మౌక్తికో మునిసత్తమః॥ ఇంద్రమాగ్నేయ
మాదిత్యమస్త్రం వాయవ్యముత్తమం, గాంధర్వమృభుదైవత్యం వారు
ణం గారుడంమహత్ ॥ వైష్ణవంవసుదైవత్యంనానాస్త్రాణిప్రయుక్తవాన్
తాన్యస్త్రాణి మహావీరః ప్రత్యస్త్రైర్వినివారయన్ ॥ బహూన్యస్త్రాణిచి
క్షేప బిభేదైత్యాని మౌక్తికః। అనంతరం మహాయోగీ మౌక్తికోముని
సత్తమః॥ స్మృత్వా సదాశివందేవం ధ్యాత్వాచనిమిషాంబికాం, సర్వా
న్దేవాననుస్మృత్య బ్రహ్మవిష్ణుపురోగమాన్ ॥ మహర్షీంశ్చ నమస్కృత్య
మంత్రద్రష్టౄన్మహామహాన్। సమ్మంత్ర్య రుద్రగాయత్ర్యా సుసమాహి
తచేతనః॥ అస్త్రం పాశుపతంనామ ముక్తవాన్ జానుమండలే, జ్వా
లావ్యాప్తదిగంతేన రంహసా చాలితాద్రిణా ॥ భూమికంపంజనయతా
సముత్క్షోభితవార్ధినా। పాతితోడుసహస్రేణ నాదైః కర్ణవిదారిణా ॥
ఉన్మూలితమహీజేన విద్రావితపలాశినా। ఘోరరూపోబలోదగ్రో జాను
మండలరాక్షసః॥ విక్షతః పరుషం మస్తే శంఖం క్రోదయతాహతాత్ ,
అస్త్రేణతేన విహతఃపంచత్వం ప్రత్యపద్యత ॥ తదస్త్రం మౌక్తికోన్ముక్తం
హత్వాతంజానుమండలం, శేషాన్ నిశ్శేషయామాస జానుమతేర్నా
చరాన్ ॥ పునశ్చ శాంతవేగంసత్ మౌక్తికంసంన్యదాత్తథా। ద్విత్రాః
పలాయితాదైత్యా నగరం సురకంటకం॥ గత్వా నివేదయాంచక్రుః శు
ద్ధాంతే వృత్తమీదృశం। తతోదేవగణాస్సర్వే జగుస్సంతోషభాసురాః ॥
పుష్పవర్షం కారయిత్వాదివ్యమందుభినిస్వనం। భూతప్రేతపిశాచాశ్చ శా
కినీఢాకినీగణాః॥ రణభూమిం సమాసాద్య మాంసమస్తిష్కపూరితాం।

రక్తనిర్ఝరిణీశ్చైవ తాలదఘ్నాః సముద్రగాః ॥ సంతృప్తచేతసస్సర్వే తు ష్టువుర్మార్కకంమునిం । అథమార్కికమునీంద్రో నివర్త్యగథముత్తమం ॥ జగామతరసావీరః స్థితాయత్రమహర్షయః । రథేనాప్రతిమేనాథ రూపేణ జితకాశినా ॥ మునీనాం దేవతానాంచ సుఖంకారయతిస్స్వయం । సంతుష్టోమార్కికశ్చాథ సర్వైర్మునిగణైస్సహ ॥ కాల్యకృత్యాని నిర్వర్త్య జజాప పరమంజపం ॥ ఇత్థంనిహత్య సురకంటకమాశరేంద్రం ముక్తేశ్వరః పశుపతేస్సుమహాస్త్రయోగాత్ । సంగమ్య కోమలసరోవరతీరసంస్థానోగీశ్వరాః లలితభామణతత్పరోభూత్ ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవ ప్రస్తావే మార్కికోపాఖ్యానే జానుమండలవధోనామ త్రయోదశోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కల్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ
ఖండే ముక్తమ్యుపాఖ్యానే
చతుర్దశోధ్యాయః.

నారదఉవాచ ॥ పద్మాసననమస్తేస్తు ప్రబ్రూహి మమసాంప్రతం। ముక్తేశో విదధేకింవా నిహతేజానుమండలే ॥ కాతస్యపత్నీకల్యాణీ కేపుత్రాః కీదృశీస్థితిః। వంశశ్చ కీదృశస్తస్య కులవృత్తిశ్చకీదృశీ ॥ ఏతత్సర్వంవివిచ్యాహం శ్రోతుమిచ్ఛామిహేపితః ॥

బ్రహ్మోవాచ

శృణునారదవక్ష్యామి తస్యవృత్తమశేషతః ॥ నిహతేసుమహావీరే రాక్షసే జానుమండలే, భృత్యైర్నివేదితోదంతా జానుమండలభామిని ॥ శోభితాంగీసుదుఃఖార్తా దుస్సహాదీర్ఘవేదనా। యుద్ధభూమిమనుప్రాప్య యత్రజానుమతశ్శవః ॥ దృష్ట్వైవకుణపం స్థూలం విస్ఫురద్రత్నకుండలం మస్నిగ్ధగండమున్నాసం సంత్రోటితకరోటికం ॥ రక్తధారాభిషిక్తాంగంజర్ఝరీభూతకంకటం। పతితం పాంశుజాలేషు శోచనీయాం దశాంగతం ॥ ముమూర్ఛ సహసానారీ ముహూర్తంగతచేతనా। శోకమోహపరిక్లిష్టా విలలాపాకులేంద్రియా ॥ హానాథ హామహావీర హాశూర త్రిదశాంతక। హారాక్షసకులాధ్యక్షహాత్రిలోకభయంకర ॥ అంతఃపురోచితాంకాంతాం తవపత్నీం మనస్వినీం। క్షమసే కిం మహావీర రణభూమిముపాగతాం ॥

యస్త్వం మామాలోకమాత్రేణ గృహీత్వా ప్రతిభాషసే । బుధ్యసే నాద్య కిం నాథ
విలపన్తీం త్వదంతికే ॥ రచితం విప్రియం నాథ రహస్యేష్వపి న క్వచిత్ ।
మయా తుభ్యం త్వయా మహ్యం కిమకస్మాత్ప్రతికుప్యసి ॥ బాలే సమీహి
తం కింతే బ్రూహి కిం కరవాణ్యహం । ఇత్థం ప్రణయకోపేషు ముహు
ర్మాం యోఽనుభాషసే ॥ తాదృశస్త్వం నిపత్యైవం విలపన్తీం సుదుఃఖితాం
అనాథవద్విలుఠితాం భువి సాంత్వయసే న కిం ॥ కిం మయా రచితం నాథ
తవ కోపస్య కారణం । యత్త్వం నాలోకయస్యేవం విలపంతీం త్వదంతికే ॥
గమిష్యన్నపి కార్యార్థం క్వచిద్దేశాంతరం పునః । పునరాగమనే చాహ్నాం
సంఖ్యాం సందోహ్యభాషసే ॥ కథం పునః ప్రవాసాయ పరలోకేఽపి సాహ
సం । కరోషి మదపుణ్యేన కఠినం హంత దైవతం ॥ త్వామీదృశం విలోక్యాపి
శతధా యన్న దీర్యతే । మత్వా పేన సుసంబద్ధం కఠినం హత జీవితం ॥ య
స్త్వం లాలయసే నిత్యం వివిధైశ్చ ప్రలోభనైః । హిత్వా జీవామి నియతం
కఠినా హంత యోషితః ॥ సత్యం మజ్జీవితం బ్రహ్మా కృతవానయసా ధవా । వ
జ్రేణ శిలయా వాపి యదిదానీం న దీర్యతే ॥ హా విధే కృతకృత్యోఽసి యస్త్వ
మద్విప్రయత్నతః । ప్రాణేశేన వినా కృత్య జీవంతీం మాం హనిష్యతి ॥ అహో
దేవాస్సగంధర్వాస్సయక్షోరగపన్నగాః । సర్వే చ కృతకృత్యాస్థ దృ
ష్ట్వా మాం విధినాహతాం ॥ అహో మార్తికమానీంద్ర కిం త్వయాలబ్ధ
మంజసా । భర్త్రా వినా కృతాం కృత్వా మామనాథాం చ దుఃఖితాం ॥
యాహం సదాసురస్త్రీభిః సేవమానాభిరంచితా । నిత్యకళ్యాణమహి
తా సుఖేనన్యవసం చిరం ॥ సా సహిష్యే కథం దుఃఖం నవవైధవ్యసంభవం ।
ప్రాక్తనస్య హి పాపస్య న జానామీదృశం ఫలం ॥ యద్దశాం గమితా హీ
నాం తాదృశాద్విభవాత్ క్షణాత్ । హా నాథ హా మహావీర సర్వలోకభ
యంకర ॥ న తే న్యాయ్యమిదం కర్మ హిత్వా మామేవ మవ్రజః । మమ పాణి
గ్రహం భర్తరకరోదగ్నిసాక్షికం ॥ నైనాం ధర్మార్థకామేషు నాతిచేత్స్యే ఇ
తి ధ్రువం । కో ధర్మోఽయం మనాలోచ్య ధర్మపత్నీ మన్యయా సహ ॥ పరలోకి

ప్రవాసోయమకాండే పిహితస్త్వయా। త్వయారచితపూర్వాణి కేళీని వసనాంతరే॥ నానామిథునకృత్యాని విఫలానికృతానివై। క్రీడాశైలాంతరాళేషు గహ్వరేషువినోదను॥ గూఢక్రియాప్రచారోమే నావృత్తింపునరేష్యతి। ప్రదీపఇవ మన్నాదే విప్రకృష్టే విధేర్బలాత్ ॥ అంధకారావృతమిదం జగత్సర్వం నభాతిమే। అస్థిరైర్విభవైస్సర్వైర్విపరీతమిదంజగత్॥ యద్భావ్యతే చిరంభూస్తు తన్నష్టంభవతిక్షణాత్। సర్వస్మిన్నపి లోకేస్మిన్ క్షుద్రాత్ క్షుద్రతరంపరం॥ గర్హణీయంచయద్వస్తు కామిన్యేవన సంశయః। కింకరోమి క్వగచ్ఛామి నిపతిష్యామి కుత్రవా॥ గర్హణీయంచ కఠినం కథంత్యక్ష్యామి జీవితం। ఇత్యేవం విలపన్తీసా శోభితాంగీ యశస్వినీ॥ లుఠంతీ భూతలేకాంతా పాంసుభిర్ధూసరాలకా। జఘాన తరసా వక్షస్తనసంబాధమాతురా॥ తాంతథా విలుంఠంతీం చక్రందంతీం కురంగీమివ। నశశాక సమాధాతుం జ్ఞాతిరేకోపి సాంత్వనాత్॥ నిశ్చేష్టాశ్చ విషణ్ణాశ్చ దీనారాత్రుసబాంధవాః। మూకాఇవ పరిత్రస్తా నాశ్వసంతిస్మ కేచన॥ అథముక్తర్షిరాత్మజ్ఞో ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః। కాల్యకృత్యం సమాప్యాశు మునిభిస్సముపేయివాన్॥ ఆజగామ పునస్తత్ర యత్రాస్తే జానుమత్రప్రియా। తంద్రుష్ట్వా భర్తృహంతారం మహర్షిసహితంమునిం॥ క్రందంతీవ్యలుఠద్భూమౌ శోకవ్యాకులచేతనా। తాంవీక్ష్య మౌక్తికోమౌనిర్దయార్ద్రహృదయస్స్వయం॥ ఆశ్వాసయన్నువాచైవం దుఃఖితాంజానుమత్రప్రియాం। సమాశ్వసిహి నారిత్వం వీరపత్నీ యశస్వినీ॥ పురుషాణాం హివీరాణాం జయోవాపజయోపివా। ఆకాలికాప్రవర్తేత నాత్రచింతా విధీయతాం॥ తవ భర్తామహాక్రూరో జఘాన తరసాబహూన్। త్రైలోక్యమభిచక్రామ బలేన విభవేనచ॥ నహిస్యాద్దైహికీసంపత్కస్యచిచ్ఛాశ్వతీస్థితా। హిరణ్యకశిపుశ్చైవరావణశ్చమహాబలః॥ బలిశ్చ త్రిదివద్వేషీవృత్రః పరమదారుణః। మధుశ్చకైటభశ్చైవ కాలనేమిసురాంతకః॥ బహ.

వో రాక్షసాః పూర్వం బాహువీర్యసమన్వితాః। మృత్యుమార్గం మహాభీ
మాస్సర్వే రాక్షసపుంగవాః॥ అలం రుదిత్వా క్రవ్యాదే కార్యే ప్రతిగతే
సతి। సంప్రత్యసురవీరస్య క్రియతాముత్తరక్రియాః॥ తవపుత్రస్య బాల
స్య ప్రదత్తం పితృమండలం। రక్షసాం హతశేషాణామాధిపత్యం వ్రజత్వసౌ
భర్తా తే ప్రగతస్స్వర్గం పుత్రో రాక్షసనాయకః॥ తేన మోదేన తిష్ఠత్వం
మా చ శోకే మనః కృథాః॥ వ్రజామ వయమీశస్య శంకరస్యాలయం ప్రతి।
ఇత్యుక్త్వా మునిభిస్సార్ధం ముక్తర్షిః ప్రయయౌ సుధీః॥ విశ్వామిత్రాశ్ర
మం పుణ్యం యత్ర యాగః ప్రవర్తితః। తమన్వయుర్గణాస్సర్వే శ్రాంతయో
సత్యసంగరే॥ తస్మిన్నృష్యాశ్రమే పుణ్యే సర్వైరేతైస్సమన్వితః। ముని
నాం దీర్ఘతపసాం ద్రష్టుమాపతతాం తదా॥ వేదోక్తాభిరమోఘాభిరాశీర్భి
రభినందితః। అగ్నిమారాధయన్నిత్యం యత్ర పాశుపతం కృతం॥ సంలాప
యన్మహర్షీంశ్చ సర్వతత్త్వార్థవేదినః। నినాయ కతిచిన్మాసాన్ సర్వ
సంతోషసంభృతాన్॥ కౌశికస్యాశ్రమం రమ్యమలంకృత్యయతవ్రతాః।
వనాంతరాగతా నైకే ముక్తర్షేస్సందిదృక్షయా॥ బ్రహ్మర్షయస్సుబహవో
వ్యధుర్వాసం సుబోధితాః॥ మాక్తికో మందపాలశ్చ సువీక్షణవిచక్షణౌ।
లక్షణజ్ఞో మహావీరో ముక్తసేనాధినాయకాః॥ సపత్నీకాశ్చ గంధర్వా
సిద్ధవిద్యాధరాదయః। హేమాగ్నిప్రభవాశ్చాన్యే రథాశ్వసుభటాద
యః॥ సర్వే సంతోషసంయుక్తాస్సుఖమూషుస్తదాశ్రమే। తదా సర్వజగ
న్మాతః ప్రససాద పరాంబికా॥ తాం ప్రణేముస్తదా సర్వే విధాయ నిట
లాంజలీన్। మాక్తికశ్చ మహానందాద్భవం దేవనతాననః॥ తం ప్రత్యాహ
మహాదేవీ నిమిషాంబా మనస్వినీ। వత్స తే సుప్రసన్నాస్మి సాహాయ్యం
చకృతం తవ॥ యదా త్వం రాక్షసైర్ఘోరైర్యాగకాలే ప్రపీడితః। తదా సర్వే
పిగీర్వాణాశ్శివం శరణమన్వయుః॥ తత్రాసీత్ కేశవః శ్రీమాన్ సర్వమా
యావిచక్షణః। తం దదర్శ మహాదేవో దృష్టిభిర్దశపంచభిః॥ ససర్జ మాం
సలక్ష్మీం స్త్రీం విష్ణుమాయేతి విశ్రుతాం। శంభోర్వ్యస్మహితం తేజో బ్రహ్మాణ

శ్చాపియన్మహాః ॥ ఇంద్రస్యోర్జో మహాశ్చాగ్నేశ్శక్తిర్వాయూదసాంపతేః । యమస్య కార్యాకుబేరాణాం సిద్ధానాంయక్షరక్షసాం ॥ వసూనాంచతథా శ్వినోర్మరుతాముష్ణపాయినాం । సురాణాంసురయోనీనాంయాస్తదివ్యా శ్చశక్తయః ॥ అవిశన్ మయి తాస్సర్వాశ్శంకరస్యప్రశాసనాత్ । సాహం తథావిధావత్స సర్వశక్తిమయీపదా ॥ కర్తుంతవైవ సాహాయ్యం సృష్టా హంపరమేష్ఠినా । మర్దయామాస మహిషం దుర్గంభగ్నమతానిషం ॥ జ ఘానరక్షసాం వ్యూహం తవయాగస్యరక్షణే । నిశీథే రక్షసాంసైన్యే జా నుమండలబోధితే ॥ ప్రపీడయతి తే సైన్యాం స్త్వయిదూరస్థితేసతి । రక్షసాం భయముత్పాద్య తవసైన్యానరక్షిషం ॥ త్వయియుద్ధాయసన్నద్ధేత్వామా విశ్యసదానఘ । శత్రూన్ నిహన్మిముక్తేశ వాత్సల్యాద్వత్సకే త్వయి ॥ ఇ తఃపరం త్వదర్థేహం కరిష్యామిమహత్ప్రియం । భావినాం తవవంశ్యానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం ॥ తస్మాత్ త్వాంజ్ఞాపయామ్యద్య తవైవశు భహేతవే । త్వయా త్వద్వంశజైశ్చైవ కర్తవ్యం యత్తు తచ్ఛృణు ॥ గ ర్భాష్టమేవానవమే దశమేవా తమత్తరే । పుత్రస్యోపనయఃకార్యో గా యత్రీగ్రహపూర్వకః ॥ వివాహః కులకన్యాభిః కర్తవ్యశ్షోడశాదిషు । వే దోక్తేనైవమార్గేణ కుర్యుఃకర్మాణినిత్యశః ॥ బ్రాహ్మణస్తుపురస్కార్యః పి త్ర్యేదైవేచకర్మణి । వివాహకాలః కన్యానాం సప్తమోష్టమపవవా ॥ ఊ ర్ధ్వామృతుమతీంగచ్ఛేన్నానూఢాస్యాదపి క్వచిత్ । అనుసార్యాస్సదాచా రామనునాయేప్రదర్శితాః ॥ పరాశరాదిభిశ్చైవ ధర్మతత్వార్థదర్శిభిః । క్షత్రియాణాంతుకల్పేన కర్తవ్యంకర్మసర్వశః ॥ పురోధసంతు సమ్మాన్య వి ప్రవేదపురస్సరం । వినావిప్రేణయత్కర్మ స్వాతంత్ర్యాత్క్రియతేనఘ ॥ తత్కర్మ నిష్ఫలంవిద్ధి నరకస్యాపి కారణం । అహమస్మీహముక్తేశ త్వత్కు లేకులదేవతా ॥ వాసిష్ఠాస్త్వత్కులాచార్యాస్తైహి సర్వేత్ర సంస్మృతాః ॥ ఆదామర్త్యంతతోవాప తేషాంకర్మణికర్మణి ॥ అహంకులగురుశ్చైవ పూ జితవ్యౌ ప్రయత్నతః । మామప్రపూజ్య ముక్తేశ హిత్వా కులగురుంతథా ॥

బ్రాహ్మణాంశ్చైవ ధిక్కృత్య వినంక్ష్యతి భవత్కులం। కృత్వాపికుద్వ
కర్మాణి హిత్వాకులగురుంస్వకం॥ నైష్ఫల్యతశ్చ్యుతింయాంతి దేవతో
పితృణాదపి। తస్మాదహంపూజనీయా కులాచార్యస్తథైవచ॥ తేనశ్రీరా
యురారోగ్యం కులవృద్ధిశ్చభవిష్యతి। యథాకులగురోశ్చిత్తం సంతుష్యతి
ధనాదిభిః॥ తథాసమ్మానితవ్యోవస్త్రాలంకారేణధనేనచ। గణేశారాధనం
పూర్వం మమచారాధనంతథా॥ విస్మర్తవ్యో నతేవంశ్యైస్సదాత్మహిత
మిచ్ఛుభిః। కులాచార్యాననుజ్ఞానే కర్మచేత్క్రియతే హఠాత్॥ తత్క
ర్మగోవధఃప్రోక్తో నిరయశ్చైవకారణం। గాయత్రీగ్రహణంచైవ కులాచా
ర్యోపదేశతః॥ తదనుజ్ఞామనాప్యాపి వృథాస్యాదన్యథాకృతం। కులస్య
దేవతాంమాంచ కులాచార్యంతథైవచ॥ హిత్వాచరేద్యస్త్వద్వంశ్యస్స
శూద్రాదధమోనరః। మాంగళ్యేషు వివాహేషు మత్పూజాక్రియతేన
చేత్॥ తథాకులగురోశ్చైవ తదమాంగళ్యతాంవ్రజేత్। త్వత్కృతేయ
త్తుముక్తేశ మయోపకృతమంజసా॥ తత్సర్వథా నవిస్మార్యం త్వయాత్వ
ద్వంశజైస్తథా। ఏతదాఖ్యానకం సర్వం త్వద్వంశప్రభవైర్ద్విజైః॥ శ్రో
వ్యంవిప్రముఖాద్భక్త్యా తద్ధేతుస్సర్వసంపదాం। విద్వద్విప్రముఖాద్వాపి స
ద్గురోర్వా ప్రసాదతః॥ వత్సరే వత్సరేవాపి శృణుయాద్భక్తితస్సకృత్।
ఏతదాఖ్యానకంయస్తు తిరస్కుర్వీత మందధీః॥ సపతేన్నరకేఘోరే పూ
యశోణితకర్దమే। శ్రద్ధయాయః శృణోతీదం మమాఖ్యానకముత్తమం॥
తస్యాయచ్ఛామిముక్తేశ నిత్యకళ్యాణసంపదః। ఇత్యుక్తో ముక్తికోవానిర్వా
త్పుత్యైవ పరాంబయా॥ ప్రశ్రయావనతోభూత్వా పప్రచ్ఛ పరమేశ్వరీం।

* ముక్తర్షిరువాచ *

నమస్తేస్తు మహాదేవి వాత్సల్యాద్వక్తుమర్హసి॥ భావివృత్తంమదీయం
యత్త్వదనుగ్రహసంభవం। యథాదేవివిజానీయాం త్వామస్మత్కులదేవ
తా॥ దేవశక్తిమయీత్వేవం తద్రూపం దర్శయస్వమే।

* దేవ్యువాచ *

వత్సముక్తేశవక్ష్యామి భావివృత్తంచతావకం॥ పరిగ్రహీష్యసిత్వంహి సువ్రతాంమునికన్యకాం। తయాసమేయివాన్ధర్మాన్ కరిష్యసి బహూన్విధీన్॥ యావంతి పుణ్యకర్మాణి తావంత్యప్యాచరిష్యసి। లప్స్యసేష్టాం తపూజాం స్త్వమేకాంమహీతరంతథా। త్రైరేవ త్వత్కులం వత్స భూరిశో వృద్ధిమేష్యతి॥ ఋషిగోత్రాంకనంచైవ ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమేవచ। శస్త్రాస్త్రధారణంచైవ రణేశత్రుజయస్తథా॥ భవిష్యంతి తవావశ్యం త్వద్వంశ్యానాం తత్తైవచ। చిత్రవిద్యాత్వదీయానాం కులవిద్యాభవిష్యతి॥ వైదికాచారనిరతా గురుబ్రాహ్మణపూజకాః। దేవతాభక్తియుక్తాశ్చత్వద్వంశ్యాఃక్షత్రియాస్సత॥ చిత్రక్రియాసు విఖ్యాతా భవిష్యంతి సదాహితాః అథమేమూర్తిమవ్యగ్రాం ద్రష్టుమిచ్ఛసి సువ్రత॥ దర్శయిష్యామి తేపుత్ర పశ్యమే రూపమద్భుతం। యేనదృష్టేన తేవత్స నభవిష్యతిసంశయః॥ ధీరస్సన్నవథానేన తిష్ఠభక్తియుతశ్చసన్। ఇత్యుక్త్వా దర్శయద్దేవీ దివ్యరూపం సనాతనం॥ దేవేషు ప్రేతమానేషు ముక్తస్వైస్సనికేషుచ। బ్రహ్మపీఠేషు మహత్త్రివం ముక్తేశాయమహాత్మనే॥ సర్వతః పాణిపాదంతత్సర్వతోక్షిశిరోముఖం। సర్వతేజోమయం దివ్యం సర్వసౌగంధ్యసమ్మితం॥ తత్రాపశ్యత్సముక్తేశ స్సర్వానింద్రాదికాన్సురాన్। ఆదిత్యాంశ్చవసూన్రుద్రాన్ మరుతశ్చతథోష్ణపాన్॥ విద్యాధరాన్ గుహ్యకాంశ్చ గరుడోరగకిన్నరాన్। అన్యాంశ్చ ఖేచరాన్మానీన్ బ్రహ్మర్షీన్ బ్రహ్మవాదినః బ్రహ్మాణం శితికంఠంచ కేశవం సపరిచ్ఛదం। సప్తసప్తచలోకాంశ్చ సప్తద్వీపాంవసుంధరాం॥ శైలాన్ వనాని క్షేత్రాణి సర్వమేతచ్చరాచరం। సహస్రాదిత్యసంకాశం దీప్యమానంసమంతతః॥ సర్వరూపమయంరూపం దదర్శ పరమోజ్జ్వలం। దృష్ట్వాతన్నిమిషాంబాయారూపమద్భుతముజ్జ్వలం హృదివిస్మిత్యవిస్మిత్య తుష్టావపరమేశ్వరీం। దేవాదిదేవతేదేవి సర్వలోకాధినాయిని॥ త్వాంవేద్మిసర్వభూతానాం సర్గస్థిత్యంతకారిణీం। సర్వ

దేవమయీంచైవ సర్వతేజోమయీం తథా॥ ప్రకృతిస్త్వం పరాంబా త్వం వికృతిస్త్వంమహేశ్వరి। విద్యాత్వంచ విభూతిస్త్వం శ్రద్ధాత్వం సర్వసాధినీ॥ లక్ష్మీస్త్వం లక్షణాధ్యాత్వం సర్వసౌఖ్యప్రదాయినీ। పశ్యామి దేవిదేహేతే త్రైలోక్యంచచరాచరం॥ నతదస్తివినావస్తుత్వాస్సంబంధేనయద్భవేత్। త్వయావినానతిష్ఠన్తి దేవాఃకిముత మానుషాః॥ త్వత్సాహాయ్యాద్దేవనిహతస్తాదృశోజానుమండలః। తంచ దుర్గాసురంహంతుం తాదృశంమహిషాసురం॥ కశ్శక్నుయాన్మహాదేవి సర్వశక్త్యాత్వయావినా। మద్వంశ్యానాంమహాదేవి భవత్వంకులదేవతా॥ మయినిత్యం ప్రసాదేన వసత్రిపురసుందరీ। మద్వంశ్యానాం సదాచారం విభూతిం కీర్తిమేవచ॥ అవిచ్ఛేదేన రక్షత్వం కటాక్షైః కరుణాంచితైః। త్వామప్రపూజ్యమేవంశ్యానకుర్యుః కర్మకించన॥ తవానుశాసనేనైవ వాసిష్ఠాచారకంమతం। ఉపదేశస్త్వదీయోయం భవత్యస్మాస్వనుగ్రహః॥ ఉపసంహరతేరూపంసర్వలోకాద్భుతోపమం। ద్రష్టుమిచ్ఛామి మాంత్యక్త్వా ప్రసన్నాం రుచిరాకృతిం॥ ఇతిముక్తేశవచనం శ్రుత్వాసానిమిషాంబికా। సుకుమారం దధౌరూపం ద్రష్టౄణాంసుమనోహరం॥ తతస్తాం సుకుమారాంగీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం। పల్లవోపమపాణ్యంఘ్రీం నీలనీలాలకాంచితాం॥ మనోరాభిరామవక్షోజాం వేదీలగ్నవలగ్నకాం। చంచత్కాంచీకనచ్ఛ్రోణీం పాదాబ్జాంచితహంసకాం॥ తాటంకరుచిసంయుక్తాం గండద్యోతితకుండలాం। వికసత్పద్మనయనాం విభ్రమద్భ్రూయుగాంచితాం॥ మందస్మితేన రాజంతీం రాజద్దంతపరంపరాం। సమస్తలోకజననీం సమీక్ష్యనిమిషాంబికాం॥ భక్త్యానిపత్య పాదాబ్జే ననామమునిపుంగవః। సాతముత్థాప్యదయయాపంస్పృశంతీచ శీర్షకం॥ వత్సజేష్యసి భద్రంతే సాధయేత్యభిధాయ సా। అంతర్దధే మహాదేవీ పశ్యతాంత్రిదివౌకసాం॥ అథ ముక్తమునిర్ధీరస్సహితస్త్రిదశోత్తమైః। మునిభిశ్చ వసిష్ఠాద్యైర్గంధర్వగరుడోరగైః॥ ప్రతస్థేతతస్సుప్రీతః పురాకేరాశ్రయంగిరిం। సర్వేదేవాశ్చసిద్ధాశ్చ సాధ్యాశ్చ

పరమర్షయః॥ ద్రష్టుం కైలాసనాథం తం భక్తికౌతుకపూర్వకం। మార్తికం
చపురస్కృత్య యయుః శైవాలయం ప్రతి॥ కైలాసాద్రింసమాసన్నాస్సర్వే
సంతోషశాలినః। సువర్ణరత్నాభరణై ర్భూషితా దివ్యతేజసః॥ దివ్యమా
ల్యాంబరధరా దివ్యాలంకారశోభితాః। కైలాసవాసినం దేవం భక్తాభీష్ట
ఫలప్రదం॥ శివం దృష్ట్వా నమస్కృత్య స్తోతుం సముపచక్రముః। జయశంక
రసర్వేశ పార్వతీహృదయప్రియ॥ త్రిపురాంతకలోకేశ చంద్రమౌళేన
మోఽస్తు తే। నమస్తే నీలకంఠాయ కాలకూటధరాయచ॥ నమస్తే వేదవా
హాయ నమస్తే గిరిధన్వనే। నమస్తే కాలకాలాయ వ్యోమకేశాయ తే నమః
త్వమేవ విశ్వమఖిలం త్వం దైవం పరమం ప్రభో। భూతానాం త్వం జనయి
తా త్వం సర్వేషాం చపోషకః॥ సంహారకర్తా సర్వేషాం త్వమేవ త్వత్ప
రో నహి। యద్యద్విచేష్టతే లోకే యత్ర యత్ర యథా యథా॥ తత్తథా చే
ష్టితం శంభో త్వత్సంకల్పప్రభావతః। కోన్యః సృజేన్మహేశాన తవాజ్ఞాను
మదంతకం॥ సర్వసద్గుణసంయుక్తం సర్వభూతప్రియంకరం। ముక్తషీమీ
దృశం వీర మార్యక్షత్రియసత్తమం॥ త్వత్సృష్టే నామునా శంభో కృతం కా
ర్యం మహత్తరం। నిహతో జానువాన్ వీరస్సర్వలోకైకకంటకః॥ సర్వే దే
వాస్సగంధర్వాస్సయక్షగరుడోరగాః। సర్వే సంస్థాపితా బ్రహ్మన్ స్వే
స్వే సుమహితే పదే॥ బ్రాహ్మణాస్సుఖితాస్సర్వే నిర్విణ్ణాః పరమర్షయః।
నిర్విఘ్నితాశ్చ క్రతవః సర్వసంభారసంభృతాః॥ తదేతత్తవ మాహాత్మ్యం
సర్వలోకశుభావహం। అనుసంధాయనః ప్రీతిః పర్యాప్నోతి నశంకర॥ వ
యమేతస్సముక్తక్షే శ్శుభమాశంసనః పరం। ప్రార్థయిష్యామహే త్వాంతు
సర్వలోకోపకారిణః॥ ఇతిస్తువానాన్ సంప్రేక్ష్య మార్తికంచజయప్రదం।
రసంస్పర్శనంకృత్వా పుత్రం దైతేయఘాతినం॥ ప్రశస్య దేవదేవేశ ఉవా
చమధురంవచః భో పుత్ర తవకల్యాణం భవిష్యతినసంశయః॥ ఇత్యుక్త్వా
స్వాంకమారోప్య లాలయన్ వచనైశ్శుభైః। సస్మార శంకరస్సాక్షాత్
శ్రీధరం దేవమచ్యుతం॥ తస్యస్మరణమాత్రేణ భగవాన్ భూతభావనః। ఆ

జగామమహావిష్ణుః శ్రీధరోగరుడధ్వజః॥ తంనిరీక్ష్య నమశ్చక్రుస్సర్వేదె వాస్సహర్షయః। ఉద్ధాయాభ్యుద్గతేనాథ శంకరేణకృతాత్మనా ॥ పాణి నాపాణిమాలంబ్య వేశితః కాంచనాసనే। ఉవాచశ్రీమహావిష్ణుశ్శంకరం లోకశంకరం॥ దిష్ట్యాతవప్రభావేన సాథితోజానుమండలః। దిష్ట్యాదేవా స్సగంధర్వాస్స్వశ్రియంప్రతిపేదిరే ॥ దిష్ట్యామహర్షయస్సర్వే హర్షోత్క ర్షసమన్వితాః। దిష్ట్యాలోకాః ప్రముదితా నిష్ప్రపీడాశ్చతుర్దశ ॥ అస్మిన్ కాలేస్మృతింజ్ఞాత్వా మహేశతవసాంప్రతం। వేగాత్సముతయాతోహం వక్తవ్యంబ్రూహిశంకర ॥ ఇతివిష్ణోర్వచఃశ్రుత్వా శంకరఃప్రాహసస్మితః। నైతచ్చిత్రంమహావిష్ణో యద్ధతోజానుమండలః ॥ ఆవయోఃకిలసంకల్పే స ర్వోలోకోవ్యవస్థితః। శక్యఃసంకల్పమాత్రేణ కర్తుంజానుమతోవధః॥ త థాపిదిద్విలాసార్థం శిల్పముత్పాదయావహే। లేభేవరమయంధైత్యః ప ద్మజాత్పరమేష్టినః ॥ యథానస్యాన్మృతిస్తస్య కస్మాచ్చిద్ర్బహ్మసృష్టిగాత్ తదన్యథాకర్తుమేవం స్రష్టాసౌమాక్తికోమునిః ॥ హిరణ్యకశిపుర్నామము రారేదితిజఃపురా। వరానుపాదదేస్రష్టుర్యదానసమ్మృతింవ్రజేత్ ॥ దివసే చతథానక్తం పూరుషాద్వామృగాదపి। తదాపితం త్వమాస్థాయ నరసి హాకృతింహరే ॥ సోయంస్తంభాచ్చ సంభూయ క్షణాద్వక్షస్య దార యత్। అస్తిమేహ్యగయావిష్టవస్తుకర్తవ్యమంజసా ॥ మద్భాహుసంభవ స్యాస్య ముక్తాగ్నేమార్గితౌజసః । అర్కక్షత్రకులంనామ లోకేవర్తయితుం కులం ॥ లోకేక్షత్రకులంయద్వచ్చంద్రసూర్యసముద్భవం। మద్భాహూ ద్భవమేతచ్చ తారకావధివర్తతాం ॥ అస్యవత్సవ్య ముక్తాగ్నేః కార్యంవైవా హ్యముత్తమం। ఆన్వేష్టవ్యాకులీనాచ కన్యాకల్యాణభాగినీ ॥ మునీనా మేవగోత్రేషు క్వచిత్సుచరితవ్రతా। ఇతిశంభోర్వచఃశ్రుత్వా విష్ణుఃప్రా హమహేశ్వరం ॥ ధ్యాత్వాముహూర్తం భవ్యాత్మా భగవాన్ భూత భావనః।

* విష్ణురువాచ *

పూర్వమేవమయాశంభో సర్వమేతద్విచింతితం ॥ అస్తి దుర్వాససః కన్యా మునేః మున్యాశ్రమే శుభా । ముక్తికాంతేతి విఖ్యాతా మోహనాంగీ ముదావహా ॥ కదళీగర్భసంజాతా ముక్తేశస్యకృతే మునేః । ఇంద్రనీలాలకోపేతా చంద్రబింబనిభాననా ॥ శ్రీవర్ణకర్ణయుగళీ కర్ణాంతాయతలోచనా । ఆపాండుగండముకురా కంబుకంఠీసునాసికా ॥ చక్రాకారస్తనద్వంద్వా చారుదోర్వల్లికాంచితా । తరంగత్రివళీయుక్తా సింహశాబకమధ్యమా ॥ నీలరోమావళీరమ్యా పీనవృత్తకటీతటీ । రంభాస్తంభోపమోత్సంగా ప్రస్ఫురత్పాదపల్లవా ॥ మాద్యన్మరాళగమనా కోకిలాలాపకోమలా । ప్రసూనసుకుమారాంగీ నఖనక్షత్రభాసురా ॥ కన్యా దుర్వాససో మునేః కమనీయగుణాకరా । సా తేనమునినాసాధ్వీ దత్తాముక్తకర్షయే ॥ తాముద్దిశ్య వరారోహాం నయ దుర్వాసనేవచః । సాహంభవతి గౌరీశ మౌక్తికాయసుధీజుషే ॥ ఇతివిష్ణోర్వచఃశ్రుత్వా మునీన్దృష్ట్వాచ శంకరః । ఉవాచపరమప్రీతో వాచంహృదయహారిణీం ॥ అహోహోమునివరాయూయం వాసుదేవవచోయథా । గత్వాదుర్వాససఃపుణ్య మాశ్రమంసుమనోహరం ॥ శృణుధ్వంముక్తమునయో వివాహార్థంసుశోభనాం । బృహదారణ్యమధ్యస్థాం శుభలీలాంమనోరమాం ॥ మాలతీసదృశాకారాం మాననీయగుణాంవితాం । దుర్వాసఃపుత్రికాంరమ్యాం ముక్తికాంతాంశుభేక్షణాం ॥ బింబాధరీం విశాలాక్షీం జటావల్కలధారిణీం । ఇదానీమృషిభిస్సార్థం గమ్యతా మృషిసంశ్రయం ॥ శృణుధ్వమృషయస్సర్వే యథామద్వాక్యమాదరాత్ । సముహూర్తేశుభతిథౌ ముక్తికాంతాంమనోరమాం ॥ మమమానసజాతస్య ముక్తేశస్యగుణేశితుః । పాణిగ్రహంవినిశ్చిత్య దుర్వాసోనుమతస్థితాం ॥ కుర్వంతుశుభకార్యాణి వైవాహ్యానిని శాస్త్రతః । యదాస్య వంశజాతానాం మౌక్తికానాం శుభాత్మనాం ॥ సర్వేషాంమమభక్తానాం విష్ణుభక్తజుషామపి । వేదోక్తేనైవమార్గేణజా

తకర్మాదికాః క్రియాః। భవిష్యంతిమహాభాగాః సర్వాఃతుత్రియకల్పతః ॥
తదాస్మదీయస్సంకల్పస్తదోన్వస్త్వభిమతం హితం। ఓమిత్యుక్త్వార్షయస్స
ర్వే బృహదారణ్యకంగతాః॥ నత్వా విష్ణుంగిరీశంచ కృత్వామూర్ధని శా
సనం। సర్వేతే మునిశార్దూలా దేవాశ్చేంద్రపురోగమాః। యక్షాశ్చకిన్న
రాశ్చైవ సర్వేగంధర్వపుంగవాః॥ సదాశివంనమస్కృత్య యయుర్దుర్వా
ససోవనం। దేవదుందుభయో నేదుర్ననృతుశ్చాప్సరోగణాః॥ అవవౌసుర
భిర్వాయుః పుష్పవృష్టిః పపాతభూత్ । తతః సంతుష్టచిత్తాస్తే తపోవనము
యుస్తదా॥ విలసత్పుష్పసంకీర్ణలతాకుంజాభిశోభితం। క్రీడద్భిర్దేవనికరైః
పత్నీభిస్సహసంగతైః॥ విభాన్తం ఫలసంకీర్ణైర్వృతజాలైస్సమాకులం।
కమలోత్పలవిస్ఫారకమలాకరశోభితం॥ వియచ్చరాణాం నికరైః పరి
వ్యాప్తంసమంతతః। ఆదిత్యపూజనాసక్తమునిపత్నీకుమారకం॥ ఉటజాం
గణభూమీషు రోమంథిమృగతర్ణకం। చారుతీర్థావతారేషు స్నాతోత్తిష్ఠ
న్మునివ్రజం॥ మహామహీరుహశ్శాఖాసు దృఢసంసక్తవల్కలం। హోమా
జ్యధూమపాళీభిస్సమంతాచ్చ సుగంధితం॥ దదృశుస్సుమహారమ్యాం
పుణ్యారణ్యం మహర్షయః। తన్మధ్యసంస్థితంశాంతం తపోనిష్ఠాసమన్వితం
రమ్యపద్మాసనాసీనం పశ్యంతం జ్యోతిరాంతరం। సహస్రాదిత్యసంకాశం
సౌమ్యరూపంసువర్చసం॥ జాతరూపతనుచ్ఛాయం జటామండలధారిణం
రుద్రాక్షభూషితోరస్కం స్మితభస్మావకుంఠితం। దదృశుస్తేమునిశార్దూలం
దుర్వాససమహౌజసం॥ యోగాదపారతస్సోయ ముజ్జన్నచ్ఛాభ్రసమం
జసా। తాన్ సమభ్యాగతాన్ మాన్యాన్ సమ్మాన్యమునిపుంగవః॥ సుఖాసీ
నేషు దుర్వాసా స్సహర్షిషుమహర్షిషు॥ ఉవాచపరమోదారః పరమా
ర్థపరంవచః। స్వాగతంమునిశార్దూలాః సంతోషాయమమాద్యవః॥ సం
తాంసద్భిస్సహాసంగః పుణ్యేనహిభవిష్యతి। సంగతం పూర్వపుణ్యేన పు
ణ్యాయుద్యతనంస్వతః॥ శుభస్య భావినశ్చేదం సమాగమనకారణం। ఉత్ప
శ్యామిశ్శుభోదర్కంభవదీయసమాగమాత్ ॥ అదిరేణభవిష్యంతం నాస్య

థాసస్సమాగమః। ఆగచ్ఛథకుతో దేశాత్కుత్రవా ప్రయువాసనః ॥ ఇహా
చ్ఛథకంవార్థముద్దేశోఽస్తి కింనువః। అథవా పావనాయైవ భువిపర్య
టనంహివః ॥ ప్రసంగాయథ వేదేవ యదేషాసముదీరణా । దుర్వాససో వ
చశ్శ్రుత్వా ప్రాహుస్తే పరమర్షయః ॥ ఆగచ్ఛామోవయం శంభోరాల
యాద్రజతాద్రితః। గృహీత్వా తస్యసందేశం శుభోదర్కం తవాంతికం
ససర్జఖలు యంశంభుర్జ్ఞానమన్నామహాత్మనే। ముక్తగ్నిర్నామయోగీం
ద్రమార్యతస్త్రియసత్తమం ॥ తస్యదిగ్జితదైత్యస్య సుజాతస్య సువర్చసః। మ
హాత్రాతవకల్యాణమాలతీసుమజాతయా॥ ముక్తికాంతాఖ్యయాసార్ధం
వివాహంకర్తుముత్సుకః। నిర్దేశేన మహావిష్ణోః ప్రజిఘాయ పురాంతకః ॥
తవాపి విదితంసర్వం వృత్తంముక్తేశితుస్స్వతః। మహేశవీర్యజాతస్య స
ముత్పాదితరత్నసః ॥ ప్రభావిభాకరేణేవ కౌముదీవ కలాభృతా। ముక్తి
కాంతాభవేద్యుక్తా శుదినాముక్తమానినా ॥ శాసనాత్త్రిపురారాతేః కే
శవస్యాపిసమ్మతేః। అర్హత్వాత్సు ప్రశస్యత్వాత్సాగ్యం మన్యామహే వ
యం ॥ ఇదంతు తవవిజ్ఞప్తం యథాభూతేశశాసనం। అనంతరం యథా
వృత్తం ననివేద్యోభవాన్వరైః॥ ఇతి తేషాంవచశ్శ్రుత్వా స్మయమానము
ఖాంబుజః। ప్రాహప్రశ్రయవద్వాక్యం దుర్వాసామునిపుంగవః ॥

* దుర్వాసా ఉవాచ *

ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోఽస్మి దర్శనాదేవవస్స్వతః। శృత్వాశంకరసందేశ
మానందే మజ్జితంమనః ॥ కార్యేచాస్మి యథాయూయమహామస్మి త
థావిధః। కన్యేయం యుష్మదీయాచ మామకీనేవతత్వతః ॥ యన్మేమూ
లంఫలంవాపి నపరాధీనమస్తువః। శాసనం శిరసాధార్యం మహాపి ఖలు
శూలినః ॥ నిశ్చిత్యబ్రూత భద్రంవో యథా శంకరశాసనం। ముక్తికాం
తాభవద్వాక్యం ముక్తేశాయ ప్రదిత్సితా ॥ ఇత్యుక్త్వా పార్శ్వతో దృష్టిం
ప్రసార్యపరమోమునిః। తస్థుషీం తత్ర తాంకన్యాంలజ్జయావనతాననాం
హేలానలినపత్రాణి గణయంతిమవస్థితాం। ముక్తికాంతాంసమన్వీక్ష్య

సమాహూయ చ సంజ్ఞయా ॥ ఏహి కళ్యాణి భద్రం తే త్యక్త్వా ప్రత్యాగ
తాంసుతాం । అంకమారోప్య తాం దృష్ట్వా మునీన్ స్మేరాననో మునిః ॥ స
మాతీయమ్మునిశ్రేష్ఠా ముక్తస్థైర్ధర్మచారిణీ ॥ ఇత్యుక్త్వోద్వాప్య తాం కన్యాం
నమయామాస తాన్నృషీన్ । తేచ తాం సస్మితాపాంగాం ప్రణమన్తీం
వినీతితః ॥ ముక్తేశం ప్రాప్య భర్తారం సౌభాగ్యేన సమన్వితా, మహిషీ వా
చ్యుతస్సత్వాం మహితా సర్వసజ్జనైః ॥ పుత్రాన్ రూపగుణోపేతాన్ శూ
రాన్ ప్రాప్య సువర్చసః । వర్ధస్వ భూరికళ్యాణైరితి ప్రాయుంజతాశిషః ॥
అంతర్హితాస్తదా దేవా వృత్తమాలక్ష్య తాదృశం ॥ సాధుసాధ్వితి సంభా
షం తథాస్త్వితి మహామహాః, అథ తే మునయస్సర్వే స్తుత్వా దుర్వాస
సం మునిం ॥ త్రిరాత్రమవధిం కృత్వా వివాహస్య శుభావహం । ముహూ
ర్తం చ వినిశ్చిత్య ప్రయయుస్సరాజితం గిరిం ॥ కృతార్థానాగతాన్దృష్ట్వా
మునీన్ సంతుష్టమానసః । జ్ఞాతార్థోఽపి మహుశ్శంభుః పప్రచ్ఛ దంతమా
దితః ॥ నివేదితే యథావృత్తం కన్యావృత్తాంతవిస్తరే, సంనాహం కార
యామాస వివాహేయ మహేశ్వరః ॥ మునిదుహితరమేవం ముక్తికాం
తాముమేశః కలయితుమభిలాషీ మౌక్తికస్యాద్వితీయాం । పరిణయమహా
సిద్ధ్యై భూరిసంభారసంపత్పరికరఘటనార్హాన్ యోజయామాస భృత్యాన్

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణ్ణవైభవ
ప్రస్తావే మౌక్తికోపాఖ్యానే ముక్తేశవివాహసంనాహో
నామ చతుర్దశోఽధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణం భూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్తస్యూపాఖ్యానే పంచదశోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ పరమేష్ఠిన్మహాప్రాజ్ఞా ప్రబ్రూహి సమనంతరం। ముక్తమానినమాఖ్యానం శ్రోత్రపేయరసోల్బణం॥ తద్వివాహప్రకారంచ జాయయాసహవర్తనం। తత్పుత్రజననంచైవతన్నామానివిశేషతః॥ యదన్యదపివక్తవ్యం కృపయావద పద్మజ।

* బ్రహ్మోవాచ *

తథాపాణిగ్రహే యాతుముద్యతస్య మహౌజసః॥ ముక్తేశస్యదదౌ పింద్రః కిరీటంరత్నశోభితం, కుండలే ప్రదదావహ్ని ర్వరుణో రత్నమాలికాం॥ కుబేరో రత్నకేయూరే వలయే ప్రదదౌహరిః। ముక్తాహారాన్ సదావద్భిః కటిసూత్రంది వాకసః॥ శ్వేతచ్ఛత్రం దదౌ చంద్రస్సూర్యశ్చామరయుగ్మకం, ఆదాయతదివంకృత్స్నమార్యతుశ్రియసత్తమః॥ కాంచనంరథమారుహ్య హేమాముకుందోద్భవంశుభం, శంఖ కాహళ భేర్యాది నానావాద్యసమన్వితః॥ సంవేష్ట్యమానః పరితః సుపర్వగరుడోరగైః। బ్రహ్మర్షిభిర్బ్రహ్మవిద్భిః వేదఘోషసమన్వితైః॥ శంభునాసన్నికృష్టేన మహాత్మమధితిష్ఠతా। ప్రమథైస్సమవేతేన వాత్సల్యాదనుయాయినా॥ విష్ణునాసహభృత్యేన వైనతేయాధిరోహిణా। రత్నైర్విద్యోతమానేన

పార్శ్వే సుప్రష్ఠితేనచ ॥ శింజన్మంజీరపాదేన చారుబిబ్బోకశాలినా ।
శ్రోత్రపేయగానేన భాస్వతా రత్నభూషణైః ॥ హారహారావలీరమ్య
పీనవక్షోజశోభినా । చంచత్కాంచీపరిక్షిప్తనితంబతటభాసినా ॥ గణి
కానాం సమాజేన స్వర్గలోకేమహీయతా । నృత్యాంగహారరమ్యేనప్రా
రితాఖిలముఖావనిః ॥ ముక్తేశః ప్రగుణ్యాశ్రీమాన్ దుర్వాసస్తాపసాశ్రమం
తదావిమృశ్య మేధావీ నివేశం స్వానుయాయినాం ॥ ఉపకల్పితుమాత్మ
జ్ఞో ముక్తేశో మునిపుంగవః । ఇయేష హృదినిర్మాతుం రాజార్హం నగరీంత
థా ॥ ముక్తేశోసౌ తపశ్శక్త్యా మనసాకృతనిశ్చయః । సస్మారవిశ్వకర్మా
ణం సర్వలోకోపకారిణం ॥ స్మారితస్సన్సమాయాతో విశ్వకర్మావిచక్షణః ।
ఆగతంతం సమాలోక్య వాక్యమేకమథాబ్రవీత్ ॥ విశ్వకర్మన్ మహాబు
ద్ధే మమాత్రైవశుభంమహత్ । కర్తవ్యం దివ్యభవనం లోకత్రయవిచిత్ర
కృత్ ॥ పురీచ విపులా రమ్యా రత్నసానుసమప్రభా । విశాలతరసాలాచ
చంద్రశాలాశతాంచితా ॥ నిర్మిమీష్వ త్వరాద్ధేం త్వంహి సర్వవిచక్షణః ।
గార్హస్థ్యం కర్తుమిచ్ఛామి మందిరే త్వద్వినిర్మితే ॥ తథాస్త్వితిమహాప్రా
జ్ఞో విశ్వకర్మావిచక్షణః । చకార రత్నఖచితాం స్వర్ణప్రాకారశోభితాం ॥
సౌధైరలంకృతాందివ్యాం మందరాద్రిసమోన్నతైః । అట్టాలకైః పరివృ
తాం కూటాగారైర్విశేషతః ॥ బహుచాపకాగ్ర్యభూయిష్ఠాం వాపీకూప
శతాంచితాం । అగాధపరిఘాయుక్తాం బృహత్తోరణభాసురాం ॥ పతా
కాశతసంకీర్ణాం నానావాద్యవిశేషితాం । యంత్రపాంచాలికాయుక్తాం శ
తఘ్నీశతసంకులాం ॥ ప్రభావతీంపురీం నామ్నా దివ్యాలంకారదీపితాం ।
నానాచిత్రశతోపేతాం సద్యోనిర్మితవాన్యథా ॥ తాంపశ్యన్నేవసహసా
యయౌదుర్వాససోవనం । ముక్తేశాగమనంశ్రుత్వా మోదమానోమహా
మునిః ॥ అభ్యుజ్జగామ దుర్వాసా స్వమాణిస్యైవిచాశ్రమం । తత్రాశ్రమే
మహారమ్యే నభశ్చుంబిమహీరుహే ॥ వివిశుర్దేవగంధర్వా సిద్ధాశ్చపర
మర్షయః । విష్ణుశ్చ శంకరోజిష్ణుర్దేవాశ్చ గరుడోరగాః ॥ తదాతత్రసమే

తానాం దేవానాం దివ్యయోగినాం। సమ్మాననక్రియావ్యగ్రం తమువాచ త్ర్యంబకః॥ మునీంద్ర శృణు మద్వాక్యం పరమం మే హితం వచః। అస్త్యత్రానతిదూరేణ విశ్వకర్మవినిర్మితం॥ ప్రభావతీపురం దివ్యం వజ్రవైడూర్యభాసురం। తపఃప్రభావసంభూతం ముక్తైర్భావితాత్మభిః॥ తత్ర గత్వా శుభం కార్యం నిర్వర్తయితుమర్హసి। తత్రైవ సర్వసంభారా సంభవిష్యన్తి చక్షుణాత్॥ ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా తత్సంద్రష్టుం కుతూహలీ। తత్రైవాస్త్వితి ముత్వాసా స్తదంగీకృతవాక్ వచః॥ మోదమానమనాశ్చాథ పిత్ర్యకాం మునికన్యకాం। మునిస్త్వనతిదూరేతాం ముక్తికాంతాం మనోరమాం॥ దృష్ట్వాసౌ మునినాయుక్తఋషిసంఘైస్సమావృతం। సురానీకైః పరివృతః ప్రావిశన్నగరీం తదా॥ తదంతరే స్వర్ణభిత్తిభాసురం దివ్యమందిరం। ప్రవిశ్యాపౌతయాయుక్తో వివాహార్థం సునిశ్చితం॥ రేజే ముక్తేశ్వరో భూరి వికసన్ముఖపంకజః। నగరీం రత్నసంకాశాం మందిరం రత్నచిత్రితం॥ తద్దృష్ట్వా విస్మితాస్సర్వే మునయో దివ్యతేజసః। తతః పరం కామధేనుం సస్మార మునిపుంగవః॥ తదాగతా కామధేను రిష్టకామఫలప్రదా। సమాయాతాం తు తాం మౌనిరువాచ మధురం వచః॥ హే ధేనో సర్వసంభారాన్ వివాహార్థం మమాధునా। మద్గాస్మిన్ మందిరే రమ్యే స్థిత్వా కామాన్ ప్రసూష్వ మే తథేతి సా కామధేను స్తస్యాభీష్టాన్ మనోరథాన్। అదోహ సుబహూన్నిత్యం తన్మహూర్తాదినే ష్వథ॥ ఆగత్య శంకరో దేవో మోదమానో వ్యవస్థితః। సర్వం సకల్పితస్సిద్ధం మౌక్తికస్య సుమేధసః॥ లక్ష్మ్యాదయస్తథాజగత్పాత్ర్యశ్చ కేతుస్తదాహరిః। శైవాశ్చ వైష్ణవాశ్చైవ నానాలంకారభాసురాః॥ తముద్వాహమహం ద్రష్టుం సకౌతుకమవస్థితాః। తచ్ఛ్రుత్వాసురనాయకాదివిబుధాశ్చాగత్య పత్నీయుతాః। శ్వేతద్వీపమురిందమాభువనసం సేవ్యం యథాత్యుత్సుకాః। తద్గేహం శుభశంసిరత్నకలితం సంప్రాప్య తే పర్వతో విష్ణుశ్చైవ శివస్య పార్శ్వయుగళే సంతుష్టచిత్తాః స్థితాః॥ విష్ణుర్బ్రహ్మ త్వహస్పతిః పశుపతిస్తార్క్ష్యః సమేత్యైకతః శంభుస్తారకజిద్గణాధిపాదిః

త్యే తే సమేతాస్సన్యతః, దేవాశ్చాపి శచీపతిః పితృపతిః శుక్రస్యవాస్తోష్ప
తిశ్చైతే న్యేపరితశ్చ తచ్ఛుభగృహం సంభాసయాంచక్రిరే ॥ కౌండిన్యశ్చ
భృగుః పరాశరగురుర్వత్సశ్చ వాత్స్యోమునిః కౌత్సః కణ్వమునిర్వసిష్ఠకపి
లౌ ప్రసన్నా కాత్యాయనౌ। భారద్వాజ మృకండు గాలవముఖాన్మాం
డవ్యమాద్గల్యకౌ జాతూకర్ణ్యమతంగకప్రభృతయస్సర్వేమునీంద్రాస్థితాః ॥
ఇత్థం సుశ్వైర్యయుతమహాచారగాద్యైర్మహర్షిభిః శ్చాప్సరసాంగణైశ్చ। అ
తిష్ఠితం తన్నగరం తదాభూన్మహోజ్వలా భైరమరావతీయథా ॥ సము
చ్ఛలతేనవమాలికాభి స్సుగంధిధూపైః ప్రవిసర్పిభిశ్చ। ముక్తావళీభిస్మ
తోరణైశ్చ రేజేపురీ దివ్యతరాప్రభావతీ ॥ భేరీమృదంగప్రముఖైరనేకైః త్ర
తాడితై ర్మంగళవాద్యభేదైః। చరత్పురంధ్రీమణినూపురాద్యై ర్మత్తేభ
ఘంటానాదశృంఖలాద్యైః ॥ రంభోర్వశీముఖ్యవిలాసినీనాం నృత్యస్వనై
ర్మాణుపురశింజితైశ్చ। తపస్వినాం సుస్వరవర్ణయుక్తై రామ్నాయఘోషై
ర్నితరాంగభీరైః ॥ తురంగమానాం సమలంకృతానాం శృంగారపుంఖిస్స
మధిష్ఠితానాం। ప్రహేషితైశ్చ ప్రచురైర్నినాదైః ప్రభావతీపూర్ణకుతూ
హలాభూత్ ॥ ఏవంవిధే వర్తమానే మహాఘోరే మహోత్సవే। స
మేత్య కార్తికశ్శంభుం ప్రణనామ నతాననః ॥ తం సమీక్ష్య ముదా శంభు
ర్జువాచ మధురంవచః। హేవత్స శుభకళ్యాణ దీక్షాయుక్తోభవాధునా ॥
ఏవమాజ్ఞాపితస్తేన శంభునా కార్తికోమునిః। మాంగళ్యపీఠమధ్యాస్తైపు
రంధ్రీపరివేష్టితః ॥ మంగళాచారసంపన్న స్సోభ్యంగస్నానమాచరత్।
స్నానోత్థితోథ ముక్తేశశ్శుద్ధవస్త్రాణిధార్యచ। లలాటే చందనంధృత్వా
ధృత్వారక్తాక్షతాన్ శుభాన్ ॥ తత్ర సన్నిహితాభిశ్చ దివ్యస్త్రీభిః ప్రకల్పి
తాన్। కల్పవృక్షసముత్పన్నాన్ నానాలంకారసంచయాన్ ॥ సౌవర్ణాన్
రత్నఖచితాన్ దీప్త్యావిచిత్రప్రభాంచితాన్। కేయూరౌ కటిసూత్రంచ
కుండలే మకుటంతథా ॥ వలయాంచ మహామూల్యాన్ మణిహారాంశ్చభాస్వ

తః । ధృత్వా శుభ్రశిరోపేతః స్వపురం శ్రీవిభూషితః ॥ చకార చాంది
నీంచర్మాభన్నేత్రేణానంజయత్నతః । పాదుకే పరిజగ్రాహ సౌవర్ణే కింకిణీ
యుతే ॥ దండం కనకరత్నాఢ్యం దివ్యజ్యోతిఃప్రభాయుతం । కరేణ ప్రతిజ
గ్రాహ కర్ణముక్తాతపత్రకం ॥ ఏవముక్తమునిశ్శీఘ్రం మంగళాచారసం
భృతః । వసిష్ఠం సంప్రణమ్యాగ్రే విష్ణుశంకరశాసనాత్ ॥ విష్ణోరథ శివ
స్యాంఘ్రీ గృహీత్వా భక్తిపూర్వకం । తన్నియోగాన్మహామూర్త్యే నిషసా
దవరాసనే ॥ సమాహూయ తదా శంభుర్వసిష్ఠం బ్రహ్మణస్సుతం । అది
త్యేపీతం వికటే ప్రాహ ప్రకటితం వచః ॥ వసిష్ఠ తవ శిష్యోసౌ ముక్తిషేణో
ద్విజోత్తమః । తస్య తత్కులజానాంచ త్వం త్వదీయాస్సదానఘ ॥ అధ్వ
ర్యవముపస్థాయ కురుధ్వం వైదికీక్రియాః । యూయం ఖలు కులాచార్యాః
సర్వేషాం తు త్రిగోత్రిణాం ॥ తదార్యత్వత్క్రియాపతే భవిష్యత్యసంశయః
తద్వ్యత్యస్మాననువర్తంతే తపతేజా క్తికాభువి ॥ యద్యైతే హ్యతివర్తంతే భవి
ష్యంతి కులచ్యుతాః । తస్మాద్వసిష్ఠమునీంద్ర శిష్యస్య తవ సాంప్రతం ॥ కు
రు వైవాహికం కర్మ యథామంత్రవిధిక్రమం । ఇత్యుక్తో శంకరేణాథ విష్ణు
నా చానుమోదితః ॥ ఓం తథాస్త్వితి మునీంద్రో వసిష్ఠో బ్రహ్మణస్సుతః ।
గత్వా శీఘ్రం సమాగమ్య మర్త్యానసమృషీశ్వరం ॥ త్వరయామాస వే
దజ్ఞో ముక్తికాంతాసమానయే । మర్త్యాసపోనిదేశేన తాపసీనాం ప్రయ
త్నతః ॥ ముక్తికాంతా చ సుస్నాతా చారుచామరకేశినీ । దివ్యే మరపు
రంధ్రీభిశ్చ తుమ్రం రత్నశోభితం ॥ తత్ర రత్నాసనే చిత్రే తాం నివేశ్య ప
రాంగనాః । తద్గాత్రశోభాం భూతార్థాం పశ్యత్యః క్షణమాస్థితాః ॥ తా
లక్ష్మీపాసహైర్వ్యలద్ధైస్త్వరితాః కాలవేదిభిః । ఆరేభిరే రత్నభూషావిని
యోక్తుం తదంగకే ॥ కల్పభూమీరుహోత్పన్నా రూపతో విస్మయావ
హాః । కాచిత్కేశాన్ సుసంస్కృత్య ధమ్మిల్లం ప్రచకార హ ॥ కాచిత్తత్ర
సుగంధీని కల్పవృక్షోద్భవానిచ । పుష్పమాలాదీని సందర్భ్య చిత్రాణి లలి
తాని చ ॥ వేష్టయామాస విపులం లలితం చ మనోహరం । కాచిత్తస్యాః ప

మాణిక్యే తాటంకే సముదీధరత్ ॥ కుండలే ప్రచకల్పైకా దంతపత్రాణి
చాపరా । నానామణిమయాన్యాపి తిలకం లలితంపరా ॥ ప్రగృహ్యకాచి
త్తరుణీ కరేణాంజనకూర్చికాం । యుక్త్వానానంజవిమలే లోచనేశుభభూ
చనే ॥ హారావళీస్సువిశదా హిమాంశుధవళత్విషః । ఘటయామాస-త
త్కంఠే స్తనసంభారబంధురే ॥ కాంచీకలాపమపరా తస్యాస్సుఘనేఘ
నే । సజ్జయామాస తన్వంగీ సరసస్మితభాషిణీ ॥ తాదిన్మణిమరీచీభిసమా
చ్ఛాదిత భూతలం । నూపురద్వితయంతస్యే తదంఘ్ర్యోః ప్రత్యపాదయత్,
అన్యాపుణ్యపురంధ్ర్యేకా రచయామాసయావకం । హరిద్రయాసహస్త్రీ
జ్ఞాశంసంతిశుభసంతతిం ॥ చందనాగరుకర్పూర కస్తూరీపరికల్పితం । విలే
పనం చకారైకా తద్గాత్రేషు సుగంధిషు ॥ మంగళార్థముపానీయ దూ
ర్వాంకూరాన్ సహర్షతః । కర్ణయోస్సృజయామాస నీలోత్పలదళైస్స
హ ॥ ఏవమన్యాశ్చ తాస్తన్వ్యః ప్రకల్ప్య శుభలక్షణాః । వివిధాన్మంగ
ళాచారాన్ క్షణంతత్రానతిష్ఠిరే ॥ అథతాం దర్పణేశుభ్రే పశ్యంతీ మాభి
రూపతాం । వృద్ధాస్తపస్వినాం పత్న్యో గృహీత్వా శోభనాక్షతాః ॥
పతిర్త్వం నిత్యకళ్యాణి భర్త్రాయుక్తా సువర్చసా । ప్రసూష్వ శూరచారి
త్రాన్ పుత్రానష్టౌయశస్వినీ ॥ ఇతిదత్వాశిషస్సర్వాః ప్రాయాక్షుశ్శో
భనాక్షతాన్ । అథోముహూర్తసమయస్సమాసీదచ్ఛుభోదయః ॥ తదా
మహర్షివచనాత్తామానీయశుభాన్వితాం । వేదికాం ప్రాపయామాసుర్య
త్రవైవాహ్యవర్తనం ॥ మార్తికోఽపి సమానిన్యే ముకిభిర్వేదివాన్తికం । వ
సిష్ఠాముఖిభిర్యుక్తః కళ్యాణవిధిపూర్వకం ॥ పుణ్యాహాదీని కర్మాణి కార
యిత్వాతతఃపరం । నవగ్రహాంశ్చ సంపూజ్య లోకపాలాంస్తథాష్టచ ॥
వైవాహికాగ్నిం సంస్థాప్య హుత్వామాంగళికాహుతీః । సర్వం వేదోక్త
మార్గేణవర్తయామాస సర్వశః ॥ అథమానిస్తు దుర్వాసాస్స్వయం విధివి
దగ్రణీః । వేదికామండపేతత్ర చతుస్తంభాభిశోభితే ॥ ఆసీనం ప్రాహము
నీశం స్వస్తిశబ్దపురస్సరం । కన్యేయం మమకళ్యాణీ ముక్తికాంతామనో

భవా ॥ తవానుచరితా తన్వీ పాణిం గృహ్ణాతు శోభనా । సాక్షీ గుణవతీ
చైవ త్వయి భక్తిమతీ స్వతః ॥ పత్న్యా త్వమేధి ముక్తేశ స్వస్త్యస్తు తవసర్వ
దా । ఇతి వాక్యైర్వ్యక్తం తన్యాం దుర్వాసాః ప్రత్యపాదయత్ ॥ మునివా
క్యానుసారేణ వశిష్ఠానుమతే స్థితః । ముక్తికాంతాకరం ధీరః పరిపస్పర్శ గా
త్రకః ॥ తస్మిన్ కాలే మహానాసీత్తత్ర దివ్యో మహోత్సవః । స్వస్తివాచ
వితానాంచ వేదఘోష స్తపస్వినాం ॥ మాంగళ్యగీతనినదో నానాదమానస్థి
తానాం । దివ్యాప్సరస్సమూహానాం నృత్యగీతవర్తననిస్వనః ॥ దివ్యదుందుభి
ఘోషశ్చ కళ్యాణాగమసూచకః । సాధుస్వస్తిప్రవాదశ్చ తపోవృద్ధద్విజన్మ
నాం ॥ శ్రోత్రేణశ్చ సర్వానపూరయదనేకశః । తత్రాగత్య మహాల
క్ష్మీర్ముక్తామణ్యతతాంచితం ॥ పాత్రం స్వర్ణమయం యుక్త్వా రత్నదీపాంచి
తం శుభం ॥ స్థితా తామనున్యత్యాన్యా దేవకన్యా వ్యవస్థితాః ॥ హే
మాద్రితనయాం గౌరీమనుపృత్య గుణోజ్జ్వలాం । సందధుర్దివ్యపాత్రాణి స్త్రీ
యస్స్వవాణీముఖాః ॥ సర్వా మంగళగీతాని గాయన్త్యస్మముదాన్వితాః ॥
వసిష్ఠోపి మహాతేజా విధిమంత్రపురస్సరం ॥ సర్వం నిర్వర్తయామాస వివా
హక్రమముత్తమం । అథ తౌ దంపతీ యుక్తౌ వశిష్ఠవచనాదుభౌ ॥ అక్షతారో
పణమహాంచక్రాథ తాతౌ పరస్పరం । పురా వరేణ కన్యాయా అక్షతా మూర్ధ్ని
విక్షితాః ॥ ముక్తాస్తయా వరస్యైవం ముదా శిరసి విక్షితాః । అన్యోన్యం చత
దాక్షిప్రం విక్షిప్తాశ్శిరసోస్తయోః ॥ ప్రధానహోమముకరోద్వసిష్ఠో బ్రహ్మ
ణస్సుతః । లాజహోమమథాగ్రేహ స ప్రపద్యానంతరం ॥ అన్యాంశ్చ మం
గళాచారాం స్తత్ర చక్రే యథావిధి । అథ ప్రవేశ హోమంచ తస్మింస్తు శుభ
మండపే అథాగ్నిదారపుత్రాద్యా వేదవేదాంగకోవిదాః । తతో ధర్మాభిసం
పన్నా బ్రహ్మణ్యాః సత్తపస్వినః ॥ ఆశీర్భిరేధయామాసుర్వేదోక్తాభిస్తదం
పతీ । చతుర్థ్యాం తు తిథౌ పశ్చాద్యామే చాష్టమికే తథా ॥ శేష హోమ
మశేషేణ కారయిత్వా యథావిధి । పంచమే తు దినే ధర్మ్యా సాయంకాలే
శుభావహం ॥ కారయిత్వా నాగబలిం దేవార్థం బ్రహ్మణస్సుతః । మండపే

రత్నఖచితే ప్రతిపానే సుబహూన్ శుభాన్॥ విన్యాసయిత్వా తత్పూజాం కారయామాస దంపతీ। పంచస్వే తేషు దివసేష్వనేక విషయాగతాః బ్రాహ్మణా స్తరుణా వృద్ధా వేదవిద్యా విశారదాః॥ భుక్త్వా సంతృప్తాః పూజితాశ్చ విశేషతః॥ భూషణానిచ వస్త్రాణి వాహనాని విశేషతః। లబ్ధ్వా నాశ్చ మహోద్గోష్ఠీ రవాపుః పరమాం ముదం॥ ఇతిసకలశుభాఢ్యం సాధు కల్యాణ మేతద్గిరిశభుజభవస్య శ్రీమతో మౌక్తికస్య। పఠతి వదతి వా యః శ్రద్ధయా వా శృణోతి వ్రజతి సకలసంపత్సంతతిం నో చిరేణ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవ

ప్రస్తావే మౌక్తికోపాఖ్యానే ముక్తేశకళ్యాణం

నామ పంచదశోఽధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కళ్యాణంభూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ
ఖండే ముక్తర్ష్యుపాఖ్యానే
షోడశోధ్యాయః.

నారదఉవాచ॥ అనంతరం కింకృతవాన్ ముక్తదేవో మహాశయః। తస్య ధర్మప్రచారస్య సర్వంమేవినివేదయ॥

* బ్రహ్మోవాచ *

అనంతరం మహాదేవో ముక్తదేవోమహామతిః। స్వమందిరేవసంతం తమీశ్వరం పార్వతీపతిం॥ తథావిష్ణుం రమానాథం సంపూజ్యవిధినా తథా। లోకేశప్రముఖాన్ దేవాన్ వసిష్ఠాదీన్మునీంస్తథా॥ పూజయిత్వా స్వర్ణవస్త్రభూషణాని దథౌతతః। అనంతరే శుభదినే సుముహూర్తే శుభాన్వితే॥ సర్వాభిస్త్రీకళస్త్రీభిస్తైస్సర్వైశ్చ సుపర్వభిః। మునిభిర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ సమేతౌదంపతీఉభౌ॥ వైభవేనైవమహతా వసిష్ఠానుమతేస్థితౌ నిమిషాపూజనంచైవ యథావిధివితేనతుః॥ తత్రాగతానాం విప్రాణాం గోహిరణ్యాదికంబహు। దత్వాసంతోషయామాస ముక్తేశోభక్తితత్పరః ఆశీర్భిరేధయామాసు ర్మునయోస్తంవిచక్షణాః। ఆషోడశదినంసర్వేతత్రోషుః పరమర్షయః॥ దేవాశ్చ సహగంధర్వా వితోత్సవదిదృక్షయా। అథసర్వేబహుమతా జగ్ముస్తేస్వంస్వమాలయం॥ అథముక్తమునిశ్రీమాన్ సంపూజ్య గిరిజాపతిం। పప్రచ్ఛప్రశ్రయోపేతైవ ధర్మం ధర్మార్థతత్పరః॥

భగవన్ పార్వతీనాథ సర్వలోకమహేశ్వర। బ్రూహిధర్మాన శేషేణ సమవంశస్యముఖ్యతః॥ ప్రాహతం పరిపృచ్ఛన్తం పార్వతీవల్లభోహరః।

*** శివ ఉవాచ ***

వత్సవక్ష్యామి తేసర్వాన్ కులధర్మాన్ సనాతనాన్॥ సర్వేషాంచ మనుష్యాణాం సత్యంధర్మస్సనాతనః। తతఃపరమహింసాచ పరమోధర్మ ఇష్యతే॥ ఆస్తేయమధికోధర్మశ్శమోథ దమఏవచ। శ్రుతంధర్మః పరంపుత్రదానంధర్మస్తతఃపరం॥ యజ్ఞాస్తతఃపరంధర్మస్తపోధర్మస్తతఃపరం। ఇజ్యాధ్యయనదానానిధర్మాస్తత్రద్విజన్మనాం॥ అహింసాసత్యమస్తేయంశాంతిర్ధాంతిస్తపస్తథా। సర్వేషామపివర్ణానాం సద్ధర్మాః కారణానివై॥ సర్వశ్చధర్మవర్గోయం నియతంవేదమూలకః। వేదార్థానాంప్రవచనే యాంచనేచప్రతిగ్రహే॥ వర్ణానాం బ్రాహ్మణోదక్షస్సోధికారీచ తత్రహి। బ్రాహ్మణాన్ప్రణిపత్యార్యాన్ పరిప్రశ్నేనసేవయా॥ సంలబ్ధవ్యోత్రధర్మార్థో వర్ణైరన్యైర్విశేషతః। తస్మాత్సర్వత్రలోకేస్మిన్ వర్ణానాం బ్రాహ్మణోగురుః॥ తపశ్ఛిద్రం జపశ్ఛిద్రం యచ్ఛిద్రం యజ్ఞకర్మణి। సర్వంభవతినిశ్ఛిద్రం బ్రాహ్మణైః ప్రతిపాదితం॥ గుణత్రయవిభాగేన సృష్టావర్ణాస్స్వయంభువా। తత్ర సత్వోత్తరోవిప్రః క్షత్రియోరజసాధికః॥ వైశ్యశ్శూద్రస్త్రియశ్చైవ భూయసాతమసాధికాః। క్షత్రియాణాంచ వైశ్యానాం శూద్రాణాంచైవయోషితాం॥ విప్రానువర్తనం న్యాయ్యం ధర్మలాభమభీప్సతాం। తస్మాత్త్వామత్రముక్తేశ త్వద్వంశ్యానాంతతఃపరం॥ సర్వేషాంపరమోధర్మో బ్రాహ్మణ్యప్రతిపాలనం। సమాసతస్తేవక్ష్యామి మేధావీత్వం గ్రహీష్యసి॥ ఇమేవర్ణస్య తేవత్స కులధర్మాః ప్రకీర్తితాః। బ్రాహ్మణస్య మతేస్థిత్వా కర్తవ్యావైదికీక్రియా॥ యజనం దేవతానాంచ తథాధ్యయనమేవచ। యథాశక్తిప్రధానంచ బ్రాహ్మణేభ్యోవిశేషతః॥ త్రయమేతన్నసంత్యాజ్య మేషధర్మస్సనాతనః। ప్రజానాం పాలనం నిత్యమాయాధగ్రహణంతథా॥ క్షత్రియాణాం సువిహితం బ్రహ్మణాసార్వకాలికం। అ

నాపత్కాలికో ధర్మో యన్నృణాం దండధారణం॥ ఆపత్కాలేపి సంప్రాప్తే నత్యాజ్యం కర్మవైదికం। ఆపత్కాలేతు సంప్రాప్తే హ్యనాయుధపరిగ్రహే॥ చిత్రాణి రాజచిత్రాణి రచయిత్వా ప్రయత్నతః। అనుసృత్య మహీపాలాన్ వృత్తిః కర్తుమభీప్యతే॥ దేవాయతనముఖ్యేషు త్వత్కులీనైర్వినిర్మితాః। విగ్రహాః ప్రతిపూజ్యంతే విష్ణ్వాదీనాం విశేషతః॥ శిల్పకర్మాణి సర్వాణి రచయిత్వా విధిక్రమాత్। సంతోష్య ధరణీపాలాన్ మహీయన్తే భవజ్జనాః॥ అనాపది క్షత్రియాణాం జీవనం దండధారణం, ఆపత్కాలేతు సంప్రాప్తే వృత్తిశ్చిత్రం భవత్కులే॥ నచతత్కర్తుమర్హంతి ధరిత్ర్యాముపరేజనాః। నచాన్యాం వృత్తిమీప్సేత భవద్వంశభవో జనః॥ దేవాయతననిర్మాణం రాజమందిరనిర్మితిః। యంత్రాది సంప్రతిష్ఠానం శిల్పశాస్త్రానుసారతః॥ సర్వం యదన్యచ్చిత్రాంగం సాధికుర్యుర్భవజ్జనాః। సత్రినానావిమానాని సర్వతోభద్రమాదితః॥ తత్రసర్వత్ర నైపుణ్యం త్వజ్జనానాం భవిష్యతి। చిత్రం నామాత్ర ముక్తీశ విద్యాసాధారణీ భువి॥ యస్మిన్ విశ్వమిదం కృత్స్నమంతర్భూతమరిందమ। నసా విద్యా నసచ్ఛాస్త్రం నతద్వస్తు నసాకలా॥ నసభావోస్మి లోకేస్మిన్ చిత్రే యత్తు నదృశ్యతే, నజీవికైవముక్తీశ కులవిద్యాపి తేనఘ॥ తం తుధర్మం ప్రవక్ష్యామి స్వధర్మం త్వత్కులస్యచ, విహాతవ్యం నమానీంద్ర చిత్రకర్మభవత్కులే॥ ప్రతిపాలయ భద్రం తే కులధర్మం సనాతనం, కృతే భవత్కులీనాస్తు ప్రభవిష్యంతి పార్థివాః॥ త్రేతాయాం ద్వాపరే చైవ కతిచిద్విషయాధిపాః, అత్రైవైశ్వర్యా భవిష్యంతి కాలక్రమవశంగతాః॥ కలౌయుగే భవద్వంశ్యాః కళ్యాణాచారచారిణః। సదాచారైకనిరతా బ్రహ్మశుశ్రూషణేరతాః॥ చిత్రవిద్యాసు కుశలా భూమిపాలప్రియంకరాః। భవిష్యంతి నసందేహో మమైవ వచనం యథా॥ భవిష్యతి తదాధాత్రీ మ్లేచ్ఛాక్రాంతాచ సర్వశః। తత్రవృత్తిం కరిష్యంతి చిత్రైస్తద్వంశసంభవాః॥ శిల్పైర్నానావిధైశ్చైవ తత్ర దోషోనవిద్యతే। చిత్రం భవత్కులే ధర్మం మయా సంకల్పితః పురా॥ యేన

వృత్తింప్రకుర్వంత స్త్యజంతి నపరాంగతిం। ముక్తేశ్వరభవద్వంశే శేక్షైర్య
ర్ధనముపార్జయన్॥ జనః స్వర్గంప్రయాత్యేవ దేవబ్రాహ్మణపూజనాత్।
నతావదీదృశీవృత్తిరితరేషాంతు విద్యతే॥ పరేషాంవృత్తిదోషోస్తి మౌక్తి
కానాం నవిద్యతే। స్వర్ణకారః కరోత్యేవ స్వర్ణస్తేయం జుగుప్సితం॥ స
త్యానృతంచ వాణిజ్యం కృషిర్జంతువినాశకృత్। నతాదృశం భవేచ్చిత్రం
లోకానందవిధాయితత్॥ తస్మాన్మౌక్తికభద్రం తే త్వత్కులస్య స్వధర్మ
తః। చిత్రశిల్పాధికంన్యాయ్యం కులవృత్తిర్విధీరితః॥ ఏవంప్రవృత్తమానా
నాం కులాచార్యానుయాయినాం। త్వద్వంశ్యానాం మహాభాగనభవిష్య
త్యధోగతిః॥ సర్వంతుక్రియకత్వేన కర్తవ్యం కర్మవైదికం। వర్ణనాలాంఛి
తాశ్చసూర్యారాజశబ్దేనభాసితాః॥ త్వద్వంశ్యాప్రభవిష్యన్తి సర్వేధర్మార్థత
త్పరాః। వైష్ణవంవా సమాశ్రిత్య శైవంధర్మం వీశేషతః॥ ప్రచరిష్యన్తి తే
వంశ్యా దేవబ్రాహ్మణపూజకాః। తచ్ఛ్రుత్వామౌక్తికోమూర్ఖః పప్రచ్ఛ పర
మేశ్వరం॥

* ముక్తర్షిరువాచ *

కేవాస్యుర్వైష్ణవాధర్మాః కేవాస్యుశ్శైవసంజ్ఞితాః। తాన్వివిచ్య మ
హాదేవ బ్రూహి మేపరమేశ్వర॥ పృచ్ఛంతమేవం ముక్తేశం ప్రత్యాహప
రమేశ్వరః। వక్ష్యామి వైష్ణవాన్ ధర్మాన్ శ్రుణుష్వావహితస్సుత॥ జ్ఞా
త్వాత్వం యానశేషేణ నమోహం ప్రతిపత్స్యసే। పంచసంస్కారసంప
న్నః ప్రపన్నః పురుషోత్తమే॥ శుచివ్రతస్సాత్వికశ్చ వైష్ణవస్తుప్రశస్యతే।
స్వాచార్యే భక్తియుక్తశ్చ విష్ణుభక్తేషుభక్తిమాన్॥ ప్రశాన్తధీశ్శుచిర్దక్ష
శ్శ్రోత్రియో వైష్ణవః స్మృతః। ఆస్తికో ధర్మశీలశ్చభక్తిమాన్పురుషోత్తమే
జ్ఞానవైరాగ్యధీయుక్తో యస్సవైవైష్ణవః స్మృతః। అష్టాక్షరమహామంత్రంస
ర్వామ్నాయేషు విశ్రుతం॥ ఆచార్యాదుపలబ్ధవ్యం వైష్ణవం ధర్మమీప్సతా।
తాపః పుండ్రస్తథానామ మంత్రోయాగశ్చ పంచమః॥ అమీపరమసం
స్కారా వైష్ణవత్వస్యహేతవః। ఏతన్మాహాత్మ్యమతులం విస్తృతం మునిభిః

పుగా॥ శాండిల్య నారదప్రఖ్యైః పంచరాత్రార్థ వేదిభిః। సుతప్తంహివపు ర్యస్య చక్రేణాహితవహ్నినా॥ సగచ్ఛతి విశుద్ధాత్మా తద్విష్ణోః పరమం పదం। ఊర్ధ్వపుండ్రంముఖేయస్య భాస తేవదనాంబుజే॥ తస్య సద్వైష్ణ వస్యాశు శ్రీపతిస్సంప్రసీదతి। పద్మాక్షతులసీమాలా ధార్యంతే వైష్ణవోత్త మైః॥ తాన్నమస్యంతివై దేవా స్సదేవర్షిగణాస్సదా। చక్రాంకితాయ వి ప్రాయయోదద్యాదతిథిక్రియాం॥ అశ్వమేధశతం తేన విహితంసుమహాత్మ నా।ఊర్ధ్వపుండ్రాంకితముఖంవిప్రంనమతియోనరః॥సహిస్త్రాంస్తారయత్యేన సప్త సప్తచ సప్తచ। లాంఛితాభగవద్ధర్మైశ్శంఖచక్రోర్ధ్వపుండ్రకైః॥ పు ణ్యాః పునంతి తేలోకాన్ విష్ణుభక్తిపరాయణాః। భవత్కలేభవిష్యంతి బహవోబుద్ధిశాలినః॥ సంప్రాప్యవైష్ణవాన్ ధర్మాన్ మహితాశ్చశుచివ్ర తాః। సమాసేన తవప్రోక్తో విష్ణుధర్మస్సనాతనః॥ అధముక్తేశ వక్ష్యంతే శైవధర్మాశ్చతాన్ శృణు। శివపాదార్చనపరశ్శివభక్తిపరాయణః॥ పంచా క్షరీజపర శ్శైవః ప్రోక్తస్సుశీలవాన్। యేషాం పాశుపతీనిష్ఠా వర్తతే సా ర్వకాలికీ॥ తేశైవసంజ్ఞికాలోకే పంచాక్షరపరాయణాః। భస్మరుద్రాక్ష మాలాచ లింగం పంచాక్షరోమనుః॥ ముద్రాషట్కంచ యేషాంస్యాత్తే వైశైవాః ప్రకీర్తితాః। కంఠికారుచికంచైవ కుండలంచ శిఖామణిః॥ భ స్మరుద్రాక్షమాలాచ ముద్రాషట్కం ప్రచక్షతే। ఏభిర్ముద్రితదేహస్తు న భూయఇహజాయతే॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం గురుదారసమాగమః స్వర్ణస్తేయాదికంపాపం ప్రణశ్యేద్భస్మధారణాత్॥ రుద్రాక్షం సంస్పృశ త్తోయం యస్యదేహే పతేచ్ఛవి। సతుతేనైవ పూతాత్మాశివసాయుజ్య మాప్నుయాత్॥ శ్వపచోపిచ ముక్తేశ శివలింగస్యధారణాత్। చతుర్వే దవిదో విప్రాత్కోటిశోప్యతిరిచ్యతే॥ శివలింగధరాన్మర్త్యాన్ శైవవ్రత పరాయణాన్॥ దూషయన్తి వృథాయేతు తేవైనిరయగామినః। ధారయే చ్ఛివలింగంచ శివలింగంప్రపూజయేత్॥ శివేతి సంస్మరేన్నిత్యం శివసా

యుజ్యమాప్నుయాత్ । లింగతు ధారణేద్యస్తు సలింగో జంగమస్మృతః॥
జంగమార్చననిష్ఠస్తు సాక్షాల్లింగైక్య మాప్నుయాత్ । పఠేచ్ఛివపురా
ణాని సదారోమాంశిహర్షయన్ ॥ వ్రతం పాశుపతంనిత్యం శ్రద్ధయైవ స
మాచరేత్ । యస్య పాశుపతీదీక్షా వర్తతే సార్వకాలికీ ॥ తంనమస్యంతి
భూతాని సహయాసహమోదతే । నాస్తిలోకేవ్రతంపుణ్యం తుల్యంపాశు
పతేనవై ॥ యస్య ప్రారంభమాత్రేణ పుమాన్ దేవైశ్చపూజ్యతే । యథా
సువర్ణం లోహేషు యథావజ్రం దృషత్సుచ ॥ యథారసేషు పీయూషం
యథాహంసశ్చపక్షిషు । యథాశ్వత్థో మహీజేషు వర్ణేషు బ్రాహ్మణో
యథా ॥ కామధేనుర్యథాగోషు యథారత్నేషు కౌస్తుభః । ఐరావతో
యథేభేషు హయేషూచ్చైశ్శ్రవాయథా ॥ సద్గుణేషు యథాదార్ఢ్యం య
థాసత్యంచ వాఙ్మయే । తథాపాశుపతంతంత్రం సర్వతంత్రేషుచోత్తమం
తేన మాంవిధినావత్స పూజయంస్త్వం సపర్యయా । అస్మిన్ లోకేపర
త్రాపి సద్దైవత్వంమహీయసే ॥ సంప్రోక్తారుద్రగాయత్రీ తవాదౌవిధిపూ
ర్వకం । తేనత్వం లీలయావీర జితవాన్ జానుమండలం ॥ త్వద్వంశ్యాశ్చ
తథావత్స బహవశ్శైవతంత్రగాః । జపన్తో రుద్రగాయత్రీం చరిష్యంతి మ
మప్రియాః ॥ ఉభయేపి హ్యమీధర్మాః ప్రాపయన్తిపరాంగతిం । సంప్రో
క్తాశ్చైవ ధర్మాశ్చ వైష్ణవాశ్చాపిసాంప్రతం ॥ హేవత్స మత్ప్రసాదేనస
ర్వైశ్వర్యైస్సుసంగతః । ధర్మేతిష్ఠన్ పథేన్యాయ్యే సదాచారపరశ్శుచిః ॥
పరిపాలయగాంసర్వాం న్యాయేన ప్రకృతీర్నయన్ । బ్రాహ్మణాన్ పోష
యస్వాదౌ నానాసమ్మాననైస్తదా ॥ ముక్తికాంతాసమేతస్సన్ ముదా
పరమయాయుతః । వర్ధస్వ భూరికల్యాణవిభవైస్సుచిరంబహు ॥ ఇత్యుక్తః
పార్వతీశేన భక్తిమాన్ మౌక్తికోమునిః । ధన్యోస్మీతి వదన్ పాదే ప్రణనా
మమహేశితుః ॥ మహేశ్వరోపిభగవాన్ గణైస్సుప్రమథైర్వృతః । అధిరు
హ్యమహోక్షంస్వం జగామ రజతాచలం ॥ అథ ముక్తమునిర్భోగాన్
భుంజన్ బంధుభిరన్వితః । ముక్తికాంతాసమేతస్సన్నానాంతసుసుఖంయథా

బ్రాహ్మణాన్ పోషయన్ సర్వాన్ ధనధాన్యాదిభిర్భృశం। దీనాంస్త్రా
యన్ జనాన్ సర్వాన్నిరస్యన్ సర్వతోభయం ॥ పాలయన్ యజ్వనాం
యజ్ఞాన్ సత్రశాలాని చ కారయన్। వర్షయన్ సమయే దేవం రత్నగర్భాం
చ పార్థయన్ ॥ హుతమిష్టం చ తప్తం చ యథాకాలం ప్రవర్తయన్। వా
పీకూపతటాకాదీన్ రచయన్ గ్రామపట్టణే॥ వర్ధయన్నన్నసత్రాణి యా
త్రికాణాం యథాసుఖం। శత్రౌ మిత్రే కలత్రే చ న్యాయవృత్తం సమాన
యన్ ॥ విశ్వమాప్యాయయన్ సర్వం స్వగుణైశ్చ స్వచేష్టితైః। నినాయ సు
బహూన్మాసాన్ సుకవీంద్రైరభిష్టుతః॥ వసంతకాలే సంప్రాప్తే కదాచి
ద్భార్యయాయుతః। విచార్య మనసా సమ్యగుద్యానే రంతుముత్సుకః॥
పలాశకుసుమవ్రాతైః సంధ్యారాగసముజ్వలం। నారంగ చూత పనసకపి
త్థాశ్వత్థభాసురం॥ నానాలతాసమాకీర్ణం కుంజైర్మంజుభిరంజితం। భు
జంగభుక్తతియుతం శారికాశుకసంకులం॥ కపోతచక్రవాకాద్యైస్సంకీర్ణం
చ సమంతతః। యక్షకింనరగంధర్వసిద్ధచారణసేవితం॥ మాకరందప్రవా
హేషు మజ్జమానమధువ్రతం। శిరీషకుసుమస్తోమ దూతికృన్మారుతార్భకం
పుష్పరేణువ్రజచ్ఛన్న విచిత్రీకృతభూతలం। ఘూమఘుమ్యాపరీవాహ సంత
ర్పితవిశజ్జనం॥ సర్వైశ్చ భూరివిభవైర్దేవతోద్యానసన్నిభం। వనం ప్రవిశ్య
ధర్మాత్మా ముక్తికాంతాసమాయుతః॥ తత్రైవ విహరన్ కించిద్భాసురం
పుష్పమందిరం। ఏలాలతాభిస్సంవ్యాప్తం దృష్ట్వార్యతత్రయోమునిః॥ త
న్మధ్యే పుష్పశయ్యాయాం తయా రంతుమియేష సః। తత్ర చిత్రతరం పత్రసం
చయే పంచబాణశరవిద్ధమానసః॥ ముక్తమానిరథ ముక్తికాంతయా కంతు
కేళివరతామవాప సః। కల్పవృక్షకుసుమాభికల్పితం తల్పముల్పవనాభివీ
జితం। వక్షసా సపరిరభ్య సుస్తనీం తాం నినాయ దరసస్మితాననాం॥ హ
ర్షవిత్రుటితచారుకంచుళీ మంగుళీపిహితదంతవాససం। లజ్జితామివ వివ
ర్తితాననాం తాం చుచుంబ వదనే కథంచన॥ తన్ముఖం సపది చోన్ముఖీ
కృతం సన్నిధాయ సువిసృష్టకుండలం। భ్రూవిలాసపరిభాసితం హాతా

ద్దంతవాససిరసేదదంశసః॥ లాలయన్నధవక్షోభిరంజితైః ప్రేమమగ్ధిరను మోదకైశ్భృశం। లోలలోలమపిపాణిపంకజం ప్రాపయత్ పృథుపయో ధరంశనైః॥ వ్యాప్రియణ కుచయుగే క్షణంమునిశ్చారుతారమణిహారభా సురే। భావమాంతరముదీక్ష్య కేవలం నిర్దయం పరిమమర్దపాణినా॥ ఏవ మాదిభిరసౌ వశీకృతాం తాంవిధాయ సురతత్వరాయుతాం। వ్యాపృ తౌ వ్యరచయత్కరౌతదా నీవిమోక్షణవిధౌ కృతక్షణాత్ ॥ తావదప్రక టహార్దకోదయా కింఠదేశపరిరంభజృంభితౌ। కామకేళికలనా కృతాద రౌ కానికాన్యపిరసాత్ప్రచక్రతుః॥ ఏవముద్ధతమనోభవక్రియా వాతిపో తపరినోదితశ్రమా, కామకేళిసుఖసుగ్నచేతసౌ నిన్యతుః క్షణమివద్వి యామకం॥ అథతల్పసుఖాసీనస్స్వభోగసుఖాన్వితః। తతాన సదృశౌది క్షు కించిద్రక్తవిలోచనః॥ నాతిదూరతదేశాత్ర కాసారే రత్నభాసురే। శృంగారదర్పణాకారే వనలక్ష్మ్యాశ్శుభాకరే॥ గాయద్ద్విరేఫఝుంకారేప రమానందమేదురే। హంసకారండవాకీర్ణే కోకష్టికసమష్టికే॥ నానా జలవిహంగానాం కూజితైర్వ్యాకులాంతరే। తత్రకాచన కోకాద్వ్యకా వినీకుచకోమలా॥ క్రీడాపరౌ ప్రవర్తేతే కమలోదరసంపుటే, తౌసంప్ర దర్శ్యకాంతాయై ప్రాహకామవశోమునిః॥ కాంతే కాంతాకృతేభవ్యే పశ్యైతౌ కోకదంపతీ। వర్తులావతిపీనౌచ కఠినౌ త్వత్కుచావివ॥ అన్యో న్యం నవియుజ్యేతే సంగతౌచ పరస్పరం, దాంపత్యమీదృశంలోకే భవే త్పుణ్యభృతాం నృణాం॥ ఇత్యుక్త్వా స్మయమానాంతాం ముక్తేశః పరి షస్వజే, ఏవం సమీడితౌ కోకౌ ముక్తేశేన మహాత్మనా॥ త్యక్త్వాపతత్రి రూపంతద్దివ్యరూపం నిబిభ్రతుః। తస్యదర్శనమాత్రేణ తద్రూపాద్వినివర్తి తౌ॥ సద్యృష్టవాంశ్చక్రవాకౌ తత్క్షణాత్పరివర్తితౌ। స్వజాయాం కౌతు కావిష్టో ముక్తేశోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ విచిత్రమేతత్తన్వంగి సమాపతితమం జసా। తావుభౌ చక్రవాకౌతు దృశోరక్షమనోహరౌ॥ తావేవ దృష్టమా త్రేణ తద్రూపాన్నివర్తితౌ। దివ్యం గృహీత్వా గాంధర్వరూపమత్ర స

మేయతుః ॥ ఇత్యుక్తవతి ముక్తేశే ముక్తికాంతా ససాధ్వసా । కిమేతదితి
విభ్రాన్తా ముక్తేశం పరిషస్వజే ॥ చక్రవాకౌచ తౌరమ్యౌతద్రూపాద్విని
వర్తితౌ । గాంధర్వరూపమాశ్రిత్య సంస్యథత్తాం తయోర్ధ ॥ తయోస్తు
చిత్రకోనామ గంధర్వో మాక్తికంస్తువన్ । ప్రోవాచతం సపత్నీకః ముదా
రమధురంవచః ॥

*** గంధర్వ ఉవాచ ***

చిత్రకోనామవిఖ్యాతో గంధర్వోహమరిందమ । భార్యయా సహిత
శ్చైవం చిరకాలాదటామ్యహం ॥ కథంచిదావామాశ్రిత్య దినాని గమ
యావహే । యువయోర్దర్శనాచ్చైవ పూర్వరూపముపాశ్రితౌ ॥ స్వాః స్వ
తార్థా నసందేహో యువాంనా పశ్యద్రైవతే । దృష్ట్వాన్యత్తుప్రియశ్చై
తౌ శ్రుత్వా తస్యచభాషితం ॥ పప్రచ్ఛ సమహావీరో భూతపూర్వాంచ
తత్కథాం । కౌ భవంతావిహాయాతౌ దివ్యరూపౌ మహోన్నతౌ ॥
వియచ్చరస్వరూపంతు కథంజాతం వదాధునా । ఇతిపృష్టేతు మునినాత
త్రగంధర్వపుంగవః ॥ విహస్య తత్కథాంసర్వా మబ్రవీత్పు తస్థితః ।

*** గంధర్వ ఉవాచ ***

శృణుమానే పురాచీనమస్మద్వృత్తాంతమద్భుతం ॥ గంధర్వోహంచి
త్రకాఖ్యో రూపయౌవనభాసురః । అనయాసహితోజాతుమానసంప్రయ
యౌసరః ॥ ఓలానార్థం మహాప్రాజ్ఞ క్రీడాంకర్తుం మనోహరాం । తస్మి
న్యేసంప్రవిశ్యాశు శౌర్యాహంకారసంయుతః ॥ కాంతయా మత్తయాసా
కం తాడయన్ మత్తైరిమాం । హాలానామకమద్యస్య పానేనారక్తలో
చనః ॥ విజహార పరామోదవివశీకృతమానసః । ప్రవేశ్యైనాంచముదితాం
మదిరాయతలోచనాం ॥ విక్రీడ కౌతుకోపేతో జలేషు విమలేష్వహం ।
హాసయన్ మధురాలాపైర్ద్రగ్నయన్ శఫరీగణం ॥ కరాభ్యాం లగయన్
కోకౌ ప్రియావక్త్రోజవర్తు । లుపన్ ముఖోపమానాని నీరజాతానికా
నిచిత్ ॥ కిక్షిపన్ ... దోఘాన్ క్రియాధరసదృగ్రసాన్ । సంశ్లిష్య

మాణస్సహసా భయకంపితయాతయా ॥ గాఢమాశ్లిష్యశ్లిష్య తద్బాహ్వో జేన నిరంతరం। జలక్రీడావినోదేన ముహూర్తం సమనీనయం ॥ తత్రాం తరేబ్రహ్మఋషి స్తపస్వీ కశ్యపోమునిః। కైలాసవాసినందేవమీశ్వరంపా ర్వతీపతిం॥ ఆరాధ్య భక్త్యాసంయుక్తమాప్రజంతం సముత్సుకం, సంవీ క్ష్య మునిశార్దూలమాయాంతం దృఢమాక్తికైః ॥ దర్పేణ సికతాపిండైశ్శై లాఖండైర్విశేషతః। ప్రహారాన్ కృతవాన్సోపి మాందృష్ట్వారక్తలోచ నః॥ కోపేనమహతావిష్టః కశ్యపోముని పుంగవః। శశాపదర్పవంతంమాం ప్రియాజనసుసంగతం॥ రేరే చిత్రక మూర్ఖ మదేన మహతాయుతః। ప్రమదాసంగతఃక్రీడన్ కాసారే కమలాకరే॥ బ్రహ్మర్షీణాం గణయసే నత్వం శంకరకింకరం। తవైశ్వర్యమదాంధస్త్వం కథం మానీనుదీక్షసే॥ దారిద్ర్యాంజనదానేన త్వదైశ్వర్యాంధతాం హరే। త్వాం సమాగతం మాంచదృష్ట్వాచప్రమదాయుతః॥ క్రీడన్నేవ జలే మోహాల్లజ్జావర్జితచేత నః। అప్రణమ్య ప్రణామార్హం బ్రహ్మర్షింసముపస్థితం॥ ప్రమత్తైవంతిర స్కృత్య ప్రహారస్యథమాక్తికైః। దర్పేణ సికతాపిండైశ్శైలాఖండైర్విశేషతః తస్మాదిదం పరిత్యజ్య రూపంగాంధర్వముజ్జ్వలం। యువాంధృత్వా చక్ర వాకరూపంతతాకాననాంతరే॥ చరంతం చూతవృక్షస్య శాఖాసు ధ్యేమ వోహరే, కాసారే క్రీడమానౌచ తిర్యగ్రూపేణతిష్ఠతం॥ ఇతితస్య వదతో నౌసతస్మాద్దర్పస్నివర్త్యచ। ఆవాముభౌ సవినయౌ సాష్టాంగంప్రణపాతి తౌ॥ తస్యపాదౌ ప్రణమ్యాశు శాపాంతం కురుధర్మవిత్। అజ్ఞానమో హితౌ బ్రహ్మన్నపరేకమకుర్వహి॥ క్షమస్వ హీనయోర్వాం త్వం క్షమా సాగరహి సాధవః। ఇతివిజ్ఞాప్య తిష్ఠంతౌ కశ్యపః కరుణాన్వితః॥ దృష్ట్వా బాష్పప్లుతౌ దీనౌ వేపంతౌ భయకంపితౌ। ఆవయోః ప్రీతిసంయుక్తశ్శా పాంతం కృతవాన్ ఏ ని.॥ శివమానససంజాత ఆర్యక్షత్రియసత్తమః। మార్తికాఖ్యేతి విఖ్యాత స్తాంతోమన్మథకేళిషు॥ పత్న్యాసమేతఃపుణ్యా త్మా యువాంగ్రక్ష్యతి సువ్రతః। తద్దర్శనేన యువయో శ్శాపమోక్షో భ

ష్యతి॥ ఇత్యుక్త్వా సయయామాసానిర్యయౌవసాన్ స్వాశ్రమం ప్రతి। తదార భార్యాతతస్తావ స్వదాగమనవాంఛయా॥ దర్శనాద్భవతో రస్య సర్వలక్షణ సంయుతౌ। తద్విముంచావహే శీఘ్రం శాపం తస్య మహాత్మనః॥ ఆవాం సంప్రాప్య సుఖదం పూర్వరూపం చ భాసురం। సమాశ్రిత్య మహాప్రాజ్ఞత వదర్శనకారణాత్॥ వత్సావః సుమహామోదమేకదా త్వద్దయావశాత్ ఇత్యుక్త్వా మాక్తికం మానిం మానయిత్వా సుభాషితైః॥ అనుగృహ్ణీష్వ భద్రం తే వ్రజావః స్వాలయం విభో। ఏవముక్త్వా తయాసార్థం చిత్రకః ప్రయయౌ తదా॥ గంధర్వలోకం సుఖదం సర్వసౌభాగ్యదాయకం। అథా ర్యత్కుస్రీయోమానిః ప్రవేష్టుం పురమైక్షత॥ శృంగారాంచిత రత్నసాను విలసత్స్వర్ణసౌధోజ్వలం సంప్రాప్య ందుమణిప్రభాథవళిత ప్రాకారసం శోభితం। దవ్యాం తత్పులభేదనం వికసితాంభోజాత ముఖ్యాయుత స్తస్మిన్ ముక్తమునిర్నిశాంతమనయ త్తత్రస్థిత శ్రీయుతః॥ వజ్రానీకవినిర్మితాకృతిల సద్భిత్తిస్ఫురచ్చిత్రకం వైడూర్యావరణోజ్జ్వలం మణిమయ స్తంభావళీజ్యం భితం। నిత్యానందకరం ప్రవిశ్య సగృహం భార్యాయుతో మాక్తికో రత్న స్వర్ణమయే స్థసం నవిశతే రమ్యేధసింహాసనే॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే వర్ణవైభవ

ప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే గంధర్వశాపవిమోచనం

నామ షోడశోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీ రస్తు.

కళ్యాణం భూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్త్యుపాఖ్యానే సప్తదశోధ్యాయః.

నారద ఉవాచ॥ పితామహ మహాప్రాజ్ఞ విస్తరాద్వక్తుమర్హసి। ముక్తికానాం కథాం సర్వాం శ్రోతుం కౌతూహలం హి మే॥

* బ్రహ్మోవాచ *

అథాగ్నిత్రయో రాజా నిః కదాచిద్భార్యయా సహ। సింహాసనే సమాసీనః సర్వలక్షణసంయుతః॥ వసిష్ఠం తం సమాహూయ స్వవంశస్య పురోహితం। ఊచే సముచితం వాక్యం ప్రణమ్యోత్సుకతాం గతః॥

* ముక్తిరువాచ *

వసిష్ఠ భగవన్ బ్రహ్మన్ భవదాశీఃప్రభావతః। మమ సర్వం సుసంపన్నం భాగ్యం భోగ్యం చ సర్వశః॥ సుసుఖేన వినీతాని హాయనాని మహామునే। వధ్వాతవానయా సార్ధం పృథ్వీం పాలయతా మయా॥ ఏతావతాపి దిష్ట్యైవ నాపత్యం లబ్ధముత్తమం। ప్రజయా హి మనుష్యాత్ర ప్రపూర్ణః ప్రణిగద్యతే॥ సర్వైశ్వర్యసమాయుక్తః ప్రజయా సంప్రవర్ధితః। సుఖం స విందతే లోకే సుశీలోపిచ మానవః॥ యస్యోత్సంగః కుమారేణ సుకుమారేణ పూర్యతే। ధన్యస్స గద్యతే బ్రహ్మన్నపుత్రస్య కుతస్సుఖం॥ తస్మాద్వసిష్ఠ భగవన్ సాధ్వ్యా మయాస్యాం తపోత్తమం। సంతానమభికాంక్షే

హం సర్వసద్గుణసంయుతం॥ సంతానార్థం మహాప్రాజ్ఞ కిం కర్తవ్యం మ
యావ్రతం, అస్తి చేత్పుత్రఫలదం వ్రతం తద్బ్రూహి సువ్రత॥ వసిష్ఠోప్యేవ
ముక్తస్తు మునినా మౌక్తికేనతు, మనసా చింతయన్మౌనిః క్షణంతస్థౌస్థి
రాత్మకః॥ సముహూర్తం హృదిధ్యాత్వా నిశ్చిత్యవ్రతముత్తమం। ప్రా
హముక్తీశ్వరం రాజన్ వ్రతమస్తిసుతప్రదం॥ ఏవముక్త్వా మునివర స్తద్వ్ర
తం వ్యవృణోత్తదా। మకరస్థోయదాసూర్య స్తదారభ్యమహామతే॥ గం
గాసమీపం గత్వాస్యా జలే సంకల్పపూర్వకం। స్నానంకృత్వాశుచిర్భూ
త్వా శుభ్రవస్త్రధరోపిసన్॥ లలాటే రక్తగంధంచ సంధృత్య చతురశ్ర
కం। మంగళం సర్వఫలదం రంగవల్ల్యాసమన్వితం॥ స్థండిలంకల్పయిత్వా
తు వేదికాయాం శుభావహం, కృత్వారోప్యచపుష్పాణి సుగంధీన్యక్షతా
నిచ॥ ధ్యాయన్నాదిత్యముద్యంతం సహస్రకిరణంవిభుం। కేయూరధారి
ణం దేవం సుస్పృష్టమణికుండలం॥ కరోషిచేత్తస్యపూజాం పుత్రవాం
స్త్వం భవిష్యసి, ప్రత్యహం ప్రాతరుత్థాయశుభవేషః శుచివ్రతః॥ ధ్యా
యన్నుద్యంత మాదిత్యం సర్వలోకనమస్కృతం, వ్రతంకురుష్వ భద్రం
తేమాసమాత్రం యతవ్రతః॥ తవపుత్రాభవిష్యంతి సూర్యప్రతిమతేజసః।
వ్రతమేతద్ధి సావిత్రం సర్వాభీష్టఫలప్రదం॥ కులాచార్యస్య వచనంశ్రుత్వా
ముక్తేశ్వరస్తతః, నియతోజాయయాయుక్త స్తత్కాలమనుపాలయన్॥
పత్న్యాంతే భాస్కరస్యైవం పూజాంకర్తుంసముత్సుకః। చకారసర్వసం
భారాన్ విప్రసంతర్పణోచితాన్॥ ధనుర్విసృజ్యసహసా మకరంప్రావి
శద్రవిః। ఏతద్విజ్ఞాయ మౌనీంద్రో గురోర్వాక్యానుసారతః॥ భాగీరథీ
తటంగత్వా భార్యయాబంధుభిస్సహ। తతః పటీకుటీరేషు స్థిత్వాసర్వై
శ్చవైభవైః॥ శాలాం కాంచిద్వినిర్మాప్య విశాలాం సుమనోరమాం। ని
యుజ్యాధికృతాన్ స్వీయాన్ సర్వకార్యధురంధరాన్॥ బ్రాహ్మణాన్
భోజయన్నిత్యం శతకోటిసహస్రకం। వసిష్ఠానుమతేస్థిత్వావ్రతమారభ్య
సువ్రతః॥ సంప్రబుధ్య నిశాంతేషు స్మరన్దేవముమాపతిం। నిర్వర్త్యకా

ల్యకృత్యాని గత్వాభాగీరథీం శుచిః॥ స్నాత్వా పవిత్రేపయసి విధిమంత్రపురస్సరం। ధృత్వాథ శుభ్రవస్త్రాణి రక్తగంధంమనోహరం॥ స్వభావేవిరచయ్యాథ రక్తవర్ణాత్తు తాంస్తదా। భార్యయా సహితోమునిర్గురువాక్యైస్థిరాదరః॥ బ్రహ్మణ్యైర్దైరనుగతో వేదవేదాంగవేదిభిః। అశ్వత్థమూలసంస్థాయాం వేదికాయాంసమాహితః॥ స్థండిలం కల్పయిత్వాతుకృత్వాభూశుద్ధిమాదితః। భూతశుద్ధిం తథాకృత్వా పీఠంసంస్థాప్యసాధ్యతః॥ సంస్కృత్య రంగవల్లీభిః కలశంస్థాప్యయత్నతః। దేశకాలౌతుసంకీర్త్య ప్రాణాయామపురస్సరం॥ సంకల్ప్య సమ్యగావాహ్య మంత్రైస్త్రైర్యంత్రగోచరైః। శ్రీమూర్తిరూపిణం దేవం భానుమిష్టఫలప్రదం॥ లోకనాథం జగద్వంద్యం భాస్కరం త్రిగుణాత్మకం। ప్రభాకరం హృదిధ్యాత్వా తత్రాసోప్యచబుద్ధిమాన్॥ అపూజయద్రవిందేవం రక్తపుష్పైశ్చతైస్తథా। సర్వోపచారాన్ దేవాయ సమర్ప్యజగతాంద్దృశే॥ స్తోత్రయామాస యోగీంద్రః పూషాణం లోకభూషణం। నమస్తే భాస్కరాయాస్తు నమస్తే కర్మసాక్షిణే॥ నమస్తే రవయేనిత్యం సవిత్రే తే నమోనమః। నమోనమస్తే హంసాయ బ్రహ్మవిష్ణుశివరూపిణే॥ నమస్తే దిననాథాయ జగతాంచక్షుషేనమః। నమస్తే ధామనిధయే సప్తాశ్వాయనమోనమః॥ ఇతిసంస్తుత్య సంప్రార్థ్య భాస్కరం దేవవందితం। ప్రదక్షిణంచ విదధే తస్య శీలభక్తిసమన్వితః॥ నైవేద్యాని సమర్ప్యాథ గురువాక్యానుసారతః, పత్నమంత్రైస్తదామునిర్నమస్కారాంశ్చ ద్వాదశ॥ కృత్వాపూజాంచ తత్సర్వం భాస్కరాయ సమార్పయత్। పూజాంతేచ కులాచార్యాన్వాసిష్ఠాన్ పర్యపూజయత్॥ కరోత్యసౌముక్తఋషిర్మంగళార్థం శ్రీమేణహి। దినేదినే సునియతః కాంతయాసహితోవశీ॥ ప్రత్యహం కోటిసంఖ్యాకాన్ బ్రాహ్మణాన్సమతర్పయత్। సాజ్యమృష్టాన్నదానేన రాత్రిందివమశేషతః॥ ఏకవింశతిసంఖ్యాకే దినేధావి రభూద్రవిః। పూజావరేణస

హసా దృష్టో ముక్తమహర్షిణా॥ ఉపరిష్టాత్కాలశత శ్రీమాన్ ఛ్ఛాయయాసమ
న్వితః। తుష్టస్స తేనకృపయా పూజయా త్రిగుణాత్మకః॥ ప్రసన్నంపరమా
త్మానం సప్తాశ్వం కర్మసాక్షిణం। సహస్రకిరణంభానుం ప్రణమ్యపురతః
స్థితః॥ కృతాంజలిపుటోభూత్వా వాక్యంమధురమబ్రవీత్। భగవన్సర్వ
లోకేశ కర్మసాక్షిన్ మహోన్నతే॥ ద్వాదశాత్మన్ సురాధ్యక్ష త్రిదశా
త్మన్నమోస్తుతే। త్వయైవ సవితస్సర్వం విశ్వమేతత్ప్రవర్తతే॥ త్వమేవ
సృష్టికర్తాసి సర్వలోకస్య కేవలం। త్వద్రశ్మిభిర్ధృతాఆపః పృథివ్యాంపరి
పాతితాః॥ నస్యరూపముపాస్తాయ భూతభావం ప్రయాంతివై। యజ్ఞా
నాంయజ్వనాం పూషన్ దదాసిత్వం ఫలంపర॥ సర్వాత్మనాత్మమే వేహ
యజమానః ఫలంక్రియా। అగ్నౌక్షిప్తం హవిఃపూషం స్త్వాంవై సముపతి
ష్ఠతే॥ త్వత్తః సంజాయతే వృష్టిర్వృష్టేరన్నం తతఃప్రజా। త్వమతస్స
ర్వభూతానాం జీవనం సంప్రయచ్ఛసి॥ భర్తా తే సత్వముస్యాసి విశ్వస్య
హరితాంపతే। త్వద్రశ్మిష్వఖిలంవిశ్వం చిత్రభానోవిలీయతే॥ తస్మాత్త్వమ
స్యజగతో భర్తాకర్తాచహారకః। ధ్యాయంతి తావకం తేజః సావిత్రా
ఖ్యంవరేణ్యకం॥ బ్రాహ్మణాః పరమంధామ సాయంప్రాతశ్చ నిత్యశః।
త్వంబ్రహ్మా త్వంహరోవిష్ణుస్త్వం దేవః పరమేశ్వరః॥ త్వమేవహి పరంబ్ర
హ్మ తస్మైతేస్తు సదానమః। త్వంహిజ్యోతిః పరంపూషన్ తమసఃపారేప్ర
తిష్ఠితం॥ త్వాంతుపుణ్యైన పశ్యామి సర్వభూతేశ్వరంవిభుం। అద్యమేన
ఫలంజన్మ అద్యమేసఫలంతపః॥ అద్యమేభావినోవంశ్యాఃపునీతాస్త్వదను
గ్రహాత్। ఇతిస్తుత్వాచ పూషాణంనత్వాగ్రే సంస్థితంచతం॥ నిరీక్ష్యభ
గవాన్పూషా కిమిష్టంవద యత్తతః। తద్దాస్యామి మహాప్రాజ్ఞకృపయా
హం మహామతే॥ శ్రుత్వా తద్వచనం త్వార్యత్రియోధ మహామతిః।
యదిత్వం మయితుష్టోసి వరంమహ్యం ప్రదిత్యసి॥ మమవంశాభివృద్ధ్యర్థ
మష్టౌపుత్రాన్ దిశప్రభో। ఏకాం పుత్రీంచ మేదేహితుష్టశ్చేత్పూజయా
మయా॥ ఇతివిజ్ఞప్తవంతంతం రవిర్ముక్తకమబ్రవీత్। అష్టౌపుత్రాభవిష్యం

తి పుత్రికాశ్చ తేనఘ ॥ మత్ప్రసాదాత్తు ముక్తేశ భవిష్యతి శివంసదా । ఇ
తితస్య వరందత్వా స్వస్థానం ప్రాప్తవాన్ శివః ॥ ముక్తికశ్చ వరంలబ్ధ్వా
స్వపురంప్రాప్తవాన్సుఖీ । భార్యయా బంధుభిస్సార్ధ మవసత్సు సుఖంగృ
హే ॥

నారదఉవాచ

బ్రహ్మన్నమాస్తి శంకైకా త్వయైవ వినివార్యతాం । అజన్మసిద్ధోమ
క్తేశః కిమర్థంకృతవాన్వ్రతం ॥ యస్యవీర్యేణ సుఖితా దేవాస్సురనరోర
గాః । కస్మాచ్ఛివత్సవరం తాత కథంసంప్రార్థ్యలబ్ధవాన్ ॥ సంశయంమే
సమాధాయ పితామహ కథామిమాం । సమాపయ విశేషేణ సారస్వత
మహానిధే ॥

బ్రహ్మోవాచ

ప్రశ్నోఽయముత్తమఃపుత్ర శృణువక్ష్యామి చోత్తరం । అస్తిభావేచభా
వేచవిభూతిః పరమేశితుః ॥ యద్యద్విభూతిమద్వస్తుతస్యాస్తి భజనీయతా
ఈశ్వరస్యైవ సంకల్పాద్విభూతిర్వివిధాత్మికా ॥ సా తేనానావిధాశక్తి
స్తత్తద్భావస్వభావతః । తేన పుత్రకభావానాం శక్తయోనేకధాస్థితాః ॥
తాదిదాత్మగతాశక్తి రాత్మాకే శక్తిరన్యథా । తాదిగ్గంధవహేశక్తి శ్శక్తి
రన్యాపిభావసౌ॥ అన్యాపృథ్వీగతాశ్శక్తి శ్శక్తిరన్యాప్సు పుత్రక । శక్తిస్స
పర్వస్వపరా గంధర్వగరుడాదిషు ॥ అన్యావిశ్వేషు సాశక్తిర్వసురుద్రా
దికేన్యథా । రాక్షసేష్వన్యథాశక్తి ర్మనుష్యేషుచ సాన్యథా ॥ విభూతివ
శగాఃసర్వాః శక్తయస్తాతసర్వశః । ఈశ్వరస్య వశీభూతా స్త్రైలోక్యము
పయాంగ్యముాః ॥ సత్యంతథా సముక్తస్య ర్యథాబ్రూమేత్వమాత్మజ । త
థాపిలోకశిక్షార్థం శాస్త్రీస్మృష్టేనవర్త్మనా ॥ కుర్వంతిశక్తిమంతోపిధర్మ్య
కార్యాణి తాదృశాః । శక్తిమానపి ముక్తేశ శ్చకారాంశుముదర్చనం ॥ వ
రాంశ్చప్రాపనంప్రార్థ్య లోకశిక్షాకృతేనఘః। వ్రతాన్యన్యానిచశ్రీమాన్
పసిష్ఠాదేశపూర్వకం ॥ చకార తత్రముక్తేశో భార్యాబంధుసమాయుతః।

అన్యేచబహవఃపూర్వం లోకశిక్షాంధికీర్తవః॥ చక్రుర్వ్రతాని పుణ్యాని శ
క్తిమంతోపిపూరుషాః। శృణునారదవక్ష్యామి శ్రద్ధయాసముపేయవాన్
ముక్తేశస్య కథాంరమ్యామానంతర్యాం మహాహ్లాదయాం। అథసూర్య
ప్రసాదేన ముక్తేశస్యైవ తేజసా॥ తస్య భార్యా తథాగర్భమాధత్త కుల
వర్ధనం। అలసా మందగమనా మృద్భక్షణపరాయణా॥ మధ్యేధికా పాం
డుముఖీ స్థూలోదర్యసితేక్షణా। దళితేంద్రాశ్మసంకాశ స్తనచూచుకశా
లినీ॥ కాలేన నవమాసానాం సానారీ శుభలక్షణా। శుభేచసుముహూ
ర్తేసా ఉచ్ఛస్థే గ్రహపంచకే॥ అసూత పుత్రం సాదేవీ సేనానీమివ పా
ర్వతీ। జాతమాత్రః ప్రభాశాలీ పిత్రోరానందవర్ధనః॥ సర్వలక్షణసంప
న్నో ద్వితీయఇవభాస్కరః। ప్రకాశయతి తద్గేహం బాలకో దీప్తతేజసా॥
అరిష్టశయ్యాం పరితో వ్యాప్తేన స్వేన తేజసా। గృహదీపాన్ వృథా చ
క్రే చిత్రకాణ్ణవదీపికాః॥ అస్మిన్ కాలేమహానాసీ దుత్సవఃపరమాద్భుతః
దివ్యదుందుభయో నేదుః పుష్పవృష్టిర్గభూద్భువి॥ నీరజస్కాపవనావాయుః
దిశోనిర్మలతాంయయుః। ప్రదక్షిణార్చిర్జజ్వాల వీతిహోత్రోవితానగః
శుభశంసి బభూవైవం సర్వేషామపితద్దినం। తన్ముహూర్తం పరిజ్ఞాయ
ముక్తేశోమునిపుంగవః॥ మాహూర్తికాన్ సమాహూయ మహర్షీన్
వేదపత్తమాన్। జాతపత్రం శుభోదర్కం బహుమాన్యేన్యలేఖయత్॥
ప్రహృష్టహృది యస్త్వేవ తన్ముహూర్తే శుభావహే। కోటిశః ప్రదదౌధే
మాన్ బ్రాహ్మణేభ్యస్సభక్తికం॥ దశమేహని సంప్రాప్తే మున్యుపేతస్త
మాక్తిః। జాతకర్మాది కార్యాణి వేదోక్తవిధినాతతః॥ శ్రోత్రియక్షత్రి
యశ్చక్రే ప్రహర్షసదృశంయథా॥ బ్రాహ్మణాం స్తోషయామాస గోభూ
ధాన్యహిరణ్యకైః। తత్రాప్యర్థితాశ్చతత్రత్యా స్సర్వశాస్త్రార్థపత్తమాః॥ స
మాలోచ్య మునిశ్రేష్ఠా జ్యోతిష్మానితినామతః। ప్రచక్రే దేశికోస్తస్య వ్యవ
హారం సునిర్మలం॥ కృత్వా మహోత్సవం తస్య మౌక్తికో మునిసత్త
మః। తాన్ సర్వాన్ పూజయామాస వస్త్రైరాభరణైశ్శుభైః॥ తేసర్వే

మార్త్తికందృష్ట్వా మానయిత్వా మహర్షయః। సమ్మానితా యథాన్యా
య్యం జగ్ముస్తే స్వంస్వమాశ్రమం॥ దినేదినేచ జ్యోతిష్మాన్ బాలచంద్ర
ఇవాభవత్। తతస్తృతీయవర్షేచ చౌలకర్మ చకారసః॥ గర్భాష్టమేతు
సంప్రాప్తే తంబాలం మార్త్తికో మునిః। ఉపనిన్యే యథాన్యాయం వేదో
క్తవిధిమార్గతః॥ వటుః పంచశిఖోపేతో మాంజిష్టం వసనంధరన్। నై
యగ్రోధేన దండేన రమ్యకృష్ణాజినేనచ॥ మౌంజ్యామేఖలయాయుక్తో
వాసిష్ఠాననురుద్ధవాన్। భిక్షాంభవతి దేహీతి భిక్షే మాతరంస్వికాం॥
బ్రాహ్మణానన్నదానేన గోభూస్వర్ణాదిభిస్తదా। తర్పయామాస ముక్తే
శఃపుత్రోపనయనోత్సవే॥ వేదానధ్యాపయామాససధనుర్వేదపంచమాన్
సాంగాంశ్చ సశిరస్కాంశ్చ బ్రహ్మర్షిభ్యో మహామతిః॥ జజ్ఞిరేథసుతా
స్తస్య క్రమేణమిహిరౌజసః। హంసకశ్చిత్రవర్ణశ్చ మండపాలోమహామ
హాః॥ రుక్మవర్ణో రుక్మమాలీ రుక్మదృగ్రుక్మభూషణః। విలక్షణో విష్ణుదా
సో విఖ్యాతాస్సప్తసూనవః॥ జ్యోతిష్మతా సహైతేష్టౌ సత్యవాక్యప్రచారి
ణః। సర్వే సురూపసంపన్నా స్సర్వేశుభగుణాంచితాః॥ పితృశుశ్రూషణ
రతా గురుపాదాభివందినః। క్రమేణావర్ధితాః పుత్రాః పిత్రోరానందకారి
ణః॥ మార్త్తికస్తు యథాన్యాయం వేదోక్తవిధిమార్గతః। కర్మాణ్యుపన
యాదీని చక్రేశాస్త్రానుసారతః॥ వసిష్ఠస్యమతేస్థిత్వా బ్రాహ్మణాన్పరి
తోషయన్। తస్యపుత్రామహాభాగా స్సర్వవిద్యావిచక్షణాః॥ ధనుర్వే
దేచనిష్ణాతా శ్చిత్రవిద్యావిశారదాః। క్రమాద్గార్హక్రియాయోగ్యామధిజ
గ్మశ్చయౌవనం॥ అవేక్ష్యవాన్ ముక్తదేవో రూపయౌవనభాసురాన్।
వివాహాన్ కర్తుముద్యుక్తః కన్యకానన్వియేషసః॥ చిరాదన్విష్యచాన్విష్య
మునిభిస్సహమార్త్తికః। జాబాల్యాత్రేయ శాండిల్య గార్గకౌశికనామకాః
యేవైమహర్షయోలోకే విశ్రుతాగోత్రకారకాః। తేషాంగోత్రేషుసంజా
తాఃకన్యకాఃశుభలక్షణాః॥ అభిజాత్యగుణోపేతాశ్చిత్యగుఃశాసనాత్
మహోత్సవసంయుక్తో బంధుమిత్రసకీయవాన్॥ నిర్వర్తయామాస ముని

ర్వివాహార్థం విధిపూర్వకం। హిరణ్యవస్త్రధేన్వాద్యైర్బ్రాహ్మణా౯ పర్య
తర్పయత్ ॥ యథావిధికృతైర్ద్రవ్యైరమరా౯ సమతోషయత్। కాలేషు
నియుతైశ్చాభిర్న్నిమిషాం పర్యమోదయత్ ॥ అగ్ర్యసమ్మాననాద్యైశ్చకు
లాచార్యమనందయత్। ఏవం వేదోక్తమార్గేణ మహావిభవపూర్వకం ॥
కృత్వావివాహం కుశలీ స్నుషాపుత్రసమన్వితః। భార్యయాన్వియయుతా
నశ్చ వసిష్ఠాద్యైస్సుహృద్భిః ॥ భేరీమృదంగపటహ శంఖకాహళనిస్వనైః।
బ్రహ్మర్షి వేదఘోషైశ్చ రోదసీపర్యపూరయ౯ ॥ నృత్యం తేభిశ్చ కాంతా
భిశ్చభీవ్యాభిః పరివేష్టితః। ప్రభావతీంప్రతిపురీం ప్రస్థితో మౌక్తికో మునిః ॥
దృష్ట్వేదం వైభవంతస్యమార్గే వైరీ సుమండలః। పురాసమర వేళాయాం
మూర్ఛితఃపతితో భువి ॥ అశక్తః పురతస్థాతుం ప్రచ్ఛన్నేనపలాయితః। సం
పాద్య సుమహత్సైన్యం ముక్తేశం హంతుముద్యతః ॥ అసూయితమనాః
క్రూరో మౌక్తికానాంమహాహవే। నిరుధ్య సహసామార్గ మవతస్థే
ఘుదారుణః ॥ మార్గావరోధినం దృష్ట్వా సుమండలమరిందమం। తపశ్శక్త్యా
మహాసేనాం గజాశ్వరథసంకులం ॥ బిలంసంపాద్యసహసా తేనసోఢాద్ధుం
జగామసః। తత్రాభూత్కదనంభీమం సర్వేషాంరోమహర్షణం ॥ ఉభ
యేషాంచసైన్యానాం శస్త్రాస్త్ర్యభవన్మహత్। హయాశ్చ బహుసం
ఖ్యాకాః కోటిశశ్చ మతంగజాః ॥ పదాతీనాం సహస్రాణి నిహతానిర
ణాంగణే। రథాశ్చ వివిధాభగ్నాః మహావీరాశ్చపాతితాః ॥ ప్రావర్తం
తతదోదగ్రా ఉత్తాలారక్తనిర్ఝరాః। శాకినీఢాకినీముఖ్యాః కాకకంకా
దయస్తదా ॥ తత్పుర్ననృతుశ్చైవ సర్వశస్సమరాంగణే। ఏతాదృశే మ
హాయుద్ధే ప్రవృత్తే లోకదారుణే। జ్యోతిస్మా౯ సహసోత్థాయ ముక్తేశ
ముపగమ్యచ। నమస్కృత్యానుమాన్యాథ ప్రవిష్టస్సమరాంగణం ॥ శస్త్రై
స్తీక్ష్ణైరరీ౯ సర్వా౯ క్షణార్ధేన విదారయ౯। సుమండలమభిద్రుత్య ధ
మస్త్రాంశ్చ ప్రతాపవా౯ ॥ దర్శయ౯ శస్త్రపాండిత్యం శ్లాఘితో హస్త
లాఘవే। ప్రాణాపత్త్యేన శస్త్రేణ ప్రజఘాన సుమండలం ॥ నిశాచరంమ

ఘోరేణ సాక్షాజ్జానుమతోఽనుజః । సర్వే దేవాస్సగంధర్వా దివి దేవర్షికింనరాః ॥ శ్లాఘయామాసు రుద్ధ్వాజ్యోతిష్మంతం మహాభుజం । దేవభేరీనినాదశ్చ పుష్పవర్షో మహానభూత్ ॥ ముక్తేశస్య ప్రహృష్టశ్చ పుత్రం సముపినంద్య తం । శాంతికృత్యరణం ఘోరం పత్నీపుత్రసమన్వితః ॥ బంధుభిర్బహుభిర్యుక్తః ప్రతస్థేఽథ ప్రభావతీం । సకలత్రైస్సుపుత్రైశ్చ మౌక్తికస్తుష్టమానసః ॥ ముఖమాస చిరం కాలం సామ్రాజ్యే సుప్రతిష్ఠితః । ఇతి లలితపధూర్తప్రహారైర్నిజితనన్నైన్యహా సంవసన్ పురే స్వే । విబుధనివహశస్యమానకీర్తిస్సుఖముపాస పురారిబాహుపుత్రః ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మనారదసంవాదే పద్మవైభవ
ప్రస్తావే మౌక్తికోపాఖ్యానే ముక్తేశపుత్రాభ్యుదయో
నామ సప్తదశోఽధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు.

కల్యాణం భూయాత్.

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వర్ణవైభవ ఖండే ముక్తస్యోపాఖ్యానే

అష్టాదశోధ్యాయః.

నారద ఉవాచ॥ తదనంతరవృత్తాంతం ముక్తస్యైర్భావితాత్మనః। శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం బ్రహ్మన్ వివిచ్య కథయస్వ మే॥

* బ్రహ్మోవాచ *

సర్వసంపత్సమృద్ధస్య సామ్రాజ్యైర్ధ్యవతిష్ఠతః। తస్యముక్తమునేర్జాతా కన్యకా రూపభాసురా॥ ఉజ్వలేతిసమాఖ్యాతా సద్గుణైరుపశోభితా। వవృధేచ విశాలాక్షీ చంద్రలేఖేవభాస్వతీ॥ తామష్టమేబ్దే ముక్తేశశ్శైవవనస్యాగ్రజన్మనే। వేదవేదాంగవిదుషేవిద్యానాంపారదృశ్వనే॥ దత్వాశ్రవిష్ణుసంజ్ఞాయ వివాహమకరోన్మునిః। ముక్తేస్యచ పుత్రాణాం కాలే బహుతిథేగతే॥ అపత్యాన్యన్వజాయంత రూపిణీగుణవంతిచ। పుత్రికాశ్చ సుపుత్రాశ్చ వర్చస్వత్యస్సువిక్రమాః॥ దుహితుశ్చాప్యజాయంత పుత్రాః పుత్ర్యశ్చ శోభనాః। తాంశ్చ తాన్ లాలయన్ ప్రేమ్ణా పాలయన్ న్యాయతః ప్రజాః॥ ఉవాస పరమోదారో నయంశ్చిరమపిత్తుణం, అథముక్తమునేస్తస్య గార్హస్థ్యేవసతస్సుఖే॥ పుత్రైః శిశ్రూషమానస్య కాలోబహుతిథోగతః, కదాచిదథముక్తర్షిశ్చింతయన్నాత్మనోహితం॥ విషయేషు విరక్తస్సన్ పరమార్థవిధీషయా, జ్యోతిష్మన్నామకేపుత్రే నిక్షిప్య ధరణీభ

రం॥ కైలాసవాసినం దేవం ద్రష్టుమిచ్ఛన్జగామహ । సగత్వా పరయా
భక్త్యా కైలాసంగిరిముత్తమం॥ సంసేవ్య జగదీశానం శంకరం పరమేశ్వ
రం । భక్తిప్రహ్వేనవపుషా సాష్టాంగం ప్రణిపత్యతం॥ తుష్టావమధురైర్వా
క్యైర్వేదేషు కృతినిశ్చయైః।

* ముక్తర్షిరువాచ *

యస్యావనిః స్యందనమిదం సూర్యాచక్రే సుమేరుర్గృహీతం శరాసనం।
విష్ణుశ్శరః సారథిరాత్మయోని స్తత్వాం మహేశం శరణంప్రపద్యే॥ య
స్మిన్ సర్వగుం నృత్యతి సాయమీశే భస్మాంగరాగే వ్యజినో త్రయీయే। అంగ
చ్యుతం భస్మవహంతిదేవా మూర్ధ్నీషు తంత్వాం శరణ ప్రపద్యే॥ వ్యావృ
త్తచిత్తావిషయాన్తరేభ్యో మహర్షయో వేదవిదాంపురోగాః। ధ్యాయన్తి
యం చేతసి ముక్తిహేతో స్తంత్వాం శివం శంకరమానతోస్మి॥ నృత్యో
ర్వశస్థోపి మృకండుపుత్రో యస్యప్రసాదాదభవద్విముక్తః। తంసర్వభూ
తప్రకృరాత్మభూతం మృత్యుంజయాఖ్యం శరణంప్రపద్యే॥ యన్నామపం
చాక్షరమాశ్రయన్తి శ్రేయోనిదానం జగతోస్యసంతః। తం సర్వవేదైరభిగీ
యమానం దేవాదిదేవం శరణంప్రపద్యే॥ కస్తోతుమీష్టేవిభవంత్వదీయం
ప్రసీదవిశ్వేశ్వర విశ్వమూర్తే। అల్పీయసా వాంచగిరాం నహీశయత్వా
మవాప్తం నహిశక్తిరస్తి॥ త్రిలోకనాథ త్రిపురాసురారే త్రయీమయ
త్ర్యంబకశూలపాణే। త్రిమూర్తిమూల త్రిగుణాత్యతీతత్రిధామ నాథ త్వాం శ
రణీకరోమి॥ ఇతిసంస్తుత్య తిష్ఠంతం ముక్తికం భక్తిభాసురం। శంభుర్భక్తి
పరాధీనః ప్రీతాత్మాప్రత్యభాషత॥ వత్సతే సుప్రసన్నోస్మి భక్త్యాప్రీతోస్మి
తేనఘ। కరిష్యామి తవాభీష్టం యదిష్టంతన్నిగద్యతాం॥ శంకరేణైవము
క్తశ్చ ముక్తికోహృష్టచేతనః। యదాత్మనో హితం మే స్యాచ్ఛాధితన్మే జ
గద్గురో॥ ఇత్యుక్తవంతముద్వీక్ష్య చచక్షే పరమేశ్వరః।

* ఈశ్వర ఉవాచ *

శృణువత్సప్రవక్ష్యామి యత్తేస్యాదాత్మనోహితం॥ శమో దమ స్తితి

స్వాచ శ్రద్ధోపరతి రేవచ। సమాధిశ్చేతి షట్కేృతే ఉదితస్యాత్మనోహితాః।
యన్నిత్యం యదనిత్యంచ వివేక్తవ్యం సదాబుధైః। తద్వివేచనజంజ్ఞాన
మాత్మనః పరమంహితం॥ ఇహలోకేషు రతిస్త్యాజ్యా పశుపుత్రాలయాదిషు
స్వర్గాదిషుచ భోగేషు తద్ధితం పరమాత్మనః॥ మోక్తుంమాయామయం
బంధమిచ్ఛాచాత్యంతికీచయా। తత్ప్రధానం హితంముఖ్య ముక్తంమునిభి
రాత్మనః॥ సంయుక్తస్సాధనైరేతైః ప్రణవం ధనురుద్వహేత్। ఆత్మానం
సాయకం తీక్ష్ణం బ్రహ్మలక్ష్యేవినిక్షిపేత్॥ అథవా జ్ఞానదీపేన మాయా
ధ్వాంతం ప్రశామయేత్। ఆత్మానమాత్మనాపశ్యేత్సచ బ్రహ్మగతోభ
వేత్॥ సర్వమేకం పరంబ్రహ్మ నిష్కలం నిష్క్రియం యతః। నిర్మలంని
ర్గుణాతీతం నిరాకారం నిరామయం॥ యస్తత్పశ్యతి ధన్యాత్మా సపశ్య
త్యఖిలంమునే। భిద్యతే హృదయగ్రంథి శ్ఛిద్యంతే సర్వసంశయాః॥ క్ష
యన్తేచాస్యకర్మాణి యేనబ్రహ్మసమీక్షితం। ఏతద్యత్నేన సంపాద్యమా
త్మనోహితముత్తమం॥ యేనమాయామిమాంత్యక్త్వా బ్రహ్మభూయాయ
కల్పతే।

* ముక్తగిరువాచ *

కేనోపాయేన సంపాద్యం వైరాగ్యం పితమయేప్సితం॥ విరక్తస్యాచకిం
విద్యాం కాక్రియాకింప్రభాషణం। వివచ్య శంసమేబ్రహ్మన్ శిష్యస్తేశా
ధిమాంప్రభో॥ సంశయం ప్రవిహృజ్యాశు దైవతంచ గురుర్భవాన్।

* ఈశ్వర ఉవాచ *

శృణుపుత్రప్రవక్ష్యామి తవవైరాగ్యకారణం॥ నిత్యానిత్యవివేకేన విర
క్తిర్జాయతేపరం। ఏచార్యనాశేఖిలం యద్దృశ్యం తద్వినశ్వరం॥ సర్వే
షాంద్పశ్యమానానాం యదధిష్ఠానమీరితం। తదదృశ్యం చనిత్యస్యాం తద్బ్ర
హ్మపరమంమతం॥ అనాది మాయయాసుప్తో యదాజీవః ప్రబుధ్యతే
బుధ్యస్వ స్వప్నమున్నిద్రమద్వితీయం పరంమహః॥ గంధర్వనగరాకా
రాః పదార్థాయేతటిచ్చలాః। తేషురక్తిః కథంనుస్యాత్తాపజ్ఞస్యవివేకినః॥

ఆత్మానం తు వశీకుర్యాద్యోగసంసక్తమానసః॥ నిత్యే బ్రహ్మణి చైతన్యే ని
రస్యేత వికారతః॥ సుఖదుఃఖే లభేత్త్యైత రాగద్వేషౌ విసర్జయేత్। లాభా
ద్ధానాలాభేనా తుల్యవృత్తిం సమాచరేత్॥ న ప్రహృష్యేత్ప్రియం ప్రా
ప్య నోద్విజేదప్రియే సతి। సంస్తవం చ వినిందాం చ తుల్యభావేన భావ
యేత్॥ కుర్యాత్ప్రశాంతమాత్మానం నతు వ్యాకులతాం నయేత్॥ ఉ
దాసీన ఇవాసీత స్వకీయపరకీయయోః। తుల్యభావేన సంపశ్యేత్స్వర్ణమ
శ్మానమింధనం। వివిక్తదేశం సేవేత నిరుంధ్యాన్మానసం వశీ॥ నభవేదిం
ద్రియారామో రతిమాత్మని కారయేత్। ఆత్మానమివ సంపశ్యేత్సర్వభూ
తాని మాత్రిక॥ శ్రద్దధానశ్చ సంతిష్ఠేద్గురువాక్యానుశీలనః। ఏతాదృశ
గుణోపేతః సిద్ధిమృచ్ఛతి మానవః॥ కుర్వీత సకలం కర్మ నాపేక్షేత ఫలం
క్వచిత్। యదృచ్ఛయా ఫలం ప్రాప్తం యచ్ఛయా వచ్ఛయాన్వితం॥ త
స్మాత్తేనైవ సంతృప్తేత్తస్యసిద్ధిర్భవేద్ధ్రువా। ఏవం మాత్రిక సంపాద్యం వై
రాగ్యం గురువాక్యతః॥ విషయేషు విరక్తస్య చిత్తం శాంతిరిహోచ్య
తే। ప్రాప్యాపి దారుణం కష్టం యస్య నోద్విజతే మనః॥ స యోగీ స్థిరధీ
స్సాధుర్విరక్త ఇతి గీయతే। స్థిరధీర్యోగసక్తాత్మా విరక్తో విషయాతిగః॥
నవక్తా వచనం కించిచ్ఛాంతాత్మా విగతస్పృహః। నరస్త్వేవంవిధస్త్వేవ బ్రహ్మ
లక్ష్యం సనాతనం॥ యత్రత్వాపశ్య నవిముక్తం తేష్వాశ్యసంసారబంధనే। యే
కర్మఫలసంసక్తా రాగద్వేషసమాకులా నరాః॥ భ్రమంత్యజ్ఞాంతి తే మాయాధామా
యయా వ్యాకులీకృతాః। నచాస్తి జన్మకోటీనామపి శాంతిస్తు జాతుచిత్॥
పునర్జన్మ పునర్మృత్యురేవం చ క్రియతాం ముహుః। తస్మాన్మృత్యోరితి ప్రోక్తః
సంసారో మాయయావృతః॥ యతస్త్వేషు గుణయస్సృష్టం తేన హీనా నాపిద్వైతః
క్రమైః క్రమేషు తేషు సర్వేషు ముఖ్యం మానసరోధనం॥ స్వాధీనమనస
స్సర్వం శ్రేయస్సకిలజాయతే। విపదాం శ్రేయసాం వాపి మన ఏవ ప్రధానకార
ణం॥ బంధస్య చ మనో హేతుర్మోక్షస్యాపి చ తద్వశః। నిర్వికారం మనో
ముక్త్యై బంధాయ సవికారకం॥ వశీకుర్వీత యోగేన సర్వదా హృదయం

యతిః। తస్యాపి రక్షోగాయాశ్శాండిల్యమహాగాదయః॥ బ్రహ్మవిద్యాస్య
బహవః కర్మాణి వివిధానిచ। పంచయజ్ఞాద్యనుష్ఠానం ఫలోద్దేశవివర్జి
తం॥ చిత్తశుద్ధే భవేద్యస్య నతులాచాభిసంధికం। యస్స్యాదాత్మరతిర్యో
గీయశ్చ తృప్తశ్చాత్మనా॥ సర్వభూతహితప్రేయం బ్రహ్మనిర్వాణమృ
చ్ఛతి। సాధుసంసేవనాచ్చైవ శ్రవణాన్మననాత్తథా॥ సంశీలనాదనుష్ఠా
నాజ్జయ్యం సంయమినామన। దేశేవిశుద్ధే కుర్వీత స్థిరమాసనమాత్మనః
ఆత్మానమాత్మనాపశ్యేత్ప్రాణాయామపరాయణః। క్రమేణాభ్యస్యమా
నంహి శక్యంహృదయరోధనం॥ నాస్తితస్మాత్తు ముక్తేశ యదభ్యాసాన్నసా
ధ్యతే। సమాధిరేవ సర్వేషాం సాధనానాంమహత్తరః॥ సంపాద్య తత్ప
రంబ్రహ్మ కురుహస్తతలంగతం। మత్ప్రసాదేన ముక్తేశ భవవైరాగ్యభా
గ్యవాన్॥ సర్వం భయావహంలోకే పశుపుత్రాలయాదికం। వైరాగ్య
మేకమభయం భవవైరాగ్యభాగ్యవాన్॥ మద్భాగ్యాదభిజాతస్త్వం
కృతవాన్ సువ్రతానిచ। జితవానసి సద్వైరాన్ కీర్తిమార్జితవానసి॥ పు
త్రాశ్చోత్పాదితాయోగ్యా దేవాయజ్ఞైస్సుతర్పితాః। తోషితాబ్రాహ్మ
ణాశ్శ్రద్ధాః పోషితాదీనమానవాః॥ సుఖేనాసీశ్చిరంకాలం దేవేంద్రసదృ
శశ్శ్రియా। రాజ్యభారం వినిక్షిప్య పుత్రేషు హితచారిషు॥ ఉపదిశ్య య
థాన్యాయం నీతితత్త్వం సమంజసం। విహాయ విషయేతృష్ణాం బ్రహ్మ
భూతాత్మభావనః॥ జ్ఞానానందపరోభూత్వా శాంతాత్మానిర్జితేంద్రియః
జీవన్ముక్తస్త్యక్తసంగః పథిసంచరయోగినాం॥ పథామయోక్తేన శ్రే
యశ్శ్రాప్స్యసి శాశ్వతం। సంగ్రహేణమయోక్తంహి ముక్తేశ యత్తేహిత
మిహాత్మనః॥ గుహ్యాద్గుహ్యమిదం జ్ఞానం పుత్రప్రేమ్ణాసమీరితం। నేదమ
శ్రద్దధానాయ శఠసాహంకారపరాయచ। అభక్తాయచ వక్తవ్యమసూయాం
మయికుర్వతే॥ సర్వజ్ఞంసత్యసంధంచ విద్ధిమాంత్రిజగద్గురుం। ఉపదేశ్యా
మి తేవత్స హితంగుహ్యతమంమహత్। యేనతేస్థిరతాంయాతి జ్ఞానమా

త్మహితం హ్యాది॥ గృహీష్వ వత్స భద్రం తే తత్త్వం నిశ్శ్రేయసప్రదం। ఇ
త్యుక్త్వోపదిదేశాస్య తారకం మంత్రముత్తమం॥ తస్య శ్రవణమాత్రేణ ము
క్తస్సో భావితాత్మనః। ఉన్మీలితం తదా చక్షుర్జ్ఞానం విమలముద్బభౌ॥ పర
మానందభరితో ముక్తస్సద్భక్తిభాసురః। సాష్టాంగపాతం ప్రాణం సచ్ఛం
కరం త్రిజగద్గురుం॥ తుష్టావచ మహాదేవం పరమం హర్షమీయివాన్।

* ముక్తదేవ ఉవాచ *

దేవదేవ మహాదేవ సర్వజ్ఞ త్రిజగద్గురో॥ జ్ఞానేన భగవన్నద్య త్వ
యాదిష్టేన మే ప్రభో। నిర్భిన్నో హృదయగ్రంథి ర్విధ్వస్తాః సర్వసంశ
యాః॥ నేత్రమున్మీలితమివ స్వరూపం దృష్టమద్య మే। గృహీత స్తే ప్రభావ
శ్చ సత్యం త్వం త్రిజగద్గురుః॥ తృష్ణైవ విషయోపేతా మమ నష్టా మహే
శ్వర। యథా పంకే నిమగ్నస్య తీరప్రాప్తిస్సుఖావహా॥ యథాంధతమస
స్థస్య భాస్వద్రశ్మిసమాగమః। యథా కారాగృహస్థస్య హంతా మన్మోక్షసం
భవః॥ యథా మూర్ఛాముపేతస్య జ్ఞప్తిస్సర్వార్థగోచరా। తద్వదాసీన్మ
మానంద స్తవజ్ఞానముపేయుషః॥ ధన్యోస్మి కృతకృత్యోస్మి త్వత్పాదాంభో
జసేవనాత్। త్వం మాతా త్వం పితా దేవ త్వం మే గురురసి ప్రభో॥ త్వం
మే త్రాతా త్వమాత్మేశ స్త్వం బంధుస్త్వం ప్రియం ధనం। బ్రహ్మజ్ఞానప్ర
దానస్య త్వత్కృతస్యాస్య శంకర॥ ప్రతికృత్యంతు కింనుస్యాన్నసులభస్యా
మితస్యచ। సమర్పయామి కిం శంభో సర్వస్య త్వమధీశ్వరః॥ సోహం
యచ్చ మదీయం వా తత్సర్వం తే మహేశ్వర। అనుగృహీష్వ భగవన్ కే
వలం కృపయా విభో॥ మమాపరాధసాహస్రం క్రియమాణమహర్నిశం।
దాసోయమితి మత్వైవ క్షమస్వ పరమేశ్వర॥ నాహం పశ్యామి కర్తవ్యం
వినా త్వత్పాదసేవనం। ప్రసీద దేవదేవేశ సదాశివ మహేశ్వర॥ త్వం హి
మే పరమం దైవతం త్వం హి మే పరమో గురుః। అనుగృహీష్వ భగవన్నిత్యం
త్వత్పాదసేవకం। ఇతి తస్య స్తుతిం శ్రుత్వా ప్రసాదసుముఖశ్శివః॥ జానా
మి వత్స తే భావం నాస్తి భక్తస్త్వయా సమః। మమ త్వం నిత్య సంసేవీ మ

యథాపహా నివత్స్యసి ॥ మాహాత్మ్యమనుసంశ్రుత్య తస్య మహానగరము పేత్యసి। అ
త్యాగత్య నిజపురీం ముక్తిక్షేత్రప్రభావితం॥ కంచిత్కాలం స్థిత్వా యథా ధర్మా
నుపాలయత్, చాతుర్వర్ణ్యాశ్రమాచారాన్ వ్యవస్థాప్య మహీతలే॥ స్వ
పుత్రాన్ సమ్యగాబోధ్య నీతిమార్గం యథావిధి। కులధర్మాంశ్చ సంవేద్య
వర్తయిత్వానువర్తనే॥ ధర్మసంస్థాపనం కృత్వా ప్రీణయిత్వా తు సజ్జనాన్
తతః పుత్రే స్వకే జ్యేష్ఠే జ్యోతిష్మతి మహాశయే। నివేశ్య ధరణీభారం స్వ
స్త్ర్యా [illegible] సహితం సవాన్॥ తీర్థయాత్రాప్రసక్తైవ మత్వా నిర్ధ్యాయ
షేయివాన్॥ నిత్యానందాత్మభావస్సన్ బ్రహ్మభూయం ప్రపన్నవాన్॥ గ
చ్ఛత్యద్య మహా[illegible] పురీమధ్యప్రభావతిం। ధర్మస్థాపనం కృత్వా య
కులధర్మాభిగుప్తయే॥ ముక్తేశ ప్రసాదేన కులమాచంద్రతారకం। తవ
సత్కర్మసంపన్నం భవిష్యతి సుదృఢవ్రతం॥ సార్వభౌమేష్వపి సంతీర్ణ్య చిత్ర
విద్యాం సమభ్యసేత్॥ తవాన్వయసముద్భూతో దేవతాభక్తిభాసురః॥
దేవీం చ నిమిషాంబాం శాశ్వతీం పరమేశ్వరీం। సశ్వేతశుభకార్యేషు
[illegible] పూజయేత్సదా॥ విప్రోత్తమం చ వాసిష్ఠం వేదవేదాంగపారగ
ం॥ కులాచార్యం మహోదార్యం ప్రతికర్మణి పూజయేత్॥ యదా తు మ
హేశ దేవీ నిమిషాంబా న పూజ్యతే। యదా కులగురుర్విప్రో దురాపృష్టో
భవేత్తదా॥ తత్రైశ్వర్యవినాశస్య మూలం మహత్ స్యాచ్చ। త్వచ్ఛ్రీత్రమ
యము ముక్తేశ ప్రసాదవిభాసితం॥ మహదాఖ్యానకం పుణ్యం సర్వపాపప్ర
ణాశనం॥ సర్వసంపత్కరం రమ్యం మునిభిః పరికీర్తితం॥ సర్వం త్వద్వంశ
జాతైశ్చ శ్రోతవ్యం గురువాక్యతః। ప్రమాదాద్యదివా జ్ఞానాద్బాలస్య
తాదృశ్యసంజ్ఞవాత్॥ ఇదం న శ్రూయతే వృత్తం వి త్రవ్యయ భవాద్యమి।
ముక్తేశవంశజాతైవ యువతిబుద్ధిశాలినా॥ సత్కర్మ నిరతస్యాపి తస్య స
ర్వం నిరర్థకం। త్యజేద్యస్తు కులాచార్యం విస్మరేద్కుల దేవతాం॥ సతీవ
స్త్వం త్యజేత్కిం ముక్త్వా విరయభాక్తదా॥ ముక్తేశ్వర జనిత్వా యః పవి
త్రే తం వనం సతే॥ సత్రే త్రి త్వాం చ తాం దేవీం నిమిషాంబికాం తథా।

కులాచార్యం చ విఖ్యాతం నృపవిష్ణుర్గిరిర్ద్విజః ॥ శ్రుత్వా భవముఖాఖ్యానం
కులాచార్యస్య వాక్యతః । వక్తారం పూజయేద్విద్వాన్ ధనవస్త్రవిభూష
ణైః ॥ భక్త్యా పరమయా యుక్తో పితృశాస్త్రం నకారయేత్ । అభ్యర్చ్య వి
ధిషాం దేవీం మాం చ త్వాం చ విశేషత ॥ పూజయిత్వా కులాచార్యం
తస్యతృప్తిర్యథా హ్యాది । శృణుయాద్భక్తిసంసక్తస్స్వదేయాఖ్యానకం ప్రి
యః ॥ భుంక్తే సువిపులాన్ భోగాన్ పుత్రపౌత్రాదిసంపదః । ప్రత్యాపిప
రమానందం మత్సాన్నిధ్యేన లప్స్యతే ॥ ఏవమాదీన్ కులాచారానాచార
యచరన్నపి । ఏతదర్థం మహాభాగా పునర్గచ్ఛ ప్రభావతీం ॥ ఇతిసంబో
ధితస్తేన శివేన సురపుంగవా । తదాజ్ఞాం శిరసాధృత్వా మునిర్నిర్గత్య
మాల్యవత్ ॥ సంప్రణమ్యాభ్యనుజ్ఞాతో నిర్జగామ నగోత్తమాత్ । ప్రా
ప్యాథ రాజధానీం తాం దీప్తసౌధాం ప్రభావతీం ॥ ఉవాస కతిచిద్వర్షాన్
ధర్మార్థమనుపాలయన్ । చింతయన్రాజ్యకార్యాణి విప్రాన్ సమ్మాన
యన్ ధనైః ॥ ధర్మే ప్రవర్తయన్ సర్వాన్నానావిద్యాః ప్రవర్ధయన్ । వవ
ర్ష కాలే పర్జన్యో వసుధా సస్యపూరితా ॥ బ్రాహ్మణాస్సుఖితాస్సంస్త
స్మిన్ రాజ్యం ప్రశాసతి । నాసీదనావృష్టిభయం నాతివృష్టిభయం క్వచిత్
నవ్యాధిజం భయం కించిన్నచచోరాగ్నిజంభయం । అప్రియంతు నచా
ప్నోత్తా సపుత్రమరణం క్వచిత్ ॥ నదారిద్ర్యేణ శోచన్తి జీవంతి నచ దైన్య
తః । యస్య వర్ణస్య యో ధర్మో ధర్మో యస్యాశ్రమస్య యః ॥ నతంతమతివ
ర్తంతే తత్ర వర్ణాశ్రమా నరాః । సర్వేషాం చైవ జంతూనామభూన్మోదమ
యీ స్థితిః ॥ ముక్తేశ్వరే రాజనిహ ప్రశాసతి వసుంధరాం । ఏవం బహు
తిథే యాతే కాలే సంమోదశాలిని ॥ అత్రైకదా స రాజర్షి రాలోచ్యహిత
మాత్మనః । అసారః ఖలు సంసారో వితథా విషయస్పృహా ॥ అస్థిరం జీవితం
లోకే అస్థిరం ధనయవ్వనం । గంధర్వనగరాకారాః పశుపుత్రధనాదయః ॥
అత్యంతచంచలం లోకే నృణాం విషయజంసుఖం । నిత్యం బ్రహ్మణి యుక్తా
త్మా సరోయాతి పరాంగతిం ॥ కింపుత్రైః కింకళత్రేణ కింహస్త్యశ్వైః కింధ

నాపతిః। తం స్తుత్వా గౌరీసహాయమహం త్ర్యంబకే పరమేశ్వరే॥ శివాదిష్టే
నమార్గేణ శివపాదప్రసాదకః। వ్యాసగ్రస్యేంద్రియగ్రామం విషయేభ్యో
నిరంతరం॥ తే ప్యేకాలం ప్రమోదేన బ్రహ్మభూతాత్మభావనః। ఇతరస్మి
న్మేధావీ పుత్రాన్ సాహూయ ధీమతః॥ శృణ్వత్సు తేషు సర్వేషు శ్రద్ధ
ధానేషు సర్వశః। మేఘగంభీరయా వాచా ముక్తిర్నిస్తానుపాదిశత్॥ పు
త్రాః శృణుత భద్రం వః ప్రవక్ష్యామి హితం హి యత్। లభ్యధ్వం యద
నుష్ఠానాత్కుశలం నిరుపప్లవం॥ స్వధర్మం ప్రతిపద్యధ్వం స్వధర్మాన్నా
పరం సుఖం। స్వధర్మే నిరతో భద్రమిహ చాముత్ర విందతి॥ యస్స్వధర్మం
పరిత్యజ్య పరధర్మం ప్రపద్యతే। స నిందితో భవేల్లోకే పరలోకే విసీదతి॥
శ్రేష్ఠస్స్వధర్మో వ్యధమః పరధర్మాదుదారతః। నాశో వరం స్వధర్మేణ పరధ
ర్మో భయంకరః॥ దేశేషు భూమిదేశేషు కులాచారేషు కర్మసు। సర్వథా భ
క్తివిశ్వాసౌ విధేయౌ విహితక్రమాత్॥ ధర్మో వినిహతో హంతి ధర్మో ర
క్షతి రక్షితః। ధర్మః ప్రతిష్ఠా లోకానాం ధర్మేణ ధ్రియతే జగత్॥ అర్థోపి ప్ర
వ్యకామోపి సుఖితశ్చ త్రివర్గిణః। యో ధర్మే రతిమాదధ్యాత్తస్య సాధ్యా వ
రాగతిః॥ ధర్మహీనం నిందంతి ధనాఢ్యమపి పండితాః। తస్మాత్సర్వప్ర
యత్నేన ధర్మమేవార్జయేత్సుధీః॥ శృణుతాత్యపథా నేన కులధర్మాన్ని
బోధత॥ త్రైవర్ణ్యాః ప్రాప్యభూమిష్ఠం సద్గతిం యాంతి ముక్తికాం॥ దేవబ్రాహ్మ
ణవిశ్వాసో ధర్మో వైదికానాం స్మృతః। వృషభక్తిః కులాచార్యేశభక్తితశ్చ ప్రపూజ
నం॥ గర్భాష్టమేబ్దే కర్తవ్యం బాలానాముపనాయనం। జప్తవ్యా రుద్రగాయ
త్రీ సాయం ప్రాతశ్చ నిత్యశః॥ స్వకులీనాసు కన్యాసు పాణిగ్రహణమిష్యతే।
మాంద్యాద్వ్యాధిప్రమాదాద్వా కాలేనోపనయమః స్మృతః॥ పతిత్యతివటుస్తస్య
ప్రాయశ్చిత్తాదికం వినా। ఆచార్యానుమతే తిష్ఠేన్న స్వతంత్రే తత్ర సాధనః॥
కాలే చోపనయో భావాత్కులాచార్యస్య వర్జనాత్। వర్ణాంతరవివాహాచ్చ
కులభ్రంశో భవేన్నృణాం॥ సంధ్యాస్నానం జపో హోమో దేవతాపూజనం
తథా। కులాచార్యాభివాదనం కర్మాణి దినే దినే॥ బ్రాహ్మణారాధ

నచైతత్కులాచార్యస్యపూజనం భవేత్తుష్టే లాభివృద్ధిః శ్రేయసోఽమంగళా-
యుతః॥ విద్యాముపార్జయేద్వాప్యేతచ్ఛాస్త్రేషు పాటవం। చిత్రకర్మసుదక్ష
త్వంతు కులధర్మిస్త్రేః స్మృతః॥ చిత్రాశ్వరథవాగానాం నిర్మాణే కౌశలం ప
రం। దేవతావిగ్రహాణాంచ విమానానాం విశేషతః॥ దేవాయతనముఖ్యా
నాంవాద్యం నిర్మాణనైపుణం। సదాశివస్య కారుణ్యాన్నిమిషాంబాప్రసాద
తః॥ భవచ్ఛిత్రాణిసర్వాణిపూజ్యతాంయాంతుపుత్రకాః। నిమిషాంబాం
కులాచార్యంనవిస్మరేత్కర్హిచిత్॥ వివాహాదిషు కార్యేషునిమిషాంబాప్రపూ-
జనంవిధిః। వేదోక్తేనైవమార్గేణగృహ్యకర్మాణిసర్వశః॥ కులాచార్యేణ
మంత్రైర్వాకర్తవ్యాణివిశేషతః। నిమిషాంబాచమనాద్యృత్యేతి సర్వస్యపురోభ
వం॥ నశ్రేయోఽవిందత కులంతత్పాత్రత్తత్పూజనంవిధిః। ఇదంహిపరిశేషేణ
మహేశేనవిబోధితం॥ నైతద్వ్యుత్క్రమోధర్మోనర్జిగవ్యః కదాచన। విష్ణు
పూజాప్రకర్తవ్యాశివపూజాయథావిధిః॥ ఆదిత్యమంబికాంచైవగణనా
థంచపూజయేత్। శ్రోత్రియంప్రవాక్యేనపురాణాఖ్యాపకంసదా॥ సూత్ర
ణానిచపఠ్యాణికర్తవ్యానియథావిధి। నకించనపికుర్వీతబ్రాహ్మణాననుమ
తింవినా॥ అస్మత్కులస్యధర్మోయంవిశిష్టః క్రమశాసనః। సత్యజేత్కుల
ధర్మంతుకదాచిదపిమానవః॥ కులధర్మైవినష్టేతుకులస్యనరకంధ్రువం। విద్యాం
ధర్మంప్రకారేణవర్తధ్వంమమపుత్రకాః॥ ఇతిముక్త్వానిస్త్రేభ్యోవసాన్వధ
ర్మోపదేశనం। మహాభూర్తికోనిర్దిష్టోమహార్త్రేశోభవప్రదే। యావరా
జ్యప్రతిష్ఠాప్యపుత్రంజ్యేష్ఠంసుధార్మికం। దిదేశతస్మైనిశ్శేషాన్రాజధ
ర్మానపిశేషతః॥ శృణుపుత్రప్రవక్ష్యామిజోఽస్మంస్తవసాంప్రతం। యథా
వదాజ్యైఖిపిక్తస్యధర్మానావశ్యకాహితాః॥ రాజాసర్వేణధర్మేణప్ర
కృతీరనురంజయేత్। రాజేతిరంజనాదేవపండితైః ప్రణిగద్యతే॥ మాతేవ
పోషయేన్నిత్యంపితేవహితమాచరేత్। రాజామాతాపితానౄణాంరా
జాబంధుర్హితః ప్రియః॥ ప్రపాలనేనతోషేణప్రతిష్ఠాంత్ప్రజాలతా
మహాలాక్షరయువాప్నోతిసత్ఫలంపృథివీపతిః॥ సప్తాంగంనృపతేరాజ్యంప్ర-

జాపాలకసాధనం। నకార్యమస్తి తేనాద్య యువరాజ్ఞాభిరంజనం॥ రాజా
మంత్రిసుహృద్దుర్గః కోశో రాష్ట్రం జనావృతం। మూలానాం సైన్యమేతాని
సప్తాంగం రాజ్యముచ్యతే॥ సప్తస్వంగేషు సద్వృత్తియాదిసాధ్యాదనుపప్లవః।
సమ్యక్ప్రవృత్త్యై స్వయం రాజా ప్రజాస్సుఖయతే యథా॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన
సప్తాంగపరిగత్ముణం। సదాన్వేషేత కర్తవ్యః సర్వథా భూపతిర్ధ్రువం॥ ప్రత్య
హం జాగరూకేణ రాజ్ఞా నియతచేతసా। విభాజ్య సమయం సమ్యక్ కర్తవ్యం
పరిశీలనం॥ ఆయవ్యయపత్రీణాం చ పౌరాణాం కార్యదర్శనం। స్నానభోజన
సేవా చ క్రీడోద్యాననిషేవణం॥ గజాశ్వరథసేవా చ సేనాసంఖ్యాపరీ
క్షణం। ఏతాని ప్రత్యహం కార్యాణ్యవిభాజ్యసమయం నృపః॥ ప్రేషయిత్వా తు
చిరం చారాంస్స్వయం తాన్ పరిశీలయేత్। సుప్తోఽపి నృపతిః ప్రతాపం పరివ
ర్ధయేత్॥ శమయేన్నృపతిర్యత్నాత్స్వవంశభిన్నభావతాం। భృత్యాంశ్చ
సదా వామాత్యానాదరేణ విలోకయేత్॥ దానమానాదినా చైవ స్వభృ
త్యాన్ పరితోషయేత్। విమృశ్య సతతం రాజా విద్యాశిక్షాససంపదః। ని
యోజయేద్యథాయోగ్యముత్తమాధమమధ్యమాన్। సదైవ జాగరితాభా
వ్యం సదా పౌరుషశాలినా॥ కార్యం తథా ప్రయత్నేన రాజ్ఞా సామ్రాజ్యమిచ్ఛ
తా। నభోగేషు సంసక్తేన్నమద్యాని పిబేత్సదా॥ నద్యూతవ్యసనం గచ్ఛే
త్ నవదేత్పరుషం వచః। నప్రతిజ్ఞాం త్యజేజ్జాతు ప్రతిజ్ఞాం ద్రాక్ కారయే
త్॥ ప్రమదార్థం నాగ్నిభోగ్యనతు సంశృణయాత్పురా। కామం క్రోధం తథా
లోభం మదం మానం స్త్రియమేవ చ॥ మోహం చ సంత్యజేద్దూరాదీర్ష్యారిత్యుద్ధా
ముపార్జయేత్। గుణినోఽతిమృదున్ గాంభీర్యాద్విదగ్ధాన్ విజయాన్వితః। వదాన్య
శ్చ ఋజుర్విద్వాన్ రాజా రాజ్యాధికో భవేత్। సద్వైర్యం గ్రాహయిత్వాన్న
ప్రయత్నేన స్వయం తథా॥ షడ్గుణాంస్తు ప్రయంజీత యథాకాలమతంద్రితః॥ ని
త్యశోఽప్యప్రమత్తశ్చ పంచాంగం పరిశీలయేత్॥ నీతిశాస్త్రం సదాభ్యస్యేద్ధ
ర్మశాస్త్రే తథైవ చ। ఏవం ప్రవర్తమానస్తు స్వయం భుంక్తే రాజ్యమనుత్త
మం॥ లభతే చాతులాం కీర్తిమపార్జనపులాం శ్రియం। ఇతి ముక్త్వా మునిస్తు

ష్ట్వాకృత్వాధర్మోపదేశనం॥ ప్రాజ్యైరాజ్యై(ప్రతిష్ఠాప్యస్స్వయం వైరాగ్య మాశ్రితః। మహాప్రస్థానమాస్థాయదివ్యదేశాన్ప్రచార్యచ॥ శ్రీశైలం చమహాకాలకాలహస్తిచిదంబరాన్। ద్రాక్షారామంవిరూపాక్షంనాసి కాత్ర్యంబకాభిధం॥ కాశీరామేశ్వరంచైవకేదారంమధురాంపురీం। యాని పుణ్యానితీర్థాని పుణ్యక్షేత్రాణియానిచ॥ తానిసర్వాణిసంసేవ్యధ్యా త్వాధ్యాత్వాసదాశివం। తత్ప్రేరణైవచిత్తేనకైలాసమగమన్మునిః॥ తమేవ చింతయన్శంభుంతాదాత్మ్యసమవస్థితః। సతావద్దక్షిణేకాశ్యాంముక్తిక్షే త్రేసువిశ్రుతే॥ ముక్తీశ్వరాభిధానేనవర్తతేలింగరూపభాక్। ఇతిముక్త ర్షిచరితంమయాప్రోక్తంసనాతనం॥ మాక్తికానాంచయేధర్మామయానా రదవేదితాః। ఇత్యేతాద్ఋక్పురావృత్తంముక్తర్షైర్భావితాత్మనః॥ పఠనా చ్ఛ్రవణాచ్చైవసర్వాభీష్టకరంన్నృణాం। సర్వేషామేవలోకానాం సర్వక్షే మంకరంచతత్॥ మాక్తికానాంచసర్వేషాంశ్రోతవ్యం గురువాక్యతః। ప్రారంభేచోపసంహారే గురుపూజావిధీయతే॥ ముక్తర్షేశ్చరితంయస్తు మాక్తికానాంకులోద్భవః। నశృణోత్యేతదాఖ్యానంతస్యజన్మనిరర్థకం॥ వి దిత్వాసర్వశాస్త్రాణిక్కృత్వాపుణ్యవ్రతాన్యపి। నచాఖ్యానమిదంవిద్వాన్న ససిద్ధిమవాప్నుయాత్॥ వినోపనయసంస్కారాద్యథానద్విజతాంవ్రజేత్। ఏతదాఖ్యానకాజ్ఞానాన్నభవేన్మాక్తికోద్విజః॥ ఏతస్యాఖ్యానకస్యాద్యఫ లంవక్ష్యామితచ్ఛృణు॥ శృత్వాముక్తస్యవృత్తాంతంకార్యసిద్ధిమవాప్నుయా త్॥ శివప్రసాదశ్రవణాత్సంప్రసీదేత్సదాశివః। శృత్వాముక్తేశ్వరోత్పత్తిం బంధముక్తోభవేన్నరః॥ ప్రభావంరుద్రగాయత్ర్యాశ్రుత్వావిజయమాప్ను యాత్। వ్రతంపాశుపతంశ్రుత్వాశతయజ్ఞఫలంలభేత్॥ నిమిషాభ్యుద యంశ్రుత్వాదేవీప్రసదనంవ్రజేత్। దుర్గాసురస్యచవధం మహిషాఖ్యాసు రస్యచ॥ శత్రూణాంవిజయంప్రాప్యశ్రియమాప్నోతిశాశ్వతం। జాను మదర్థమాకర్ణ్య జయమాప్నోతిసర్వశః॥ శృత్వామాక్తిక కళ్యాణంస ద్యఃకళ్యాణమాప్నుయాత్। ఆదిత్యోపాసనంశృత్వాతస్యోపసదనంతథా॥

తేజస్వితా మవాప్నోతి పుత్రాంశ్చ లభతే శుభాన్। సర్వమేతచ్చ సంశ్రుత్య సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ ॥ తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన ముక్తర్షికులసంభవైః। శుభేమాసే శుభేపక్షే శుభనక్షత్రసంయుతే॥ శుభవ్రతదినేవాపి శివప్రియదినేషువా। వివాహోపనయాదౌచ శ్రద్ధధానైశ్శుచివ్రతైః॥ పుత్రమిత్రకళత్రాది సంయుతైశ్శుచివేషిభిః। శ్రోతవ్యం శుభసంపన్నై గ్గ్రామే గ్రామే గృహే గృహే॥ గణనాథార్చనంపూర్వం నిమిషాంబాప్రపూజనం। ముక్తర్షేః స్మరణంచైవ గురుపూజాతతఃపరం॥ ఏవంక్రమేణ కృత్వాతు కథాంతే మంగళాయచ। గణేశాదీంశ్చసంపూజ్య గురుపూజాం ప్రకల్పయేత్ ॥ ఆయుర్వృద్ధిం పుత్రపౌత్రాభివృద్ధింసంపద్వృద్ధిం సర్వసంకల్పసిద్ధిం। కళ్యాణర్ధిం సర్వవిఖ్యాతకారిం దదాన్నృణాం ముక్తమానేశ్చరిత్రం॥

* వ్యాసఉవాచ *

ఇత్యేవం బ్రహ్మణాప్రోక్తం ముక్తర్షేశ్చరితంమహత్। శ్రుత్వాథ నారదోమానిః ప్రహృష్టహృదయాంబుజః॥ స్తుత్వా చతుర్ముఖంతాతం జగామమునిపుంగవః। కదాచిజ్జాహ్నవీతీరే ప్రసన్నో మమనారదః॥ ఉపాదిశన్మహాయోగీ వృత్తం ముక్తమునేఃస్వయం। తదేవాద్య మయాప్రోక్తం యుధిష్ఠిరమహామతే॥ యథామాక్తికరాజర్షిరస్త్రంసంప్రాద్య తాదృశం లేభే జయశ్రియంపూర్వం హత్వా తంజానుమండలం॥ తథాత్వమపిరాజేంద్ర వృత్తస్యాముష్యసంశ్రవాత్। శత్రూన్ జిత్వా శ్రియంలబ్ధ్వా సర్వసిద్ధిమవాప్స్యసి॥

* సూతఉవాచ *

ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే వ్యాసో వవందే హృది ధర్మజః। ఏవమేతదుపాఖ్యానం ముక్తర్షేర్భావితాత్మనః॥ వ్యాసేనోక్తం పురావృత్తం ప్రవ్యాహారతసత్యశః। ఇతిసూతేన సంప్రోక్తం శ్రుత్వాతే మునిపుంగవాః॥ సంప్రహృ

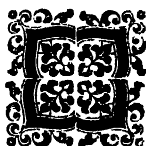
ష్టాంతరాత్మానస్తుతుషుశ్శౌనకాదయః ॥ శివభుజజనితస్య రాజమానేశ్శు భచరితంహి సకృన్నిశమ్యమానం। శ్రియమధికతరామిహాపధత్తే శివ సహాభావముపానయత్యముత్ర ॥

ఇతి శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే బ్రహ్మానారదసంవాదే వర్ణవైభవ
ప్రస్తావే మాక్తికోపాఖ్యానే మాక్తికకులధర్మనిర్ణయో
నామ అష్టాధశోధ్యాయః శ్రీ శ్రీ

కరచరణకృతంవా కాయజం కర్మజంవా శ్రవణనయన
జంవా మానసంవాపరాధం। విహితమవిహితం
వా సర్వమేతత్ క్షమస్వ శివశివశివశం
భో శ్రీ మహాదేవశంభో ॥

సమాప్తః

శుద్ధపత్రిక.

పేజీ	పంక్తి	అక్షరము	తప్పు	ఒప్పు
4	3	2	తపమా	తమా
12	13	4	మం	షా
12	14	15	స్వ	స్న
12	17	11	రా	ర్తా
13	12	19	ల్శ	ర్శ
14	5	22	త	క
15	17	14	యే	షే
18	12	18	పికుల	కుల
19	3	6	స	సం
21	2	14	ప	ప్ర
25	3	21	వ	ర
25	4	6	ద్వాం	ద్వాం
25	10	8	ఖ	జ
25	,,	11, 12	తా షాం	తాం
25	11	13	తః	తరాన్
25	16	7	స్నాః	హ్నాః
26	3	22	రా	కా
27	2	7	జ్యా	జ్యో
27	20	24	ర	రం
30	4	17	స్ఫ	ద్ఘ
30	4	18	ద	దీ
46	17	13	షా	ష్యా

పేజీ	పంక్తి	అక్షరము	తప్పు	ఒప్పు
62	20	6	త్తా	త్మా
65	2	22	శం	రం
91	23	21	క్త్వర్థే	ముక్త్వర్థే
92	10	24	ప్రి	ప
9 9	4	17	హా	హో
102	8	5	తే	పే
112	18	4,5	దైత్యు	దైత్య
113	5	15	కార్యడ్గ	కార్యఖడ్గ
,,	10	12	మిత్ర	ముక్త
120	23	2	కాం	శాం
137	2	8	వేం	టేం
137	16	20	హతి	హంతి
142	18	8	రే	ర్యే
145	3	23	ణో	ణ్యో
145	21	23	‿	త్రై
156	7	14	పా	మా
156	12	19	ద్యీ	ర్వీ
168	17	26	ఘు	ఘ్రు
196	22	1	ర	కర
200	8	7	ణా	ణ్యా
200	,	13,14	జాత	రూప
203	1	20	బ్బో	బ్బోవ

పేజీ	పంక్తి	అక్షరము	తప్పు	ఒప్పు
214	13	5	జపర	జపపర
222	5	13	సుతప్రదం	సుఖప్రదం
228	2	7	త్వా	తా్వ
227	15	14	ర్థితాః	వర్థితాః
227	24	13,14	అభిజా్యైణో	అభిజాత్యగణో
,	,	18	శ్చిత్యై	నిశ్చిత్యై
231	8	17	శరణ	శరణం
231	18	9	స్థి	స్తు
234	19	22	ష్టే	దిష్టేన
235	16	21	సు	స్తు
237	5	5	పి	పి్త
238	4	6	త్ర	త్రా
,,	9	11	జ్యై	ద్యై
,,	15	16,17	ప	పిపం
,,	21	15	ృతః	కృతః
239	17	2	ర్శం	ర్శ
,	25	5	యి	ఇ
,,	24	12	నేతో	నేవతో
240	5	2	సప్తాగ	సప్తాంగ
,,	8	10	వఞ	వ
,,	22	13	యం	యుం,
,,	23	4	ప	ప్ర
241	25	8	తా	తు
,,	,,	19	ప	ప్ర